

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXVI. Č. 3 SEPTEMBER—DECEMBER 2017 NEPREDAJNÉ

Archivári v Budapešti

OBSAH

EDITORIÁL

Veronika Nováková Bez nároku na poučovanie, len tak na zamyslenie... /04

OZNAMY

/06

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 15. augusta 2017 v Bratislave /28

Vyjadrenie k zápisnici zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 20. apríla 2017 v Bratislave /29

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV V ROKU 2015 (II. ČASŤ) A ARCHÍVU MESTA KOŠICE V ROKU 2015

/30

NOVINKY Z ICA

Drahomír Velička Archívy pre Londýn /34

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY

Vladimír Wolfshörndl Aproximácia periodizácie a chronologizácie v archívnej vede a v archívnej praxi: pokus o syntézu (II. časť) /35

Norbert Praženka – Ladislav Vrtel Zasadnutie Heraldickej komisie Ministerstva vnútra SR /43

Robert Gregor Maretta Skúsenosti z archívneho výskumu v cirkevných inštitúciách v Ríme a vo Vatikáne /44

Juraj Červenka Každá hodina v talianskom vojenskom archíve je vzácna /49

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

Júlia Ragačová Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2017 /50

Silvia Némethová Mária Terézia a jej doba vo svetle pomocných vied historických /53

Balázs Csiba Správa o konferencii na počesť Ivana Borsu /58

Jozef Meliš Vplyv reformácie na vývoj regiónu. 500. výročie reformácie /60

Jana Kafúnová Slovenský národný archív na cestách za poznaním III. /61

Elena Machajdíkovej 11. zjazd českých historikov v Olomouci /63

Miroslava Miková Dejiny archívov – archívy dejín /65

Helena Polakovičová Odhalenie pamätnej tabule Dr. Zore Viestovej /66

Lukáš Paluga Siedme komárňanské kolokviá historikov a archivárov /68

Marta Bednárová Archivári v Budapešti /69

– Marta Švoliková

Marta Bednárová Konferencia Myšlienka a tradícia mecenášstva od Zaujských do ZAiKS-u /72

– Zuzana Kollárová

Štefan Hrivňák Príroda a jej ochrana v priereze času /73

Mária Grófová 50. výročie vzniku Spoločnosti rakúskych archivárov a archivárov /77

Ján Valo Medzinárodná vedecká konferencia MEMORY 2017 – druhý ročník synergie pamäťových a fondových inštitúcií /79

Šarlota Drahošová Fenomén smrti v genealógii a heraldike /80

Kristína Majerová Veda v zrkadle archívnych dokumentov – Deň otvorených dverí Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied /81

Henrieta Žažová Vedecká konferencia „Tu stojím, inak nemôžem“ /83

Helena Polakovičová Oslavy výročia mesta Skalica /86

Daniela Pellová 770 rokov od prvej písomnej zmienky o Prešove /87

Tina Tvrdoňová Jozef Watzka – vzdelaním historik, srdcom archivár (1927 – 1990) /90

DISKUSIA

Štefan Hrivňák A contrario sensu /94

DVE OTÁZKY PRE...

/96

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

Lucia Szőcsová O Štátnom archíve v Bratislave /97

František Chudják Archív Národnej banky Slovenska /101

DO VAŠEJ KNIŽNICE – RECENZIE

- Michaela Boďová RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992 /115

DO VAŠEJ KNIŽNICE – ANOTÁCIE

- Júlia Ragačová ČAS V ROCE 2016. Ročenka České archivní společnosti /118
 Mária Grófová DUDEKOVÁ, Gabriela – MANNOVÁ, Elena a kol. Vojak medzi civilmi, civil medzi vojakmi. Vzťah armády a spoločnosti v období modernizácie. Pocta Vojtechovi Danglovi /120
 Mária Grófová BINDING, Günther. Stavebný proces v stredoveku. Ako sa stavalo v stredovekej Európe /121
 Ivana Červenková DUCHOŇOVÁ, Diana – FUNDÁRKOVÁ, Anna (eds.). Hradny a hradné panstvá na Slovensku. Dejiny, majitelia, prostredie /122
 Michaela Weinštuková DUCHOŇOVÁ, Diana – LENGYELOVÁ, Tünde. Hradné kuchyne a šľachtické stravovanie v ranom novoveku. Radosti slávností, strasti každodennosti /124
 Martina Šlampová POLLÁK, Miroslav – ŠVORC, Peter (eds.). Spišské exody v 20. storočí /126
 Mária Grófová OTTOMANSKÁ, Stanislava – STEINOVÁ, Šárka. Stopy českých zahradních architektů na Slovensku /127

NAŠI JUBILANTI

- Daniela Tvrdoňová Doktorka Vrabcová sedemdesiatročná /129
 Peter Keresteš Jubileum našej kolegyne Mgr. Terézie Féderovej /130
 Peter Vítek Jubilantka Anna Remeková /131
 Janka Schillerová Životné jubileum archivárky Beaty Breznickej /131
 Valéria Molnárová Jubilantka Gabriela Gorejová, rod. Širochmanová /132
 Marta Bednárová Ing. Eva Jergová – archivárka z Rožňavy /133
 Archív Levice Životné jubileum Evy Bešinovej /134

SPOMÍNAME

- Odbor archívov a registratúr SVS MV SR Za Máriou Stieberovou (1940 – 2017) /135
 Kristína Majerová Spomienka na Lýdiu Kamencovú (1943 – 2017) /136
 Peter Viglaš Za Hedvigou Hudákovou (1929 – 2017) /139

PÊLE-MÊLE

- Uršula Ambrušová Východoslovenské múzeum v Košiciach má 145 rokov /140
 Mária Grófová Archivárky vo Vysokých Tatrách alebo „Len aby sme v hanbe nezostali“? Veselo i vážne o netradičnom podujatí /145

FÓRUM ARCHIVÁROV

2017, roč. XXVI, č. 3
 ISSN 1339-8423 (online)
 ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
 Spoločnosť slovenských archivárov
 Adresa: Drotárska cesta 42
 P. O. BOX 115
 840 05 Bratislava 45
 Slovenská republika
 www.archivari.sk

E-mail redakcie:
 forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka:
 Henrieta Žažová

Redakčná rada:
 Marta Bednárová, Ivana Červenková, Mária Hešková,
 Štefan Hrivňák, Marta Švolíková
 Jazyková korektúra: Marta Švolíková

Na obálke: Budapešť – cieľ exkurzie slovenských archivárov v roku 2017.

Grafická úprava: Bronislava Porubská, Miroslava Poláčková
 Spolupráca: Tina Tvrdoňová

Texty: © U. Ambrušová, Archív Levice, M. Bednárová, M. Boďová, J. Červenka, I. Červenková, B. Csiba, Š. Drahošová, M. Grófová, Š. Hrivňák, F. Chudják, J. Kafúnová, P. Keresteš, Z. Kollárová, E. Machajdíkova, K. Majerová, R. G. Maretta, J. Meliš, M. Miková, V. Molnárová, S. Némethová, V. Nováková, Odbor archívov a registratúr SVS MV SR, M. Orosová, J. Schillerová, L. Paluga, D. Pellová, H. Polakovičová, N. Prazenka, J. Ragačová, L. Szócsková, M. Švolíková, D. Tvrdoňová, T. Tvrdoňová, J. Valo, D. Velička, P. Viglaš, P. Vítek, L. Vrtel, M. Weinštuková, V. Wolfshörndl, H. Žažová

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe, nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
 Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

BEZ NÁROKU NA POUČOVANIE, LEN TAK NA ZAMYSLENIE...

Prezentácia archívnych dokumentov, práca s verejnosťou, práca s médiami patria medzi základné atribúty otvorených archívov, akými sa archívy v ostatných dvoch decéniách označujú. Nielen archívy, ale aj ostatné pamäťové inštitúcie museli zmeniť štýl svojej práce, aby sa prispôbili novým spoločenským požiadavkám. Byť akceptovaný, mať spoločenské postavenie zodpovedajúce úrovni vykonanej práce nie je ľahkou úlohou ani pre jednu takúto inštitúciu. Archívy na Slovensku pokračujúc v tradičných formách práce si len pomaly uvedomili, či uvedomujú nevyhnutnosť prezentovať výsledky svojej odbornej práce. Možno je to aj tým, že pôvodná predstava mnohých bola, že prezentácia našej vedeckej či odbornej práce sa prejaví najmä predkladaním zaujímavých dokumentov prenesených do virtuálnej formy na web stránkach, čo sa však stáva (skôr nestáva) realitou len veľmi pomaly. Mnohí by radi videli väčší záujem spoločnosti o našu prácu, a s tým dozaista súvisiace lepšie ohodnotenie našej odbornosti. Kým stredná a staršia generácia archivárov je zvyknutá, že aj na drobný úspech treba často dlho a tvrdo pracovať, zdá sa, že mladšia generácia v záujme vzbudiť pozornosť o našu prácu siaha k radikálnejším formám prezentovania sa cez médiá. Tento druh prezentovania sa je však z hľadiska vnímania informácií účinný najmä pri prezentácii senzácií, čo v prípade pamäťových inštitúcií môže vrhať, a vrhá, nedobré svetlo, najmä ak zväzíme efekt akejsi „lacnej reklamy“. Slová „nájsť, objaviť“ niečo v pamäťovej inštitúcii znamenajú, že tam nemali správnu evidenciu alebo nevedeli, čo uchovávajú. Ani jedna skutočnosť nesvedčí o odbornej práci archívu. Archivár nemá dokument objavovať, ale má o ňom vedieť a má ho uchovávať, spravovať a samozrejme prezentovať. Archivné dokumenty prezentované ako dokumenty s prívlastkom začínajúcim „naj“, najmä ako najstaršie, prvé, si vyžadujú veľmi široký výskum a poznanie archívnych dokumentov uložených na celom území Slovenska. Ak sa jedná o najstarší dokument určitého regiónu, aj keď možno pre médiá to nie je dostatočnou senzáciou, patrí ku korektnosti, presnosti,

ale zároveň k nevyhnutnej odbornosti pri prezentácii uviesť túto skutočnosť a nehovoriť o „naj“ v celoštátnom kontexte. Prezentácia senzácií môže archívom viac škodiť než prospieť. Vidieť smajlíka v akomsi pisárskom znaku je znakom bohatej fantázie archivára. S určitosťou je možno tvrdiť, že tento znak nevyjadruje náladu, city notára, na vyjadrenie čoho sa dnes smajlíky bežne používajú. Kruh s bodkou by sme určite našli v niektorom staršom či modernejšom písme, ale ešte nikoho nenapadlo prezentovať ho ako smajlíka. Vidieť obrazy mimozemšťanov v notárskom znaku a nehovoriť o zákonitostiach, pravidlách tvorby znaku verejného notára, je síce ľahké a zábavné čítanie, ale pre vnímanie archivárov ako vysoko špecializovaných odborníkov určite takýto výklad nie je postačujúci a vhodný, prinajmenšom je diskutabilný. Ak aj siahneme po takejto forme prezentácie v záujme upútania pozornosti na nás a na naše dokumenty, mali by sme popri senzácii prezentovať aj našu odbornosť a upozorniť najmä v druhom prípade na výnimočnosť notára s týmto znakom, veď patrí medzi tých, o ktorých má archivár zaujímavé poznatky. Stačí si pozrieť archívne pomôcky a dostupnú odbornú literatúru.

V rámci predmetu archívny manažment na Katedre archívnictva a pomocných vied historických na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sa už niekoľko rokov snažím viesť budúcich archivárov k vnímaniu archívov ako otvorených inštitúcií a ukázať dôležitosť prezentovania archívnych dokumentov. Vždy som zdôrazňovala, že pri prezentácii je dôležitá odbornosť. Je treba si uvedomiť, že nie všetky formy prezentácie nám prinášajú očakávané výsledky. Ani diskusie laikov, vedené ako reakcie na nevhodné prezentovanie dokumentov, nie je možné považovať za prostriedok zlepšujúci imidž archívov a archivárov. Oceňujem snahu mladej archivárskej generácie o popularizáciu našej práce, no je nevyhnutné upozorniť, že archívy je nutné prezentovať ako odborné inštitúcie, inak nás skutočne budú vnímať iba ako úrady, kde sedia úradníci, ktorí si z nudy vymýšľajú.

Veronika Nováková

čestná predsedníčka

Spoločnosti slovenských archivárov

**V čas vianočný
musel ísť
tajne od nás pre Ježiška list...**

**Ja dúfam, že list
sa rýchlo tam dostal,
ak stále chodí nebeská pošta,
a ak smiem tiež niečo chcieť,
nech ti neublíži zlý svet...**

Daniel Hevier: List Ježiškovi

Milé kolegyně, kolegovia,

**aj touto cestou sa Vám chceme
poďakovať za spoluprácu v končiacom
sa roku. Na prahu najkrajších sviatkov
roka Vám chceme úprimne zaželať
naozaj radostné, pokojné i požehnané
Vianoce prežité v kruhu svojich
blízkyh a v novom roku všetko dobré,
najmä zdravie a nech v ňom každý deň
nájdete niečo pekné a príjemné.**

**Výbor Spoločnosti
slovenských archivárov
a redakčná rada Fóra archivárov**

OZNAMY

VÝZVA NA ZASIELANIE NOMINÁCIÍ NA KANDIDÁTKU SSA

Vážené archivárky a archivári, vážení členovia spoločnosti!

V máji roku 2018 budú súčasťou XXII. archívnych dní v SR aj valné zhromaždenie a voľby predsedu, členov výboru a revíznej komisie Spoločnosti slovenských archivárov. Touto cestou Vás chceme poprosiť, aby ste svojich kandidátov na volebnú listinu, ktorí by podľa Vás mali reprezentovať Spoločnosť slovenských archivárov v rokoch 2018 – 2022 a udávať tak smerovanie v stavovskej spoločnosti archivárov, navrhli prostredníctvom vyplnenia anonymnej ankety. Na webovej stránke www.archivari.sk v ponuke Návrhy na kandidátku nájdete odkaz na formulár, do ktorého anonymne môžete uviesť meno a priezvisko člena Spoločnosti slovenských archivárov, ktorého navrhujete za predsedu SSA, resp. za členov výboru SSA, resp. za členov revíznej komisie SSA. Navrhnutí kandidáti budú redakciou oslovení, či prijímajú kandidatúru. Zároveň chceme vyzvať dosiaľ pasívnych členov, ktorí sa chcú aktívne podieľať na činnosti spoločnosti a byť pri kreovaní jej cieľov a ich napĺňaní v budúcnosti, aby neváhali a prihlásili sa na kandidátku SSA. V prvom čísle Fóra archivárov v roku 2018 totiž plánujeme prezentovať profily jednotlivých kandidátov, spoločne s ich víziami a konkrétnymi predstavami, akou cestou sa podľa nich má spoločnosť uberať. Veríme, že tak prispejeme k zvýšeniu informovanosti pred voľbami a pomôžeme Vám ľahšie sa rozhodnúť pri voľbách.

VÝZVA NA ZASIELANIE ZOZNAMOV PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI VŠETKÝCH ARCHIVÁROV ZA ROK 2016

Vážení kolegovia – archivári! Časopis Fórum archivárov má ambíciu informovať aj v nasledujúcich číslach o publikačnej činnosti zamestnancov VŠETKÝCH štátnych, špecializovaných verejných a mestských archívov, ako aj katedier archívnictva. Radi by sme Vás touto cestou požiadali o spoluprácu na príprave podkladov. Vaše súpisy publikačných výstupov s úplnými bibliografickými údajmi za rok 2016 zasielajte na e-mailovú adresu redakcie časopisu Fórum archivárov: forum.archiv

Návrhy na kandidátku SSA 2018

V máji 2018 sa bude konať valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov, na ktorom sa uskutoční voľba predsedu, členov výboru a členov revíznej komisie SSA. Už teraz nám môžete zaslať mená kandidátov z radov členov SSA, ktorých navrhujete do volených orgánov SSA na obdobie rokov 2018 - 2022. Vami odporúčaní členovia SSA budú oslovení, a ak vyslovia súhlas, navrhnutí na kandidátku do orgánov SSA.

1. Meno a priezvisko člena/členov SSA, ktorých navrhujete na post predsedu SSA

Vaša odpoveď

2. Meno a priezvisko člena/členov SSA, ktorých navrhujete do výboru SSA

Vaša odpoveď

3. Meno a priezvisko člena/členov SSA, ktorých navrhujete do revíznej komisie SSA

Vaša odpoveď

ODOSLAŤ

Prostredníctvom Formulárov Google nikdy neodosielať heslá.

varov@gmail.com. Veríme, že sa nám spoločným príspevom podarí aj touto cestou spropagovať Vašu prácu a úspechy!

VÝZVA NA POUKÁZANIE 2 % Z DANE

Vážené kolegyne, vážení kolegovia, už ste sa rozhodli, koho podporíte 2 % z vašich daní za rok 2017? Budeme radi, ak sumu 2 % z vašich daní poukážete práve Spoločnosti slovenských archivárov.

Spoločnosť slovenských archivárov je dobrovoľnou záujmovou organizáciou združujúcou archivárov všetkých druhov a typov archívov, vysokoškolských pedagógov, ako aj pracovníkov z oblasti registratúr, ktorí sa profesionálne zaoberajú a zaoberali archívnu činnosťou na území Slovenskej republiky. Združuje svojich členov k rozvíjaniu archívnictva, prispieva k zvyšovaniu úrovne práce a vzdelávania v oblasti archívnictva, usporadúva pre svojich členov odborné konferencie, semináre, spoločenské podujatia, exkurzie a študijné pobyty. Spoločnosť slovenských archivárov organizuje a uhrádza všetky svoje aktivity najmä z členských príspevkov a pomocou sponzorov.

V prípade, že sa rozhodnete podporiť práve naše stavovské občianske združenie 2 % z vašich daní, potrebné tlačivo nájdete na poslednej strane Fóra archivárov alebo na našej webovej stránke www.archivari.sk, kde je uvedený aj celý postup.

Za podporu veľmi pekne ĎAKUJEME!

CHCEŠ BYŤ SÚČASŤOU **SPOLOČNOSTI ARCHIVÁROV?**

Ak chceš, aby o Tebe vedela archivárska komunita,
ak nechceš ostať len vo virtuálnej spoločnosti Facebook,
príď a konfrontuj sa s nami.

Sme spoločnosť, ktorá Ťa čaká, ktorá hľadá inovatívne nápady, ale i rokmi získané skúsenosti. Chceme a dávame príležitosť každému, kto má záujem. Naše možnosti a Tvoje odhodlanie budú pre obe strany výzvou. Chceme osloviť študentov archivníctva, histórie, ľudí, ktorí možno váhajú a v archívoch, či registratúrnych strediskách pracujú už dlhšie.

Neváhaj a staň sa členom Spoločnosti slovenských archivárov!
Chceme sa zbaviť konzervatívnosti a prinášať nové i v našich radoch
a možno práve Ty nám v tom pomôžeš.

Spoločnosť počas roka pripravuje významné podujatie Archívne dni, ktoré býva zamerané na archívnu tému, ale občas ukážeme, že sme schopní sa popasovať i s historickou. Počas uplynulých troch rokov sme si pripomenuli na seminároch život a dielo našich významných archivárov. Snahou je reagovať i na meniace sa podmienky v našej práci, spoločnosti. Čím viac nás bude, tým je väčšia šanca byť lepší.

Na našich konferenciách dostane príležitosť každý, kto chce a má čo k téme povedať. Nekladíme si podmienky a i začiatočníkov podporíme a poradíme. K osobnému rastu prispievame i organizovaním výletov – odborných exkurzií po Slovensku, ale predovšetkým v zahraničí, kde je možné nadviazať kontakty a získať tak šancu na realizáciu projektov a vidieť, ako sa pracuje v iných archívoch, či registratúrnych strediskách.

Staň sa členom našej spoločnosti a prispievaj tak k jej rastu a rozmanitosti!

CHCEŠ BYŤ SÚČASŤOU FÓRA ARCHIVÁROV?

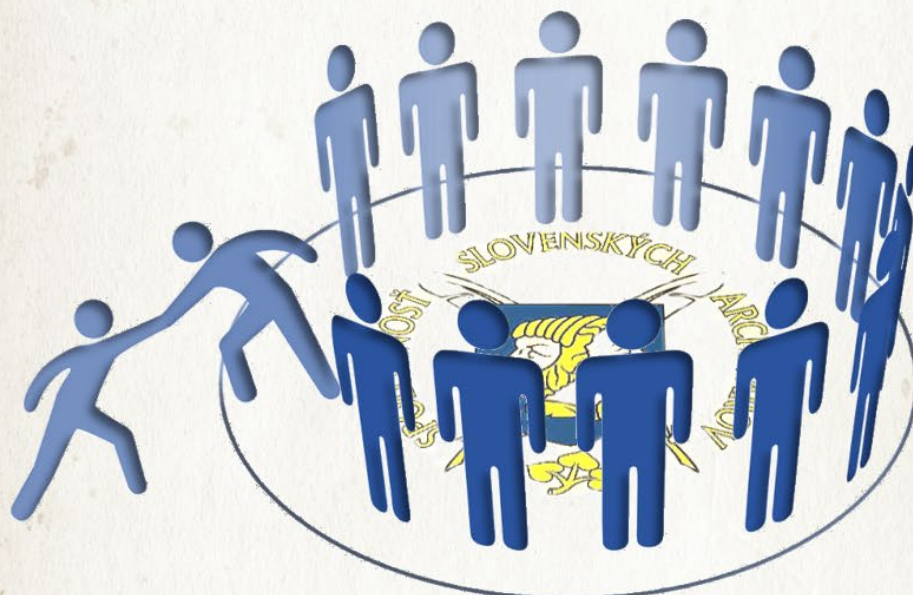
Pracuješ v pamäťovej inštitúcii a rád/a píšeš, ale nemáš kde?

Máš veľa nápadov a rád/a by si ich realizoval/a pri tvorbe časopisu?

Redakcia jediného slovenského archívneho periodika

Fórum archivárov

hľadá posily do redakcie!

Ak si na počiatočné dve otázky odpovedal/a kladne a máš záujem byť viac spätý/á s dianím v archívnictve a pracovať s mladými i skúsenými, no najmä zapálenými ľuďmi, tak hľadáme práve **Teba!**

Keďže chceme, aby bol náš časopis z roka na rok lepší, hľadáme kreatívnych ľudí, ktorí budú viesť konkrétne rubriky, robiť rozhovory s pozoruhodnými ľuďmi, anotovať dianie v slovenskom i svetovom archívnictve, písať správy zo zaujímavých podujatí.

Ak Ťa táto predstava oslovila, neváhaj a napíš na

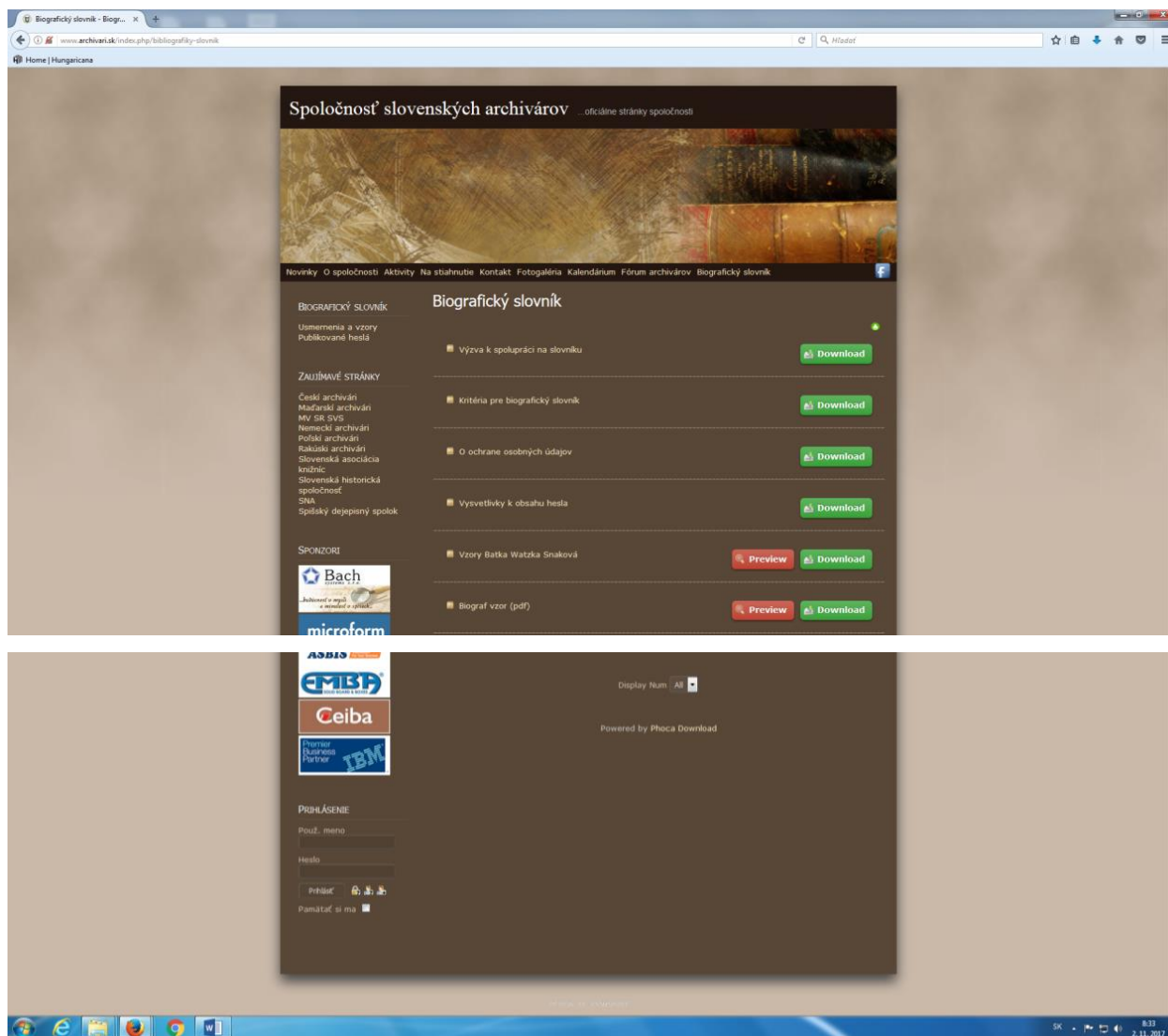
forum.archivarov@gmail.com

Tešíme sa na Teba!

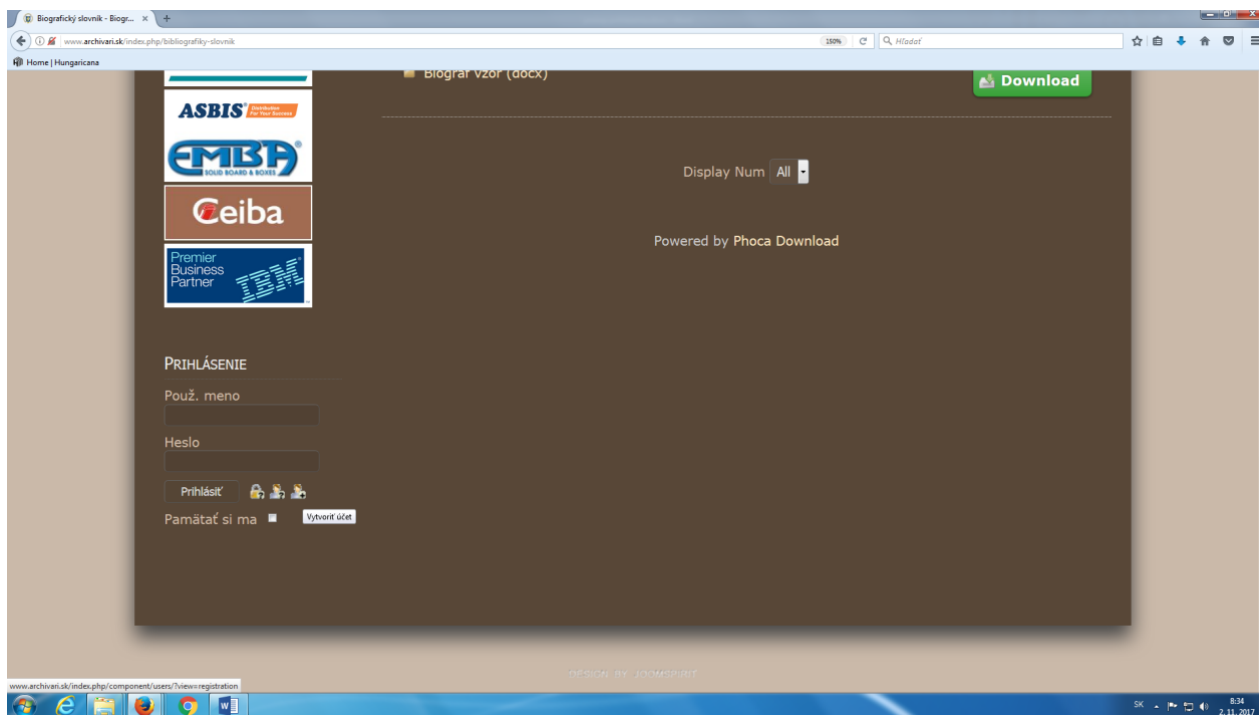
Redakcia Fóra archivárov

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV – POSTUP PRIHLÁSENIA DO ELEKTRONICKÉHO FORMULÁRA A NÁVOD NA JEHO VYPLNENIE

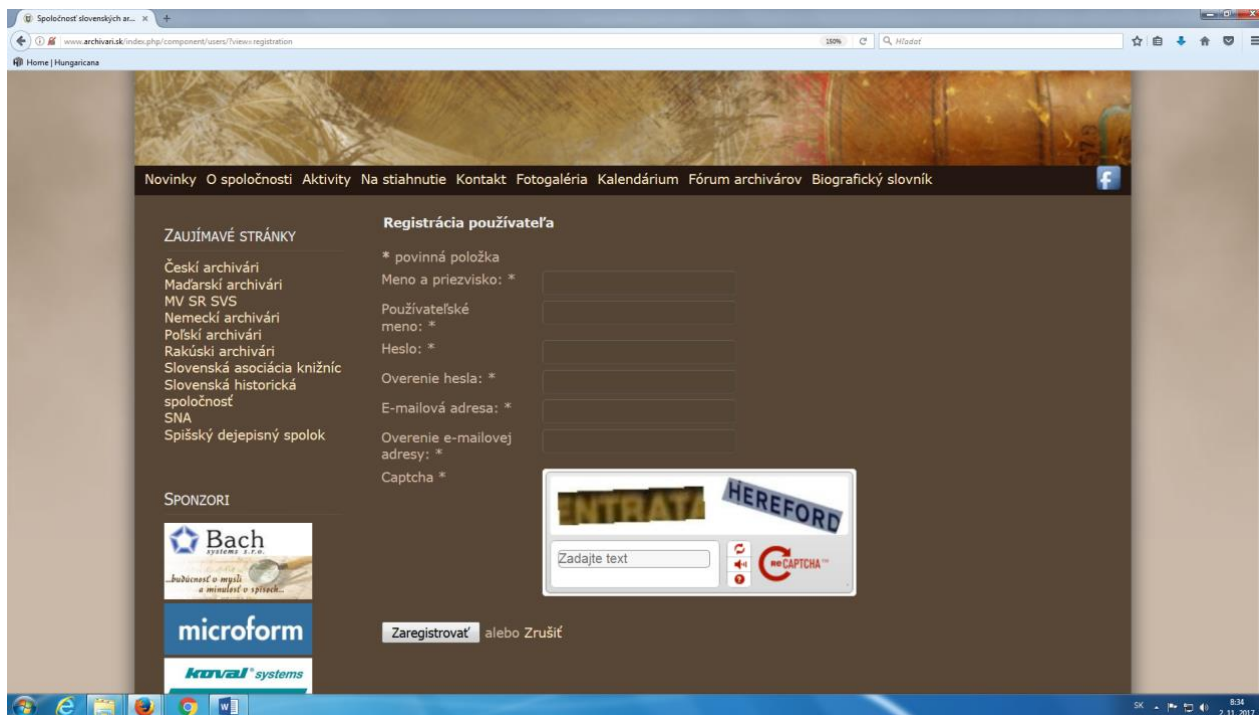
1. Na webovej stránke www.archivari.sk v hlavnej ponuke pod obrázkom kliknite na poslednú položku v ponuke – **Biografický slovník**.

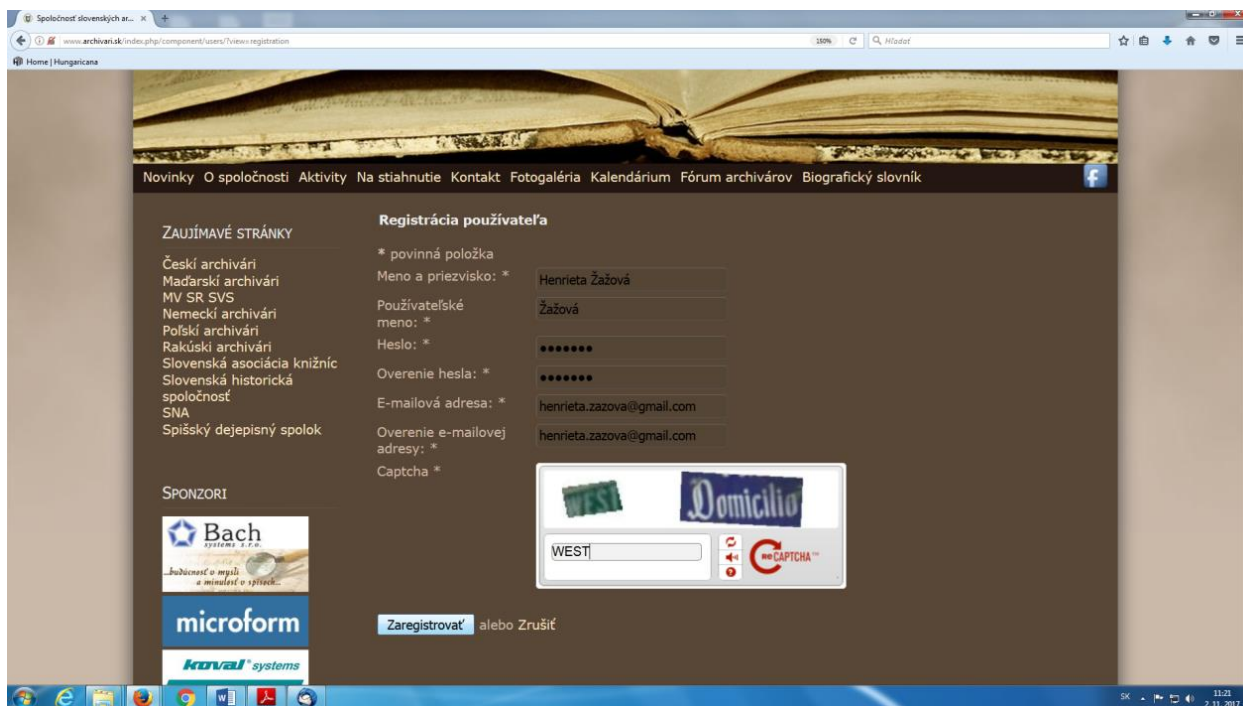
2. Pod logami sponzorov sa vľavo dole nachádza časť **PRIHLÁSENIE**. Pri tvorbe elektronickej databázy biografického slovníka je nevyhnutné prihlásiť sa do tohto systému, ktorý Vám umožní vytvárať heslá o jednotlivých archivároch. Pri prvom prihlásení je nutné kliknúť na prvú ikonu sprava pri slove **Prihlásiť – Vytvoriť účet**, vďaka ktorej si vytvoríte účet v systéme. Pri opakovanom prihlásení stačí vyplniť prihlasovacie meno a heslo, ktoré ste zadali pri vytvorení účtu.

3. Po kliknutí na ikonu Vytvorit' účet, sa zobrazí na stránke **Registrácia používateľa**. Všetky kolónky je potrebné vyplniť.

4. Po vyplnení všetkých kolóniek na záver prepíšte texty, ktoré sa Vám zobrazia v časti **Captcha** na overenie a kliknite na ikonu **Zaregistrovať**.

5. Na e-mailovú adresu, ktorú ste zadali pri registrácii, dostanete z e-mailu web@archivari.sk potvrdzovací e-mail (pozor: je možné, že sa Vám zobrazí nie v kolónke **Doručená pošta**, ale v kolónke **Spam!!!**). Tu nájdete priamy **webový odkaz**, cez ktorý si môžete **aktivovať účet**. Bez aktivácie prostredníctvom tohto odkazu nie je možné prihlásiť sa do systému! Účet si aktivujete cez webový odkaz len jedenkrát. Okrem toho v e-maily nájdete aj Vaše **Používateľské meno** a **Heslo**. Nemusíte si ho teda pamätať, ale stačí tento e-mail vytlačiť alebo na bezpečné miesto skopírovať. Je však nevyhnutné, aby ste vedeli, kde meno aj heslo nájdete, pretože pri každom vstupe sa do systému dostanete len vyplnením používateľského mena a hesla (v spodnej časti pod logami sponzorov). V prípade, že sa Vám nepodarí aktivovať Váš účet cez webový odkaz, napíšte na adresu forum@archivari.sk a administrátor Vám aktivuje účet manuálne. Pri prihlasovaní na web už potom budete postupovať klasicky, a to zadaním Vášho prihlasovacieho mena a hesla do poľa v ľavom bočnom paneli pod sponzormi.

Detaily účtu používateľa Žažová na Spoločnosť slovenských archívárov

Doručené x

Spoločnosť slovenských archívárov <web@archivari.sk>

komu: mne

Dobrý deň Žažová,

ďakujeme za registráciu na Spoločnosť slovenských archívárov. Váš účet bol vytvorený, ale pred jeho použitím musí byť aktivovaný. Na aktiváciu účtu kliknite na nasledujúci odkaz alebo ho skopírujte a vložte do prehliadača:

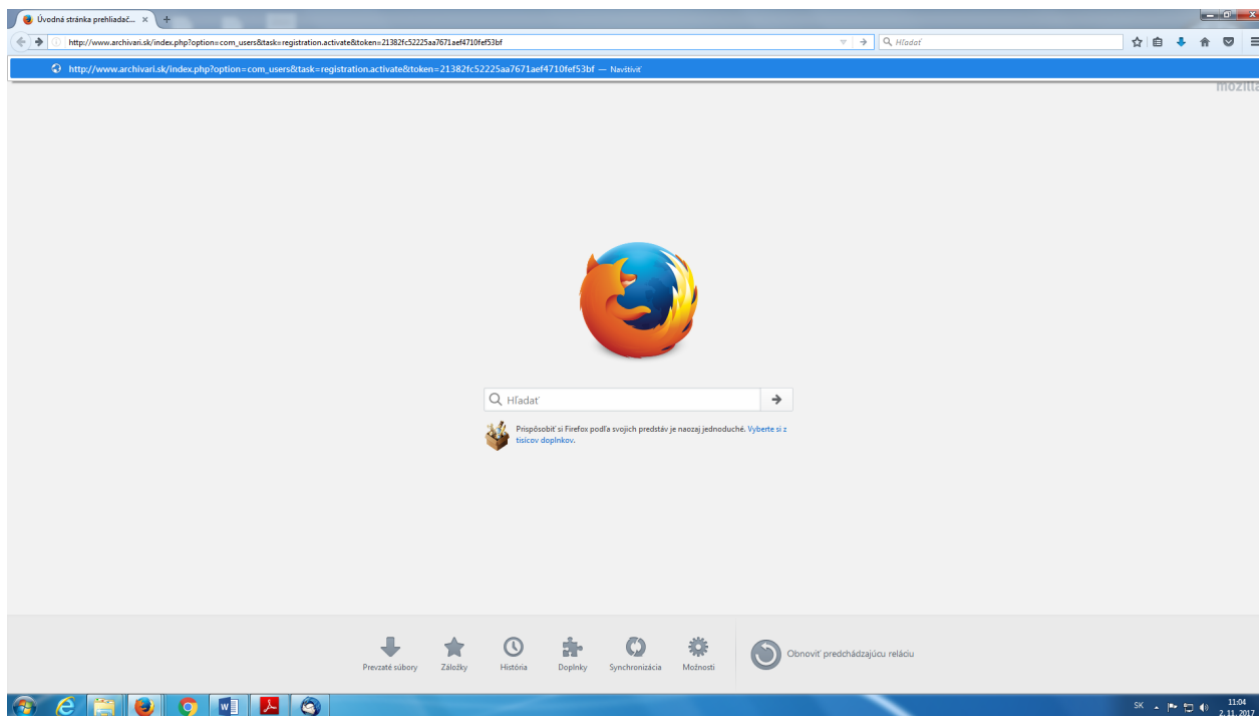
http://www.archivari.sk/index.php?option=com_users&task=registration.activate&token=21382fc52225aa7671aef4710fef53bf

Po aktivácii sa môžete prihlásiť na stránke <http://www.archivari.sk/> pomocou toho používateľského mena a hesla:

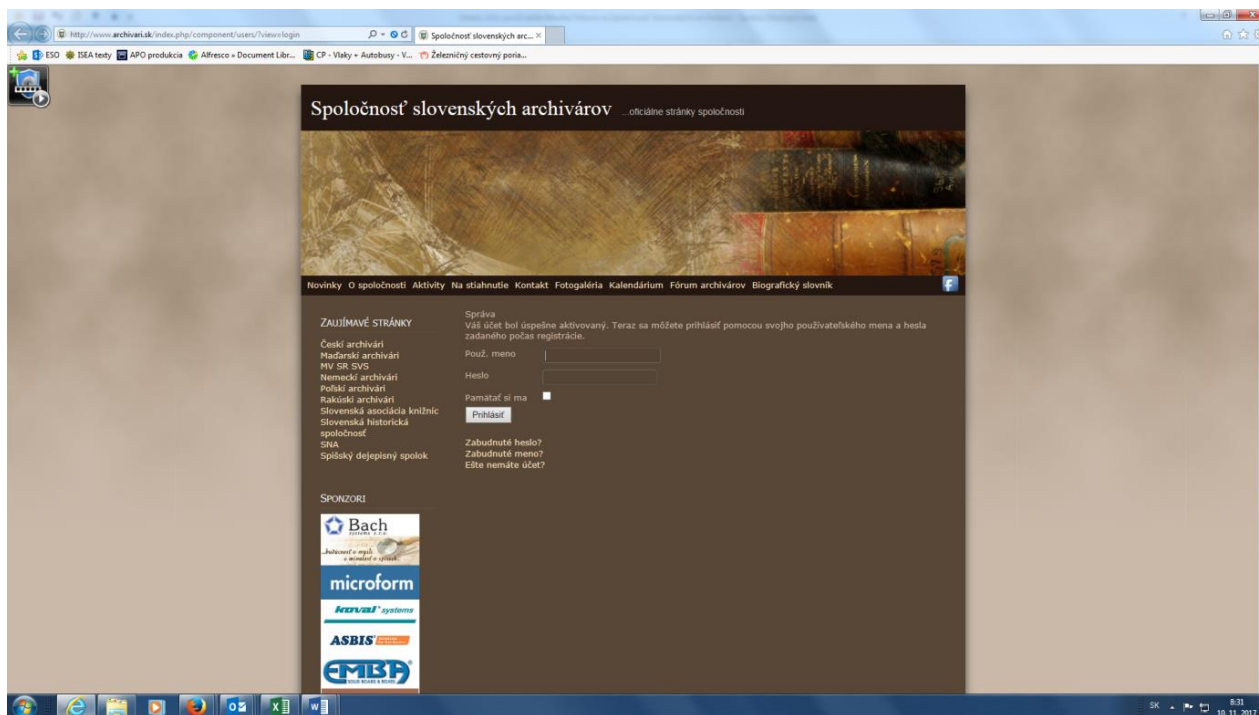
Užívateľské meno: Žažová

Heslo: xxxxxx

6. Aktivácia účtu prebieha tak, že kliknete na odkaz uvedený v e-maily alebo ho skopírujete z e-mailu do webového prehliadača.

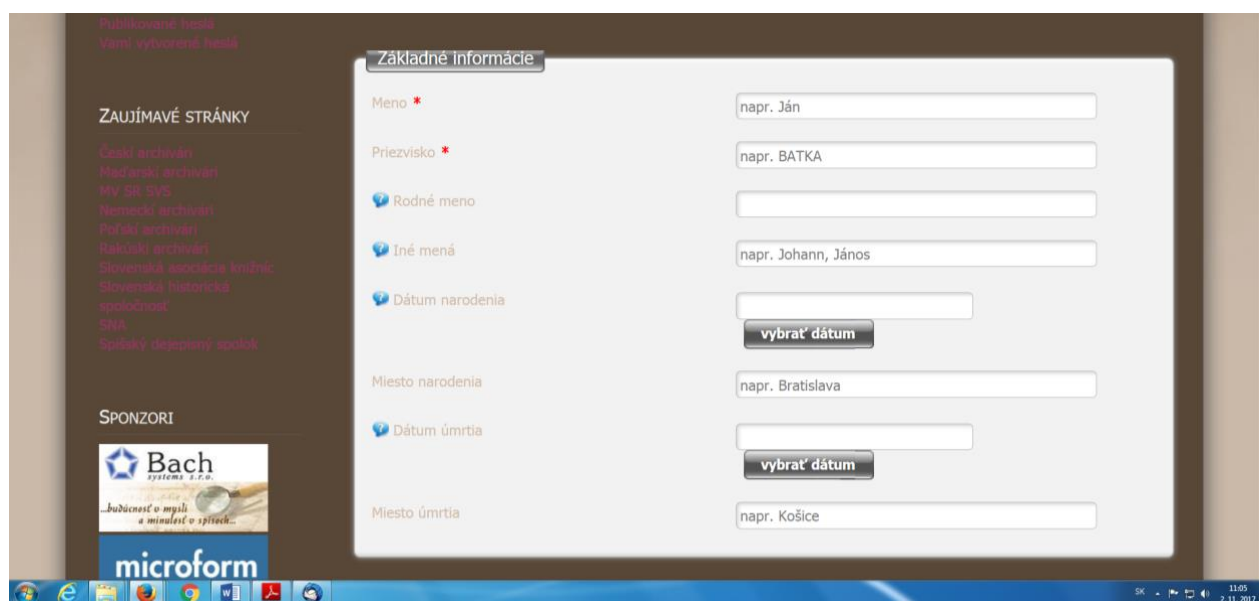
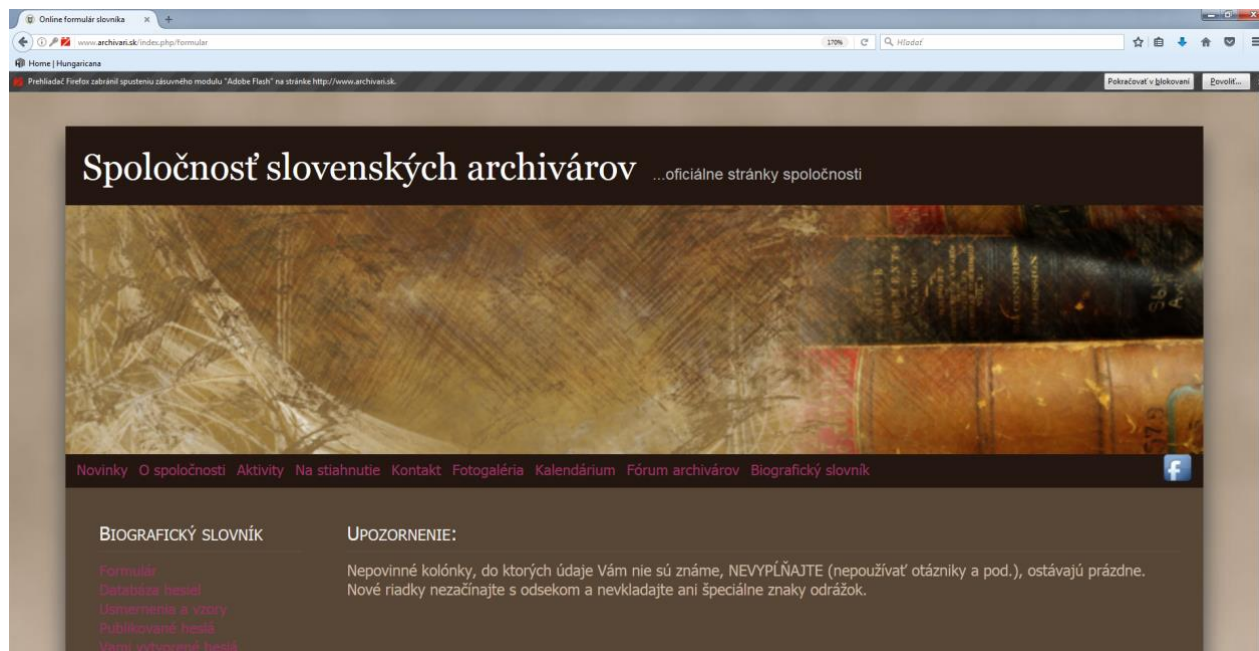

7. Klikom sa dostanete na stránku www.archivari.sk, kde sa Vám zobrazí správa o aktivácii účtu. Ak zadáte **používateľské meno** a **heslo**, dostanete sa do elektronického formulára po kliknutí na ikonu **Prihlásiť**.

8. Zobrazí sa Vám **Formulár** a jednotlivé jeho časti, do ktorých môžete priamo písať alebo kopírovať texty – heslá o jednotlivých archivároch. Kolónky označené hviezdičkou * je povinné vyplniť. Ostatné, v prípade, že nie sú známe údaje, sa nevyplňajú.

Vľavo pri názve kolóniek sa nachádzajú aj **otázniky v modrej bubline**, na ktoré môžete kliknúť a slúžia ako **návody**, ako vyplňať dané kolónky.

microform
Koval systems
ASBIS
EMBA
Ceiba
Premier Business Partner

PRIHLÁSENIE
Odhlásiť

Otec

Meno

Priezvisko

Dátum narodenia **vybrať dátum**

Miesto narodenia

Dátum úmrtia **vybrať dátum**

Miesto úmrtia

Matka

Meno

Priezvisko

Rodné priezvisko

Dátum narodenia **vybrať dátum**

Miesto narodenia

Dátum úmrtia **vybrať dátum**

Miesto úmrtia

16:42 3.11.2017

Vzdelanie a práca

Základná škola napr. Štátna ľudová škola v Trnave (1933 – 1938)

Stredná škola napr. Štátne gymnázium v Trnave (1938 – 1946)

Vysoká škola fakulta, škola, mesto, odbor, (roky štúdia)

Pridať školu

Titul titul - škola, miesto, odbor, roky

Pridať titul

Hodnosť napr. kapitán

Oblasť archívnej špecializácie *

spracovanie archívnych fondov a zbierok
digitalizácia
registratúra
pedagóg archívництва

Profesionálna kariéra (3000 znakov ostáva) *

pracoviská, funkcie a roky pôsobenia

Stručná biografia (3000 znakov ostáva)

voľný popis

Prínos v oblasti archívnictva (3000 znakov ostáva) *

voľný popis

Prínos v iných oblastiach (3000 znakov ostáva)

voľný popis

11:07 2.11.2017

Po vyplnení:

Spoločnosť slovenských archivárov ... oficiálne stránky spoločnosti

Novinky O spoločnosti Aktivity Na stránku Kontakt Fotogaléria Kalendárium Fórum archivárov Biografický slovník

Created On piatok, 03. november 2017, 13:32 By Žažová [Back](#)

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK

Základné informácie

Meno

Priezvisko

Rodné meno

Iné mená

Dátum narodenia [vybrať dátum](#)

Miesto narodenia

Dátum úmrtia [vybrať dátum](#)

Miesto úmrtia

SPONZORI

Otec

Meno

Priezvisko

Dátum narodenia [vybrať dátum](#)

Miesto narodenia

Dátum úmrtia [vybrať dátum](#)

Miesto úmrtia

Máťka

Meno

Priezvisko

Rodné priezvisko

Dátum narodenia [vybrať dátum](#)

Miesto narodenia

Dátum úmrtia [vybrať dátum](#)

Miesto úmrtia

Vzdelanie a práca

Základná škola

Stredná škola

Vysoká škola

[Pridať školu](#)

Titul

[Pridať titul](#)

Hodnosť

Oblasť archívnej špecializácie

Hodnosť

Oblasť archívnej špecializácie

Profesionálna kariéra (3000 znakov ostáva)

Stručná biografia (3000 znakov ostáva)

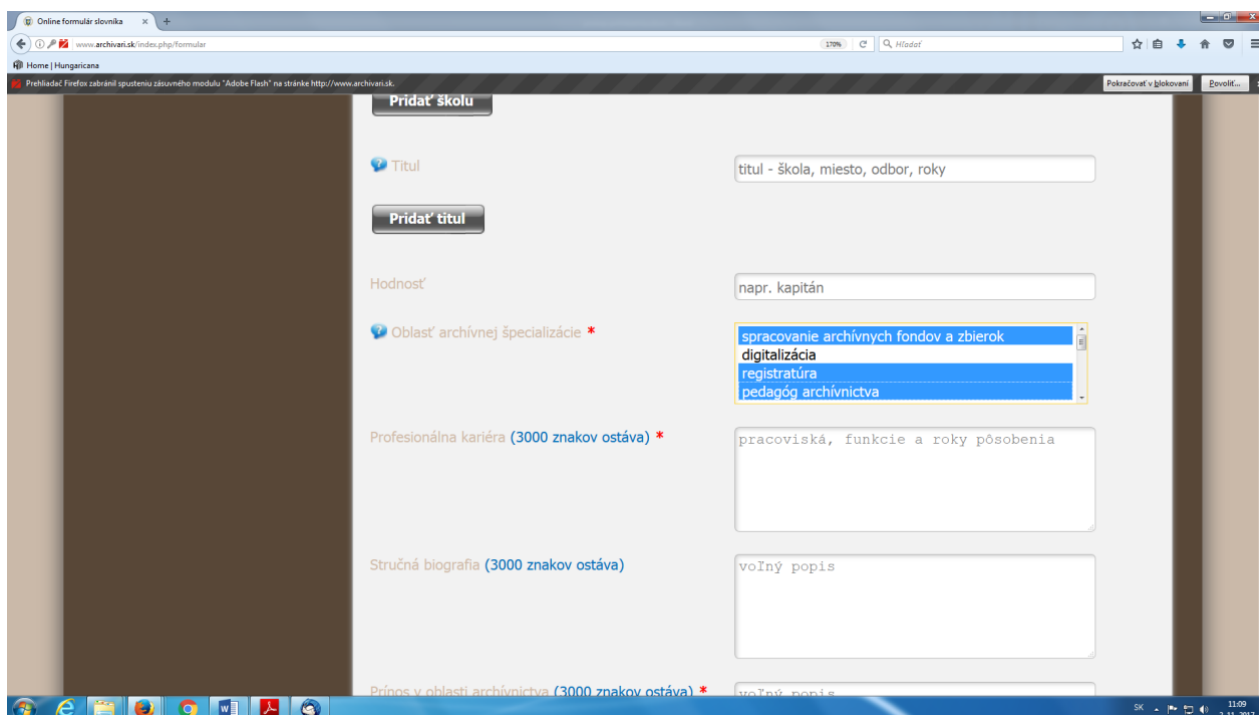
Prínos v oblasti archívnictva (3000 znakov ostáva)

Prínos v iných oblastiach (3000 znakov ostáva)

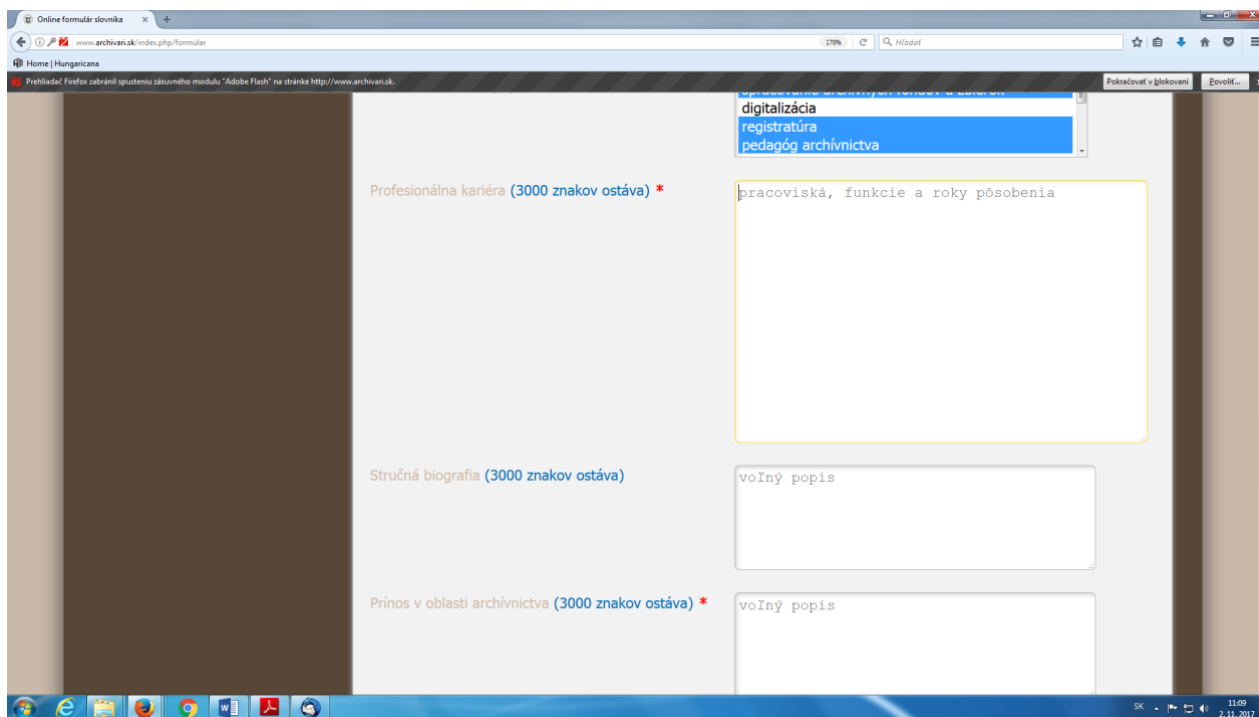
Bibliografia v oblasti archívnictva (3000 znakov ostáva)

Bibliografia v iných oblastiach (3000 znakov ostáva)

9. V kolónke **Oblasť archívnej špecializácie** je možné označiť aj viacero možností tak, že označíte vybranú oblasť a zároveň stlačíte **tlačidlo CTRL** na klávesnici.

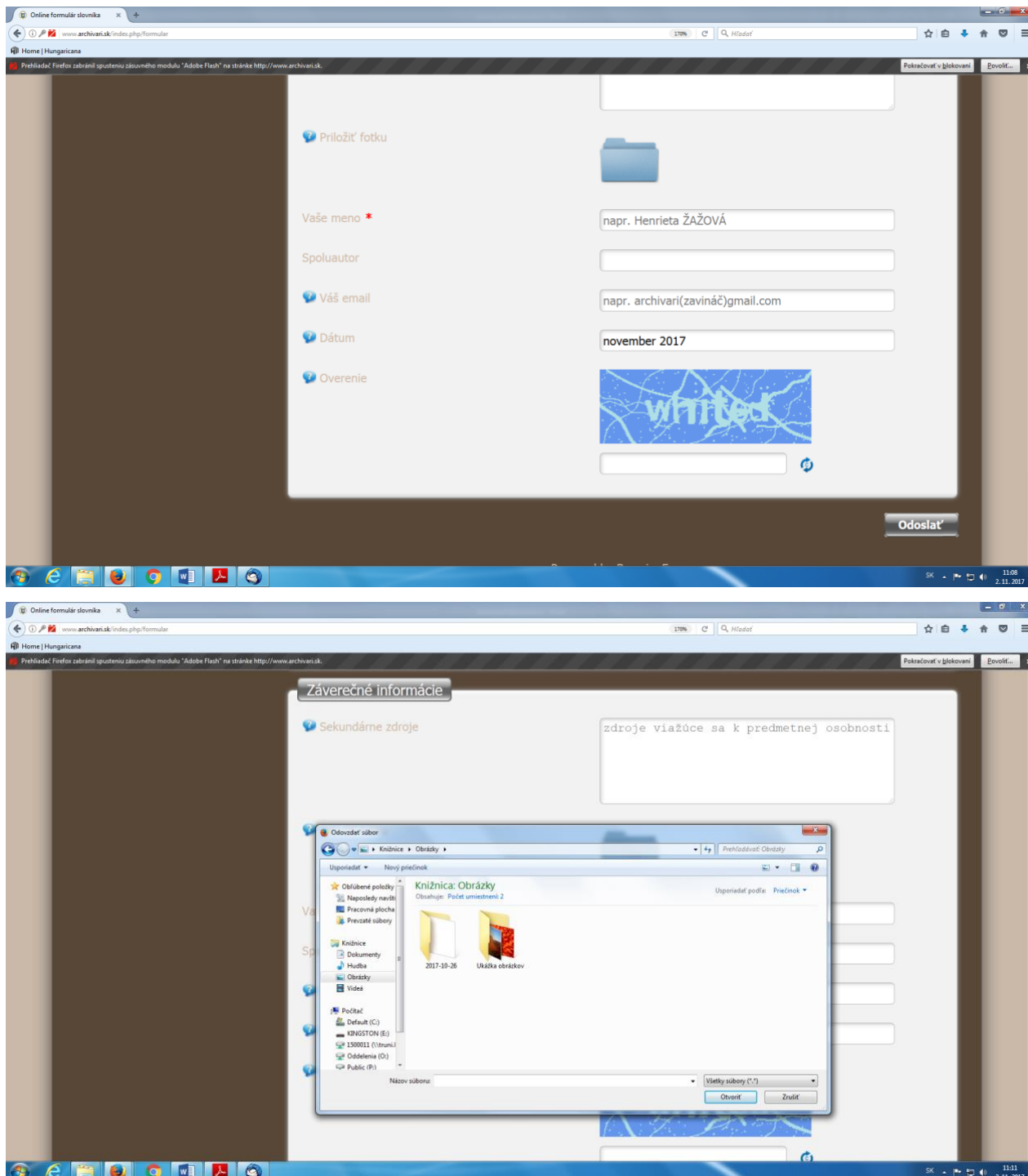

10. Ak chcete vidieť celý text vložený do tabuľky, je možné ho zväčšiť tak, že v pravom spodnom rohu kliknete na tabuľku a kurzorom zväčšíte do požadovanej veľkosti.

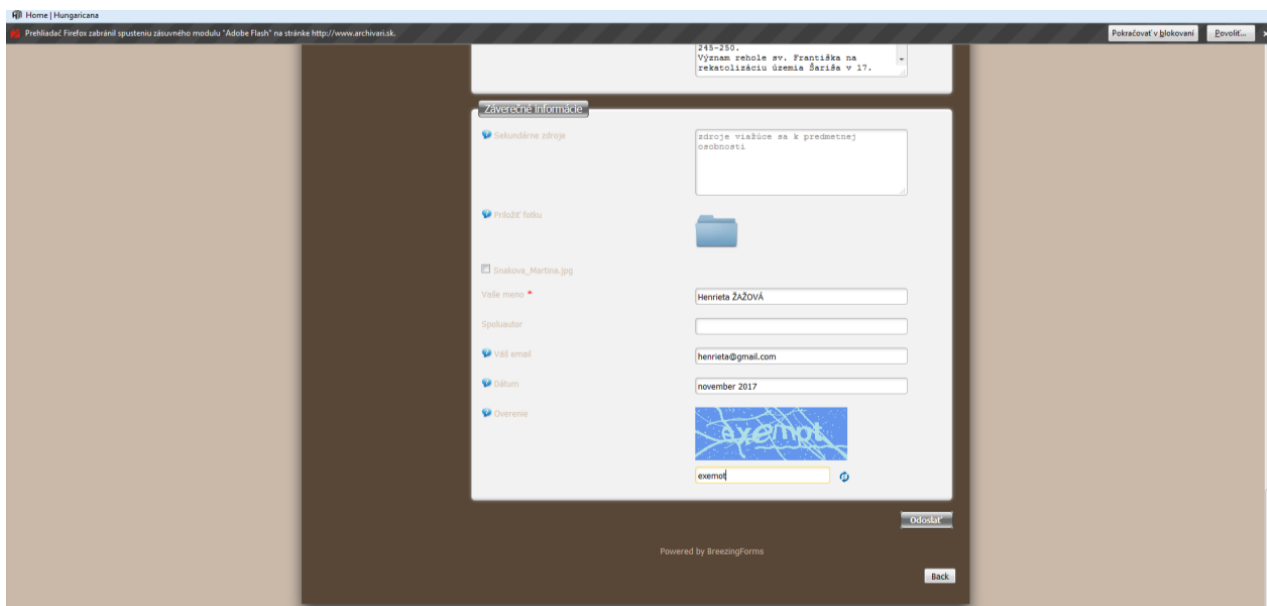

11. Fotografia vo formáte JPG a rozlíšení aspoň 300 dpi vložíte kliknutím na obrázok obálky. Najlepšie sú portrétné fotografie ako na občiansky preukaz alebo pas bez rušivého pozadia.

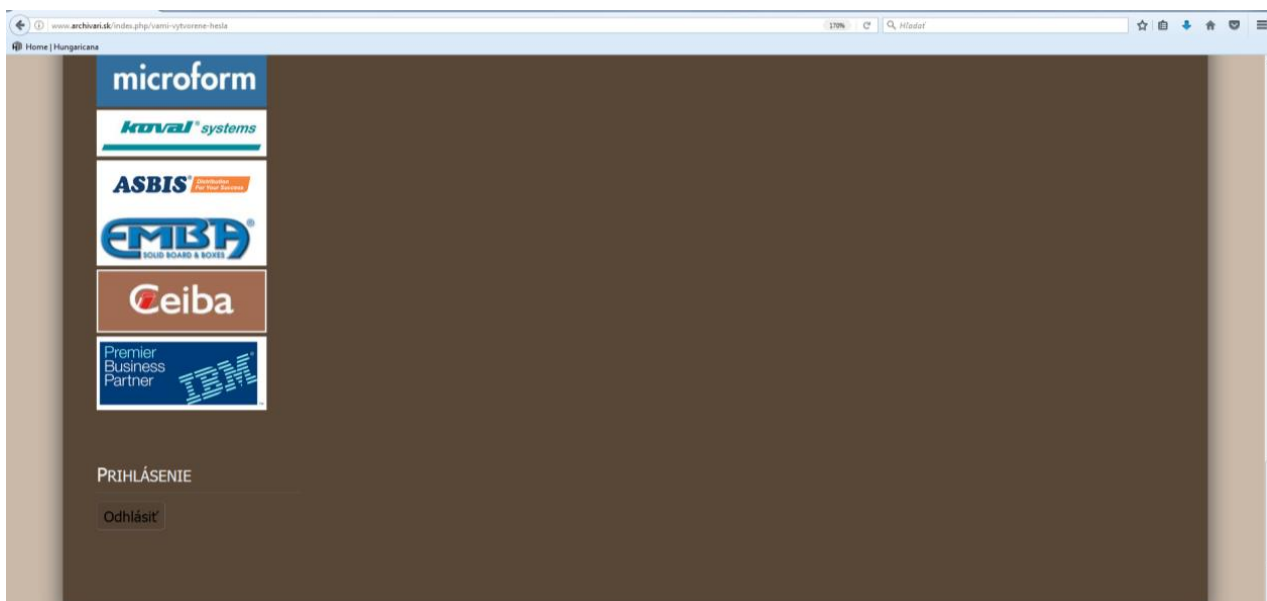
Zobrazí sa Vám možnosť **Vložiť** – v našom prípade fotografiu z nosiča (priečink, pracovná plocha, USB kľúč a pod.), na ktorom sa nachádza fotografia, ktorú chcete vložiť. Fotografiu nazvite **priezviskom a menom archivára bez diakritiky**, napr. Zazova_Henrieta.jpg a po kliknutí na ikonu **Otvoriť** ju vložíte do systému.

12. Na záver skontrolujte vyplnený formulár, prepíšte na overenie zobrazené slovo v modrom poli a stlačením ikony **Odoslať** sa heslo vloží do elektronického systému.

13. Po ukončení prác v elektronickom systéme biografického slovníka sa odhlásite kliknutím na ikonu pod logami sponzorov **Odhlásiť**.

14. Pri prihlásení do biografického slovníka sa Vám v rámci ponuky vľavo hore zobrazia možnosti, v rámci ktorých môžete pracovať v elektronickej databáze v poradí:

Formulár – otvorí sa formulár nového elektronického hesla

Usmernenia a vzory – obsahujú návody na vyplnenie formulára

Publikované heslá – prístupné budú až začiatkom budúceho roka po vytvorení databázy

Vami vytvorené heslá – zobrazí sa zoznam Vami vytvorených hesiel

Online formulár slovníka

www.archivari.sk/index.php/formular

Home | Hungaricana

Prehliadač Firefox zabránil spusteniu zásuvného modulu "Adobe Flash" na stránke http://www.archivari.sk.

Pokračovať v blokovani | Zvoľte...

Spoločnosť slovenských archivárov

...oficiálne stránky spoločnosti

Novinky | O spoločnosti | Aktivity | Na stiahnutie | Kontakt | Fotogaléria | Kalendárium | Fórum archivárov | Biografický slovník

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK

Formulár
Umenenia a vzory
Publikované heslá
Vami vytvorené heslá

ZAUJÍMAVÉ STRÁNKY

Českí archivári
Maďarskí archivári
MŤ SR SVA
Nemeckí archivári
Poľskí archivári
Rakúski archivári
Slovenská asociácia knižničiarov
Slovenská historická spoločnosť
SNA
Slovenský dejepisný spolok

SPONZORI

UPOZORNENIE:

Nepovinné kolónky, do ktorých údaje Vám nie sú známe, NEVYPLŇAJTE (nepoužívať otázniky a pod.), ostávajú prázdne. Nové riadky nezačínajte s odsekom a nevkladajte ani špeciálne znaky odrážok.

Základné informácie

Meno *

Priezvisko *

Rodné meno

Iné mená

Dátum narodenia

Miesto narodenia

SK 11:37 21. 11. 2017

Formulár

Online formulár slovníka

www.archivari.sk/index.php/formular

Home | Hungaricana

Prehliadač Firefox zabránil spusteniu zásuvného modulu "Adobe Flash" na stránke http://www.archivari.sk.

Pokračovať v blokovani | Zvoľte...

Spoločnosť slovenských archivárov

...oficiálne stránky spoločnosti

Novinky | O spoločnosti | Aktivity | Na stiahnutie | Kontakt | Fotogaléria | Kalendárium | Fórum archivárov | Biografický slovník

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK

Formulár
Umenenia a vzory
Publikované heslá
Vami vytvorené heslá

ZAUJÍMAVÉ STRÁNKY

Českí archivári
Maďarskí archivári
MŤ SR SVA
Nemeckí archivári
Poľskí archivári
Rakúski archivári
Slovenská asociácia knižničiarov
Slovenská historická spoločnosť
SNA
Slovenský dejepisný spolok

SPONZORI

UPOZORNENIE:

Nepovinné kolónky, do ktorých údaje Vám nie sú známe, NEVYPLŇAJTE (nepoužívať otázniky a pod.), ostávajú prázdne. Nové riadky nezačínajte s odsekom a nevkladajte ani špeciálne znaky odrážok.

Základné informácie

Meno *

Priezvisko *

Rodné meno

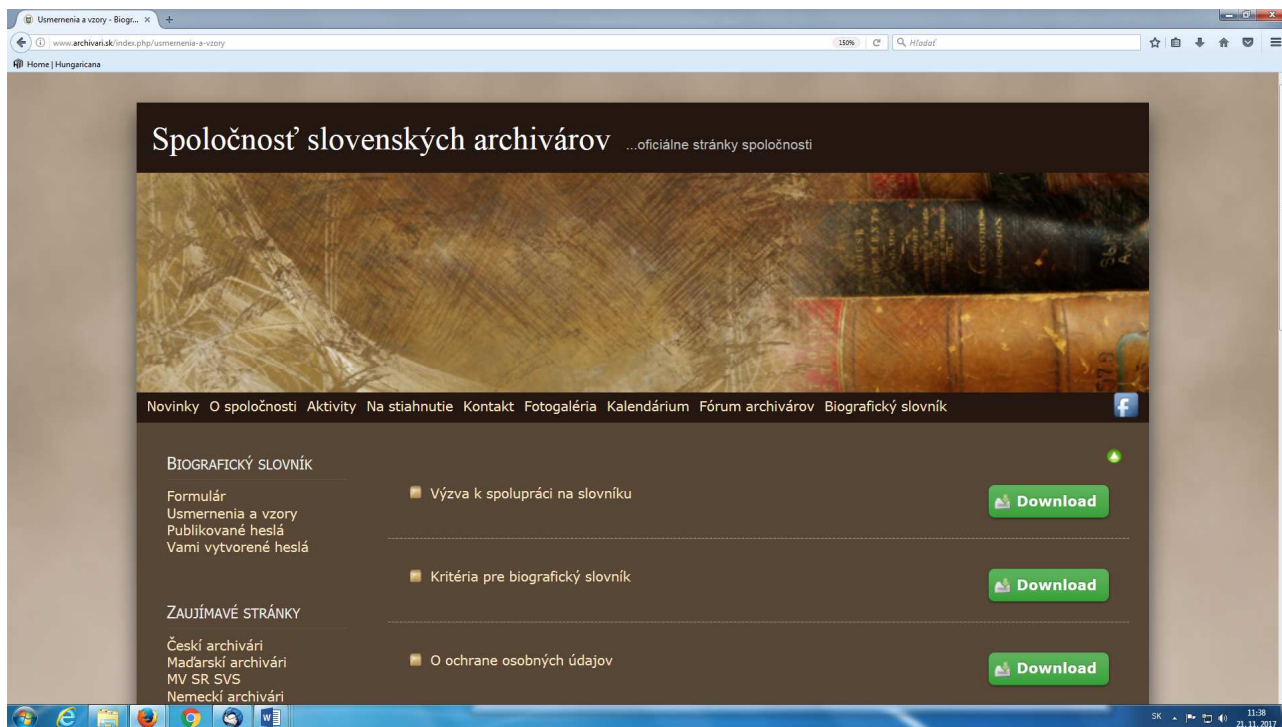
Iné mená

Dátum narodenia

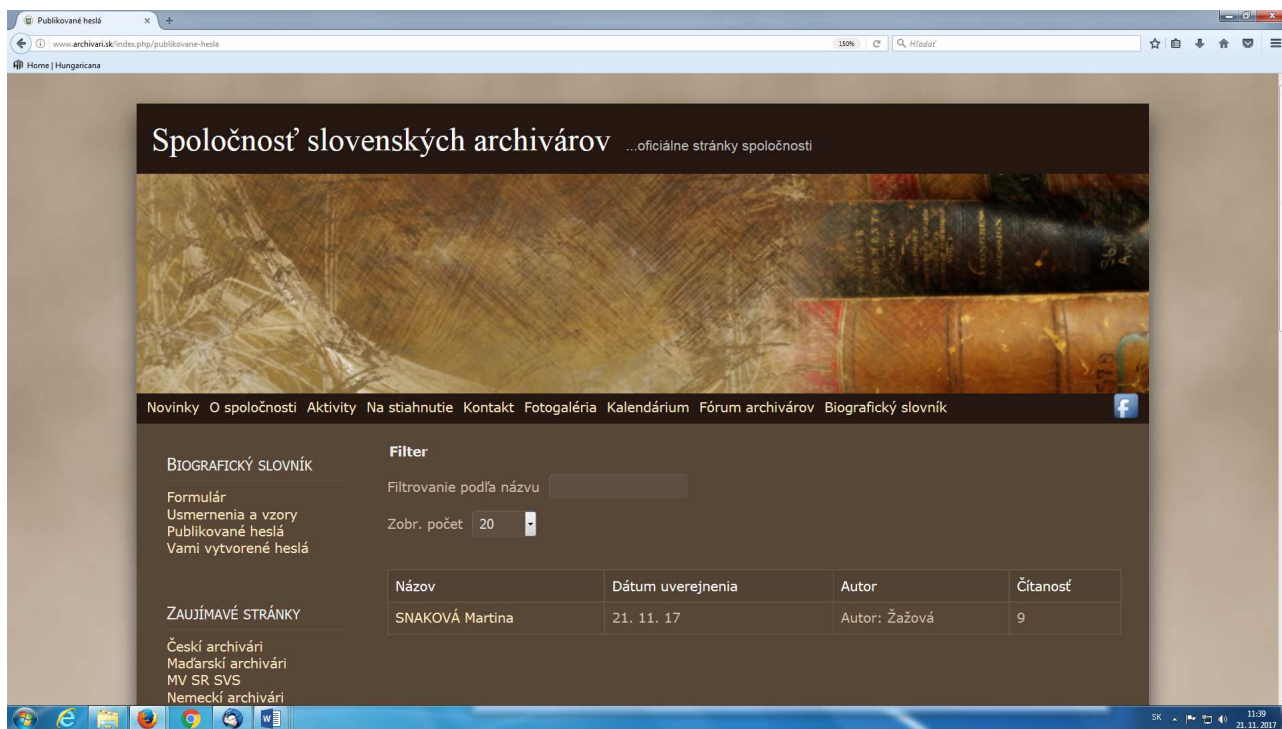
Miesto narodenia

SK 11:38 21. 11. 2017

Usmernenia a vzory

Publikované heslá

Vami vytvorené heslá

Spoločnosť slovenských archivárov ...oficiálne stránky spoločnosti

Novinky O spoločnosti Aktivity Na stiahnutie Kontakt Fotogaléria Kalendárium Fórum archivárov Biografický slovník

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK

Formulár
Usmernenia a vzory
Publikované heslá
Vami vytvorené heslá

ZAUJÍMAVÉ STRÁNKY

Českí archivári
Maďarskí archivári
MV SR SVS
Nemeckí archivári

ID	Edit	PRIEZVISKO	MENO	VAŠE MENO	SPOLUAUTOR	DÁTUM
47		SNAKOVÁ	Martina	Henrieta ŽAŽOVÁ		november 2017

15. V prípade, že neskôr zistíte nové skutočnosti, ktoré chcete opraviť už do Vami vytvoreného hesla, je možné text dočasne (do konca marca 2018) editovať. V rubrike **Vami vytvorené heslá** sa kliknutím na značku – kolónku v druhom stĺpci **Edit** – otvorí formulár.

Novinky O spoločnosti Aktivity Na stiahnutie Kontakt Fotogaléria Kalendárium Fórum archivárov Biografický slovník

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK

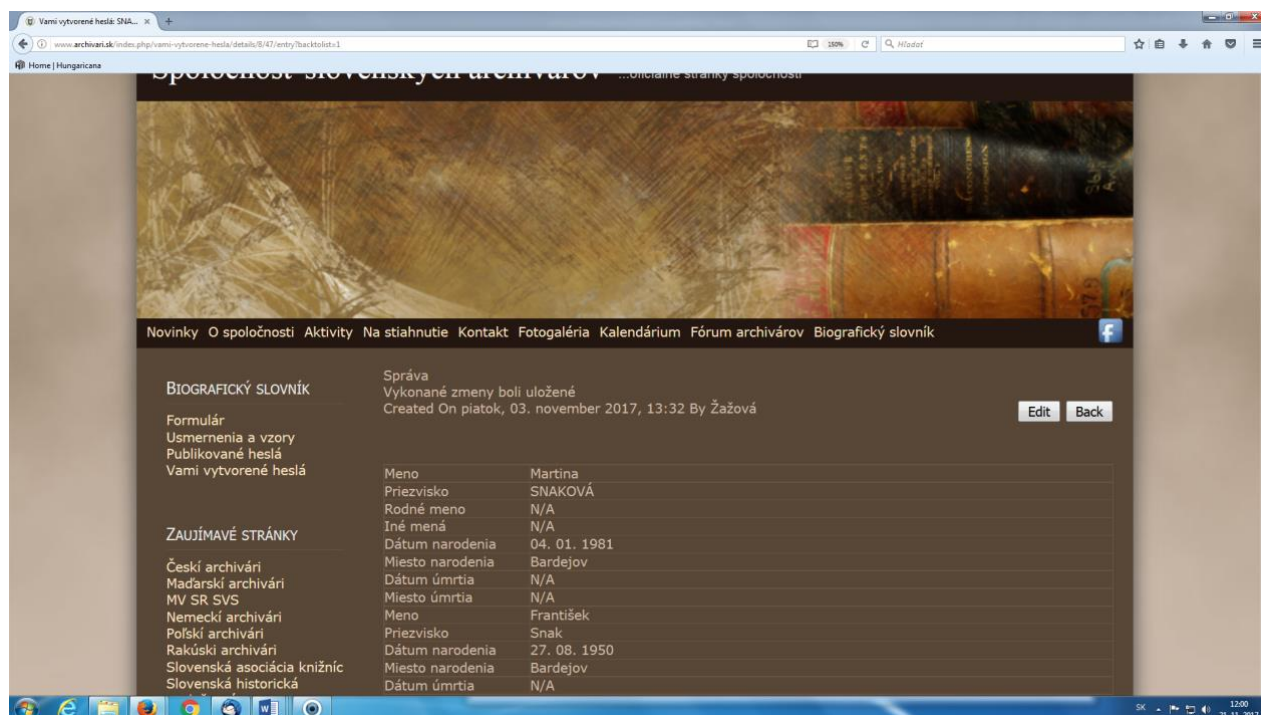
Formulár
Usmernenia a vzory
Publikované heslá
Vami vytvorené heslá

ZAUJÍMAVÉ STRÁNKY

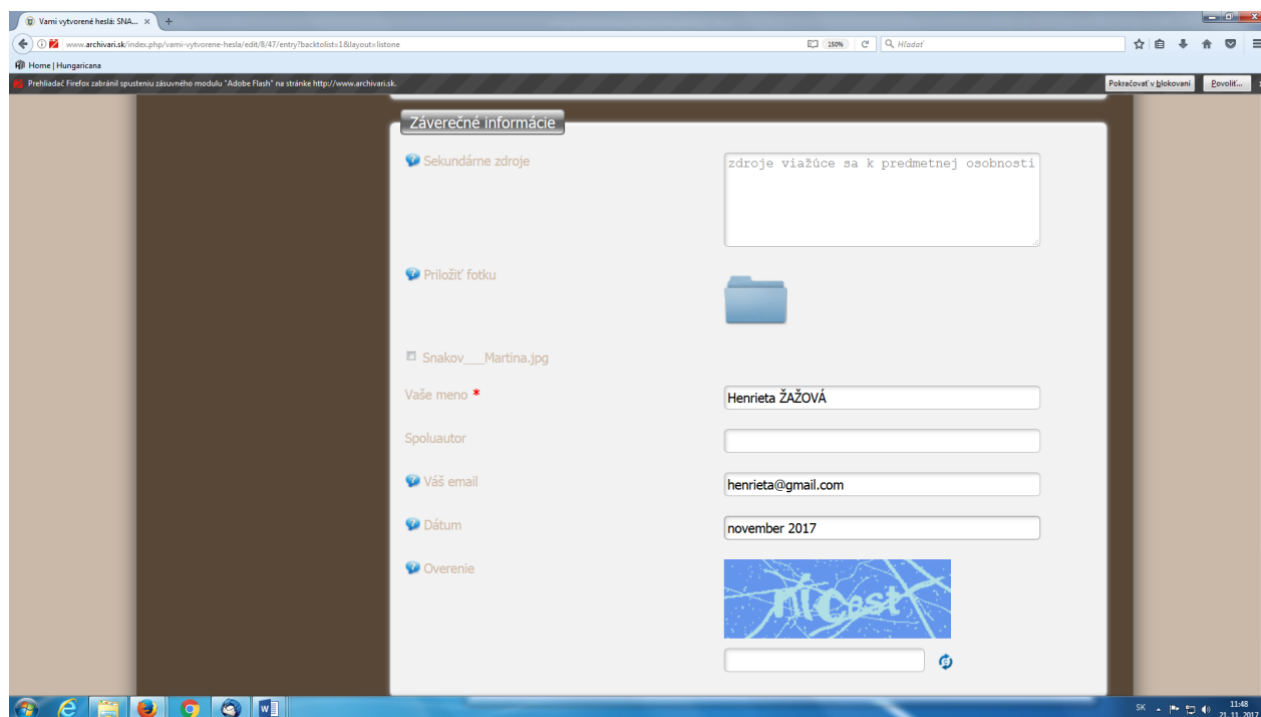
Českí archivári
Maďarskí archivári
MV SR SVS
Nemeckí archivári
Poľskí archivári
Rakúski archivári
Slovenská asociácia knižníc

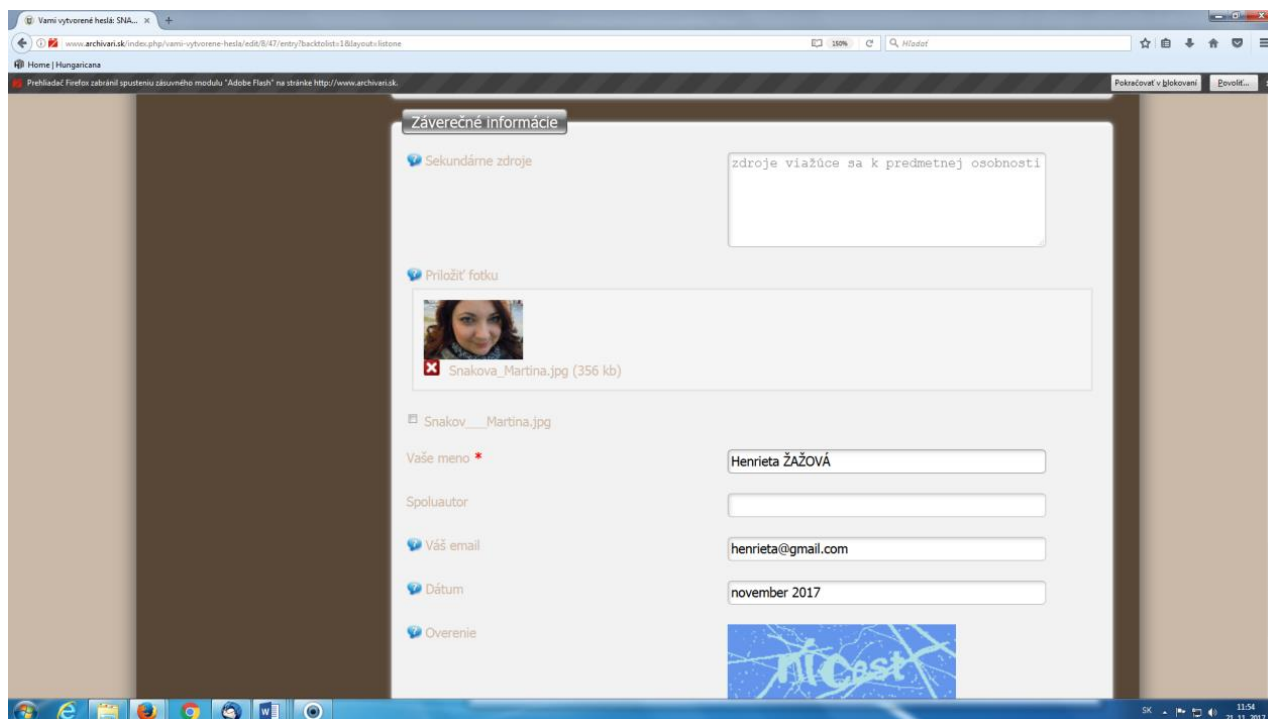
ID	Edit	PRIEZVISKO	MENO	VAŠE MENO	SPOLUAUTOR	DÁTUM
47		SNAKOVÁ	Martina	Henrieta ŽAŽOVÁ		november 2017

16. Po úprave textu vo formulári opäť musíte prepísať nakoniec text z modrého poľa, **Odoslať** formulár a objaví sa Vám **Správa Vykonané zmeny boli uložené**.

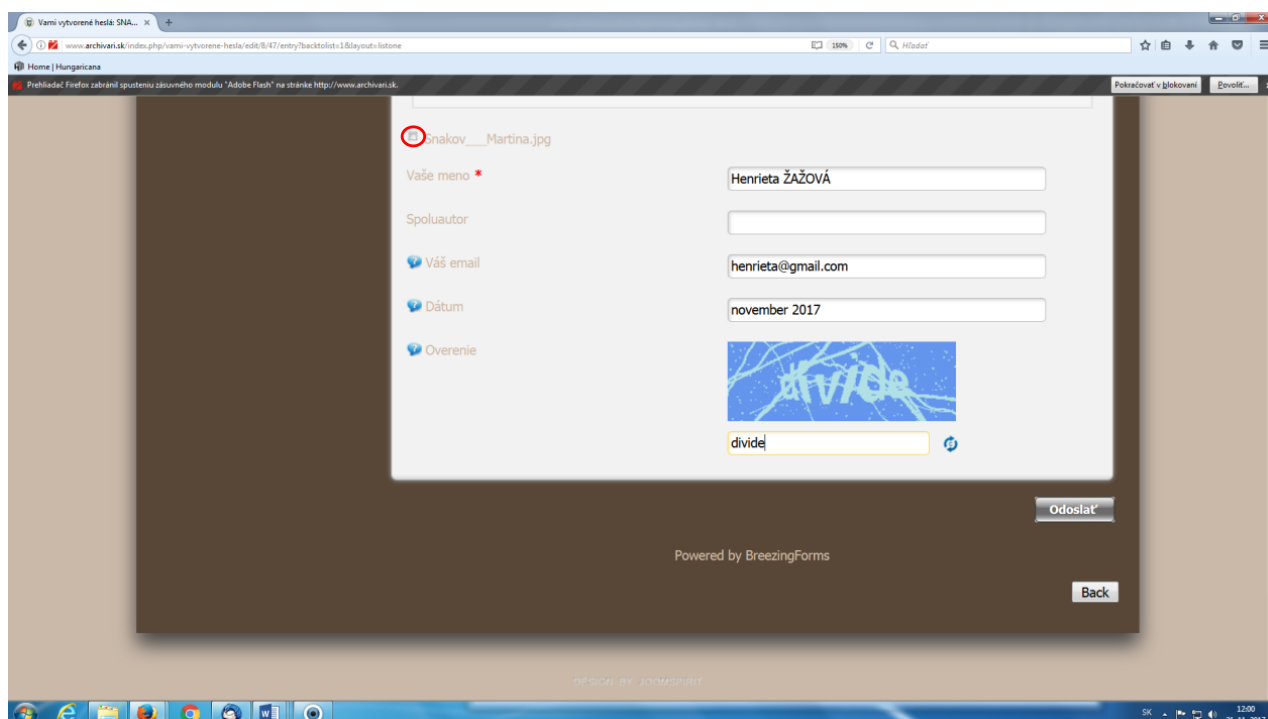

17. V prípade, že neskôr získate lepšie fotografiu a pôvodnú chcete nahradiť novou fotografiou, musíte opäť editovať pôvodný formulár, teda v rubrike **Vami vytvorené heslá** kliknúť na značku v druhom stĺpci **Edit**, aby sa Vám otvoril formulár. Vložíte novú fotografiu, čím sa v systéme ocitnú naraz dve fotografie jednej osoby.

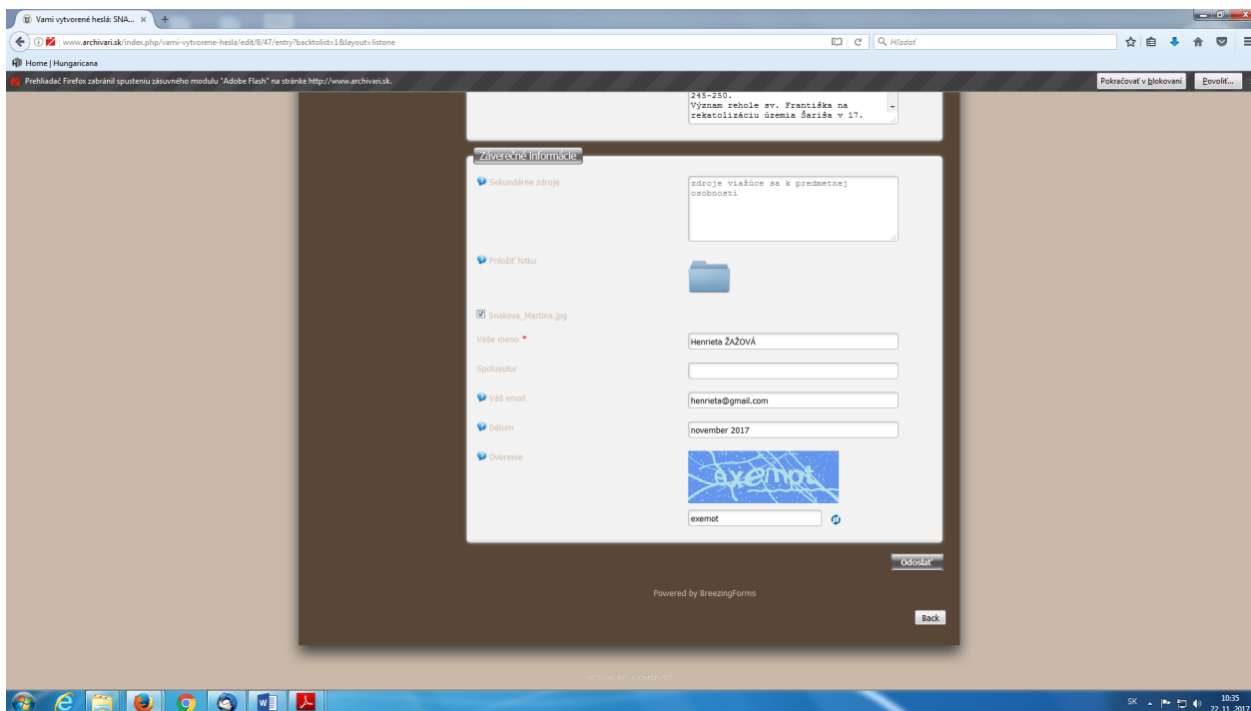

18. Pôvodnú fotografiu odstránite kliknutím do prázdneho štvorca pred názvom fotografie vľavo hore. Potom odpíšete text z modrého štvorca a kliknete na **Odoslať**. Vami označená fotografia bude odstránená.

Po zakliknutí:

Správa o vykonaní zmien:

Ako povzbudenie na záver dovoľte citovať slová Ralfa Walda Emersona: „História v podstate neexistuje, len biografia.“

Henrieta Žažová
za editorov *Biografického slovníka slovenských archivárov*

ELEKTRONICKÉ HESLO – FORMULÁR S POKYNYMI

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Meno:

Priezvisko: (kapitálkami, napr. LEHOTSKÁ)

Rodné meno:

Iné mená:

Dátum narodenia: (vo forme: 01. 02. 1980)

Miesto narodenia:

Dátum úmrtia: (vo forme: 01. 02. 1980)

Miesto úmrtia: (V prípade, že spracovávate osobu, ktorá sa narodila alebo umrela v zahraničí, pri mieste narodenia stačí uviesť skratku krajiny podľa kódovníka /v prílohe: Skratky_krajín_staty/ napr.)

Sopron, HU

Edinburgh, GB

OTEC

Meno otca:

Priezvisko otca:

Narodenie otca:

Miesto narodenia otca:

Úmrtie otca:

Miesto úmrtia otca:

MATKA

Meno matky:

Priezvisko matky:

Rodné meno matky:

Narodenie matky:

Miesto narodenia matky:

Úmrtie matky:

Miesto úmrtia matky:

VZDELANIE A PRÁCA

Základná škola: (vo forme: škola, mesto, roky štúdia, napr.
Cirkevná základná škola sv. Egídia v Bardejove (1992 - 1995)

Stredná škola: (vo forme: škola, mesto, roky štúdia)
Gymnázium L. Stöckela v Bardejove (1995 - 1999)

Vysoká škola: (vo forme: škola, mesto, fakulta, odbor, roky štúdia)
Trnavská univerzita v Trnave, Filozofická fakulta, odbor história (2000 - 2005)

Titul: (vo forme: skratka titulu, škola, mesto, odbor, rok udelenia)
Mgr. - Trnavská univerzita v Trnave (2005)
PhD. - Trnavská univerzita v Trnave, odbor slovenské dejiny (2009)

Hodnosť:

Oblasť archívnej špecializácie : (výber z ponuky priamo vo formulári)

digitalizácia
editorská a redaktorská činnosť
edovanie prameňov
kultúrno-osvetová činnosť
pedagóg archívniectva
pedagóg pomocných vied historických
predarchívna starostlivosť
reštaurovanie a konzervovanie archívnych dokumentov
riadiaca činnosť
spracovávanie archívnych fondov a zbierok
správa registratúry
správna a bádateľská agenda
tvorba analytických archívnych pomôcok
tvorba syntetických archívnych pomôcok
vedecká činnosť v oblasti archívniectva
vedecká činnosť v oblasti PVH
vedecká činnosť v oblasti slovenských dejín

Profesionálna kariéra: (názov, miesto, časový rozsah, funkčné zaradenie
Ministerstvo vnútra SR, odbor archívov a registratúr - redaktorka Slovenskej
archivistiky (1997 - 2004)

V prípade viacerých pozícií v jednej inštitúcii:

Archív Univerzity Komenského v Bratislave – archivár (1990 – 1991), vedúca archívu (1992 – 1996)

Stručná biografia:

Prínos v oblasti archívnictva :

Prínos v iných oblastiach :

Bibliografia v oblasti archívnictva : (každý jeden bibliografický záznam začať písať v novom riadku)

Obvodný úrad Miestneho národného výboru v okrese Svidník, Stropkov a Giraltovce 1945 – 1951, združený inventár. Svidník: Štátny archív v Prešove, pobočka Svidník, 2011, 388 s.

Obvodný úrad Miestneho národného výboru v okrese Svidník 1969 – 1971, združený inventár. Svidník: Štátny archív v Prešove, pobočka Svidník, 2011, 105 s.

Okresný národný výbor vo Svidníku II., odbor organizačný 1968 – 1990, čiastkový inventár. Svidník: Štátny archív v Prešove, pobočka Svidník, 2013, 265 s.

Okresný národný výbor vo Svidníku II., odbor vnútorných vecí (1965) 1968 – 1990, čiastkový inventár. Svidník: Štátny archív v Prešove, pobočka Svidník, 2014, 134 s.

Bibliografia v iných oblastiach :

Sekundárne zdroje :

INFORMÁCIE O AUTOROVI

Autor: (priezvisko autora kapitálkami, napr. Henrieta ŽAŽOVÁ)

Spoluautor: (priezvisko spoluautora kapitálkami, napr. Štefan HRIVŇÁK)

Email autora:

Dátum:

PRÍLOHA

Fotka: (portrétna fotografia najmenej 300 dpi vo formátoch jpg, tiff, gif, png alebo bmp)

Viac informácií o obsahu a vzoroch je v súbore [Vysvetlivky k obsahu hesla](#) na stránke www.archivari.sk v položke [Biografický slovník](#) v ponuke [Usmernenia a vzory](#).

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 15. AUGUSTA 2017 V BRATISLAVE

Program:

Jesenný seminár venovaný J. Watzkovi
Zborník SSA 2017
Projekt Biografický slovník slovenských archivárov
Jesenná exkurzia
Web stránka archivari.sk
Rôzne

Rokovanie sa konalo v Archíve Pamiatkového úradu SR v Bratislave a zúčastnilo sa ho sedem členov výboru a traja členovia revíznej komisie. Všetkých prítomných privítala predsedníčka Mária Grófová, ktorá rokovanie ďalej viedla. Na úvod predstavila nového člena revíznej komisie Pavla Urbánka z Parlamentného archívu.

Na spoluprácu pri organizovaní seminára venovaného Jozefovi Watzkovi bol prizvaný Štátny archív v Bratislave. M. Orosová na stretnutí s jeho riaditeľkou Lenkou Pavlíkovou spresní organizačné záležitosti týkajúce sa programu, miesta a termínu konania seminára. V diskusii o programe sa rokovalo o témach možných príspevkov a ich potenciálnych autoroch.

H. Žažová referovala o príprave Zborníka SSA 2017, o projekte Biografický slovník slovenských archivárov a o časopise Fórum archivárov. Príspevky 24 autorov do Zborníka SSA boli odovzdané a zaslané recenzentom. Prítomní odhlasovali odmenu pre grafičku Margarétu Hernando vo výške 2,50 € za každú zalomenú stranu textu. Rovnako odhlasovali výdavky na tlač v tlačiarni Devin printing house vo výške 1 488,30 €. M. Grófová oboznámila prítomných s dobrými reakciami na Zborník SSA 2016 medzi českými archivármi.

Projekt Biografický slovník slovenských archivárov nepodporil Fond na podporu umenia MK SR, preto ho musí SSA financovať z vlastných zdrojov. Tlačnú verziu slovníka prisľúbil financovať Odbor archivov a registratúr SVS MV SR. Elektronický formulár slovníka predstaví zostavovateľka na konferencii v Mojmírovciach 20. septembra 2017.

Príprava jednotlivých čísel časopisu Fórum archivárov je bezproblémová. Komplikácie sa vyskytli so zasielaním povinných výtlačkov. Pomoc s vytlačeníím chýbajúcich čísel a ich rozoslaním prisľúbili F. Chudják a M. Orosová. Pre grafičku časopisu Bronislavu Porubskú bude pripravená zmluva na finančnú odmenu vo výške 200,- € za čísla 3/2016, 1 a 2/2017.

Cieľom jesennej exkurzie 2017 bude Budapešť a návšteva archívov – Maďarský národný archív, Archív mesta Budapešť, Archív Semmelweisovej univerzity, ďalej návšteva mestečka Szentendre, návšteva budovy parlamentu a prípadne niektorých múzeí. Prípravu exkurzie si zobrali na starosť M. Grófová, M. Švoliková a M. Bednárová.

Prítomným predstavila M. Orosová Mateja Kotala, ktorý súhlasil s funkciou nového webmastera stránky www.archivari.sk. Zároveň bude pracovať na elektronickom formulári pre Biografický slovník slovenských archivárov. Výška jeho odmeny bude stanovená po ukončení prác.

Na tému XXII. archívnych dní v SR v roku 2018 sa rozvinula búrlivá diskusia. Prítomní sa dohodli, že M. Grófová osloví riaditeľa Štátneho archívu v Košiciach Richarda Pavloviča s ponukou spolupracovať archívne dni buď s pracoviskom Archív Rožňava, alebo s pracoviskom Archív Spišská Nová Ves. Na téme programu sa prítomní nezhodli, uvažuje sa o témach, ktoré členovia SSA navrhli v realizovanej ankete počas XXI. archívnych dní v Martine.

Zapísala: *Martina Orosová*
Overila: *Mária Grófová*

VYJADRENIE K ZÁPISNICI ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 20. APRÍLA 2017 V BRATISLAVE

V poslednom čísle časopisu Fórum archivárov (č. 2/2017) bola na stranách 8 – 9 uverejnená zápisnica zo zasadnutia výboru SSA z 20. apríla 2017 v Bratislave, ktorej autorkou je Mgr. Martina Orosová. Keďže považujem formulácie vzťahujúce sa k projektu Biografického slovníka slovenských archivárov za zavádzajúce, dovolil som si takouto formou zaujať stanovisko a pokúsim sa vysvetliť svoj postoj.

Celý problém pre mňa predstavuje táto veta: „Problém nastal v tom, že Š. Hrivňák v online prihláške projektu uviedol ako kontaktnú osobu a zodpovedného riešiteľa seba, na čo podľa prítomných členov výboru nemal kompetenciu a žiadne poverenie konať v mene výboru SSA.“

Začiatkom tohto roku som inicioval nápad, aby sme vypracovali projekt Biografického slovníka slovenských archivárov so žiadosťou o finančnú podporu adresovaný Fondu na podporu umenia (ďalej FPU). Spoločne s H. Žažovou a po konzultáciách s M. Orosovou sme projekt vypracovali. Postupovali sme podľa schémy, ktorá je voľne dostupná na stiahnutie na webovej stránke FPU. Keď sme mali koncept pripravený, H. Žažová ho poslala predsedníčke SSA M. Grófovej na schválenie, ktorá ho odobrila. Vzápätí na to som sa pustil do vyplňania online formulára, po ktorom bolo možné vygenerovať prihlášku a finálnu verziu návrhu projektu. Aby bol návrh zaradený na posúdenie odbornej komisii, bolo treba všetko, spolu s podpornými dokumentmi, podpísať štatutárom spoločnosti. V koncepte projektu, ktorý videla M. Grófová, sme boli ako zodpovední riešitelia projektu uvedení dvaja: ja a H. Žažová. Keďže však online formulár neponúkal možnosť uviesť dvoch zodpovedných riešiteľov, ale iba jedného, zvolil som seba, pretože som mal najlepší prehľad o podmienkach, ktoré sme v prípade pridelenia dotácie museli splniť. Ešte v ten večer finálnu verziu projektu videla aj H. Žažová a nemala žiadne pripomienky. Na druhý deň som šiel osobne za M.

Grófovou s vytlačeným projektom na podpísanie. Po jeho prečítaní mi vyčítala, že som uvedený sám ako zodpovedný riešiteľ, a že jej teda predkladám inú verziu projektu, ako bola tá, jej predtým zaslaná. Som si vedomý toho, že sme urobili chybu a mali sme jej túto zmenu vopred oznámiť. M. Grófovej som sa to snažil vysvetliť a zdôvodňoval som to aj tým, že som projekt vyplňal v ten večer v noci a dátum, do ktorého ho bolo možné podať, sa blížil. V každom prípade, M. Grófová nakoniec dokumenty podpísala a tie sa odoslali do podateľne FPU. Na výbore SSA, ktorý sa konal 20. apríla, mne a tiež aj H. Žažovej opäť vyčítala, že som v projekte uvedený ako zodpovedný riešiteľ a že sme jej poslali na schválenie inú verziu, ako bola potom dodaná na podpis. Nereagoval som. No ak si dobre pamätám, nikto z prítomných členov výboru, s výnimkou M. Grófovej, sa nevyjadril v zmysle, že som nemal uviesť ako zodpovedného riešiteľa projektu seba, alebo že som porušil nejaké kompetencie. Preto nerozumiem tvrdeniam uvedeným v zápisnici.

Na základe týchto faktov si ďalej dovoľím nesúhlasiť s tvrdením, že som nemal kompetenciu a poverenie uviesť ako zodpovedného riešiteľa projektu seba, a že to bol problém. Isteže som žiadnu kompetenciu nemal a ani som ju nepotreboval. Vyplnenie online formulára nebolo záväzné, návrh projektu by bol bez podpisu štatutára iba zdrapom papiera. Celá moja vina spočíva v tom, že som M. Grófovej predložil návrh projektu, v ktorom som bol uvedený sám v pozícii zodpovedného riešiteľa a nie vo verzii, v akej ho schválila, teda spolu s H. Žažovou.

Dnes už táto skutočnosť nepredstavuje reálny problém, pretože dotácia nám nebola schválená. Napriek tomu som považoval za nutné vyjadriť sa. Pozíciu riešiteľa projektu rozhodne nemožno brať ako žiadnu lukratívnu prácu. Táto funkcia by práve naopak zahŕňala množstvo činností, organizovanie prednášok, seminárov, propagáciu projektu a veľké množstvo úradnej komunikácie. K tomu všetkému sme sa v projekte zaviazali. V tomto smere som túto pozíciu aj vnímal.

Štefan Hrivňák

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV V ROKU 2015 (II. ČASŤ) A ARCHÍVU MESTA KOŠICE V ROKU 2015

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE

PELLOVÁ, Daniela. Kostol a kláštor paulínov v Trebišove. In KVASNICOVÁ, Magdaléna – ŠEREGI, Marek (eds.). *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku : dejiny a pamiatková ochrana*. Bratislava : Nakladateľstvo STU, 2015, 420 s., ISBN 978-80-227-4516-1.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE ŠPECIALIZOVANÉ PRACOVISKO SPIŠSKÝ ARCHÍV V LEVOČI

KREDATUSOVÁ, Alena. Z činnosti spišského stoličného lekára Jána Jakuba Engela (1749 – 1831). In POLLÁK, Róbert – GAŠAJ, Dárius – JARINKOVIČ, Martin. *Historica carpatica. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach* 46. Košice : Východoslovenské múzeum v Košiciach, 2015, s. 7-20, ISBN 978-80-89093-41-0.

ŽIFČÁK, František. K životnému jubileu – osemdesiatinám PhDr. Juraja Spiritzu. In CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Z minulosti Spiša. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči*. Levoča : Spišský dejepisný spolok, roč. XXIII, 2015, bez č. strany.

ŽIFČÁKOVÁ, Agnesa. KOSTELNÍK, Martin (ed.). *Balneologický spravodajca 2011 – 2014. Vlastivedný zborník múzea XLI*. Piešťany : Balneologické múzeum v Piešťanoch, 2015, 479 s. (recenzia) In CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Z minulosti Spiša. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči*. Levoča : Spišský dejepisný spolok, roč. XXIII, 2015, bez č. strany.

ŽIFČÁKOVÁ, Agnesa. Činnosť Folklórnej skupiny Domaňovčan v roku 2015. In *Villa Daman*, 2015, č. 1, s. 6-7.

ŽIFČÁKOVÁ, Agnesa. Fašiangy sa krátia, už sa nenavrátia. In *Spišskonovoveský Korzár*, roč. 4, 2015, č. 7, s. 4.

ŽIFČÁKOVÁ, Agnesa. Požehnaný čas misií v Domaňovciach. In *Katolícke noviny*, roč. 130, 2015, č. 47, s. 15.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE PRACOVISKO ARCHÍV BARDEJOV

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE PRACOVISKO ARCHÍV HUMENNÉ

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE PRACOVISKO ARCHÍV POPRAD

BEDNÁROVÁ, Marta. Slovenská kronika 2014. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 1, s. 27-28, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).

BEDNÁROVÁ, Marta. Mgr. Peter Štanský a krásnych sedemdesiat. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 1, s. 38-39, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).

BEDNÁROVÁ, Marta. Editorial. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 2, s. 3, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).

BEDNÁROVÁ, Marta – ŽAŽOVÁ, Henrieta. Novinky z ICA. Kto je kto v archívoch celosvetovo (a na Slovensku). In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 2, s. 21-24, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Duchovný život obyvateľov zálohovaných miest po Spišskopodhradskej synode. In KLÁTIK, Miloš (ed.). *Rozpomienka na slávnosti 400. výročia Spišskopodhradskej synody*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 2015, s. 91-107, ISBN 978-80-7140482-8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Vystáhovalectvo spod Vysokých Tatier na prelome dvoch storočí. In POLLÁK, Miroslav – ŠVORC, Peter (eds.). *Spišské exody v 20. storočí*. Levoča : Občianske združenie Krásny Spiš; Bratislava : Kalligram, 2015, s. 47-68, ISBN 978-80-810188-3-1.

KOLLÁROVÁ, Zuzana – MLYNÁRČIKOVÁ, Daniela – SPIŠIAK, Stanislav. *Aurel Viliam Scherfel*. Kežma-

- rok : Jadro, 2015, 51 s., ISBN 978-80-89426-35-5.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana – NOVÁK, Andrej – SOJÁK, Marián. *Dr. Michal Greisiger*. Kežmarok : Jadro, 2015, 131 s., ISBN 978-80-89426-34-8.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. OLEXÁK, Peter. *Čo je chronogram?* Ružomberok : VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity, 2012, 120 s. (recenzia) In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity*, 2015, č. 2, s. 172-175, ISSN 1337-0707.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Publicistka alebo špiónka? O Žofii Kossak Szczuckej. In *Tatranský dvojtýždenník*, roč. XXVI, 2015, č. 1, s. 7.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Vysoké Tatry v živote Dr. Michala Greisigera. In *Tatranský dvojtýždenník*, roč. XXVI, 2015, č. 4, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Sedemdesiate výročie spojeného Popradu. In *Noviny Poprad*, roč. XXVI, 2015, mimoriadne vydanie november 2015, s. 5-6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Z publikačnej činnosti popradského archívu. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 1, s. 28-30, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Na „archívnom pikniku“ u priateľov vo Varšave. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 2, s. 40-43, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).
- KOLLÁROVÁ, Zuzana – BEDNÁROVÁ, Marta. STRYJKOVSKY, Krystof. Poľské skúsenosti a perspektívy digitalizácie archívnych dokumentov. (preklad) In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 2, s. 48-49, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Osobnosť, na ktorú nemožno zabudnúť. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 2, s. 56-57, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).
- MALOVCOVÁ, Božena. K dejinám reformácie na Spiši a v Šariši. In KLÁTIK, Miloš (ed.). *Rozpomienka na slávnosti 400. výročia Spišskopodhradskej synody*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 2015, s. 72-77, ISBN 978-80-7140482-8.
- MALOVCOVÁ, Božena. Spišskopodhradská synoda a jej význam pre rozvoj evanjelickej a. v. cirkevnej správy na východe krajiny. In KLÁTIK, Miloš (ed.). *Rozpomienka na slávnosti 400. výročia Spišskopodhradskej synody*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 2015, s. 81-90, ISBN 978-80-7140482-8.
- MALOVCOVÁ, Božena. Popradský archív v prúde času. In DOMENOVÁ, Marcela – ŽAŽOVÁ, Henrieta (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2014*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2015, s. 204-217, ISBN 978-80-971356-1-4.
- MALOVCOVÁ, Božena. Tak prišla sloboda do Popradu. In *Noviny Poprad*, roč. XXVI, 2015, č. 5, s. 6.
- MALOVCOVÁ, Božena. Ako sa zlúčili Spišská Sobotka, Veľká s Popradom. In *Noviny Poprad*, roč. XXVI, 2015, mimoriadne vydanie november 2015, s. 1-2.
- MALOVCOVÁ, Božena. Album Revúcej očami historičky. In *Revúcke listy*, roč. XXIII, 2015, č. 2, s. 4.
- MALOVCOVÁ, Božena. Životné jubileum PhDr. Juraja Spiritzu. In *Monument revue*, roč. 4, 2015, č. 2, s. 48-49, ISSN 1338-807X.
- MALOVCOVÁ, Božena. Hôrka. In *Podtatranské noviny*, roč. 55, 2015, č. 1 – 2, s. 8.
- ŠLAMPOVÁ, Martina. Šuňava. In *Podtatranské noviny*, roč. 55, 2015, č. 1 – 2, s. 8.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE PRACOVISKO ARCHÍV STARÁ ĽUBOVŇA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE PRACOVISKO ARCHÍV SVIDNÍK

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE PRACOVISKO ARCHÍV VRANOV NAD TOPĽOU

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE

BRINDZA, Peter – ŠIŠMIŠ, Milan. FEDERMAYER, Frederik (ed.). *Woch. Ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*. Bratislava : Bratislavský okrásľovaci spolok, roč. 1, 2013, č. 1, 109 s. a roč. 2, 2014, č. 2, 90 s. (recenzia) In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 25, 2015, č. 1 – 2, s. 48-49, ISSN 1335-0137.

BRINDZA, Peter. *Trenčianska mestská elita a jej genealogické väzby v storočí stavovských povstaní*. Stropkov – Trenčín – Lysá pod Makytou : Slovenská spoločnosť o. z. – Peter Brindza, vlastným nákladom, 2015, 222 s., ISBN 978-80-971396-1-2.

BRINDZA, Peter. Richtár a fiškál mesta Trenčína z pohľadu ich postavenia a kompetencií v sto-

ročí stavovských nepokojov. In VALO, Ján (ed.). *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Historica. Zborník k 65. narodeninám prof. Leona Sokolovského*. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, roč. 49, 2015, s. 13-26, ISBN 978-80-223-4013-7.

BRINDZA, Peter. Trenčiansky archív usporiadal výstavu o mestskej elite. In *eZvesti MV SR*, 2015, č. 34.

BRINDZA, Peter. FEDERMAYER, Frederik (ed.). *Woch. Ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*. Bratislava : Bratislavský okrásľovací spolok, roč. 1, 2013, č. 1, 109 s. (recenzia) In *Mesto a dejiny*, roč. 4, 2015, č. 1, s. 124-125, ISSN 1339-0163.

BRINDZA, Peter. Vybraní trenčianski richtári zo 17. storočia vo svetle prozopografických výskumov. In *Mesto a dejiny*, roč. 4, 2015, č. 2, s. 37-53, ISSN 1339-0163.

BRINDZA, Peter. FEDERMAYER, Frederik (ed.). *Woch. Ročenka pre genealógiu a regionálne dejiny Bratislavy*. Bratislava : Bratislavský okrásľovací spolok, roč. 2, 2014, č. 2, 290 s. (recenzia) In *Mesto a dejiny*, roč. 4, 2015, č. 2, s. 116-117, ISSN 1339-0163.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE PRACOVISKO ARCHÍV BOJNICE

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE PRACOVISKO ARCHÍV POVAŽSKÁ BYSTRICA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE

POCISKOVÁ, Miriam. K sobášnosti socioprofesijných skupín v Trnave v 19. storočí. In *Populačné štúdie Slovenska 5*, 2015, s. 21-61, ISBN 978-80-971715-6-8.

POCISKOVÁ, Miriam. Početnosť rodiny v agrárnom sektore v 19. storočí. In *Populačné štúdie Slovenska 7*, 2015, s. 51-56, ISBN 978-80-971715-9-9.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE PRACOVISKO ARCHÍV SKALICA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI

GROMA, Patrik – NOVÁK, Milan – PFLIEGEL, Miroslav – ŠTANSKÝ, Peter. *Žilina vo svetle lúčov : (ne)zabudnutá história energetiky*. Žilina : Georg, 2015, 184 s., ISBN 978-80-8154-101-8.

MARTINICKÝ, Miroslav. Prehradenie rieky Váh pri Bytči v roku 1581. In PALUGA, Lukáš (ed.). *Historické mapy, plány a veduty z Podunajska a Považia – Zborník príspevkov z rovnomenného sympózia, 25. september 2014*. Komárno, 2015, s. 138-160.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE PRACOVISKO ARCHÍV ČADCA

VELIČKA, Drahomír. Poznámky k vývoju pečatí obcí severozápadného Slovenska. In *Vlastivedný zborník Považia*, roč. XXVII, 2015, s. 99-113.

VELIČKA, Drahomír. Orol Tatranský – Martin Medňanský z Medného, kňaz, básnik a publicista. In BÔBOVÁ, Mária – AUGUSTÍNOVÁ, Eva (eds.). *Šľachta stredného Slovenska a jej vplyv na kultúrny rozvoj regiónu*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici a Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2015, s. 221-231, ISBN 978-80-89388-67-7.

VELIČKA, Drahomír. Vznik a najstaršie dejiny farnosti Turzovka. In *Terra Kisucensis*, roč. VI, 2015, s. 49-58, ISBN 978-80-969922-5-6.

VELIČKA, Drahomír – KUČÁKOVÁ, Erika. Prameňe k dejinám Kysúc – I./I. Stredoveké prameňe z obdobia 1244 – 1399. In *Terra Kisucensis*, roč. VI, 2015, s. 135-173, ISBN 978-80-969922-5-6.

VELIČKA, Drahomír. JESENSKÝ, Miloš – ONDŘEKA, Zbyšek – TURÓCI, Martin. Regionálny dejepis Kysúc a Těšínska. Čadca : Kysucké múzeum, 2014, 263 s. (recenzia) In *Terra Kisucensis*, roč. VI, 2015, s. 180-183, ISBN 978-80-969922-5-6.

VELIČKA, Drahomír. Kňaz a historik Albert Masár, k storočnici narodenia. In *Terra Kisucensis*, roč. VI, 2015, s. 190-191, ISBN 978-80-969922-5-6.

VELIČKA, Drahomír. Kňaz, publicista a redaktor Martin Medňanský z Medného. In *Terra Kisucensis*, roč. VI, 2015, s. 193-195, ISBN 978-80-969922-5-6.

VELIČKA, Drahomír. Výstava Kysuce v písomných pamiatkach, písomné pamiatky na Kysuciach. In *Terra Kisucensis*, roč. VI, 2015, s. 197-198, ISBN 978-80-969922-5-6.

VELIČKA, Drahomír. Písomné zmienky o nábožen-

- skom živote pred založením farnosti Turzovka. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 1, s. 18.
- VELIČKA, Drahomír. Najstarší kostol. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 2, s. 8.
- VELIČKA, Drahomír. Farnosť počas 17. storočia. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 3, s. 18.
- VELIČKA, Drahomír. Turzovskí farári. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 4, s. 18.
- VELIČKA, Drahomír. Farnosť v 18. storočí. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 6, s. 18.
- VELIČKA, Drahomír. Farnosť v 19. storočí. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 7, s. 18.
- VELIČKA, Drahomír. Farár Ignác Diera ml. (1865 – 1940). In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 10, s. 22.
- VELIČKA, Drahomír. O hodoch a kermaši. In *Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. XVII, 2015, č. 11, s. 22.
- ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE
PRACOVISKO ARCHÍV DOLNÝ KUBÍN**
- MAŤUGOVÁ, Soňa. Zdravotníctvo na Orave. In BADA, Michal – BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Putovanie dejinami pod múrmi Oravského hradu*. Bratislava : Veda; Historický ústav SAV, 2015, s. 155-174, ISBN 978-80-22414-50-0.
- VRLÁKOVÁ, Eva. Vývoj niektorých inštitúcií na Orave. In BADA, Michal – BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Putovanie dejinami pod múrmi Oravského hradu*. Bratislava : Veda; Historický ústav SAV, 2015, s. 175 – 203, ISBN 978-80-22414-50-0.
- VRLÁKOVÁ, Eva. Vydávanie cestovných pasov medzi dvoma svetovými vojnami. In *Zborník Oravského múzea*, roč. XXXII, 2015, bez č. strany.
- ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE
PRACOVISKO ARCHÍV
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ**
- VÍTEK, Peter. 90 rokov dobrovoľného hasičského zboru v Jamníku. Jamník : Obec Jamník, 2015, 28 s., ISBN 978-80-972030-1-6.
- VÍTEK, Peter – LAUČÍK, Peter – HOLÚBEK, Peter. *Z dejín obce Liptovské Beharovce*. Liptovské Beharovce : Obec Liptovské Beharovce, 2015, 112 s., ISBN 978-80-972061-9-2.
- VÍTEK, Peter. *František Wisner z Morgensternu – jeho pôvod a potomkovia*. Ružomberok : Liptovské múzeum v Ružomberku, 2015, ISBN 978-80-971535-3-3.
- VÍTEK, Peter. Osudy Dr. Jána Kristiána Flitnera a jeho súkromnej knižnice. In *Knižnica*, roč. 16, 2015, č. 1, s. 73-75, ISSN 1335-7026, ISSN 1336-0965 (online vydanie).
- ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE
PRACOVISKO ARCHÍV MARTIN**
- bez publikačnej činnosti
- ARCHÍV MESTA KOŠICE**
- ANNA, Peter a kol. *Hotel Bankov*. Košice, 2015, 117 s., ISBN 978-80-972138-7-9.
- HAJDUOVÁ, Mária. Archív mesta Košice bohatší o ďalší výnimočný stroj. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 1, s. 25, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).
- HAJDUOVÁ, Mária. JUDr. Jozef Kirst – 70-ročný. In *Fórum archivárov*, roč. XXIV, 2015, č. 1, s. 39-40, ISSN 1339-8423 (online), ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie).
- SZEGHY, Gabriel. Mestské obranné a bezpečnostné zložky v Košiciach v 17. a 18. storočí. (Sonda do obrannej štruktúry Košičanov na základe písomností v Archíve mesta Košice). In DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky (Zborník k životnému jubileu prof. F. Uličného)*. Prešov : Universum, 2015, s. 281-292, ISBN 978-80-89046-90-4.
- SZEGHY, Gabriel (ed.). *Košické historické zošity 25/2015: zborník Dejepisného spolku v Košiciach*. Košice: Dejepisný spolok v Košiciach, 2015, 72 s., ISBN 978-80-971895-3-2.
- Zdroj: výročná správa štátnych archívov SR za rok 2015, informácie zaslané od autorov a Archívu mesta Košice
Spracovala: Tina Tvrdoňová, AMB

NOVINKY Z ICA

ARCHÍVY PRE LONDÝN

Iniciatíva Archívy pre Londýn (*Archives for London – AfL*) je nezisková spoločnosť, ktorá vznikla v roku 2005 ako nástupnícka organizácia z troch zaniknutých organizácií: *The Greater London Archives Network* (fungujúca v rokoch 1982 – 2005), *London Archive Users Forum* (1988 – 2006) a *London Archives regional Council* (1999 – 2006). AfL spája archivárov, konzervátorov, miestnych historikov, profesionálnych i amatérskych výskumníkov, akademických pracovníkov i študentov, bádateľov, všetkých nadšencov a záujemcov o archívy v Londýne alebo jeho okolí. Členstvo v AfL je možné pre

jednotlivcov i organizácie. Členmi iniciatívy sú spolky zaoberajúce sa lokálnou históriou, akademické orgány, profesionálne výskumné združenia, archívy miestnych samospráv, podnikov, univerzít, špecializované knižnice či múzeá. Cieľom iniciatívy Archívy pre Londýn je pomáhať svojim členom čo najviac vyťažiť z bohatého archívneho dedičstva hlavného mesta. Pre tento účel organizuje semináre s rôznorodou tematikou, výročnú konferenciu alebo iné podujatia. Organizuje i tradičný letný večierok (*soirée*) a vydáva pravidelný informačný bulletin, v ktorom členskú základňu oboznamuje s aktuálnymi novinkami týkajúcimi sa archívov v Londýne. AfL podporuje medziodborové iniciatívy a vedie programy špeciálne navrhnuté na zlepšenie prístupu, angažovanosti, vedomostí a pochopenia jedinečného dokumentárneho dedičstva Londýna. Jed-

AfL.

Archives for London

notlivé semináre sa konajú na pravidelnej mesačnej báze, každý prvý štvrtok v mesiaci v Londýnskom metropolitnom archíve. Napr. júnový seminár zameraný na projekt digitálnej väznice (*Digital Panopticon Project*), prezentoval Dr. Bob Shoemaker. Účastníkov informoval, ako projekt spája mnohé súbory záznamov, ktoré umožňujú sledovať životy odsúdených v londýnskych väzniciach. Po seminári vždy nasleduje živá diskusia.

Iniciatíva je riadená výborom spoločnosti, ktorý sa pravidelne stretáva a stanovuje stratégiu pre ďalšie aktivity. Členovia výboru sú volení na valnom zhromaždení. Na čele výboru je predseda, v súčasnosti Anne Barret, podpredsedkyňou je Ruth MacLeod a tajomníčkou Louise Harrison. V súčasnosti má hnutie Archívy pre Londýn mnoho členov z radov fyzických i právnických osôb.

Ročný členský príspevok pre jednotlivcov je stanovený na 12 libier a zahŕňa voľný vstup na všetky semináre, zľavu na letný večierok a výročnú konferenciu a pravidelný bulletin. Právnické osoby majú členské určené v rozsahu od 20 do 100 libier v závislosti od veľkosti organizácie. Zaplatením členského získavajú výhody individuálneho členstva pre svojich zamestnancov. AfL komunikuje s členskou základňou prostredníctvom webovej stránky, mailing listu i sociálnych médií (Twitter, Facebook). Podrobnejšie informácie o iniciatíve a jej aktivitách je možné dozvedieť sa na webovej stránke www.archivesforlondon.org.

Drahomír Velička

Štátny archív v Žiline, pracovisko Archív Čadca

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY

APROXIMÁCIA PERIODIZÁCIE A CHRONOLOGIZÁCIE V ARCHÍVNEJ VEDE A V ARCHÍVNEJ PRAXI: POKUS O SYNTÉZU (II. ČASŤ)

III. Periodizácia a chronologizácia v slovenských odborných archívnych prácach

Istým úvodom k tejto časti príspevku môže byť téza, že nielen prechodom, ale aj súčasťou archívneho výskumu k našej téme sú historické práce a názory slovenských historikov, prípadne archivárov v pozícii historikov aj v odborných archívnych prácach. Periodizačné a chronologizačné medzníky v mnohých prípadoch závisia od uhľa pohľadu a rôznych kritérií – z archívneho hľadiska hlavne štátoprávneho a štátosprávneho postavenia Slovenska, kde nie sú pochybnosti o významných výročiach našich nových a najnovších dejín (1918, 1939, 1945, 1989, 1993). Z iných hľadísk (hospodárskych, kultúrnych, náboženských) môže byť odlišná periodizácia a chronologizácia daného obdobia aj z archívneho hľadiska. Kľúčovým kritériom (aj v celosvetovom meradle) je politický charakter režimu, spoločenského zriadenia, ktorý ovplyvňoval všetky stránky spoločenského života. Viacerí historici a archivári konštatovali, že k periodizácii dejín Slovenska v rokoch 1945 – 1989 chýba komplexná analýza komunistickej (socialistickej) etapy jej vývoja. Len jednou z možností je rozdelenie dejín Slovenska po roku 1945 do troch etáp: ľudovodemokratickej (1945 – 1948), socialistickej (komunistickej ?) 1948 – 1989 a post-socialistickej (postkomunistickej) po roku 1989. Roky 1948 – 1989 sú hraničnými rokmi socialistickej (komunistickej) éry. V súvislosti s najnovšou a súčasťou dobou (dejinami) po roku 1989 až do súčasnosti, sa zvykne hovoriť o postkomunizme (v politológii), o postindustrializme (v hospodárskej oblasti) alebo o postmodernizme (v kultúrnej oblasti). Na archívnom poli sa napríklad rakúski archivári, v súvislosti so súčasnými edíciami prameňov, zamýšľajú nad termínom „súčasný dejiny“: Kedy začínajú? Kedy končia? a dochádzajú k záveru, že v historických prácach vydávaných v západných krajinách zatiaľ neexistuje zhoda a už

vôbec nie dohoda. Daný termín sa posudzuje podľa rôznych kritérií, ktoré sú v jednotlivých štátoch odlišné. Nakoniec rakúski archivári konštatovali, že uvedené skutočnosti sa dotýkajú aj nových úloh archívov (archivárov).

Podobne rezonuje daná téma v slovenských odborných archívnych prácach. Historička a archívna teoretička Darina Lehotská položila periodizačné a chronologizačné základy slovenského archívneho odboru. Definovala archívnicstvo ako historickú disciplínu a konštatovala, že aj krátke obdobie vývinu tejto disciplíny umožňuje urobiť vnútornú periodizáciu, ktorá sa zhoduje s periodizáciou a chronologizáciou slovenskej historiografie. Dodáva však, že v archívnicstve je prelomovým najmä rok 1954. (Vládne nariadenie č. 29/1954 o archívnicstve, prvé organizačné opatrenia a prvé teoretické práce na Slovensku.) Môžeme hovoriť o prvej, priamo vzorovej ukážke odbornej, vnútornej, a tým aj špecifickej periodizácie a chronologizácie časti dejín archívnicstva. S odstupom času môžeme hovoriť aj o začiatku dejín slovenského archívnicstva ako samostatnej vedeckej disciplíny na Slovensku. Darina Lehotská vo svojej práci o problémoch novovekej diplomatiky, týkajúcej sa slovenských dejín a jeho vývinu, konštatuje, že v rámci uhorskej administratívy treba v prvom rade vyriešiť otázku periodizácie. Charakterizuje novovek (1526 – 1848) v Uhorsku ako boj o byrokratizáciu úradov (dodávame, že v pozitívnom zmysle), čo zasiahlo dovedy neraz živelnú a nesústavnú prácu. Nasledujúca perióda predstavovala obdobie od revolúcie do rakúsko-maďarského vyrovnania (1848 – 1867), keď v Uhorsku nastupuje kapitalistický (buržoázny) administratívny systém, ktorý ovplyvnil aj členenie ústrednej správy na jednotlivé rezorty (ministerstvá). Mení sa postavenie žúp, vznikajú slúžnovské okresy, nové kategórie miest a zaviedol sa nový systém súdnicstva. Vývoj štátnej správy (administratívy), ako aj archívov na Slovensku, bol súbežný s uhorským, odlišný od českého až do roku 1918, s rezíduami aj počas trvania prvej Československej republiky.

Za základnú prácu k periodizácii a chronologizácii ústredných úradov verejnej správy na Slovensku – z archívneho hľadiska – môžeme považovať archívne dielo Elemíra Rákoša a Štefana Rudohradského: Slovenské národné orgány 1943 – 1968 (Slovenská archívna správa, Bratislava 1973). V tejto práci položili základy pre periodizáciu a chronologizáciu ústredných úradov na Slovensku v uvedenom období, ktorú sme dodnes nielen nedocenili, ale ani neprekročili. Autori konštatovali, že inštitucionálnym obrazom štátoprávneho postavenia

Slovákov v rámci československej štátnosti boli slovenské národné orgány. Pre našu tému je dôležité, že ohraničili ich jednotlivé vývojové fázy a z nich vyvodili periodizačný a následne aj chronologizačný systém, pričom sa riadili ani nie tak všeobecným spoločensko-historickým vývojom ako skôr vývojom štátoprávnych a štátosprávnych vzťahov, kde určujúcimi medzníkmi boli zásahy do vlastného postavenia, organizácie a pôsobnosti slovenských národných orgánov. V týchto súvislostiach môžeme hovoriť o podrobnejšom, špecifickom periodizačnom a chronologizačnom delení a je základným a určujúcim faktorom pre archívnu prácu. Vytýpovali nasledujúce základné periodizačné medzníky (rozhrania) a ich chronologické ohraničenie: 1. Činnosť Slovenskej národnej rady (ďalej SNR) v ilegálite (december 1943 – 1. september 1944), 2. Čin-

nosť SNR v legalite (1. september 1944 – február 1945). Toto obdobie sa nazýva aj ako banskobys-trické, 3. Činnosť SNR (február 1945 – 9. máj 1948, prípadne 14. júl 1948, keď sa ustanovila obrodená SNR). Toto obdobie rozdelili na: a/ košické údobie (február – apríl 1945), b/ bratislavské údobie, ktoré malo nasledujúce etapy. Od presídlenia SNR z Košíc do Bratislavy (do 29. augusta 1945), zvolenia novej SNR na zjazde národných výborov v Banskej Bystrici a od zvolenia členov SNR do celoštátnych volieb do Ústavodarného národného zhromaždenia v roku 1946, utvorenia SNR v roku 1946 do politickej krízy na Slovensku v novembri 1947 a cez zhruba štvormesačné obdobie politickej krízy až do utvorenia obrodenej SNR v júli 1948, 4. Činnosť SNR od Ústavy 9. mája 1948 do schválenia ústavného zákona č. 33/1956 Zb., 5. Činnosť SNR (1956 – schválenie socialistickej ústavy 11. júla 1960), 6. Činnosť SNR (1960 – prijatie ústavného zákona o federatívnom usporiadaní ČSSR v roku 1968, respektíve od 1. januára 1969). Toto obdobie rozdeli-

li ešte na dve údobia: a/ od novej ústavnej úpravy postavenia slovenských národných orgánov 14. júla 1960 do XII. zjazdu KSČ 4. – 8. decembra 1962, b/ od XII. zjazdu KSČ do schválenia československej federácie 27. októbra 1968. Podobne v periodizácii činnosti Zboru povereníkov stanovili základné periodizačné etapy v paralele so SNR. Malé odchýlky boli pri členení období na údobia, ktoré sa zatriedili podľa jednotlivých zasadnutí Zboru povereníkov (prvý – dvanásť Zbor povereníkov, 1. september 1944 – 11. júl 1960). Ďalej to boli jednotlivé ústredné orgány moci a správy, povereníctva a na ich úrovni postavené ústredné úrady. Tieto, ale aj úrady na nižších stupňoch riadenia, mali rôznu dobu trvania, v kvantite nerovnomernú náplň a dôležitosť a časté reorganizácie (niekedy len nepodstatné zmeny) rozkolísali aj periodizáciu a chronologizáciu a musíme dodať, že v mnohých prípadoch porušili (ne-rešpektovali) princíp proveniencie. Z uvedeného vyvodili autori istý záver, že sú si vedomí toho, že na periodizačné kritériá môžu byť odlišné názory, môžu sa ohraničiť napríklad volebnými obdobiami alebo pri podrobnej periodizácii Zboru povereníkov podľa jednotlivých funkčných období. Nazdávali sa však, že by išlo o zjednodušenie a schematizáciu. Išlo im vraj o viac, a to zachytiť hlavné rozmedzia, kedy došlo ku skutočným a podstatným zmenám v postavení a v kompetenčnej náplni slovenských národných orgánov. Myslíme si, že práve archívna prax ukázala a žiada si podrobnejšie spracovanie aj v tomto smere – určenie periodizačných a chronologizačných kritérií pre jednotlivé obdobia. Tieto by pomohli riešiť problémy s tým spojené a v neposlednom rade by pomohli riešiť a zjednotiť odlišné názory na danú tému aj pri spracovaní archívnych fondov.

Ďalším príspevkom k našej téme je práca archívneho teoretika Elemíra Rákoša v diskusii k Otázkam diplomatiky najnovšieho obdobia (In *Slovenská archivistika*, 1986, roč. XXI, č. 2, s. 133-141). Už v názve je zakódované periodizačné obdobie určené ako najnovšie obdobie. Autor spresnil, že ide o výskum písomných dokumentov orgánov a organizácií z obdobia buržoázneho štátu (1848 – 1945) a z obdobia socialistickeho štátu (1945 – 1968). Obdobie buržoázneho štátu (z periodizačného a chronologizačného hľadiska) rozdelil nasledovne. Písomnosti obdobia monarchie (1848 – 1918) člení na menšie úseky: a/ úsek do vyrovnania (1848 – 1867), b/ úsek dualizmu (1867 – 1918). Písomnosti buržoáznej Československej republiky členil len chronologicky na úseky: Obdobie rokov 1918 – 1922 (prevzatie uhorského

systému verejnej správy a vznik Úradu Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska). Obdobie rokov 1923 – 1928 (vznik veľžúp). Obdobie rokov 1928 – 1938 (zavedenie krajinárskeho zriadenia na Slovensku). Nasledovalo krátke obdobie rokov 1938 – 1939 (vyhlásenie autonómie na Slovensku), ktoré je problémové z historického aj archívneho hľadiska (ako sme už spomenuli). Písomnosti obdobia Slovenskej republiky 1939 – 1945 (vznik ministerstiev a nových žúp). Písomnosti obdobia socialistického štátu 1945 – 1968 boli členené nasledovne: a/ Písomnosti ilegálnych a revolučných orgánov vznikali súbežne s písomnosťami Slovenskej republiky, b/ Písomnosti obdobia ľudovej demokracie 1945 – 1948, c/ Písomnosti obdobia budovania základov socializmu 1948 – 1960. Písomnosti obdobia Československej socialistickej republiky do vzniku federácie 1960 – 1968. Aj z hľadiska našej témy je dôležité konštatovanie, že obdobie socialistického štátu je epochou, keď dochádza k podstatným zmenám, ktorých základnou črtou je premena jednej spoločensko-ekonomickej formácie v novú formáciu. Dochádza k zmene podstaty, funkcie a formy štátu. Z archívneho (diplomatického) hľadiska je dôležité, že po formálnej stránke sa síce písomnosti nevelmi líšia od písomností predchádzajúceho obdobia, ale obsahovo ide o podstatný rozdiel (skôr v negatívnom zmysle) vyplývajúci z nových funkcií socialistického štátu. Aj z tohto dôvodu, z diplomatického hľadiska, možno za predelový rok počítať skôr rok 1948 ako rok 1945. Autor podriadil diplomatické hľadiská archívnemu hľadisku, pokiaľ išlo o chronologickú klasifikáciu písomností. Môžeme ďalej pokračovať obdobím Československej federatívnej socialistickej republiky (1969 – 1989), Česko – slovenskej federatívnej republiky (1989 – 1992) a obdobím druhej Slovenskej republiky (1993 – do súčasnosti). Pojem (termín) súčasnosť môžeme charakterizovať ako obdobie najnovších, súčasných dejín, ktoré sú z periodizačného a chronologizačného hľadiska neukončené, stále trvajúce, kde aj ich začiatok je diskutabilný.

Z uvedených odborných archívnych prác síce vyplýva, že sa určili základné (všeobecné) periodizačné a chronologizačné kritériá pre dejiny správy, dejiny archívov, archívnych inštitúcií a archívnictva na Slovensku, ale boli to len čiastkové, neúplné práce, ktoré ešte čaká ďalší archívny výskum a hlavne isté jednotné postupy pri ich používaní. Je dôležité konštatovať, že periodizácia a chronologizácia „zasiahla“ aj archívnu prax pri spracovávaní písomností v archívoch, aj keď v mnohých prípadoch

len okrajovo a nebýva ani predmetom skúmania v týchto súvislostiach. Nemalo by to tak byť, na čo poukážeme v ďalšej časti príspevku (aj na základe ďalších archívnych prác).

IV. Periodizácia a chronologizácia v archívnej praxi

V tejto časti príspevku tiež vystupuje aproximačnosť a problémovosť periodizácie a chronologizácie v archívnej praxi, pri spracovávaní a sprístupňovaní archívnych dokumentov (archívnych fondov) ako aj špecifiká, ktoré rozširujú danú tému z archívneho hľadiska. Toto konštatovanie môže viesť k istým pochybnostiam v tom zmysle, že periodizácia a chronologizácia v archívoch, hlavne pri spracovávaní archívnych dokumentov, nie je až tak dôležitá – je tu predsa princíp provenienčný. Viac menej už z predchádzajúcich častí príspevku vyplýva, že tomu tak vždy nie je. V podstate stále ide o analýzu danej témy v teoretickej rovine s dopadom na archívnu prax (a naopak). Musíme však upozorniť na isté nebezpečie, že analytik rozborom množstva prameňov, následne rôznymi periodizačnými a chronologizačnými postupmi prispieva skôr k nemožnosti zjednocovať a štandardizovať, čo je problémom archivistiky aj historiografie. Ako pragmatik robí veci podľa momentálnych potrieb a možností, z čoho potom vyplýva aj rôznosť a nejednotnosť nielen názorov, ale aj postupov v jednotlivých podobných a v tých istých prípadoch – čo v plnej miere platí aj v archívnej praxi. Z toho dôvodu si ani netrúfame na syntézu, ktorá by si vyžiadala viac teoretických a metodologických výskumov, analýz ako i konkrétnych metodických pokynov, ktorých je však poskromne v archívnej aj historickej vede. Preto len poukážeme na problémy, do istej miery aj pokusy archivárov súvisiace s periodizáciou a chronologizáciou v archívnej praxi, a to bez nároku na konkrétne závery a konečné riešenia.

Chronológia (ako pomocná veda historická) je základom pre chronologizáciu konkrétnych období (periód) a pomáha archivárom pri datovaní archívnych dokumentov. V stredoveku to boli základné údaje o rôznych začiatkoch roka, označovanie kresťanského letopočtu, panovníckych rokov ako aj uhorské a slovenské špecifiká, hlavne pri uvádzaní sviatkov. Ďalej to boli problémy pri zisťovaní presných dát u dokumentov datovaných približne, neúplne, chybné alebo problém, ako postupovať pri datovaní nedatovaných dokumentov. To sú už problémy aj pri datovaní niektorých dokumentov z novšieho a najnovšieho obdobia. To je ešte umocnené tým, že v archívnej a historickej vede sa už

dlhší čas pociťuje absencia modernej chronologickej príručky. Prvá slovenská príručka chronológie pre archivárov vyšla v roku 1955, ďalšia roku 2003. Tieto poslúžili ako interná pomôcka pre správne chronologické zaradenie archívnych dokumentov pri ich spracovaní. Išlo o návody na praktické prevádzanie historických spôsobov datovania do dnešnej podoby. Musíme však konštatovať, že kompletná slovenská chronológia (chronologická príručka, chronologické tabuľky) sa dodnes nevydala. Je zaujímavým konštatovaním, že v týchto súvislostiach sa neuvažovalo ani o periodickej príručke pre archívnu prácu.

Už spomenuté základné historické periodizačné a chronologizačné delenie prevzala aj archívna veda, ale jej východiskové postuláty, prístupy, metódy a riešenia sú odlišné. Tieto sú v užšom zmysle slova primárne pri archívnom výskume a môžeme hovoriť o ďalšej rovine výskumu – pri určení jednotlivých období a ich časového rozpätia. To znamená, že periodizačné a chronologizačné hľadisko v archívnej praxi je alebo by malo byť determinované svojím objektom (provenienciou), ktorým je pôvodca archívneho fondu. Zvykne sa hovoriť, že uvedené archívne hľadisko nie je až tak dôležité z historického hľadiska, kde sú skôr vnímané ako „malé“ dejiny. Je však zaujímavé, aj z hľadiska našej témy, že v súčasnej historiografii, ale i v historickej praxi sa dostáva do popredia mikrohistória (dejiny správy, jednotlivých organizácií, inštitúcií, úradov, podnikov až po jednotlivcov ako subjektu dejín). Ide tu o pohľad historika, do istej miery vo funkcii archivára (a naopak), ktorý sa zameriava aj na konkrétny pôvod (provenienciu) úradov, inštitúcií ako aj na ich periodizačné a chronologizačné vymedzenie a zatriedenie. V každom prípade sa potvrdzuje, že každá definícia budúceho archívneho fondu je závislá od inštitucionálneho základu pôvodcu dokumentu. V súčasnosti s tým súvisí ďalšia tendencia z historickej dielne, keď sa začína klásť dôraz aj na makrohodnotenie, kde určujúcim faktorom pri hodnotení dokumentov je pôvodca (jeho organizácia, kompetencie, pôsobnosť) a až na druhom mieste je výpovedná hodnota (obsah) ním produkovaných dokumentov. (Príkladom môže byť v mnohých prípadoch kontroverzná písomná produkcia v období socializmu.) Dovolíme si tvrdiť, že mikrohistória a makrohodnotenie (ako odborné termíny v historiografii) sú skoro totožné s princípom provenienčným (v archívnictve) a prekvapivo zblížujú tieto odbory aj po tejto stránke. Túto skutočnosť môžeme parafrázovať v tom zmysle, že v súčasnosti sa skôr historická veda a prax dostáva-

jú „do vleku“ archívov, najmä kvantom dokumentov, čo je problém hlavne pre historika.

Pri spracovávaní dokumentov pôvodcu v archívoch vznikajú s problémami metodickými a praktickými aj problémy s periodizáciou a chronologizáciou pri vzniku archívneho fondu. V týchto súvislostiach môžeme upozorniť, že periodizačné a chronologizačné aspekty nemusia byť rovnaké pre určenie pôvodcu dokumentu, jeho registratúry a budúceho archívneho fondu – a čo je dôležité konštatovať, že nemusia korešpondovať ani s princípom provenienčným. V tomto konštatovaní je jadro našej témy, v ktorom sa priamo premietajú periodizačné a chronologizačné problémy pri spracovaní a sprístupnení archívnych dokumentov (archívnych fondov). Tieto môžeme zatriediť do troch periodizačno-chronologizačných fáz: 1. Pôvodca dokumentu, 2. Registratúra pôvodcu, 3. Archívny fond. V prvej fáze ide o periodizáciu, určenie a pomenovanie obdobia, v ktorom pôvodca dokumentov vykonával svoju činnosť a jeho časové vymedzenie. V tejto fáze sú postupy, prípadne problémy s tým spojené, viac menej spoločné s postupmi historickej vedy. V ďalších dvoch fázach už ide o špecifické a špecializované postupy v archívnej sfére, ktoré môžu byť odlišné aj pre určenie periodizačných a chronologizačných kritérií pri zatriedovaní dokumentov do archívneho fondu. Uvedené konštatovania si snáď žiadajú aj podrobnejšie vysvetlenie. Už pri určení pôvodcu archívneho fondu, modifikáciou pôvodného registratúrneho usporiadania a premanipulovaním písomných záznamov podľa pertinencie – vecných kritérií, v mnohých prípadoch zlučovaním dokumentov viacerých pôvodcov do jedného archívneho fondu, umelým vytváraním archívnych zbierok ako aj zaraďovaním nepravých prior do archívnych fondov, nielen porušujú ich provenienciu, ale skresľujú aj ich periodizáciu a chronologizáciu a následne sa doslova stráca aj konkrétny pôvodca v danom priestore a čase. K tomu pristupujú a umocňujú daný problém (ako sme už spomenuli) časté organizačné a štrukturálne zmeny, reorganizácie, centralizácie kontra decentralizácie úradov, organizácií a inštitúcií na všetkých stupňoch verejnej správy, a to hlavne v najnovšom období. Túto skutočnosť môžeme vyjadriť tézou ako organizovanie nezorganizovaného a reorganizovanie zorganizovaného a je charakteristickou črtou vývoja našej spoločnosti v období budovania socializmu (komunizmu?). Aj názov tejto periódy (obdobia), jeho jednotlivých etáp a nejednotné používanie je problémom politológie, historiografie a archívnictva.

Spomenieme ďalšie odborné archívne práce, ktoré sa už konkrétne dotýkajú uvedených problémov pri spracovávaní dokumentov v archívoch. Elemír Rákoš vo svojej práci *Spracúvanie a sprístupňovanie fondov povereníctiev (Príspevok k archívnej metodike)* (In *Slovenská archivistika*, 1985, roč. XX, č. 1, s. 14-32) konštatuje, že k základným problémom pri triedení písomností povereníctiev patrí otázka časového ohraničenia fondu a určenie jeho názvu. Základné časové hranice Slovenskej národnej rady, Zboru povereníkov, povereníctiev a úradov na ich úrovni vymedzil rokmi 1945 a 1968. Dolná časová hranica – rok 1945 je taktiež nesporná. Situáciu však komplikuje revolučné obdobie v roku 1944, keď na Slovensku pôsobila Slovenská národná rada so svojimi orgánmi, kde za dolnú časovú hranicu môžeme považovať september 1944. Súbežne tiež pôsobili orgány Slovenskej republiky. Horná časová hranica ústredných orgánov – rok 1968 – je nesporná. Výnimku tvorí Slovenská národná rada (1944 – až do súčasnosti), ktorú môžeme považovať za otvorený fond. Z hľadiska našej témy je dôležité konštatovanie autora, že uvedené rámcové ohraničenie fondov povereníctiev nám iba čiastočne rieši problém, či pri časovom (chronologickom) vymedzení fondov povereníctiev možno za hraničný rok považovať rok 1960. Nakoniec problém časového ohraničenia fondov povereníctiev nie je vyriešený ani vymedzením hraníc rokmi 1945 – 1960 – 1968. Aj v rámci tohto obdobia sú výnimky pri časovom (chronologickom) ohraničení fondov niektorých povereníctiev. (Pozri konkrétne príklady v práci Vladimíra Wolfshörndla: *Synergizmus archívnej vedy a archívnej praxe paralelný so štandardizáciou ako problém*. In *Slovenská archivistika*, 2013, roč. XLVIII, č. 1, s. 105-113.) Uvedené problémy sa dotýkajú ústredných úradov na Slovensku v rokoch 1944 – 1968, ale aj v ďalších rokoch a sú problémom dodnes, paradoxne z toho dôvodu, že riešenie je viac.

Podobné problémy mali aj ďalšie úrady na nižších stupňoch verejnej správy. Väčšinu archívnych dokumentov štátnych archívov tvorili archívne fondy žúp (do roku 1922), veľžúp (1923 – 1928) a žúp (1940 – 1945). Otáznou bola organizácia župných archívov, keď zákonom (z roku 1920) o zriadení župných a okresných úradov v Československu bola verejná správa postavená na novom základe a bolo potrebné si vyjasniť, čo sa má stať so starými stolicami a ich archívmi. Aj tu bol problém určenia hraníc archívneho fondu v župnom fonde, keď pojem fondu v župných fondoch sa v bývalých krajských archívoch chápal nejednotne. Uvedené roky síce vy-

medzovali a určili samostatný archívny fond, ale aj tu boli výnimky. Problémom tiež bolo, kam zaradiť patrimoniálne archívy. Isté problémy sa vyskytli aj pri spracovávaní archívnych fondov okresných národných výborov z rokov 1944 – 1960. (Pozri štúdiu Emila Kufčáka: *Okresné národné výbory 1944 – 1960. Spracúvanie a sprístupňovanie archívnych fondov*. In *Slovenská archivistika*, 1978, roč. XIII, č. 1, s. 3-40.) Od 1. júla 1960 vznikli nové okresné národné výbory (ďalej ONV). Zmenila sa ich územná aj funkčná kompetencia. Z tohto dôvodu sa súbory písomností z činnosti ONV v období rokov 1944 – 1960 považovali za samostatné archívne fondy (vrátane expozitúr ONV). Súčasťou fondov ONV sa stali aj písomnosti dočasných okresných správnych komisií (ustanovených roku 1948). Súbory písomností jednotných národných výborov sa považujú tiež za samostatné archívne fondy. V štruktúre archívneho fondu, v zhode s vnútornou organizáciou ONV a s tendenciami vývoja politického, spoločenského a hospodárskeho života, autor rozlišoval tri obdobia: 1. Obdobie národnej a demokratickej revolúcie a jeho prerastanie v socialistickej revolúciu, 2. Budovanie základov socializmu, 3. Dobudovanie materiálno – technickej základne socializmu. Konštatuje, že rok 1954 prináša zmeny v pôsobnosti a vnútornej organizácii ONV, ale z archívneho hľadiska je prijateľnejší 1. január 1955, keď vstúpil do platnosti nový kancelársky poriadok. Kritériom a základom periodizácie sú zásadné zmeny vo vnútornej organizácii a pôsobnosti ONV, ako aj spisovej služby. Vo fondoch ONV sa v období rokov 1944 – 1960 javia tri vývojové fázy, v podstate totožné s periodizáciou epochy prechodu od kapitalizmu k socializmu v Československu: 1. obdobie rokov 1944 – 1948, 2. obdobie rokov 1949 – 1954, 3. obdobie rokov 1955 – 1960. Autor zdôvodnil vymedzenie týchto období tým, že vychádzali z vnútornej organizácie a spisovej služby na ONV a nazývali sa organizačno-manipulačnými obdobiami. Môžeme dodať, že je to jedno z možných riešení, z archívneho hľadiska snád aj najprijateľnejšie.

Podobne Jozef Watzka vo svojej práci *Rešpektovanie fondu vo francúzskom archívnictve* (In *Slovenská archivistika*, 1978, roč. XIII, č.1, s.73-82) konštatuje, že je problematická zmena kompetencie pôvodcov archívnych fondov, ktoré sa odrážajú aj v štruktúre pôvodcov fondov, takže je potom problematické rekonštituovať ich administratívnu kontinuitu, ba často aj chronologický a logický postup vybavovania záležitostí. Niektorí archívni teoretici z tohto dôvodu navrhovali namiesto pojmu archívny fond pojem archívna séria, kde by pí-

somnosti tvorili chronologické alebo logické súbory bez ohľadu na ich provenienciu. (Napríklad pri zrušení krajského zriadenia na Slovensku v roku 1969, keď sa písomnosti KNV dostali na ministerstvá a ONV, ale už ťažšie sa vysvetľuje, že okrem uvedených inštitúcií si ich zo zaniknutých KNV prevzali aj novovzniknuté úrady, síce rovnakého pomenovania, ale vzhľadom na federálne usporiadanie s kompetenčnými zmenami.) Autor preto kategoricky požadoval, pri usporiadaní fondov podľa časových

(chronologických) úsekoch, dodržiavať nasledujúce zásady: 1. Časové úseky by mali byť dostatočne dlhé (minimálne desať rokov), aby sa archívny fond príliš neatomizoval, 2. Tieto časové úseky by mali zodpovedať periódam (organizačným a podobne) v činnosti organizácie a ich hranice by sa nemali v žiadnom prípade stanoviť ľubovoľne. Môžu to byť manipulačné obdobia, pri fondoch s veľkým časovým rozsahom členené na obdobia podľa spoločensko-ekonomických formácií. Uvedené konštatovania môžu byť aj v súčasnosti podnetom na isté, ale hlavne jednotné riešenie.

Zaujímavá z hľadiska našej témy je aj práca Márie Mrižovej K niektorým otázkam vymedzenia

a spracovania fondov mestských úradov (In *Slovenská archivistika*, 1998, roč. XXXIII, č. 2, s. 19-31). Už v názve spomenuté „vymedzenie“ fondov môžeme chápať ako periodické a chronologické vymedzenie. Konštatovala, že spracovanie archívnych fondov mestských úradov otvorilo niekoľko problémov. V období po roku 1923, minimálne až do roku 1938, môžeme v mnohých prípadoch hovoriť o rovnakom fonde. Prvým problémom môže byť presné vymedzenie pojmov mestský úrad a notársky úrad. Ďalším problémom sú rozpory teórie a praxe pri aplikovaní právnych noriem bývalých miest so zriadeným magistrátom v oblasti pôsobenia samosprávnych orgánov a vzťahu obecného notára k nim, z čoho vyplýva aj problém pri stanovení názvu a či vznikne jeden alebo dva archívne fondy. Ďalším okruhom problémov je zaradenie písomností vzniknutých z činnosti notára, problémy so začlenením pravých prior z prelomových rokov 1923 a 1945 ako aj „špeciálnych“ druhov písomností, napríklad mapy a plány, keď tie sú v mnohých archívoch vyčlenené z technických oddelení mestských archívov a zaradené do zbierok máp a plánov. K tomu môžeme dodať, a potvrdzuje to aj jednu z našich základných téz, že sú porušením nielen provenienčného princípu, ale sú i problémom periodizácie a chronologizácie a môžu „rozkolísať“ určenie, vymedzenie a zaradenie archívnych dokumentov do archívnych fondov.

Problémové sú aj osobné fondy. Lýdia Kamenčová a Jozef Klačka v práci *Problémy s osobnými fondmi v Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied* (In *Slovenská archivistika*, 2007, roč. XLII, č. 1, s. 92-99) konštatujú, že definovať osobný fond znamená vymedziť jeho chronologické hranice. Podľa provenienčného princípu prvá chronologická hranica by bola narodenie fyzickej osoby a druhá chronologická hranica by mala byť jeho úmrtie. Tá je však v našej praxi prekročená. Po smrti pôvodcu sú zachované nekrológy a materiály pokračujúce „v jeho činnosti“. Tak pri prekročení prvej aj druhej chronologickej hranice osobného fondu dochádza k zásadnej zmene – uplatňuje sa princíp pertinenciálny. Autori spochybnili ten fakt, či je osobný fond archívny fondom z provenienčného hľadiska. V týchto súvislostiach sa ukazuje, že je výstižnejšie pre bezkontrovernejšie používanie označenie archívna pozostalosť. Aj v tomto prípade môžeme len zopakovať, že nerešpektovaním princípu provenienčného sa mení aj periodizačné a chronologizačné vymedzenie osobného archívneho fondu (a naopak).

Z uvedených konkrétnych príkladov k danej téme, na ústredných úradoch ako aj na nižších stupňoch verejnej správy pri spracovaní písomností v archívoch, môžeme konštatovať nasledujúce. Viacerí (ne)uvedení autori spomínajú vo svojich prácach, že sú výnimky pri používaní (rešpektovaní) provenienčného princípu a môžeme dodať, že to zmení aj periodizačné a chronologizačné vymedzenie archívneho fondu. Sú to už spomenuté špecifické kritériá pre určenie a ohraničenie archívnych fondov a ich pôvodcov – jednotlivé vývojové etapy, organizačná štruktúra, spisová služba a z nich vyvedené organizačno-manipulačné obdobia. Spomenuté výnimky však nemôžu ospravedlniť ich častý výskyt ako aj rôzne riešenia na podobné, dokonca tie isté prípady. Vzniká tak v mnohých prípadoch kontroverzný problém priamo vo vzťahu pôvodcu fondu (provenienencie) a jeho periodického a chronologického určenia a zatriedenia do konkrétneho archívneho fondu (fondov) – či vznikne jeden alebo viac fondov. Nakoniec môže dôjsť k porušeniu provenienčného princípu. V súčasnosti sa aj v medzinárodných súvislostiach (G. L. Fischer, J. P. Scott a ďalší) konštatuje, že pri spracovaní väčších moderných archívnych celkov sú periodizačné a chronologizačné problémy, ktoré vznikli v dôsledku rôznych reorganizácií a pri ktorých sa vystriedala celá rada pôvodcov. Môžeme dodať, že v týchto vzťahoch sa jednotlivé komponenty nepopierajú, ale vyjadrujú striedanie istých možností, ktoré by mali byť podnetom pre isté zjednocujúce riešenia, na ktoré však súčasná archívna teória a prax akosi zabúda a nerieši ich. Výsledkom je potom register možných riešení, variácií, rôznych kombinácií a jemných modifikácií, ktoré sa však vymykajú z možnosti unifikácie a štandardizácie. Nakoniec, či skôr v prvom rade, pôjde o vyrovnávanie sa s otázkou princípu provenienčného, multiprovenienčného a ďalších „odtieňov“ tohto princípu.

Vzhľadom k okruhom tém, ktoré sme si vytýčili k prezentovaniu v úvode príspevku, sa pokúsime o určenie istých kritérií v podobe konštruktu toho, čo je základom našej témy – a to, o špeciálnu a špecializovanú periodizáciu a chronologizáciu v archívnej vede a v archívnej praxi. Táto vychádza (ako sme už uviedli) ani nie tak zo všeobecného historicko-spoločenského vývoja ako skôr zo štátoprávnych a štátosprávnych vzťahov konkrétnych orgánov štátnej moci a správy (ich vzniku, činnosti a zániku). A. Periodizácia a chronologizácia dejín (histórie) z archívneho hľadiska: 1. Archívy v dejinách, 2. Dejiny archívov, 3. Dejiny archívniectva (ako vedné-

ho odboru). B. Periodizácia a chronologizácia (špecializovaná) v archívnej vede a v archívnej praxi: 1. Pôvodca (provenienencia) registratúry 2. Archívny fond.

Záver

Počiatky a rozvoj novovekého (moderného?) archívniectva v európskych krajinách môžeme chronologicky zatriediť do prvej polovice 19. storočia a bol to dlhotrvajúci proces s rôznymi výsledkami v rámci jednotlivých štátov. Proces „modernizácie“ sa zrýchlil po prvej (1918 – 1938) a hlavne po druhej svetovej vojne (po roku 1945 až do súčasnosti). Istým problémom je aj periodizačné pomenovanie a vymedzenie uvedených období pojmiami prvá a druhá svetová vojna, prípadne medzivojnové a povojnové obdobie. Takto pomenované obdobia sú veľmi všeobecné pre spresnenie jednotlivých etáp vývoja a nemali až taký vplyv na archívy a archívniectvo, ako sa zvykne uvádzať. Vojny (ich príčiny a následky) skôr brzdili a spomaľovali rozvoj vo všetkých oblastiach života. Podobne (aj v zahraničných archívnych prácach) sa obvykle píše o revolučných udalostiach v živote archívov a archívniectva (19. storočie – princíp provenienčný a rešpektovanie fondu, 20. storočie – explózia písomností a 21. storočie ako nová éra počítačového spracovania archívnych dokumentov). Podľa nášho názoru sa žiadne „revolúcie“ nekonali a ani sa nekonajú. V podstate išlo a stále ide o dlhodobý a prirodzený proces, keď sa vykryštalizovali a ešte vykryštalizujú isté skutočnosti a relevantné podklady aj pre periodizačné a chronologizačné určenie jednotlivých konkrétnych etáp charakteristických pre to-ktoré obdobie rozvoja dejín archívov a archívniectva. Do úvahy musíme brať aj tú skutočnosť, že v mnohých prípadoch sa jednotlivé obdobia (periódy) a ich chronologické ohraničenie ani nedajú presne určiť a vymedziť, ale sú aproximaatívne, teda možno ich len priblížiť. Presné periodizačné a chronologizačné vymedzenie istých javov, skutočností a ich charakteristík (obsahu) nemusí ešte znamenať zmenu, ale len začiatok niečoho, čo sa (ne)prejaví až neskôr – s odstupom času.

Podľa nášho názoru, oveľa presnejšie je pri periodizácii a chronologizácii dejín archívov a archívniectva ich určenie podľa rokov (desaťročí, storočí) a ich pomenovanie podľa charakteristických znakov toho-ktorého obdobia. Tieto sa môžu, a do istej miery sa aj odlišujú od historického chápania. V dobovom kontexte, ohraničených rokom 1918 až do súčasnosti, nešlo a nejde o tému zvláštnu, pretože k téme o periodizácii a chronologizácii

československých (českých a slovenských) dejín, aj keď v počiatočoch s absenciou archívnych dejín, sa vyjadrilo viac historikov a archivárov. Nakoniec išlo o historickú tému, ktorá však bola, a aj v súčasnosti je, základom pre archívnu vedu. V rokoch 1918 – 1938 ťažko môžeme hovoriť o slovenskom archívnictve, skôr len o českom archívnictve, aj to len z hľadiska organizačného, kompetencií, právomocí a historických prác s absenciou archívnych vedeckých a odborných prác, až na výnimky v Čechách. O začiatkoch profesionalizácie slovenských archívov môžeme hovoriť až po roku 1945 a z hľadiska vývoja archívnictva ako vedného odboru až neskôr – po roku 1954. V týchto súvislostiach môžeme konštatovať, že ani politicko-spoločenská realita (komunistický puč a budovanie socializmu) v období rokov 1948 – 1989 nemali skoro žiadny vplyv na archívnu teóriu, metodológiu a prax. Skôr to bol vplyv na verejné, spolitizované prezentovanie výsledkov archívnej práce (plánovanie, záväzky, výstavy) a do istej miery aj v niektorých príspevkoch v odborných publikáciách. V priebehu 50. – 60. rokov 20. storočia sa sformovali inštitucionálne a upevnilo sa postavenie štátnych archívov na Slovensku. Nakoniec obdobie 70. – 80. rokov 20. storočia až do súčasnosti môžeme charakterizovať rýchlym rozvojom informačnej technológie ako začínajúce nové obdobie a snáď aj novú epochu dejín archívov a archívnictva. Uvedené obdobia a ich jednotlivé etapy sa môžu stať dobrým základom pre podrobnejšiu periodizáciu a chronologizáciu nášho odboru už v súčasnosti.

Pri každom retrospektívnom pohľade na vývoj našej vednej disciplíny si môžeme položiť zložitú a ťažko zodpovedateľnú otázku. Nakoľko a do akej miery poznačil slovenské archívnictvo a archívy v uplynulom období vlastný imanentný vývoj (vyplývajúci z jeho podstaty) a do akej miery a nakoľko sa v nich prejavili spoločenské udalosti, ktoré ich determinovali? Ak by sme pokračovali ďalej týmto špekulatívnym smerom (v pozitívnom zmysle), tak si môžeme klásť ďalšie otázky. Čo malo väčší vplyv na rozvoj archívov a archívnictva v jednotlivých obdobiach? Imanentný vývoj vedeckej disciplíny ako takej alebo udalosti, ktoré prebiehali mimo nej a neboli jej súčasťou? Na tieto a podobné otázky sme sa pokúšali odpovedať a ich súčasťou sú aj periodicko-chronologické kritériá. Ako sme už spomenuli, je to aj problém periodizácie jednotlivých období a ďalších menších periodizačných úsekov, ich pomenovania a chronologického vymedzenia. Mnohokrát si to ani neuvedomujeme v kontexte na prvý pohľad iných

tém. Aj keď sú vypracované monografie (analýzy) k danej téme, tie sú však čiastkové a väčšinou len okrajovo dokresľujú iné témy. Chýba teoretický a metodologický výskum, ktorého výsledkom by bolo určenie základných syntetizačných prvkov využiteľných pri tvorbe jednotlivých analýz.

Uvedené problémy potvrdil aj historik a archivár Jozef Watzka konštatovaním (tiež len okrajovo, pri recenzii na historickú prácu), že zovšeobecňovanie určitých faktov alebo priemerov nie je len teritoriálne, ale aj chronologické. Údaje a priemery z menších časových úsekov sa aplikujú na dlhšie časové obdobia (dodávame, že to platí aj naopak) a spochybňujú hodnovernosť záverov aj v archívnictve. V mnohých prípadoch aj v súčasnosti, keď sú archívne dokumenty usporiadané podľa rôznych logických systémov (pertinenčne – vecných a iných), tvoria súbory bez ohľadu na ich provenienciu (zbierky, osobné fondy, uvedené výnimky), takže je potom problematické rekonštituovať ich administratívnu (úradnú), ale aj ich chronologickú kontinuitu, ako aj ich zaradenie do konkrétneho obdobia (periódy). Môžeme len znovu zopakovať, že to rozkolíše periodizáciu a chronologizáciu, v mnohých prípadoch aj princíp provenienčný, ako v archívnej praxi, tak aj v archívnej vede. Tak často opakujeme isté skutočnosti, že z toho môžeme vyvodit' poznatok, že sme „v kruhu“ – stále opakujeme problémy, ktoré sa neriešia. Na našu obranu môžeme povedať, že uvedené problémy a úlohy s tým spojené môže jednotlivec ťažko zvládnuť. Snáď kolektív autorov, prípadne pracovná skupina, na čo sa však po roku 1989 akosi pozabudlo. Pre uplynulé, ale aj súčasné obdobie je typická určitá nechuť rokovať a diskutovať o koncepčných otázkach archívnictva. Nakoniec aj na medzinárodných konferenciách, sympóziách, i keď je určitá pestrosť tém, stávanie netradičných otázok a aj istá originalnosť riešenia nastolených problémov – čo je však dôležité povedať, že nie sú rozpracované teoreticko-metodologicky v dostatočnej miere a zostávajú stále len v rovine akéhosi všeobecného deklarovania. Metodologické, ale aj praktické postupy sú potom všeobecné a podobne ako v predchádzajúcom klasickom (?) období nič neriešia.

Uvedené konštatovania, isté závery, ako i problémovosť danej témy by mali viesť k istým impulzom pre koordinovaný výskum, ako aj pre jednotné a do budúcnosti tiež štandardizované postupy a riešenia.

Vladimír Wolfshörndl
Slovenský národný archív

ZASADNUTIE HERALDICKEJ KOMISIE MINISTERSTVA VNÚTRA SR

Zasadnutie Heraldickej komisie Ministerstva vnútra SR sa uskutočnilo 11. októbra 2017 v Štátnom archíve v Bratislave. Zasadnutie otvorila Mgr. Mária Mrižová, PhD., zastupujúca riaditeľka odboru archívov a registratúr, ktorá privítala nových členov komisie a prizvaných hostí. Konštatovala, že v dôsledku nových úloh v oblasti heraldiky, ako aj rozvoja technologických možností, bolo potrebné upraviť poslanie heraldickej komisie. Tá bola dosiaľ predovšetkým komisiou pre komunálnu heraldiku, podľa novej koncepcie sa stane poradným orgánom Ministerstva vnútra SR pre otázky tvorby, používania a evidencie erbov, vlajok a pečatí. Ako prioritu do najbližších rokov označila gestorstvo komisie nad realizáciou projektu Evidencia pečatí a pečatidiel. Novela zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov č. 216/2007 z 1. júna 2007 priniesla Ministerstvu vnútra SR nové úlohy aj v oblasti tvorby, používania a evidencie erbov, vlajok a pečatí a následne si vyžiadala i novelu štatútu Heraldickej komisie Ministerstva vnútra SR č. 5 z 28. mája 1991. Nové nariadenie Ministerstva vnútra SR č. 70 z 13. júna 2017 o Heraldickej komisii Ministerstva vnútra SR reflektuje nové úlohy, ktoré si vyžiadali aj zmenu doterajšieho zloženia komisie vzhľadom na vysoký vek väč-

šiny členov, no tiež z hľadiska zavádzania nových aplikácií, najmä aplikačného programového vybavenia Evidencia pečatí a pečatidiel, ktoré bude v nasledujúcich rokoch predstavovať ďalšiu ťažiskovú oblasť pozornosti komisie.

Na zasadnutie bol prizvaný aj PhDr. Peter Kartous, CSc., dlhoročný predseda heraldickej komisie, ktorý predniesol pozdravný príhovor. Spomenul v ňom doterajšie pôsobenie komisie i skutočnosť, že štatút komisie i jej zloženie sa v minulosti už dvakrát menilo podľa aktuálnych potrieb v oblasti heraldiky a vyjadril presvedčenie, že aj súčasná zmena v zložení a poslaní komisie jej dodá novú energiu. Doplnil tiež, že pečať, ktorá bola chápaná doteraz ako hlavný prameň pri tvorbe erbov, sa vďaka novým technickým možnostiam dostáva na inú úroveň skúmania.

Mgr. Mária Mrižová, PhD. potom informovala, že minister vnútra listom odvolal doterajších členov komisie a spolu s ňou sa zároveň osobitným listom poďakovali doterajším členom za ich dlhoročné pôsobenie v komisii. Nová komisia bude pôsobiť v nasledovnom zložení: PhDr. Ladislav Vrtel ako jej predseda, PhDr. Igor Graus, PhD. ako podpredseda, Mgr. Norbert Praženka ako tajomník a ďalej ako členovia doc. PhDr. Miroslav Glejtek, PhD., PhDr. Peter Keresteš, PhD., PhDr. Lenka Pavlíková, prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD., prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD. a PhDr. Peter Vítek. Predseda komisie pripomenul, že šta-

Heraldická komisia MV SR v novom zložení (zľava): Peter Zubko, Peter Keresteš, Peter Vítek, Igor Graus, Ladislav Vrtel, Lenka Pavlíková, Vladimír Rábik, Miroslav Glejtek a Norbert Praženka

tút komisie síce limituje počet riadnych členov, aj napriek tomu bude na zasadnutia pravidelne prízývať i ďalších odborníkov.

V ďalšom bode predseda komisie priblížil genézu tvorby nového nariadenia Ministerstva vnútra SR č. 70 z 13. júna 2017 o heraldickej komisii a analyzoval niektoré jeho ustanovenia, ktoré budú pre praktickú činnosť komisie ako poradného orgánu osobitne dôležité. Ďalej informoval o aktuálnych témach týkajúcich sa štátnej symboliky, ktorej kompletná agenda prešla v roku 2016 pod odbor archívov a registratúr. Zložitým problémom sa aktuálne javí označovanie budov štátnych inštitúcií v mestách a obciach s pomerným zastúpením národnostných menšín. Situáciu komplikuje najmä nejasná legislatíva. Ďalej sa vyjadril o extrémistickej symbolike, kde odbor archívov a registratúr vytváral posudky a vyjadroval sa k hanobeniu štátnych symbolov. V ďalšom bode zasadnutia PhDr. Ladislav Vrtel nastolil otázku tvorby, registrovania a používania erbov mestských častí a častí obcí, ktoré nevykonávajú vlastnú administratívu. V rámci Slovenskej republiky je známych približne 30 lokalít, ktoré majú udelené vlastné erby, ale nemajú vlastnú administratívu. V diskusii k tomuto bodu členovia komisie navrhli spracovať metodiku používania symbolov mestských (obecných) častí v praxi.

Posledným bodom rokovania bolo predstavenie aplikácie Evidencia pečatí a pečatidiel, ktorú vyvíja IVEŠ Košice. RNDr. Zuzana Ďurčová informovala, že aktuálne je vytvorená testovacia verzia aplikácie. Evidencia pečatí a pečatidiel je rozdelená na verejnú a neverejnú časť, pričom tá neverejná je podstatnejšia pre činnosť archivárov. Zmienila sa o používateľských roliach a ich funkciách a opísala jednotlivé ovládacie ikony aplikácie. Projekt Evidencia pečatí a pečatidiel prináša úlohy nielen pre archívy, ale tiež pre heraldickú komisiu, ktorá bude plniť funkciu kolektívneho supervízora a bude v konečnom dôsledku rozhodovať o publikovaní konkrétnych pečatí vo verejnej časti webovej aplikácie. Po následnej diskusii boli prijaté uznesenia, ktoré zohľadnili všetky vecné a konštruktívne pripomienky z diskusie. Tieto boli zamerané na zabezpečenie techniky a pracovných podmienok na realizáciu evidencie pečatí a pečatidiel v štátnych archívoch.

Norbert Praženka, Ladislav Vrtel
Odbor archívov a registratúr
Sekcie verejnej správy MV SR

SKÚSENOSTI Z ARCHÍVNEHO VÝSKUMU V CIRKEVNÝCH INŠTITÚCIÁCH V RÍME A VO VATIKÁNE

V dnešnej dobe, keď môžeme slobodne cestovať na ľubovoľné miesta, nie je až tak nezvyčajné dostať sa do talianskeho hlavného mesta Ríma a do maličkého štátu v jeho srdci, Vatikánu. Do archívov a knižníc tamojších cirkevných inštitúcií však prístup až tak samozrejмый a jednoduchý nie je. Už ako stredoškólák som mal túžbu nazrieť do tajov Vatikánskeho tajného archívu. S nadšením som hltal všetky informácie, ktoré po novembri 1989 publikovali na stránkach Slovenskej archivistiky starší kolegovia archivári. Neskôr som rovnako pozorne počúval na prednáškach z archívnictva osobné zážitky docenta Juraja Roháča z výskumov v tomto archíve. Môj dlhoročný sen sa nakoniec podarilo naplniť vďaka finančnej podpore Slovenského historického ústavu v Ríme (SHÚR), na základe ktorej som mal možnosť absolvovať dva dvojtyždňové archívne výskumné pobyty vo Vatikáne a v Ríme (v roku 2016 a 2017) so zameraním na stredoveké pápežské privilégia pre premonštrátov na Slovensku. Tento článok však nebude až tak podrobným rozborom, čo všetko som tam preštudoval a vybádal, pretože to bude výsledkom pripravovanej samostatnej štúdie. Chcel by som na tomto mieste skôr predstaviť jednotlivé cirkevné archívy a knižnice, ktoré som mal možnosť navštíviť, a podeliť sa tak o bádateľské skúsenosti s tými, ktorí by sa chceli do týchto inštitúcií vybrať za rovnakým účelom.

Na začiatku by každý, kto chce ísť bádať do Vatikánu či Ríma, mal aspoň v stručnosti poznať predchádzajúce výskumy slovacík v tamojších cirkevných archívoch. A to najmä z dôvodu, aby nebádal už prebádané. Medzi profesionálmi treba určite na prvom mieste spomenúť Máriu Jeršovú, rod. Opočenskú, ktorá patrí medzi naše najvýznamnejšie archivárske osobnosti prvej polovice 20. storočia. Jej úlohou bolo preštudovať pápežské registre z obdobia pontifikátu Klementa VI. (1342 – 1352) so zameraním na pripravovanú edíciu slovacík v rámci *Monumenta Vaticana Slovakiae*. Ďalším bol neskorší zakladateľ vysokoškolského štúdia archívnictva a pomocných vied historických Alexander Húščava, ktorý absolvoval aj časť štúdia na Vatikánskej archívnej škole (*Scuola Vaticana di paleografia, diplomatica e archivistica*). Netreba zabúdať ani na cirkevného právnika Ľudovíta Knappeka, pretože jeho rozsiahla a dodnes neprekonaná

práca¹ je jediným monografickým výstupom zo slovenských vatikánskych výskumov z medzivojnového obdobia. V dôsledku politických zmien po druhej svetovej vojne mohli až o niekoľko desaťročí neskôr bádať vo vatikánskych cirkevných inštitúciách Richard Marsina a Vincent Sedlák v súvislosti s prípravou slovenského diplomata a registára. Napokon po roku 1989 sa vytvorili vďaka spolupráci Ministerstva kultúry SR a Ministerstva vnútra SR, odboru archívov a registratúr vhodnejšie podmienky na systematickejší výskum slovacík v rímskych a vatikánskych pamäťových inštitúciách, z ktorého napriek usilovnej a niekoľkoročnej práci mnohých archivárov, žiaľ, nakoniec nevyšla žiadna pramenná edícia. Ďalší systematický výskum zameraný na stredoveké pramene v súčasnosti uskutočňujú pedagógovia Trnavskej univerzity Vladimír Rábik a Miloš Marek, supľujúc tak prácu archivárov štátnych archívov a pracovníkov Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Výsledkom práce týchto dvoch slovenských medievistov je dnes už renomovaná edícia *Monumenta Vaticana Slovaciae* vyplňajúca biele miesta slovenskej historiografie. Od roku 2014 poskytuje finančné podpory na kratšie výskumy (mesačné alebo dvojtýždňové) do Talianska a Vatikánu spomínaný Slovenský historický ústav v Ríme (www.shur.sk), ktorého vedecká rada každoročne posudzuje podané výskumné projekty so zameraním na slovenské dejiny.

Mojím hlavným cieľom bol, ako som uviedol vyššie, výskum vo Vatikánskom tajnom archíve (*Archivio Segreto Vaticano*, zaužívaná skratka ASV), ktorý patrí medzi najstaršie a najvýznamnejšie dodnes fungujúce archívy na svete. Oficiálne bol zriadený až v roku 1610 pápežom Pavlom V. (1605 – 1621), ale jeho korene siahajú oveľa hlbšie do minulosti. A dá sa povedať, že istým spôsobom spája súčasné archívniectvo s tým antickým a stredovekým. Pomenovanie tajný (*segreto*) vyjadruje dobový po-

jem zdôrazňujúci fakt, že pôvodne sa jednalo o súkromný archív pápeža a jeho kúrie, t. j. Apoštolskej stolice. Nebol teda primárne určený na bádateľské účely. Až v roku 1880 nariadil pápež Lev XIII. (1878 – 1903) jeho sprístupnenie odbornej verejnosti. Hneď nato boli postupne v Ríme zriadené historické ústavy rôznych národov, ktoré sa podieľali a dodnes sa podieľajú na vydávaní pramenných edícií z fondov pápežského archívu.

Samotné štúdium archívnych dokumentov v ASV je síce bezplatné, ale povolené len kvalifikovaným bádateľom, ktorí dosiahli minimálne magisterský

Vchod do Vatikánskeho tajného archívu (1) a Vatikánskej apoštolskej knižnice (2) na Cortile del Belvedere vo Vatikáne

titul. Bádateľská sezóna začína každý rok prvý októbrový pracovný deň a končí posledný júnový. Základný prehľad o histórii tohto archívu poskytuje publikácia *Archivio Segreto Vaticano. Profilo storico e silloge documentaria* (Firenze : Pagliai Polistampa, 2000, 314 s.), ktorá je žiaľ už vypredaná. Ale podobnú staršiu príručku *L'Archivio Segreto Vaticano. Estratto (Profilo storico, I documenti, Descrizione dei sigilli)* (Firenze : Nardini Editore, 1991, 110 s.) je možné si ešte stále zakúpiť. Pre slovenských bádateľov poslúžia ako prvá pomoc na zorientovanie sa štúdie a články publikované v Slovenskej archivistike od Jána Dubovského a Vladimíra Horvátha.²

Vatikánsky tajný archív (www.archiviosegretovaticano.va) uchováva archívne dokumenty pochádzajúce z 8. až 20. storočia, ktoré sú súčasťou viac ako 600 archívnych fondov v rozsahu asi 85 km.

1 KNAPPEK, Ludevít. *Obsadzovanie uhorských biskupstiev od 10. do konca 14. storočia so zvláštnym zreteľom na pápežské zásahy a na postavenie uhorských kráľov*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, 265 s.

2 DUBOVSKÝ, Ján – HORVÁTH, Vladimír. Vatikánsky archív a slovenské archívniectvo. In *Slovenská archivistika*, 1991, roč. XXVI, č. 1, s. 177 – 187; DUBOVSKÝ, Ján. Výskum slovacík vo Vatikánskom archíve I. časť. In *Slovenská archivistika*, 1993, roč. XXVII, č. 1, s. 29 – 53; DUBOVSKÝ, Ján. Výskum slovacík vo Vatikánskom archíve II. časť. In *Slovenská archivistika*, 1993, roč. XXVII, č. 2, s. 33 – 69.

Aj tu dodržiavajú istú lehotu obmedzenia prístupu k archívnym dokumentom z posledného obdobia. V zásade sa sprístupňujú archívne fondy až po uplynutí viac ako 60 rokov od skončenia určitého pontifikátu. V súčasnosti je teda možné vo všeobecnosti bádať archívne dokumenty spreď roka 1939, t. j. do skončenia pontifikátu Pia XI. (1922 – 1939). I keď existujú aj výnimky. Napríklad archívny fond Druhý vatikánsky koncil (*Concilio Vaticano II*, 1962 – 1965) sprístupnil ešte pápež Pavol VI. (1963 – 1978) alebo pápež Ján Pavol II. (1978 – 2005) povolil štú-

ných fondov, v ktorom sú uvedené názvy fondov, obmedzenie prístupu, zaužívané skratky fondov a čísla archívnych pomôcok k jednotlivým fondom. O štúdiu archívnych fondov, ktoré nemajú uvedenú archívnu pomôcku, sa treba poradiť už potom priamo v archíve s veľmi ochotným personálom bádateľne. Dorozumievacím jazykom vo Vatikáne a teda aj v ASV je samozrejme taliančina, i keď čiastočne sa dá dohodnúť aj v inom jazyku (napr. angličtina, španielčina). V taliančine je teda aj takmer väčšina archívnych pomôcok a je výhodou, ak bádateľ tento jazyk ovláda.

Ako som už spomenul, dostať sa do pápežského archívu nie je až také jednoduché. Archív sa nachádza v časti budovy Apoštolského paláca prepojeného s Vatikánskymi múzeami. Oficiálnym vchodom do štátu Vatikán je Brána sv. Anny (*Porta Sant'Anna*), pri ktorej treba nahlásiť švajčiarskej garde, že chcete ísť do archívu a oni Vás nasmerujú k ďalšej strážii pri registračnej kancelárii. Tá sa nachádza na rohu ulíc *Via Sant'Anna* a *Via del Pellegrino*. Tam Vám príslušný zamestnanec poskytne dočasnú kartu návštevníka archívu, ale je potrebné nechať tam nejaký osobný doklad (napr. občiansky preukaz, ak máte aj pas, alebo lepšie vodičský preukaz). Pri odchode z Vatikánu Vám doklad samozrejme vrátia. Potom treba ísť na koniec ulice *Via Sant'Anna* až do podjazdu smerom na Belvedérske nádvorie (*Cortile del Belvedere*). V podjazde stojí tretia stráž, ktorej sa treba preukázať návštevnou kartičkou. Vchod do Vatikánskeho tajného archívu sa nachádza v rohu pravým smerom šikmo cez Belvedérske nádvorie. Tu je nutné sa najprv zaregistrovať v prijímacej kancelárii v čase od 8:30 h. do 10:30 h. (pondelok – piatok).

K registrácii je potrebné predložiť v prvom rade žiadosť o prístup do archívu a odporúčací list univerzitného profesora adresované priamo prefektovi archívu so základnými informáciami o bádateľovi, téme a dôvode štúdia. Najideálnejšie je, ak je tento dokument podpísaný univerzitným profesorom, ktorý je známy vo vatikánskych cirkevných kruhoch. Ďalej treba predložiť doklad totožnosti (pas alebo občiansky preukaz), jednu fotografiu a kópiu diplomu. Diplom s ukončeným študijným odborom archívniectvo a pomocné vedy historickej prijali veľmi pozitívne. Následne zamestnanec archívu vystaví prístupovú kartičku do archívu na jeden bádateľský rok (*Tessera annuale*), ktorou je potrebné sa potom preukazovať pri všetkých vstupoch a kontrolách. Prvý októbrový deň, kedy vlastne otvárajú „bádateľskú sezónu“, býva vždy najviac ľudí, ktorí sa prídu zaregistrovať. Preto

BIBLIOTHECA ANALECTORUM PRAEMONSTRATENSIVM

Fasc. 21

Bernard Ardura

**Regestum
Archivi antiqui Curiae Generalitiae
Ordinis Praemonstratensis in Urbe**

Averbode
2006

*Inventár najstaršej časti Archívu Generálnej kúrie
Rádu premonštrátov v Ríme od Bernarda Arduru*

dium archívneho fondu Vatikánska informačná kancelária – vojnoví väzni (*Ufficio Informazioni Vaticano, Prigionieri di Guerra*, 1939 – 1947) a pod. Zatiaľ poslednou stručnou, ale prehľadnou príručkou o archívnych fondoch, ktorú dostane každý nový bádateľ po registrácii, je *Indice de Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Segreto Vaticano* (Città del Vaticano, 2016). Je možné si ju stiahnuť aj na webovom sídle archívu vo forme pdf súboru. Obsahuje základnú bibliografiu k ASV, stručný opis najstaršej archívnej pomôcky Gerampiho lístkovnice (*Schedario Gerampi*) a zoznam všetkých archív-

odporúčam naplánovať si registráciu na niektorý iný deň.

Každý deň môže v archíve študovať až 150 bádateľov. V čase mojich výskumných pobytov bolo v ASV zvyčajne denne okolo 60 až 80 bádateľov. Po registrácii treba odovzdať kartičku na recepcii archívu. Bádateľ dostane kľúčik od skrinky na osobné veci a zapíše si príchod do knihy návštev. Číslo skrinky v ten deň slúži bádateľovi ako jeho identifikačné číslo, pretože v ten deň už toto číslo iný bádateľ nedostane.

V ASV sa nachádzajú štyri bádateľne na 3. poschodí. Najprv treba ísť vždy do bádateľne Pia XI. (*Sala consultazione documenti „Pio XI“*). Na jej konci je pult, pri ktorom sa treba znova zapísať do knihy návštev a príslušnému archivárovi odovzdať kľúčik od skrinky. Pri tomto pulte vydávajú objednané archívne dokumenty na štúdium, ktoré je možné bádať len v tejto bádateľni. Bádateľovi, ktorý prišiel prvýkrát do tohto archívu, sa odporúča najprv sa oboznámiť s archívnymi pomôckami vo vedľajšej miestnosti (*Sala indici „Leone XIII“*) a v prípade potreby sa poradiť s odborným personálom. Archívnych pomôcok je hneď niekoľko. Buď je to spomínaná Gerampiho lístkovnica, čo je vlastne register k niektorým starším fondom, alebo sú to inventáre, príručky či rôzne ďalšie publikované práce o jednotlivých archívnych fondoch alebo o určitých súboroch archívnych fondov.

Každý bádateľ si môže objednať denne na štúdium päť archívnych škatúl alebo iných jednotiek (napr. zväzkov registrov a pod.), z toho tri na dopoludnie a dve je možné si ešte doobjednať na popoludňajšie štúdium. Archív je otvorený od pondelka do štvrtka v čase od 8:45 h. do 16:45 h., v piatok od 8:45 h. do 14:00 h. a sobotu od 8:45 h. do 12:45 h. Materiál na štúdium je možné si objednať každý deň okrem soboty len do 13:00 h. Na sobotu je potrebné žiadamku podať ešte v piatok. Archívne dokumenty prinášajú do bádateľne väčšinou do 15 – 20 minút od odoslania žiadamky. Tá sa vyplňa elektronicky v bádateľni Leva XIII. O poschodie nižšie sa nachádzajú ešte ďalšie dve bádateľne Sixta V. (*Sala consultazione stampati „Sisto V“*). V oboch je umiestnená, pre študujúcich voľne prístupná, príručná knižnica so slovníkmi, encyklopédiami, periodikami k cirkevným dejinám, edíciami prameňov

z fondov ASV, ako aj ďalšou odbornou literatúrou. Jedna z týchto miestností je vybavená modernou počítačovou technikou na štúdium zdigitalizovaných archívnych dokumentov. Napr. stredoveké pápežské registre poskytujú na štúdium už len týmto spôsobom.

Počas mojich výskumných pobytov som okrem niekoľkých zväzkov Vatikánskych a Avignonských registrov (*Registri Vaticani, Registri Avignonesi*) preštudoval aj archívny fond Rehoľné rády – premonštráti (*Ordini Religiosi, Premostratensi*), ktorý je uložený v jednej archívnej škatuli a nemá vypracovanú archívnu pomôcku. Archívne dokumenty v ňom uložené pochádzajú z obdobia 17. a 18. storočia a týkajú sa väčšinou premonštrátskeho Kolégia sv. Norberta v Ríme (*Collegio San Norberto*) alebo ide o korešpondenciu kardinála patróna (protektora)

Budova Pápežskej Gregorovej univerzity na Piazza della Pilota v Ríme

Rádu premonštrátov. Vo vzťahu k dejinám Slovenska som v tomto archívnom fonde nenašiel žiadny dokument.

V prípade potreby je možné v ASV požiadať o zdigitalizované kópie archívnych dokumentov z jeho fondov na súkromné alebo odborné/edičné účely vyplnením príslušných formulárov dostupných v bádateľni Pia XI. alebo na webovom sídle archívu. Reprografické služby sú samozrejme sponatnené. Okrem toho je žiadateľ povinný zaslať archívu kópiu každej publikácie, v ktorej boli citované alebo použité archívne dokumenty z fondov ASV. Ak túto podmienku nesplní, môže mu byť obmedzený ďalší prístup k štúdiu alebo k požadovaniu ďalších kópií.

Ďalším archívom, ktorý som chcel navštíviť v súvislosti s mojou výskumnou úlohou, bol Archív Generálnej kúrie Rádu premonštrátov v Ríme. Generálna kúria sídli v budove Kolégia

sv. Norberta v Ríme na *Viale Giotto 27* neďaleko Caracalových kúpeľov (*Terme di Caracalla*). Archív nie je verejne prístupný pre bádateľov, napriek tomu v ňom však možno študovať so súhlasom p. Bernarda Arduru, OPraem, ktorý je od roku 1987 knihovníkom a archivárom Generálnej kúrie v Ríme a zároveň od roku 2009 aj prezidentom Pápežskej komisie pre historické vedy (*Pontificio Comitato di Scienze Storiche*).

Najstaršie archívne dokumenty uložené v tomto archíve pochádzajú zo 17. storočia a súvisle pokračujú až do súčasnosti. V podstate o archíve generálnej kúrie možno hovoriť až od roku 1937, pretože dovtedy sa jednalo len o dokumenty z činnosti generálneho prokurátora rádu sídliaceho v Ríme. Ten bol do roku 1812 zároveň vždy aj rektorom spomínaného Kolégia sv. Norberta. Až od roku 1937 sú tu uložené aj dokumenty z činnosti generálneho opáta. Tento fakt súvisí s históriou samotného Rádu premonštrátov, ktorý nie je centralizovaný. Každé opátstvo je viac-menej autonómne, a teda má aj svoj samostatný archív. Napriek tomu je tu možné nájsť aj archívne dokumenty so vzťahom k premonštrátom na Slovensku. Treba ešte upozorniť, že archívne dokumenty po roku 1937 sú zatiaľ pre bádateľské účely celkom neprístupné.

Základnou archívnu pomôckou pre najstaršie písomnosti tohto archívu je publikácia *Regestum Archivi antiqui Curiae Generalitiae Ordinis Praemonstratensis in Urbe* (Averbode, 2006), ktorú vypracoval spomínaný Bernard Ardura. Inventár obsahuje súpis archívnych dokumentov zo 17. a 18. storočia usporiadaných podľa jednotlivých cirkárií (provincií) a opátstiev. Z hľadiska premonštrátov na území dnešného Slovenska sú zaujímavé najmä inventárne čísla 851 – 864, ktoré sa týkajú uhorskej cirkárie premonštrátov. Konkrétne inv. č. 853 – 856 obsahujú korešpondenciu jasovského prepošta Ondreja Sauberera s generálnym prokurátorom z rokov 1750 – 1751, napríklad o jurisdikcii nad vybranými farnosťami na území Jágerského biskupstva. A inv. č. 857 – 864 súvisia so záležitosťami Leleského konventu a jeho členov z rokov 1716 – 1755. Korešpondencia leleského prepošta s generálnym prokurátorom pojednáva napríklad aj o vojne s Osmanmi v uvedenom období.

Knižnica Pápežskej Gregorovej univerzity (*Pontificia Università Gregoriana*) bola poslednou zastávkou počas mojich výskumných pobytov. Pôvodne to bola knižnica Rímskeho kolégia (*Collegio Romano*), prvej jezuitskej univerzity, ktorú založil v roku 1551 sv. Ignác z Loyoly. O niekoľko rokov neskôr

pápež Gregor XIII. (1572 – 1585) obdaril túto inštitúciu novými priestormi, a preto je po ňom aj pomenovaná. Čo sa týka slovenského archívnictva, iste stojí za zmienku, že tu v 2. polovici 20. storočia prednášal archivistiku slovenský jezuita, univerzitný profesor Felix Litva (1919 – 2006), pôsobiaci neskôr na Trnavskej univerzite v Trnave.

Knižnica (www.unigre.it/Newbiblio/index_en.php) je umiestnená v budove univerzity na *Piazza della Pilota* a jej knižničné fondy tematicky odrážajú zameranie jednotlivých fakúlt a inštitútov. Okrem teologických a filozofických disciplín tu čitateľ nájde tiež publikácie a časopisy z oblasti cirkevného práva, cirkevných dejín či kultúrneho dedičstva cirkvi. Je naozaj z čoho vyberať, pretože knižnica má približne jeden milión publikácií vo svojich depozitároch. Sedemdesiatisíc zväzkov je voľne dostupných v niekoľkých študovniach podľa zamerania, vrátane dvadsaťtisíc zväzkov dizertačných prác. Rovnako aj počet titulov periodík je ohromujúci. Z 3 800 titulov je možné v čítárňach študovať rovnako vyše sedemdesiatisíc zväzkov.

Prístup do knižnice je voľný pre študentov univerzity. V ostatných prípadoch je rovnako dobré mať odporúčací list od univerzitného profesora známeho v rímskych cirkevných kruhoch ako v prípade ASV. Po registrácii na recepcii dostane čitateľ prístupovú kartu, ktorá môže byť na jeden deň, týždeň, mesiac, štvrtrok alebo rok. Týždenná karta stála 20 eur (s ďalšou zálohou 20 eur, ktorú potom vrátili). Všetky publikácie a časopisy sa dajú študovať len prezenčne denne od pondelka do piatku v čase od 8:30 h. do 18:30 h. a v sobotu len do 12:30 h. Kopírovať si môže každý čitateľ sám na predplatenú kartu s výnimkou encyklopédií a slovníkov alebo môže požiadať o kópie na recepcii vyplnením príslušného formulára. Treba však rátať s tým, že objednané kópie budú hotové podľa „talianskeho ležérneho času“, t. j. treba byť trpezlivý a počkať si, kým to bude.

Na záver ešte jedna azda dôležitá informácia ohľadom dopravy v Ríme. Pri cestovaní v meste treba počítať s dosť veľkými časovými intervalmi, kvôli častým zápcham a harmonogramom mestskej hromadnej dopravy, ktoré nie sú presne stanovené ako na Slovensku. Pri dlhšom pobyte v Ríme sa oplatí kúpiť si týždenný lístok za 24 eur (*Biglietto settimanale C.I.S.*). Lístok platí aj na presun vlakom v rámci mestských staníc Ríma.

Robert Gregor Maretta
Archív Slovenského národného múzea

KAŽDÁ HODINA V TALIANSKOM VOJENSKOM ARCHÍVE JE VZÁCNA

Keďže sa dlhoročne venujem problematike rakúsko-uhorského armádneho a námorného letectva počas prvej svetovej vojny, využil som možnosť dvojtýždňového výskumného pobytu v rímskych vojenských archívoch sprostredkovaný Slovenským historickým ústavom v Ríme. Po štúdiu dokumentov uložených vo viedenskom vojenskom archíve (*Kriegsarchiv*), vzťahujúcich sa najmä k leteckým oddielom habsburskej monarchie, som tak mohol skúmať dobové reálie i „z druhej strany“.

Vojenský komplex, v ktorom sídli i armádny archív

Ťažisko svojho výskumu som sústredil na udalosti leteckej vojny medzi Rakúsko-Uhorskom a Talianskom počas rokov 1915 až 1918, konkrétne spojené s nasadením rodákov z územia dnešného Slovenska nad tzv. tirolským, grappským a sočským (resp. piavským) frontom. Jeden týždeň som strávil bádáním v armádnom archíve (*Archivio dell'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito*), druhý zase v archíve leteckých síl (*Archivio dell'Ufficio Storico dell'Aeronautica Militare*). Dostať sa k požadovaným spisom však pre bádateľa, najmä zahraničného, znamená prekonať viaceré prekážky.

Predovšetkým armádny archív, sídlia na ulici *Via Lepanto*, má obmedzené kapacitné možnosti, do jeho bádateľne sa zmestí iba šesť výskumníkov. Je navyše pomerne vyhľadávaný nielen talianskymi historikmi, ale i bádateľmi zo zahraničia, najmä z krajín, ktoré patrili kedysi do talianskej sféry vplyvu, prípadne sa ich história s tou talianskou prelínala – Rakúska, krajín bývalej Juhoslávie, Grécka či Albánska. Preto si treba vybavovať povolenie na výskum v archíve s veľkým časovým predstihom, odporúčam aspoň polroka pred vycestovaním. Na-

vyšie talianska strana požadovala k odobreniu mojej žiadosti odporúčenie od slovenských armádnych predstaviteľov a slovenskej diplomacie pôsobiacej v Taliansku, v čom mi ako vysielajúca organizácia pomohol práve Slovenský historický ústav v Ríme. I napriek všetkému som dostal iba päťdňové povolenie na návštevu inštitúcie, navyše pôvodne stanovený termín mi vedenie armádneho archívu presunulo o viac než mesiac.

Značne obmedzujúci je i pohyb po archívoch, nakoľko oba sídli vo vojenských priestoroch. Pri vstupe do areálu prejde každý návštevník detektorom a do bádateľne môže ísť iba za sprievodu príslušníkov ozbrojených zložiek, v prípade armádneho archívu mu z bezpečnostných dôvodov dokonca zapečatia tašku, ktorú znova otvorí až v miestnosti samotného archívu. Z týchto dôvodov bádateľ nemá počas svojej prítomnosti v archíve možnosť voľného pohybu a napr. zakúpenia občerstvenia v bufete pre zamestnancov.

Letecký archív sídli zase v areáli ministerstva obrany (sekcia letectvo), v budove bývalej Školy vojnového letectva zriadenej ešte za éry Benita Mussoliniho, v tesnom susedstve prestížnej rímskej univerzity Sapienza. Nie je až natoľko vyhľadávaný, a tak i získanie termínu návštevy je menej zdĺhavé, avšak návštevník taktiež potrebuje spomínané odporúčenia.

Armádny archív má prevádzkové hodiny od pondelka do štvrtka v čase od 8:30 h. do 13:30 h., v piatok iba do 11:30 h. Letecký archív je zase bádateľom k dispozícii každý pracovný deň v čase od 9:00 h. do 14:00 h. s výnimkou pondelka, kedy má pre verejnosť zatvorené.

Bádateľňa v armádnom archíve má kapacitu iba šesť miest

Pre bádateľa zvyknutého na pomery vo viedenskom vojenskom archíve sú to vskutku skromné podmienky. Iba pre porovnanie, viedenský archív

vybavený priestornou bádateľňou funguje päťkrát týždenne, zväčša v čase medzi 9:00 h. a 17:00 h., raz do týždňa dokonca do 18:00 h. Prístup má do archívu každý, stačí si iba s predstihom požiadať o dokumenty a zaplatiť poplatok 10 eur na päť vstupov. Navyše v dvojici rímskych vojenských archívov sa s väčšinou pracovníkov môžete dohodoriť iba po taliansky, angličtina či nemčina sú tu veľkými neznámymi.

Budova niekdajšej Školy vojnového letectva, dnes sídlo leteckého archívu

Na druhej strane, všetky spomínané negatíva a zvláštnosti vykompenzovala ochota a ústretovosť zamestnancov oboch talianskych archívov. V armádnom archíve dostane žiadateľ na deň podľa predpisu nanajvýš tri škatule s materiálom, rezervácia sa robí v konkrétny deň ráno a pracovníci bádateľne materiál prinesú v priebehu pár minút. Stalo sa mi, že na požiadanie a „dobré slovo“ som dostal v jeden deň i štvrtú škatuľu. Bádateľ môže navyše fotografovať dokumenty zdarma a neobmedzene, musí však na konci dňa vyplniť formulár, kde uvádza fotografované fondy. V leteckom archíve majú veľkú časť dokumentov naskenovaných, takže práca tu je pohodlnejšia a historik dostane k dispozícii počítač s veľkou obrazovkou. V prípade požiadavky kópia jednej strany archívneho materiálu stojí 60 eurocentov. Zoznam fondov je v oboch prípadoch uverejnený na internete, takže na návštevu archívov sa dá vopred pripraviť. V oboch archívnych inštitúciách som využil i možnosť zakúpenia dobových fotografií, kým vo vojenskom archíve vyšiel jeden záber na šesť eur, v leteckom archíve stála jedna fotografia tri eurá.

*Juraj Červenka
Rozhlas a televízia Slovenska*

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

DNI EURÓPSKEHO KULTÚRNEHO DEDIČTVA 2017

Dni európskeho kultúrneho dedičstva (ďalej DEKD) sú významným celoeurópskym podujatím organizovaným Radou Európy a Európskou komisiou, ktoré upriamuje pozornosť najširšej verejnosti na mimoriadne hodnoty rozmanitého kultúrneho dedičstva v päťdesiatich účastníckych štátoch. Slovenská republika sa pripojila k organizátorom DEKD v roku 1993 a odvtedy sa každoročne konajú otváracie podujatia v niektorom slovenskom historickom meste. Základným cieľom tohto celoeurópskeho podujatia je zvýšiť povedomie obyvateľov o kultúrnom dedičstve, prehĺbiť záujem o jeho ochranu, ale aj rozvinúť pocit spolupatričnosti s európskym kultúrnym dedičstvom. Ústredným heslom ročníka 2017, ktoré spájalo všetky podujatia, bola téma Pamiatky a príroda: Krajina možností. Hostujúcim mestom otváracieho ceremoniálu DEKD 2017 sa stalo, pri príležitosti osláv 30. výročia vyhlásenia centra mesta za mestskú pamiatkovú rezerváciu, mesto Trnava. Slávnostný otvárací ceremoniál sa uskutočnil 7. septembra 2017 v historickej sále Mariánskeho seminára – Marianum. Bol spojený s odovzdaním výročných cien časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2016 v 10 kategóriách. V kategórii obnova – adaptácia získali cenu Ivan Staník, Pavel Ďurko, Jana Gregorová, Milan Kazimír, Krajský pamiatkový úrad Trnava a Mesto Trnava za dlhodobú a koncepcnú pamiatkovú obnovu a adaptáciu národnej kultúrnej pamiatky Mestské opevnenie Trnava. V troch kategóriách bol nominovaný aj Štátny archív v Trnave. V kategórii objav – nález za nález archívnych dokumentov Rabínsky a matrikársky úrad židovskej náboženskej obce Status quo ante v Trnave z rokov 1921 – 1938; v kategórii akvizícia za akvizíciu úradných kníh pobočky Slovenskej banky v Piešťanoch (predtým Piešťanská sporiťelňa, účastinná spoločnosť) z rokov 1908 – 1929 a v kategórii akcia – podujatie – dlhodobé projekty za dve podujatia – Trnava v 14. storočí – mesto európskeho významu a spolu s Mestom Trnava za vlastivedný cyklus Potulky Malým Rímom. Sláv-

nostné otvorenie DEKD 2017 zavŕšil koncert Trnavského komorného orchestra.

Trnava ako hlavné mesto DEKD 2017 ponúkla zo všetkých slovenských miest aj najbohatší program počas celého septembra, ktorý bol zostavený tak, aby oslovil čo najširšiu verejnosť. Do programu sa aktívne zapojil aj Štátny archív v Trnave, ktorý pripravil na danú tému Deň otvorených dverí (8. septembra 2017) a spolu s Mestom Trnava prednáškový cyklus s názvom O Trnave vo veži, ktorý sa konal v dňoch 11. – 22. septembra 2017. Priamo v mestskej veži, dominante mesta, sa uskutočnilo 12 odborných prednášok, ktoré širokej verejnosti priblížili výsledky najnovších archívnych, archeologických i pamiatkových výskumov k histórii mesta. Prednáškový cyklus otvoril doc. Juraj Roháč s prednáškou o každodennom živote obyvateľov mesta v 16. storočí. Nasledovala prednáška o Spolku trnavských ostrostrelcov (Katarína Červeňová), o trnavských mlynoch (Adrián Lančarič), o Kébelovcoch – doteraz neznámej trnavskej lekárskej dynastii (Radoslav Ragač), o mestských hradbách (Darina Fridrichová), o významných diplomatických stretnutiach panovníkov v Trnave (Vladimír Rábik), o trnavských hostinských a kaviarnikoch (Júlia Ragačová) či o historickom vývoji a podobe striech v Trnave (Daniela Zacharová). Živú diskusiu vyvolala prednáška Ing. arch. Pavla Ďurka o príprave revitalizácie Námestia SNP, ktorej predchádzal pamiatkovo-historický výskum. Výsledkom bolo zistenie, že celé námestie je unikátnym železobetónovým mostom zo začiatku 20. storočia. V realizačnej fáze dôjde k revitalizácii do podoby, akú malo námestie počas prvej republiky – v období moderny, keď malo najvyššiu vizuálnu aj urbanistickú hodnotu.

Trnavskí archivári si pre tento rok vybrali trošku netradičnú ústrednú tému Dňa otvorených dverí – chute a vône minulosti – ktorá mala pred-

DNI
EURÓPSKEHO
KULTÚRNEHO
DEDIČSTVA
2017

WWW.DEKD.SK

1-30.9.
2017

PAMIATKY & PRÍRODA:
krajina možnosti

staviť najmä čo všetko sa dá nájsť k téme gastronómie v archívnych dokumentoch. To mali možnosť pozrieť si návštevníci najmä na rovnomennej výstave, kde okrem dokumentov boli vystavené predmety zo súkromných zbierok, ktoré sa v minulosti používali pri príprave a servírovaní jedál a nápojov. Časť výstavy bola venovaná téme vína a vinohradníctva, ktoré sa neodmysliteľne spája s trnavským regiónom. Vystavený bol originál listiny Ondreja III. z roku 1291, ktorou panovník potvrdzoval staršie privilegium týkajúce sa trnavských viníc. Ale vystavené boli napríklad aj registre vína z rokov 1532 a 1752, do ktorých sa zapisovalo všetko víno dovezené do Trnavy, pretože sa zaň musel platiť poplatok (napr. od 1. novembra 1751 do 31. októbra 1752 bolo cez Hornú bránu dovezené do mesta víno v celkovom množ-

stve 11 333 okov). Inventáre a súpisy vybavenia kuchýň tvorili ďalšiu časť výstavy. Najstarším vystaveným bol súpis vybavenia kuchyne kuchára Filipa z Pekárskej ulice v Trnave z roku 1739 písaný v pekne čitateľnej slovenčine. Ostatné vystavené súpisy boli vyhotovené v latinčine, maďarčine alebo nemčine (inventár refektára, kuchyne a komory františkánskeho kláštora v Trnave, inventár zariadenia jedálne konviktu gymnázia v Trnave). K oku lahodiacim patrili na výstave plány a nákresy trnavského mestského pivovaru (19. storočie), plán pekárskej pece pána Františka Vašinu z Trnavy (1923), či reklamné plagáty a reklamy na podniky pôsobiace v gastronómii v trnavskom regióne (20. storočie). Milovníkov piva zaiste potešili vystavené Rady k dobrému vareniu piva z 18. storočia, ktoré obsahujú ľudové rady a povere ako predísť urieknutiu piva, ako vyriešiť nedostatok hostí alebo ako privolať šťastie pri príchode do nového pivovaru. Vystavené originály archívnych dokumentov boli síce hlavným lákadlom celého podujatia, nie však jediným. Pre malých aj veľkých boli v bádateľni archívu pripravené tvorivé dielne s názvom „Od vtáčieho brka po počítač“, kde si všetci návštevníci bez rozdielu veku mohli vyskúšať rôzne typy písacieho náčinia používaného v minulosti. Zároveň sa mohli pokúsiť vyrovnáť Herculovi Poirotovi a potrápiť svoje „sivé mozgové bunky“ pri skladaní puzzle z kópií archívnych dokumentov či riešení archívneho bludiska alebo tajničky. Vzhliadnuť mohli i ukážky pečatenia voskom. Okrem prehliadky samotnej budovy archívu, výstavy Chute a vône minulosti, tvorivých dielní vzhľadom na ústrednú tému tohtoročných Dní európskeho kultúrneho dedičstva Pamiatky a príroda: Krajina možností odznela prednáška Mgr. Jakuba Roháča Trnavské pamiatky na archívnych plánoch. Originály dochovaných plánov, ako napríklad mestskej veže a brán, mestského divadla, klariského kláštora, jezuitského kláštora, okresného domu, pamätníka Červenej armády, si mohli záujemcovia pozrieť po prednáške. Cieľom obidvoch podujatí bolo prezentovať archívne dedičstvo uložené v štátnych archívoch, ktoré je súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky.

Do DEKD sa zapojil aj Krajský pamiatkový úrad v Trnave, ktorý pripravil komentované prehliadky stredovekých hradieb, historických budov Trnavskej univerzity, meštianskej a sakrálnej architektúry pod názvom Špacírky s pamiatkarmi. V spo-

lupráci s mestom Trnava zorganizoval odborný seminár pod názvom 30 rokov Mestskej pamiatkovej rezervácie Trnava. A podobne ako ďalšie kultúrne inštitúcie v meste (Knížnica Juraja Fándlyho v Trnave, Západoslovenské múzeum, Galéria Jána Koniareka) otvoril svoje brány širokej verejnosti počas Dňa otvorených dverí.

Spoznať históriu Trnavy mohli záujemcovia aj počas vlastivedného cyklu Potulky Malým Rímom, ktorý po letných mesiacoch pokračoval aj v septembri. Nedeľné popoludnia boli venované napríklad tradíciám trnavského vinohradníctva a vinárstva, chránenému areálu Trnavské rybníky. Kto si radšej pamiatky pozerá zo sedla bicykla ako pešo, mohol absolvovať tzv. Cykloprehliadky s architektom na tému Mesto na prahu moderny. Špeciálne sprievody po pamiatkach boli pripravené aj pre najmenších záujemcov o históriu a pamiatky – pre deti na témy: Veže, bašty, múry – trnavské hradby ako obrana pred nepriateľom, Tajomstvá Západného krídla radnice v Trnave a Kvietky sv. Františka.

Ale DEKD v Trnave to neboli len prehliadky a dni otvorených dverí! Konal sa aj Tradičný trnavský jarmok 2017 – vďaka DEKD ešte väčší, majestátnejší a hlučnejší ako po minulé roky. Remeselníci, koncerty, kolotoče, burčiak, cigánska, Stredovek pod hradbami to všetko neodmysliteľne patrí k Trnave druhý septembrový týždeň. Jarmok vhodne doplnil široké spektrum podujatí a aktivít, ktoré pripravilo Mesto Trnava, Združenie historických miest a obcí Slovenska, ICOMOS Slovensko a všetky ostatné spolupracujúce inštitúcie počas tohtoročných Dní európskeho kultúrneho dedičstva v Trnave.

Celkovo Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2017 zaznamenali takmer 300 podujatí v rámci všetkých regiónov Slovenska. Oproti minulým ročníkom bola ponuka naozaj bohatá a pestrá. Organizátori počas septembra pripravili rôzne aktivity ako pikniky v historických parkoch, výstupy na hrady, výstavy, prehliadky expozícií, miestne slávnosti, dni otvorených dverí, hudobné predstavenia, prednášky a konferencie. Ich snaha zviditeľniť naše kultúrne dedičstvo verejnosti nevyšla nazmar, o čom svedčí množstvo návštevníkov.

Júlia Ragačová
Štátny archív v Trnave

MÁRIA TERÉZIA A JEJ DOBA VO SVETLE POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH

Univerzitná knižnica v Bratislave (UKB) pri príležitosti 300. výročia narodenia Márie Terézie v dňoch 7. – 8. septembra 2017 pripravila vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou v prednáškovej sále knižnice. Konferencie sa zúčastnili zástupcovia vedeckých a kultúrnych inštitúcií zo Slovenska, Česka, Maďarska a Rakúska. Organizačným garantom konferencie bolo oddelenie Archív a správa registratúry UKB. Slávnostné otvorenie konferencie sa uskutočnilo 7. septembra 2017 o 9.00 h. za účasti Silvie Stasselovej, generálnej riaditeľky Univerzitetnej knižnice v Bratislave a Radoslava Ragača, generálneho riaditeľa Sekcie kultúrneho dedičstva MK SR. Cieľom konferencie bolo odbornej a laickej verejnosti priblížiť dobu Márie Terézie vo svetle pomocných vied historických a príbuzných vied. Odznelo množstvo prednášok z oblasti heraldiky, sfragistiky, diplomatiky, insignológie, ikonografie, numizmatiky, faleristiky, genealógie, archontológie, knižničnej vedy, muzeológie, regionalistiky, etnológie, etnografie, literárnej vedy, hudobnej vedy, dejín umenia a architektúry. Referáty boli rozdelené do ôsmich blokov podľa vedných disciplín.

Prvé štyri bloky prednášok slovom i obrazom odzneli vo štvrtok 7. septembra 2017. Ako prvé boli na programe heraldika a sfragistika. Tomáš Krejčík z Ústavu pomocných vied historických a archívniectva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne prezentoval príspevok s názvom *Symbolika erbov udelených v období vlády Márie Terézie*. Dvorské kancelárie Márie Terézie podľa jeho slov vydávali veľké množstvo nobilitačných listín, ktorých súčasťou boli i erby (nové udelené, potvrdené alebo polepšené). Ich vzhľad a náplň si navrhovali žiadatelia o nobilitáciu, zrejme v niektorých prípadoch i za spolupôsobenia erbového maliara. K schváleniu bol však nutný súhlas erbového cenzora. Predložený referát analyzoval súčinnosť týchto troch zložiek a pokúšal sa nájsť obľúbené dobové heraldické figúry, používanie honosných kusov a ďalšie erbové detaily, ktoré pomohli odpovedať na otázku, či heraldická tvorba v dobe Márie Terézie mala svoje zvláštnosti. Martin Besedič, kurátor Slovenského národného múzea – Historického múzea, vo svojom príspevku *Cechové sfragistické pamiatky z územia dnešného Slovenska v období vlády Márie Terézie* poukázal na dôležitú a nezastupiteľnú úlohu pečatidiel v živote cechov. Administratíva spojená

s pečatením nútila vedúcich predstaviteľov cechov, aby si zvolili určitý symbol, ktorý by ich, ako jedinečné znamenie na pečati, reprezentoval. Odtlačky cechových pečatidiel nachádzame predovšetkým na slávnostných vyhotoveniach výučných a majstrovských listín. Pečaťou sa potvrdzoval zápis o službe tovariša vo vandrovnej knižke, účtovných dokladoch, kvitanciách a obligáciách. Zriedkavo sa odtlačok pečatidla nachádza aj na cechových štatútoch. Príspevok odzrkadľuje vývoj cechovej sfragistiky na území dnešného Slovenska v 18. storočí, s ťažiskom na obdobie vlády Márie Terézie, keď sa pod vplyvom doznievajúceho baroka vo väčšej miere stretávame s bohatými kompozíciami, vyznačujúci-

Konferenciu otvoril generálny riaditeľ Sekcie kultúrneho dedičstva MK SR Radoslav Ragač a generálna riaditeľka Univerzitetnej knižnice v Bratislave Silvia Stasselová. Foto: Attila Pandula.

mi sa hlbokou rezbou a plasticitou, ktoré zaberali takmer celú plochu pečatného poľa. Zhotovovanie pečatidiel bolo spočiatku doménou zlatníckych cechov. Spravidla ich vyhotovovali tovariši, ktorí mali práve na vyhotovenom pečatidle pred vstupom do cechu ukázať svoju zručnosť, umelecké cítenie i precíznosť. Pečatné pole typária vyplňal symbol remesla cechu, prípadne remesiel, ktoré boli združené v cechu, najčastejšie to však boli pracovné nástroje remeselníka alebo výrobok. Jiří Brnovják z Katedry histórie Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity v Ostrave vo svojom príspevku *Veľká znaková pečať Márie Terézie z roku 1752. Zánik samostatnej českej panovníckej sfragistiky* odhalil premenu znakových pečatí, ktoré Mária Terézia v priebehu svojej vlády používala pre pečatenie „bohemikálnych“ panovníckych listín. Pozornosť venoval predovšetkým procesu vzniku novej veľkej znakovkej pečate v roku 1752, ktorá nahradila doposiaľ samostatne použí-

vanú pečať pre krajiny Českej koruny a pre rakúske dedičné krajiny. Okolnosti jej vzniku boli zasadené do širšieho kontextu správnych i kancelárskych reforiem Márie Terézie v rokoch 1749 a 1752, ktoré z administratívneho hľadiska priniesli zánik autonómneho zväzku historických českých krajín, a taktiež ich dopadu na vydávanie slávnostných listinných privilegií pre české a rakúske krajiny (od roku 1749 tzv. dedičné krajiny).

V druhom bloku prednášok boli zaradené príspevky týkajúce sa diplomatiky, numizmatiky, právnych noriem a ustanovení. Zbyšek Šustek, predseda Slovenskej numizmatickej spoločnosti, vo svojej prednáške *Patenty Márie Terézie o vydaní papierových platidiel v rokoch 1762 a 1771 a ich výpo-*

Prezentácia Zbyška Šusteka Patenty Márie Terézie o vydaní papierových platidiel v rokoch 1762 a 1771 a ich výpovedná hodnota. Foto: Attila Pandula.

vedná hodnota načrtoval vývoj vydávania papierových platidiel. Za vlády Márie Terézie boli vydané dve emisie nezúročiteľných obligácií Viedenskej Mestskej banky. Všeobecne sú považované za prvé papierové peniaze na území habsburskej monarchie. Funkciu obeživa však mohli plniť s ohľadom na vtedajšie cenové relácie len obmedzene a iba v rukách majetných vrstiev. Prvotná bola ich funkcia štátnej pôžičky. O ich vydaní v rokoch 1762 a 1771 informovali dva rozsiahle cisárske patenty, ktoré okrem hospodárskeho a právneho odôvodnenia ich vydania obsahovali aj ich technický opis a ako prílohu vzory jednotlivých nominálov. Pretože z emisie v roku 1762 nie sú známe žiadne zachované exempláre a z emisie v roku 1771 je známy iba jediný kus 10-guldenovej bankocetle, predstavujú vzory spoločne s opisom jediný zdroj informácií o ich vzhľade. Ide však o informáciu značne vernú. Od reálnych exemplárov sa líšia len papierom,

neprítomnosťou suchých pečatí. V prípade emisie v roku 1762 s veľkou pravdepodobnosťou a v prípade emisie v roku 1771 s istotou sa vyznačujú neprítomnosťou vodoznaku. Spôsob vyhotovenia vzorov emisie v roku 1762 poukazuje na to, že autori patentu vôbec nerátali s ich veľmi ľahkou zneužitelnosťou ako falzifikátov. Vzory nasledujúcej emisie už majú úpravu, ktorá zneužitiu čiastočne predchádzala, hoci nie v dostatočnej miere. Tieto nedostatky boli odstránené až na bankocetlách tretej emisie vydané až za vlády Jozefa II. V opisoch sa viditeľne používa nie celkom presné označenie techniky tlače – drevoryt. Drevené formy by totiž neumožňovali vytlačiť väčšie množstvá bankocetlí. Nie je však vylúčené, že ako drevoryt vznikli prvotné matrice, ktoré mohli slúžiť na výrobu kovových kníhtlačových foriem odlievaním. Príspevok *Cechy a ich artikuly za vlády Márie Terézie na príklade slobodného kráľovského mesta Trnavy. Vydávanie panovníckych privilegiálnych listín pre organizácie remeselníkov a obchodníkov v mestách v bývalom Uhorsku v rokoch 1740 – 1780* prezentoval Tomáš Tandlich z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Slobodné kráľovské mesto Trnava sa menilo v oblasti remesiel a obchodu v druhej polovici 18. storočia, podobne ako ostatné mestské sídla na území dnešného Slovenska. Príčinou týchto zmien boli centralizačné zásahy štátu do ich fungovania v ekonomickej a administratívnej oblasti. Remeselníci a obchodníci sa snažili prostredníctvom svojich cechových organizácií o ochranu svojich práv na výkon povolania na území Trnavy žiadosťami o vydanie nových predpisov – artikúl. Tento proces súvisel aj so zjednotením pravidiel pre majstrov a tovarišov v cechoch v roku 1761 ako jednou z reforiem, ktorej cieľom bolo podobne ako v iných oblastiach získať zo strany štátu kontrolu nad ich fungovaním. Išlo o proces vydávania cechových artikúl ako listín nie richtárom a mestskou radou, ale panovníčkou cez jej privilegiálne listiny prostredníctvom Uhorskej kráľovskej kancelárie a Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady ako najvyšších výkonných orgánov kráľovstva, ktorý sa začal už za vlády otca Márie Terézie cisára a kráľa Karola VI. v 20. a 30. rokoch 18. storočia. Remeselné a obchodné cechy predstavovali v Trnave v priebehu 18. storočia stále základ mestskej ekonomiky, ale museli sa prispôbiť modernizačným opatreniam panovníckeho dvora cisárovnej a kráľovnej Márie Terézie počas štyridsiatich rokov jej vládnutia.

Prednášky tretieho bloku sa zamerali na témy z oblasti insignológie, ikonografie a muzeológie.

Anton Fiala z Múzea mesta Bratislavy vo svojom príspevku *Korunovácia Márie Terézie v Prešporku vo svetle medailérskej tvorby* vykreslil históriu mesta v zrkadle korunovačných žetónov a medailí. Korunovácia Márie Terézie bola vyvrcholením nástupu panovníka na uhorský trón, ktorý mal svoj korunovačný poriadok. Pripravovala sa starostlivo a na korunováci okrem pozvaných hostí z radov domácej a zahraničnej šľachty, duchovenstva vzdal hold novému panovníkovi aj prostý ľud z celého vtedajšieho Uhorska a iných štátov. Jedným zo zaužívaných zvykov, ktorý mal ľud v obľube, bolo rozhadzovanie drobných zlatých a strieborných žetónov, ktoré sa uskutočňovalo po korunováci v Kostole sv. Martina. Možnosť ich získania sa uskutočňovala aj inou formou. Určité množstvo bolo rozdelené medzi hostí, predstaviteľov mesta, Uhorska, Rakúska a i. Pritom významní hodnostári mohli dostať aj upomienkové predmety z drahých kovov vykladané drahými kameňmi, napríklad kríže. Vydávanie korunovačných žetónov a medailí Máriou Teréziou malo okrem pocitu štedrosti aj hlbší zmysel. Išlo o prezentáciu panovníkovej osoby, prostredníctvom ktorého sa práve v kove zabezpečovala neobmedzená trvanlivosť. Potvrďuje to aj ich zachované veľké množstvo do súčasnosti. Do dnešných dní na korunováciu Márie Terézie je známych 24 typov medailí a 10 typov žetónov v 5 materiálových prevedeniach (zlato, striebro, bronz, mosadz a cín). Bratislavské korunovačné medaily a žetóny sú významným príspevkom k histórii mesta, ale aj obrazom hospodárskeho a politického zápasu niekdajšieho Uhorska.

Rukopisné ľudové modlitebné knihy v 2. polovici 18. storočia predstavila Lenka Horáková z Katedry archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Hradec Králové. Príspevok sa venoval postaveniu katolíckych rukopisných modlitebných kníh vzniknutých v 2. polovici 18. storočia v porovnaní s ich tlačenými predlohami. Dôraz sa kládol na ich obsahový rozbor.

Patrícia Ballx, kurátorka zbierky starej kresby a grafiky v Galérii mesta Bratislavy, vo svojom príspevku „*Moriamur pro rege nostro Maria Theresia. Mária Terézia na Uhorskom sneme v Prešporku (11. september 1741) v grafických zobrazeniach zo zbierky Galérie mesta Bratislavy*“ predstavila osobnosť Márie Terézie na uhorskom sneme v Prešporku dňa 11. septembra 1741. Predmetné grafické zobrazenie je jedným z vyobrazení historických udalostí zo života Márie Terézie popretkávané legendami a mýtmi. Tento námet bol najmä v 19. storočí veľmi obľúbený. V súvislosti s rakúsko-uhorským vyrovnaním a najmä so vznikom Rakúsko-Uhorska sa

posúva do novej interpretačnej roviny. I keď tento typ zobrazenia vzniká v grafických zobrazeniach už v 18. storočí, z alegorickej roviny sa posúva do konkrétneho romantického zobrazenia mladej uhorskej kráľovnej, ktorá predstúpila v trónnej sieni Bratislavského hradu pred zástupcov uhorských miest. Oblečená v čiernych smútočných šatách držala podľa legendy na rukách svojho malého, polročného syna Jozefa, ktorého vo vhodných chvíľach štipla do nohy, aby jeho plačom vzbudila súcit. Či to bola rozhodnosť, šarm alebo súcit, dnes nevieme, môžeme sa iba romanticky domnievať, že stavy dojala tak, že tasili šable a volali: „*Moriamur pro rege nostro, Maria Theresia!*“ alebo „*Vitam et sanguinem*“. Galéria mesta Bratislavy má vo svojich

Prof. Attila Pandula prednášal o založení a dejinách Uhorského kráľovského rádu sv. Štefana

zbierkach kolekciu 11 grafických listov s týmto námetom. Rozličné techniky, formáty a kompozície tvoria plnohodnotnú kolekciu s obrazmi kráľovnej bojovníčky. Mária Terézia ako kráľovná bojujúca za záchranu rakúskeho dedičstva obklopená uhorskými kurucmi s vytasenými šablami vytvára kontrast, ktorý zdôrazňuje ženu, matku, bojovníčku za svoj ľud, za svoje dedičstvo.

Vedná disciplína faleristika bola na konferencii vo štvrtom bloku prednášok zastúpená v hojnom počte. *Kunsthistorisches Museum* vo Viedni reprezentovala Anna Fabiankowitsch so svojou prednáškou *Symboly pocty. Medaily milosti Márie Terézie*. Medaily boli jedným z najvýznamnejších súčastí prezentácie moci Márie Terézie. Ich slávnostné odovzdanie demonštrovalo kniežaciu štedrosť a prispievalo k posilneniu diplomatických vzťahov. Jedinečnú rolu zohrávali tzv. *fenigy milosti* alebo *medaily milosti*, ktorými bola odmenená záslužná poddanosť pre uznanie vernosti alebo pre výraznú službu. Písomné

žiadosti pre príjem osvedčenia milosti boli Máriou Teréziou osobne spracované a komentované. Medaily boli vydávané rôznej veľkosti a váhy – čiastočne obložené dokonca aj diamantmi a drahokamami. Panovníčka mohla hodnotu udelených medailí príslušným adresátom primerane prispôbiť. Prostredníctvom udeľovaných aktov, odznakov milosti, vznikla väzba medzi darcom a príjemcom, ktorú symbolizovala medaila. Odzrkadľovala postavenie nositeľa, štedrosť Márie Terézie a zároveň vyjadrovala uznanie obdarovaného príjemcu. Príjem takého vyznamenania poukazoval na vplyv a povzbudzoval iných ľudí k pracovnému úsiliu a čestnej službe. Pre dokázateľné osobné vysvetlenie Márie Terézie o jej

Hlavná organizátorka podujatia Silvia Némethová z Archívu a správy registratúry Univerzitnej knižnice v Bratislave. Foto: Attila Pandula.

medailách milosti, sa tieto objekty stali jedinečným médiom reprezentácie jej moci.

Založenie a dejiny Uhorského kráľovského rádu sv. Štefana prezentoval vo svojom príspevku Attila Pandula, predseda Maďarskej heraldickej a genealogickej spoločnosti. Mária Terézia založila uhorský Rád sv. Štefana na podnet grófa Františka Esterházyho, kancelára Uhorského kráľovského dvora. Zakladací ceremoniál sa konal 6. mája 1765 v Hofburgu vo Viedni, na opis ktorého bol príspevok zameraný.

Balázs Lázár, zástupca Maďarskej archívnej delegácie v Štátnom archíve vo Viedni, odbornú a laickú verejnosť vo svojom príspevku *Založenie a prví rytieri Vojenského rádu Márie Terézie* zaujal opisom histórie Vojenského rádu Márie Terézie. Zdôraznil význam vzniku rádu a poukázal na postavenie rádu vo svete vtedajších rytierskych rádov, ktorých členovia mohli byť len vysokopostavení a obyčajne ka-

tolícki aristokrati. Avšak nový štatút tohto rádu pre uchádzačov stanovil len jednu podmienku: významný vojenský výkon bez prihliadania na postavenie. V prednáške boli predstavení hlavne prví členovia rádu v rokoch 1757 – 1763 s dôrazom na fakt, či udeľovanie Vojenského rádu Márie Terézie prebiehalo vždy s prihliadnutím na prízvukované meritokratické ideály a či sa zhodovalo so štatútom.

Príspevok Ivana Koláčneho z Klubu faleristů v Brne *Rytieri Vojenského rádu Márie Terézie v krajinách Českej Koruny* nadväzoval na predchádzajúcu prednášku. Všetky tri triedy rádu sa podarilo získať len deviatim dôstojníkom. Traja z nich pochádzali z Českých krajín – FM Ján kn. Liechtenstein (1790/1796/1801), FM Karol kn. Schwarzenberg (1794/1806/1813 – 1816) a FM Václav hr. Radetzky (1801/1809 – 1811/1848). Na príkaz cisára bol rád udelený šiestim cisárskym maršalom a generálom ako zvláštna pocta. Rád s briliantmi predstavoval v ozbrojených silách monarchie najprestížnejšiu metu, ktorú mohol radový dôstojník dosiahnuť.

V druhý deň konferencie piatok 8. septembra 2017 boli prednášky zaradené opäť do štyroch blokov. V piatom bloku odzneli referáty z oblasti archontológie a zberateľstva. Kariéru šľachticov v Uhorsku za vlády Márie Terézie zmapovala Anett Ogotjuk-Berzsenyi z Univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti. Uviedla, že 18. storočie prinieslo značné zmeny v uhorskom spoločenstve. S koncom osmanskej vlády v južnom Uhorsku sa začala nová perióda v dejinách. Priniesla skvelú príležitosť pre profesionálny rast. Zvýšená úroveň blahobytu a sociálna prestíž šľachty, ktorá sa začala vládou Karola III., sa za vlády Márie Terézie ešte viac zvýraznila. Táto perióda bola prezentovaná na niekoľkých príkladoch rodín uhorskej šľachty, ako boli Grassalkovich, Niczky alebo Somssich.

Príspevok *Bodné a sečné zbrane v období vlády Márie Terézie* priblížil v zastúpení Martina Böhma, z Múzea Sv. Štefana v Stoličnom Belehrade, Attila Pandula. Za vlády Márie Terézie sa v c. k. armáde používali rôzne bodné a sečné zbrane. Jazdectvo využívalo napr. ťažké meče, husári šable. Dôstojnícke oddiely používali zvyčajne dýky. V roku 1764 sa objavili typické bodáky pre Ženijný oddiel. V tomto čase je pozorovateľný aj princíp systematizácie.

V rámci šiesteho bloku prednášok zmenu náboženského života a pútnické tradície za vlády Márie Terézie vo svojom príspevku opisoval Gábor Barna z Univerzity v Segedíne. Z jeho pohľadu 18. storočie predstavovalo éru rozkvetu vidieckeho života v baroku v Uhorskom kráľovstve. Po dlhej osmanskej oku-

pácii, stavovských povstaniach, nastalo v 2. dekáde 18. storočia mierové obdobie. Obnovili sa zničené regióny, diecézy, spolu s nimi silnela aj rímskokatolícka cirkev. Najlepšími nástrojmi tejto náboženskej obnovy sa stali púte a pútnické miesta v širšom odraze mariánskej pobožnosti. V tejto obrode zohral hlavnú rolu cisársky dvor vo Viedni, rodina Habsburgovcov a obzvlášť Mária Terézia. V druhej polovici jej vlády sú badateľné špeciálne opatrenia osvietenstva, t. j. obmedzovanie pútí a ohraničenie náboženských sviatkov. Napriek týmto opatreniam bol osobný vplyv Márie Terézie na každodenný náboženský život silný, najmä úcta k Matke Božej a zvlášť silný kult uhorských národných svätcov. Príspevok poskytol pohľad na náboženský život v rímskokatolíckej cirkvi v 18. storočí so špecifickým dôrazom na rolu Márie Terézie a jej vzťahu k mariánskemu umeniu a k mariánskym púťiam.

O návšteve Márie Terézie na Morave v roku 1748 záujemcov informoval Zbyňek Sviták z Ústavu pomocných vied historických a archívnictva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. V príspevku sa sústredil na cestu Márie Terézie a Františka Štefana Lotrinského po Morave. Jej účelom bola prehliadka pomocných ruských zborov, ktoré cez Moravu tiahli k Rýnu do bojov s Prusmi. Pozornosť sa venovala organizácii, priebehu i dopadom ich návštevy v krajine. Keďže návštevu zamýšľali uskutočniť „*all-incognito*“, znamenala niekoľkomesačnú prípravu u dvora i v krajine, a taktiež i presuny vojsk z Uhorska. Z archívnych prameňov je možné zrekonštruovať nielen priebeh cesty a úradnej praxe, ale aj osobný postoj panovníčky.

Krisztina Kulcsár z Maďarského národného archívu v príspevku *Dcéra a zať v Bratislave. Dvor a život na dvore miestodržiteľa Alberta Saského a manželky Márie Kristíny v Bratislave (1766 – 1780)* predstavila príbuzenské a priateľské vzťahy Márie Terézie. V roku 1766 bol pre najmilšiu dcéru Márie Terézie, Máriu Kristínu a pre jej manžela Alberta Saského zriadený v Prešporke dvor. Mesto nebolo stálym sídlom vládcov, preto prítomnosť miestodržiteľského páru bola nevídanou udalosťou. Na základe viedenských archívnych dokumentov sa v príspevku zodpovedali nasledovné otázky: aké ceremónie sa pri vytváraní dvoranstva považovali v 18. storočí za dôležité; aké nové ceremoniálne symboly boli vytvorené, ktoré obyvatelia a stavy Uhorského kráľovstva pre nový miestodržiteľský pár získavali; ktorí dvorania boli do funkcie menovaní; ako fungoval tento nový dvor; ako sa vytvárali kontakty so vznešenými rodinami a aké konflikty vypukli s obyvateľmi mesta.

Príspevok Angeliky Futschek z *Esterházy Privatstiftung* v Eisenstadte *Mária Terézia a priateľské vzťahy s príslušníkmi kniežacieho domu Esterházy* predstavil Attila Pandula. Referát bol zameraný predovšetkým na kontakty Františka Štefana Lotrinského s manželkou vojvodcu Paula Antona II., vojvodkyňou Máriou Annou, rodenou Lunati-Visconti z Lotrinska, ktorým sa uzavrelo priateľstvo Márie Terézie s kniežacím domom Esterházy. Mária Terézia nenavštívila Esterházyovcov len v Eisenstadte v Rakúsku, ale aj kaštieľ v Eszterháze v Maďarsku, kde sa konali búrlivé oslavy. Predovšetkým vďaka výskumom v archíve hradu Forchtenstein bolo možné získať v posledných rokoch nové údaje o priateľských vzťahoch Márie Terézie a Esterházyovcov.

Hudobnú vedu reprezentovala Veronika Bakičová z Hudobného kabinetu Univerzitetnej knižnice v Bratislave príspevkom *Hudba z doby Márie Terézie oživená bratislavským súborom Musica aeterna*. Priblížila hudbu z čias Márie Terézie v umeleckom podaní najvýznamnejšieho komorného orchestra starej hudby na Slovensku a bývalom Československu – *Musica aeterna*, ktorá sa zrodila a dodnes sídli v Bratislave. V meste, v ktorom bola Mária Terézia korunovaná, a ktoré často navštevovala z dôvodu pätnásťročného pobytu jej dcéry Márie Kristíny s manželom, miestodržiteľom Uhorska, Albertom Sasko-Tešínskym na Bratislavskom hrade (1766 – 1781).

Rodovú a sobášnu politiku Márie Terézie v 18. storočí slovom i obrazom predstavil Jindřich Forejt, kurátor výstavy o Márii Terézii na hrade Konopište v Čechách. Príspevok odzrkadľoval snahu Márie Terézie o vytvorenie účinnej diplomacie prostredníctvom plánovaných sobášov jej detí.

Nezrealizovanú prestavbu budovy Uhorskej kráľovskej komory v Bratislave osvetlila Silvia Némethová z Archívu a správy registratúry Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Príspevok zamerala na opis plánovaných stavebných úprav počas prestavby z roku 1783, ktoré sú potvrdené podpismi a pečatou jednotlivých majstrov bratislavských cechov.

Konferencia bola ukončená diskusiou. Počas konferencie bol zabezpečený simultánny preklad z cudzích jazykov do slovenčiny a naopak. Zborník ku konferencii bude vydaný v krátkom čase.

Silvia Némethová
Archív a správa registratúry
Univerzitetnej knižnice v Bratislave

SPRÁVA O KONFERENCII NA POČEŠŤ IVÁNA BORSU

EMLÉKKONFERENCIA BORSÁ IVÁN (1917 – 2006) SZÜLETÉSÉNEK CENTENÁRIUMÁN

V roku 2017 by dovŕšil 100 rokov jeden z najvýznamnejších maďarských archivárov a medievistov Iván Borsa. Pri tejto príležitosti sa jeho niekdajší kolegovia rozhodli zorganizovať konferenciu na jeho počesť, ktorá sa konala 8. septembra 2017 v Krajinskom archíve Maďarského národného archívu (*Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára*, ďalej MNL OL). Keďže ide o veľmi dôležitú osobnosť maďarského archívnictva, v nasledovnom texte venujem niekoľko viet priblíženiu jeho životnej dráhy a bohatej odbornej činnosti, ktorá výrazne ovplyvnila (nielen) maďarskú medievistiku.

Iván Borsa, pôvodným priezviskom Janits, sa narodil v Budapešti 23. augusta 1917. Gymnaziálne štúdium absolvoval u budapeštianskych piaristov (1927 – 1935) a v roku 1940 získal diplom na Univerzite Petra Pázmánya (dnes *Eötvös Loránd Tudományegyetem*) v Budapešti z odborov história – latinčina. V tom čase v Maďarsku ešte nejestvoval odbor špecializovaný na výchovu archivárov, avšak Borsova zanietenosť pre archívne dokumenty (predovšetkým pre stredoveké listiny) zapríčinila, že celú svoju kariéru venoval problematike archívnictva.

V nasledujúcich riadkoch sa pokúsim poukázať na najdôležitejšie výsledky Borsovej odbornej činnosti, z ktorých dodnes profitujeme. Archivárom zrejme netreba vysvetľovať, prečo bolo obdobie komunistického režimu náročné pre archívnictvo. Už predtým boli podmienky v Budapešti sťažené z toho dôvodu, že v januári 1945 budovu Maďarského krajinského archívu zasiahol útok sovietskej armády. Archív totiž okupovali Nemci, ktorí tam zriadili dočasnú nemocnicu pre zranených vojakov. Počas obliehania sa zničilo 3 100

bm archívneho materiálu, čo dodnes predstavuje ohromnú a nenahraditeľnú škodu. Navyše bolo potrebné zachrániť, premiestniť a nanovo usporiadať ostatné dokumenty. Riadenie týchto prác zverili práve Borsovi, ktorý sa stal zamestnancom archívu ešte v roku 1942. Dôležitú úlohu vykonával aj v rokoch 1950 – 1957, keď riadil činnosť tzv. LOK-u (*Levéltárak Országos Központja*, Krajinská ústredňa archívov). Bol to centrálny orgán všetkých štátnych archívov v Maďarsku. K jeho úlohám patrilo dohľad, záchrana

Archivár a medievista Iván Borsa (23. 8. 1917 Budapešť – 1. 2. 2006 Budapešť)

súkromných (predovšetkým cirkevných) archívov a v prvom rade revitalizácia maďarského archívnictva, ktoré počas druhej svetovej vojny utrpelo veľké škody. Iván Borsa preukázal aj na tomto poste svoje vynikajúce organizačné schopnosti. Po roku 1957 nastala príležitosť pre uskutočnenie Borsových inovatívnych myšlienok ohľadom archívnictva a v rámci toho vykonanie dôležitých zmien v Maďarskom krajinskom archíve. Okrem iného vytvoril, riadil a neustále modernizoval tunajšie oddelenie mikrofilmov, zároveň vytvoril systém evidencie archívnych materiálov. Vďaka týmto aktivitám mohla v roku 1982 vzniknúť známa

Diplomatická fotografická zbierka (*Diplomatikai Fényképgyűjtemény*, ďalej DF), ktorá zhromažďuje stredoveké pramene diplomatického charakteru, uložené v ostatných archívoch v Maďarsku a iných krajinách (teda aj na Slovensku). Túto kolekciu spolu s Diplomatickým archívom (*Diplomatikai Levéltár*, ďalej DL) v roku 2010 sprístupnili na internete a tieto zbierky predstavujú nesmierne užitočnú pomôcku pre medievistov.

Borsa zostal vedecky činný aj po svojom odchode do dôchodku v roku 1978. Vyznamenal sa aj v edovaní prameňov. Práve on dokončil tzv. registár arpádovských kráľov (*Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*), ktorý odštartoval ešte v prvej polovici 20. storočia jeho školiteľ z univerzity Imre Szentpétery. Borsa oživil aj dôležitý projekt Eleméra Mályusza zvaný Žigmundovský registár (*Zsigmondkori Oklevéltár*). Okrem uvedených zostavil aj ďalšie pramenné edície, na-

písal niekoľko desiatok archívnych pomôcok a štúdií týkajúcich sa uhorského stredoveku. Iván Borsa bol predovšetkým archivárom, a to napriek tomu, že v mladosti nemohol získať vzdelanie v tomto odbore. Navzdory nepriaznivým skutočnostiam obstál v každej ťažkej situácii, a práve preto patrí medzi najuctievanejšie osobnosti maďarského archívnictva.

Konferenciu otvoril riaditeľ Maďarského národného archívu Csaba Szabó. Foto: Varga Máté, MNL.

Konferenciu na jeho počesť otvoril riaditeľ MNL OL Csaba Szabó. Činnosť Borsu vo vedení spomínaného LOK-u zhrnul György Rácz (MNL OL) a Bendegúz Cseh Gergő (*Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*, Historický archív štátnej bezpečnosti) hodnotil maďarské archívnictvo v 50. a 60. rokoch 20. storočia, samozrejme so zreteľom na Borsove pôsobenie. Csaba T. Reisz (MNL OL) prednášal o tzv. mormonskom mikrofilmovaní cirkevných matrik, ktoré prebiehalo v rokoch 1960 – 1969. Prvý blok dokončil András Koltai (*Piarista Rend Magyar Tartomány Központi Levéltára*, Ústredný archív maďarskej provincie piaristickej rehole) referátom o Borsových aktivitách spojených s cirkevnými archívmi. Po krátkej prestávke nasledoval druhý blok konferencie. Bývalá dlhoročná archivárka MNL OL Gabriella Albrechtne Kunszeri prednášala o zriadení modernej ochrany a reštaurovaní archívnych fondov. Lajos Körmendy, tiež bývalý zamestnanec MNL OL, predstavil Borsu ako tvorca medzinárodných archivárskych vzťahov. Norbert C. Tóth (*Magyar Medievisztikai Kutatócsoport*, Maďarská medievistická výskumná skupina), po smrti Borsu hlavný riešiteľ projektu *Zsigmondkori Oklevéltár*, chválil zásluhy svojho bývalého kolegu v oblasti edovania stredovekých prameňov. Enikő Csukovits (*MTA BTK Történettudományi Intézet*, ďalej TTI, Historický ústav Maďarskej akadémie vied) predstavi-

la Borsovu pedagogickú činnosť prostredníctvom osobných zážitkov a István Tringli (TTI) zhrnul jeho vplyv na maďarskú historickú vedu 20. storočia. Ako prvý, tak aj posledný referát predniesol už spomínaný Gy. Rácz, ktorý v rokoch 2007 – 2010 koordinoval zdigitalizovanie a sprístupnenie spomínaných DL-DF zbierok, zhrnul Borsove zásluhy pri vytváraní databáz stredovekých prameňov.

Po pohostení účastníkov konferencie sa konala diskusia za okrúhlym stolom. Borsovi bývalí kolegovia Lajos Geceşenyi (bývalý riaditeľ MNL OL), Imre Ress (TTI) a László Soós (bývalý archivár MNL OL) sa podelili s publikom o niekoľko zaujímavých príbehov spojených s Borsom a rozprávali aj o spolupráci s ním. Podujatie sa však ani týmto ešte neskončilo. Na programe bolo prezentovanie troch nových publikácií. Edíciu listín tzv. *damus pro memoria*, ktorú zostavil mladý historik Tibor Szócs (*Damus pro memoria-oklevelek*), uviedol Tamás Körmendi z Univerzity Loránda Eötvösa. Najnovší zväzok Žigmundovského registára (XIII) predstavila Krisztina Arany (MNL OL) a Tamás Fedeles archontológiu uhorských prelátov v rokoch 1440 – 1526 (*Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve*

Po konferencii sa konala prezentácia troch nových publikácií z oblasti stredovekých dejín. Foto: Varga Máté, MNL.

segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelők az 1440-es évtől 1526-ig), zostavenú vyššie spomínaným N. C. Tóthom. Záujemcovia si mohli všetky knihy na mieste zakúpiť.

Iván Borsa zomrel 1. februára 2006. Česť jeho pamiatke.

Balázs Csiba

Katedra archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

VPLYV REFORMÁCIE NA VÝVOJ REGIÓNU – 500. VÝROČIE REFORMÁCIE

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa zorganizoval 8. septembra 2017 medzinárodnú konferenciu s názvom Vplyv reformácie na vývoj regiónu. 500. výročie reformácie. Na odbornom podujatí vystúpili slovenskí a maďarskí archivári, ktorí vo svojich prednáškach referovali o aktivitách archívov vzťahujúcich sa k reformácii alebo o poznatkoch k dejinám reformácie, ktoré sú uchovávané v archívoch.

Prvý blok prednášok bol venovaný projektu Maďarského národného archívu k 500. výročiu reformácie. Projekt digitalizácie písomností k dejinám reformácie predstavila Eleonóra Kovács z Budapešti. Projekt nie je dielom len jedného pracoviska v Budapešti, ale k spolupráci boli vyzvané aj iné archívy, ktoré sa podieľajú na vyhľadávaní relevantných písomností a na ich digitalizácii.

György Laczlavik z Budapešti hovoril bližšie o samotnej digitalizácii dokumentov. Pre digitalizáciu bolo vyhľadaných približne 100 000 dokumentov týkajúcich sa reformácie. Tieto písomnosti pochádzajú z rokov 1526 – 1570. Po roku 1570 enormne narastá počet zachovaných dokumentov, takže nie je možné každú písomnosť digitalizovať. S vyhľadávaním dokumentov sa začalo už v roku 2010. Momentálne je zdigitalizovaných viac než 54 000 dokumentov. K digitalizátom sa vyhotovuje menný a miestny register a v súčasnosti je úplne spracovaných približne 6 500 dokumentov.

Tamás Oláh zo Sátorújhely oboznámil publikum s listinou uloženou v zemplínskom archíve. Týka sa reformovanej cirkevnej obce v Nových Zámkoch a tamojšieho kazateľa Imricha Királya Pécselyho, ktorý tam pôsobil v 17. storočí. Listina dokazuje súdržnosť medzi reformovanými zbormi v Uhorskom kráľovstve, ktoré prispievali na podporu kostola a školy protestantov v Nových Zámkoch.

Éva Kujbusné Mécsei z Archívu Szabolcs-Szatmár-Bereg v Nyíregyháze predstavila pedagogické aktivity archívu zamerané na zlepšovanie vedomostí žiakov z dejepisu. Prostredníctvom súťaží v písaní esejí, exkurziami, či spoluprácou s múzeom nadchýna archív v Nyíregyháze žiakov a študentov pre dejiny.

Erzsébet Szendiné Orvos predniesla príspevok o reformácii v Debrecíne. Debrecín dostal mestské výsady slobodného kráľovského mesta až v roku 1693. Jeho povýšenie medzi slobodné kráľovské mestá prinieslo aj nové výzvy týkajúce sa vierovyznania či platenia desiatku.

Po bloku venovanom projektu Maďarského národného archívu vystúpila so svojou prednáškou Veronika Nováková. Informovala o dokumentoch, ktoré sú prínosné pre poznanie dejín reformácie na území dnešných okresov Dunajská Streda, Galanta a Šaľa. Vzácne dokumenty sa nachádzajú v cirkevných archívoch Ostrihomského arcibiskupstva a Trnavského arcibiskupstva. Z cirkevných archívov protestantských cirkví sú veľmi dôležité Archív Evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania v Bratislave, Ústredný archív ECAV v Budapešti a Archív reformovanej cirkvi v Pápe. Ďalším dôležitým zdrojom pre poznanie dejín reformácie sú župné archívy. Nezanedbateľnú výpovednú hodnotu pre sledovanú tému majú rodové archívy a archívy farností, ktoré sa, žiaľ, často nachádzajú vo veľmi zlom stave.

Otvorenie výstavy Vplyv reformácie na vývoj regiónu – 500. výročie začiatku reformácie vedúcou šalianskeho archívu Veronikou Novákovou

Peter Keresteš vo svojom príspevku opísal význam dokumentu o reštitúcii kostolov evanjelickej cirkvi, ktorý vznikol v rokoch 1706 – 1707. Počas povstania Františka II. Rákociho rozhodol snem v Sečanoch v roku 1705 o reštitúcii protestantských kostolov. Snem uznal rovnosť všetkých troch cirkví (katolíckej, evanjelickej a kalvínskej) a rozhodol o reštituovaní kostolov na základe náboženskej väčšiny v jednotlivých sídlach. Opisovaný dokument je uložený v Štátnom archíve v Nitre a prináša dôležité informácie z územia Nitrianskej a Bratislavskej stolice. Delegovaným komisárom pre reštitúciu v Nitrianskej stolici a autorom textu bol Mikuláš Gosztonyi. Jestvujúci dokument je jednoduchým odpisom z pera Samuela Székelyiho z roku 1729. Veľmi podrobné informácie prináša text dokumentu k pomerom v Modre, Pezinku, Svätom Jure a Trnave.

Zaplnená prednášková sála archívu v Šali

Hajnalka Markusné Vörös z Veszprému vystúpila s prednáškou o františkánoch a reformácii v 16. storočí v Uhorsku. Všimla si postup františkánov, ktorí sa do južných častí dnešného Maďarska dostali z Bosny a v roku 1517 sa osamostatnili od bosnianskej provincie. Vo svojej prednáške sa venovala niekoľkým významnejším osobnostiam, pôvodným františkánom, ktorí sa priklonili k reformácii. Pri každom františkánovi si všimla jeho pôvod, štúdiá a neskoršie pôsobenie. Biografie rehoľníkov poukázali na veľkú mobilitu z dôvodu štúdií (Rakúsko, Poľsko, Nemecko) a na ich neskoršie pôsobenie v rámci celého Uhorského kráľovstva.

Éva Kujbusné Mécsei sa vo svojej prednáške venovala kultúrnym a duchovným kontaktom Nyíregyházy so Slovenskom. Po príchode Slovákov do okolia Nyíregyházy si tu Slováci vytvorili svoje evanjelické duchovné centrum. Tamojší Slováci si udržali čulé kontakty so svojou pôvodnou domovinou, a tak dochádzalo k vzájomnej výmene duchovného bohatstva hlavne vďaka pôsobeniu učiteľov.

Po obednej prestávke nasledovalo otvorenie výstavy Vplyv reformácie na vývoj regiónu – 500. výročie začiatku reformácie z dielne domácich archivárov a výstavy Maďarského národného archívu s názvom Spät k prameňom. Domácu výstavu predstavila Veronika Nováková a maďarskú priblížila návštevníkom Hajnalka Markusné Vörös.

Kolegyniam z archívu v Šali na čele s riaditeľkou Veronikou Novákovou sa podarilo zorganizovať kvalitné podujatie, ktoré priblížilo nielen dejiny reformácie v regióne, ale vďaka prítomnosti kolegov z Maďarska sa mohli účastníci oboznámiť aj s aktivitami maďarských archívov.

*Jozef Meliš
Štátny archív v Bratislave*

SLOVENSKÝ NÁRODNÝ ARCHÍV NA CESTÁCH ZA POZNANÍM III.

Príjemné septembrové počasie bolo ako stvorené na archivárske potulky. A tak sme ráno trinásteho (nebol to piatok ☺) nasadli do nášho obľúbeného ministerského autobusu s nápisom Polícia, ktorý nás tentokrát zaviezol na Záhorie.

Prvou zastávkou bolo slobodné kráľovské mesto Skalica a v nej – ako inak – pracovisko Archív Skalica, ktoré patrí pod Štátny archív v Trnave. Sídlí v budove niekdajšieho františkánskeho kláštora, ktorý v súčasnosti slúži pre rôzne kultúrne i spoločenské podujatia v meste. Naše milé kolegyně nás usadili v miestnosti vyčlenenej pre archívnu knižnicu a po menšom pohostení sme mali možnosť nazrieť do priestorov, v ktorých majú uložené archívne dokumenty. Úzke uličky olemované regálmi a malé miestnosti, pôvodne slúžiace azda ako izby pre mníchov, na nás pôsobili útulne. V priestoroch určených pre bádateľov pracovníčky pripravili ukážku zaujímavostí z ich depotov. Mohli sme si tak prezrieť napríklad ochranný list poľského kráľa Jána Sobieszkeho pre mesto Skalica z roku 1683 alebo najstarší dokument uložený v skalickom archíve z roku 1389, ktorým kráľ Žigmund nariaďuje, že Skaličanov cestujúcich po kráľovstve nikto nesmie väzniť, ale akúkoľvek žalobu proti nim treba predniesť pred richtárom a prisáznymi mesta Skalica. Zaujal nás aj album s fotografiami rekonštrukčných prác na budove františkánskeho kláštora.

Ďalšie kroky viedli do Záhorského múzea v Skalici, do jeho hlavného sídla v tzv. Mittákovskom dome na Námestí SNP. Mali sme možnosť prezrieť si výstavu Skalica 1217 – 2017, ktorú sprístup-

Archivári SNA pred Kostolom sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch. Foto: Mária Filarská, SNA.

nili pri príležitosti 800. výročia prvej písomnej zmienky o meste. Hneď vedľa múzea sa nachádza kultúrny dom. Jeho výstavbu inicioval skalický rodák a národovec MUDr. Pavel Blaho a už od svojho otvorenia v roku 1905 mal na poschodí zriadené miestnosti pre múzeum. Pri pohľade zvonku na priečelie nás hneď upútal nezameniteľný rukopis Dušana Jurkoviča, ktorý sa nesie celým objektom. Po vstupe do divadelnej sály, dnes slúžiacej pre kultúrne a spoločenské podujatia, sme len ticho obdivovali prepojenie architektonickej funkčnosti a zmysel pre detail vo forme dekoratívnych prvkov. V priestoroch múzea sa nachádza stála expozícia, najobdivovanejšou časťou je akiste tzv. Blahova izba, ktorej interiér bol zachovaný v pôvodnom stave tak, ako ho pred takmer 100 rokmi navrhol D. Jurkovič. Cestou k autobusu sme si nezabudli kúpiť tradičný skalický trdelník a presunuli sme sa do ďalšieho záhoráckeho mestečka.

Holíč nám na začiatok ponúkol svoje gastronomické špeciality, keďže prvou zastávkou bol obed ☺. Posilnení sme sa stretli v budove Mestského múzea a galérie, kde nám významný holíčsky rodák a zároveň náš kolega z Oddelenia ochrany archívnych dokumentov SNA, Ivan Galamboš, predniesol zaujímavosti o svojej reštaurátorskej práci a sprevádzal nás výstavou svojej tvorby. Medzi vystavovanými exponátmi bola aj jedna z kožených tapiet z čínskej sály Holíčskeho zámku, o ktorých záchranu a zreštaurovanie sa kolega Galamboš pričínil.

Spomínanú sálu sme mali možnosť prezrieť si na vlastné

*Depot Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Skalica.
Foto: Mária Filárská, SNA.*

*Baroková kaplnka v kaštieli v Holíči.
Foto: Mária Filárská, SNA.*

oči, naše ďalšie kroky totiž smerovali do zámku obohateného mohutným systémom hradného múru a vodnej priekopy. Jeho dnešný neskorobarokový výzor je výsledkom prestavby renesančnej protitureckej pevnosti na reprezentačné letné sídlo rodiny Habsburgovcov. V čiastočne zrekonštruovaných priestoroch má svoje zbierky keramiky či remesiel Mestské múzeum Holíč. Jednu z priľahlých hospodárskych budov – tabačiarň – v roku 2016 sprístupnili, a mesto tak získalo unikátny priestor na kultúrno-osvetové a spoločenské účely. Vodná priekopa sa využíva na člnkovanie, my sme však na takýto relax nemali čas, keďže bola pred nami ešte posledná zastávka.

Na ľavom brehu rieky Moravy, v blízkosti obce Kopčany, stojí kostolík zasvätený Margite Antiochijskej. Malý rozmermi, ale veľký významom sa považuje za najstaršiu stojacu cirkevnú stavbu v strednej Európe. Jeho vznik sa datuje do obdobia Veľkej Moravy a súvisí s cestou na hradisko Valy v Mikulčiciach. V roku 2000 sa začalo s pamiatkovou obnovou kostola a priľahlého cintorína, reštaurátorské a archeologické práce odhaľujú ďalšie tajomstvá tohto pozoruhodného miesta. Spoločnou fotkou na pamiatku sme sa rozlúčili so Záhorím s pocitom príjemne a užitočne stráveného dňa. Ďakujeme všetkým, ktorí pomohli pri organizácii exkurzie i tým, ktorí nás počas nej sprevádzali.

*Jana Kafúnová
Slovenský národný archív*

11. ZJAZD ČESKÝCH HISTORIKOV V OLOMOUCI

Mesto Olomouc hostilo v dňoch 13. – 15. septembra 2017 historikov z celej Českej republiky, Slovenska, Spojených štátov amerických a Poľska. Vrcholné podujatie českej historickej obce, v poradí už 11. zjazd českých historikov, organizovali Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Sdružení historiků ČR, Historický klub 1872 a mesto Olomouc. Medzinárodné podujatie s plenárnymi zasadnutiami a večerné slavnostné programy sa konali v špičkovom kongresovom centre *NH Collection Olomouc Congress*.

Úvodné plenárne zasadnutie otvorili svojimi uvítacími príhovormi zástupcovia Univerzity Palackého v Olomouci, mesta Olomouc, Združenia historikov Českej republiky, Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied, Polskiego Towarzystwa Historycznego a Organizačného výboru. Pracovné prostredie otvorila jedna z najznámejších historičiek sveta Lynn Hunt z *University of California*, Los Angeles. Vo svojom vystúpení sa zamerala na aktuálne historické trendy a tzv. globálnu históriu. Po jej prejave sa začala trojdňová plejáda vystúpení vedcov zo všetkých oblastí histórie od stredoveku po súčasnosť.

Do Olomouca zavítalo viac ako 800 účastníkov, zástupcov univerzitných pracovísk, akademických ústavov, múzeí, archívov, pamiatkových ústavov, právnych a pedagogických odborov. Cieľom podujatia bolo zhodnotiť stav historickej vedy, predstaviť nové poznatky, ale aj trendy historického bádania, ako aj spôsoby ich prezentovania a vytvárania historického povedomia celej spoločnosti. Počas troch rokovacích dní odznelo viac ako 600 referátov v 81 kongresových paneloch. Rokovania prebiehali v troch hlavných sekciách. V prvej sa vedci venovali vytváraniu historického vedomia modernej spoločnosti, úlohe výuky a spoločenskej funkcii dejepisu. Niektorí sa pri analýze výukových materiálov dotkli nielen kvality učebníc histórie, ale hovorilo sa tiež o digitálnych učebniciach dnešnej doby. Druhá sekcia analyzovala význam sietí pre vznik modernej spoločnosti. Prednášajúci predstavili spoločnosť v sieťach nielen po ekonomickej a technickej stránke, ale riešili i sociálne väzby a komunikačné toky. Tretia sekcia bola zameraná

na domácu a cudziu migráciu i integráciu očami českej historiografie.

Garanti sekcií a blokov boli z radov popredných špecialistov v danom odbore, a teda boli zárukou interdisciplinárnosti počas diskusií. Diskusie boli zväčša prehľadom rozličných názorov a pohľadov na danú problematiku starostlivosti a záchrany hodnotných dokumentov. V bohatom programe vystúpili historici, archivári, múzejníci a iní odborníci, ktorí sa venovali dejinám a pomocným

Hlavné priečelie Katedrály sv. Václava v Olomouci

vedným disciplínam z pohľadu všeobecných i regionálnych dejín, dejín každodennosti, hospodárskych dejín, diplomatiky, genealógie, heraldiky, z oblastí práva, etnológie, športu, jazykovedy, náboženstva, cestovania a turizmu, vzdelanosti a vzdelávania, historiografie, dejín bývania, kriminalistiky a vojenstva, umenia, múzejníctva a pod.

Osobne som sa zúčastnila programu v sekcii Pamäťové inštitúcie a spoločnosť v 20. storočí, ktoré prebehli v dvoch blokoch. Sekcia mala dvoch garantov, Mareka Juneka, riaditeľa Historického múzea Národného múzea v Prahe a Branislava

Panisa, generálneho riaditeľa Slovenského národného múzea v Bratislave. Prvý blok s názvom *Múzeá v 20. storočí* otvoril Marek Junek prednáškou nazvanou *Obraz dejín 20. storočia vo výstavách a expozíciách Národného múzea po roku 1948*. Jeho prehľadná reflexia za 20. storočie presvedčila poslucháčov o tom, že médiá patria k organizácii výstav, pretože formujú historické povedomie verejnosti a pritom sú obrazom doby. Libor Jůna z Archívu Národného múzea sa zamýšľal nad budovaním múzea z hľadiska priestorového riešenia

nú súčasť fungovania múzea. Riaditeľka Archívu Národného múzea Klára Woitschová sa venovala publikačnej a edičnej činnosti Národného múzea v príspevku *Prostriedky komunikácie Národného múzea s (odbornou) verejnosťou*. Slovenské národné múzeum reprezentovala Elena Machajdíková vystúpením *Písomné pramene k dejinám Slovenského národného múzea a ich využitie*. Zamerala sa na spoluprácu slovenských a českých odborníkov pri budovaní a ochrane kultúrneho bohatstva SNM s dôrazom na osobnosť archivárky Márie Jeršovej Opočenskej.

Freskami ozdobená klenba gotickej kaplnky tzv. Zdíkovho paláca, ktorý tvorí jadro Olomouckého hradu (dnes Arcidiecézne múzeum)

a umiestnenia v muzeálnych účelových budovách v príspevku *Budovy nielen pre múzejníkov... Zamyslenie nad nerealizovanými budovami Národného múzea v 20. storočí*. Miroslav Palárik z Katedry histórie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre predstavil múzeá ako *Nástroj posilňovania národného ducha – podoba múzeí na Slovensku v období druhej svetovej vojny*. Podobne ako prvý rečník tejto sekcie vystúpil s presvedčením, že sprístupňovanie prameňov výstavnou činnosťou je obrazom doby.

Druhý blok nazvaný *Múzeá a prostriedky komunikácie s verejnosťou* zahájila prednáška *V hlavnej úlohe Národné múzeum – obraz múzea v médiách*. Jej autor Jiří Hadaš (Univerzita Karlova, KPVHAS) prezentoval mediálnu propagáciu ako neoddeliteľ-

Záverečné plenárne zasadnutie zjazdu sa konalo v budove Regionálneho centra Olomouc a bolo venované vyhláseniu cien dekana FiF Univerzity Palackého a ceny Josefa Pekaře. Posledné vystúpenia analyzovali výsledky historickej vedy a českej historiografie.

Emotívny zážitok účastníkom zjazdu priniesol počas prvého večerného slávnostného programu umelecký súbor Ensemble Damian s frivolnou a vtipnou barokovou operou *La Semele* (1726) od Johanna Adolfa Hassa. V druhý slávnostný večer sa stretli záujemci na prednáške emeritného profesora Charlesa Ingrao z *Purdue University* zo štátu Indiana, ktorý predstavil premenlivú tvár habsburskej histórie, rozoberajúc trendy v skúmaní habsburskej monarchie.

Vďaka profesionálnej organizácii prebehol náročný program s mnohopočetnými prednášateľmi na viacerých miestach súčasne veľmi plynule. Určite aj vďaka bedekeru, ktorý napomohol jednoduchej orientácii účastníkov v objektoch a umožnil im rýchlo sa premiestňovať od jedného panelu k ďalšiemu. Medzinárodný kongres historických vied v Olomouci mal nebývalé rozmery z hľadiska odborného či organizačného, každý účastník z tohto podujatia odchádzal obohatený o nové poznatky.

*Elena Machajdíková
Archív Slovenského národného múzea*

DEJINY ARCHÍVOV – ARCHÍVY DEJÍN

V roku 2017 si pripomínáme dvadsiate výročie otvorenia Štátneho archívu v Nitre v nových účelových priestoroch v Ivanke pri Nitre. Pri tejto príležitosti usporiadal Štátny archív v Nitre v dňoch 19. a 20. septembra 2017 odbornú konferenciu s názvom Dejiny Archívov – Archívy dejín. Podujatie s medzinárodnou účasťou sa uskutočnilo v novozrekonštruovaných priestoroch Regionálneho múzea v Mojmírovciach. Po úvodných slovách privítal súčasný riaditeľ nitrianskeho archívu PhDr. Peter Keresteš, PhD. čestného hosťa, svoju predchodkyňu Mgr. Šarlotu Drahošovou.

Úvodný príspevok prvého bloku predniesla PhDr. Veronika Nováková, PhD. zo šalianskeho archívu, ktorá hovorila o osudoch archívov a fondov v medzivojnovom období. Ďalším prednášateľom bol PhDr. Daniel Doležal, PhD., riaditeľ Státního oblastního archívu v Prahe, ktorý predniesol auditóriu vývoj českého archívnictva od roku 1992 do súčasnosti. Príspevok Mgr. Daniely Tvrdoňovej, PhD. zo Slovenského národného archívu predniesla jej kolegyňa Mgr. Jana Kafúnová. V referáte hovorila o dedičstve Pôdohospodárskeho archívu. V zaujímavej prednáške, najmä pre slovenských archivárov, predstavil Csongor Vass z Arcidiecézneho a kapitúlskeho archívu v Alba Iulii v Rumunsku dejiny a súčasnosť rímskokatolíckych archívov na území Sedmohradska. Blok uzavrel PhDr. Richard Pavlovič, PhD. zo Štátneho archívu v Košiciach, ktorý analyzoval archívnu rozlukku medzi Maďarskom a Slovenskom po roku 1945. Diskusia sa po prvom bloku niesla najmä v duchu pátrania a vymieňania si informácií o rozlukách, ktorými si slovenské archívnictvo vo svojich dejinách prešlo.

Po obednej prestávke začal druhý blok, ktorý otvoril Mgr. Zoltán Hegedüs z Archívu Rábsko-Mošonsko-Šopronskej župy s referátom o historickom vývoji archívu Mošonskej župy v 18. až 20. storočí. PhDr. Miroslav Martinický zo Štátneho archívu v Žiline hovoril o scelení a rozlukke archívu Liptovsko-oravskej stolice z rokov 1785 až 1790. Dejiny archívu Gemerskej stolice priblížila Mgr. Monika Nagyová zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici. Druhý blok uzavrel PhDr. Peter Keresteš, PhD., ktorý osvetlil zaujímavú akciu archivárov zo začiatku 20. storočia. Obsah jeho referátu *Hnutie župných archivárov za spoločenské uznanie a zvýše-*

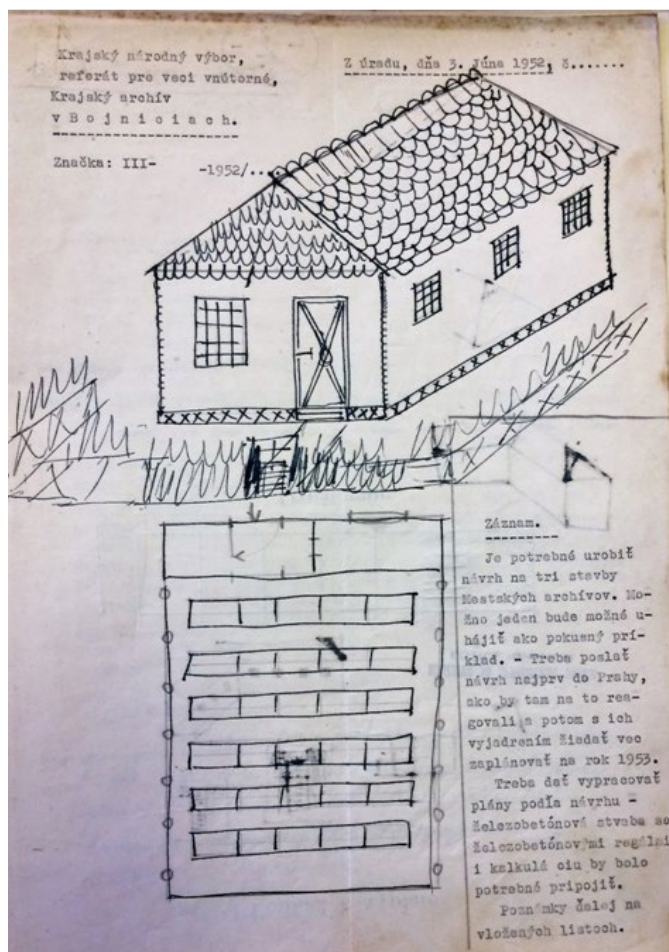

Organizátori konferencie Peter Keresteš a Milan Belej (vpravo) za predsedníckym stolom s moderátorkou Martinou Orosovou počas prednášky Miroslava Martinického

nie platov v rokoch 1903 – sa zdá rovnako aktuálny aj v 21. storočí.

V poslednom bloku prvého rokovacieho dňa vystúpil Mgr. Ladislav Holečka zo Štátneho archívu v Nitre, ktorý analyzoval dejiny a vývoj archívu Tekovskej stolice do roku 1922. Mgr. Janka Schillerová zo Slovenského národného archívu, špecializovaného pracoviska Slovenský banský archív sa zamyslela nad vedecko-výskumnou činnosťou Ústredného banského archívu pre Slovensko v rokoch 1950 – 1958. Mgr. Štefan Hrivňák z Archívu mesta Bratislavy priblížil pobočku Pôdohospodárskeho archívu v Trenčíne. Ďalším príspevkom bola precízna analýza župných fondov z rokov 1940 až 1945 a ich sprístupňovania na príklade Nitrianskej a Šarišsko-zemplínskej župy, ktorú predniesol PhDr. Milan Belej, CSc. zo Štátneho archívu v Nitre.

Druhý rokovací deň otvoril Mgr. Dalibor Státník, PhD. zo Státního okresního archívu v Mělníku, ktorý vo svojom príspevku s názvom *Možnosti, očakávaní a problémy jednotného archívnictví na príklade okresního archívu v Mělníku v letech 1954 – 1989* zhrnul genézu tohto archívu. Vedúca popradského archívu PhDr. Božena Malovcová predstavila najväčšie archívne dokumenty, najzaujímavejšie fondy a strastiplnú cestu sťahovania sa popradského archívu do dnešných priestorov v Spišskej Sobote. Mgr. Lukáš Paluga zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Komárno analyzoval vývoj komárňanskeho mestského archívu a spôsoby jeho usporiadania v priebehu 18. a 19. storočia.

Návrh účelovej budovy mestského archívu z roku 1952

Posledný blok konferencie otvorila PhDr. Oľga Kvasnicová, bývalá riaditeľka archívu v Topoľčanoch, s príspevkom o osudoch okresných a mestských archívov v Nitrianskom kraji po roku 1945. Ďalším zaujímavým príspevkom boli dejiny novobanského mestského archívu v podaní Mgr. Kataríny Konečnej z Pohronského múzea v Novej Bani, ktorá priniesla pre neznalých osožnú informáciu, že najstaršia mestská kniha Novej Bane sa nachádza v zbierkovom fonde tohto múzea. Záverečným vstupom celej konferencie bol workshop v podaní zástupcov Spoločnosti slovenských archivárov, PhDr. Henriety Žažovej, PhD. a Mgr. Štefana Hrivňáka. Dvojica na základe názorných ukážok predstavila online formulár vytvorený pre potreby Biografického slovníka slovenských archivárov. Na stránke spoločnosti je potrebné vytvoriť si účet, po prihlásení budú zadávatelia automaticky presmerovaní na spomínaný online formulár, kde môžu zadávať údaje o osobnostiach slovenského archívniectva.

V závere ostala organizátorom ešte jedna milá povinnosť. Privítať medzi prítomnými PhDr. Ma-

riána Róberta Zemeneho, dlhoročného pracovníka a riaditeľa Štátneho archívu v Nitre. Ten si, napriek pokročilému veku, s bystrou myslou zaspomínal na peripetie slovenského archívniectva v druhej polovici 20. storočia. Peknou bodkou za podujatím boli spomienky archivára, ktorý časť dejín slovenských archívov prežil na vlastnej koži a prišiel sa s nimi podeliť s mladšou generáciou.

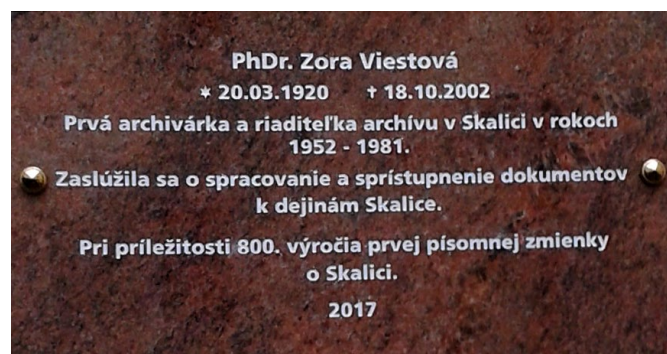
Odborná konferencia v Nitre bola zaujímavým podujatím venovaným archívom a ich histórii, akých na Slovensku nie je veľa. Snáď sa bude v načatom trende pokračovať a odborných podujatí venovaných dejinám archívniectva bude na Slovensku pribúdať.

Miroslava Miková
Štátny archív v Košiciach

ODHALENIE PAMÄTNEJ TABULE DR. ZORE VIESTOVEJ

Na budove františkánskeho kláštora v Skalici, v ktorom dnes sídli archív, dňa 21. septembra 2017 odhalili pamätnú tabuľu zakladateľke a prvej riaditeľke skalického archívu Dr. Zore Viestovej. Stalo sa tak v roku, v ktorom si mesto Skalica pripomína viacero výročí – 800 rokov od prvej písomnej zmienky, 65 rokov od zriadenia Mestského archívu v Skalici a 15 rokov od úmrtia Dr. Zory Viestovej.

Tabuľu slávnostne odhalila sestra Zory Viestovej, 88-ročná Tatiana Šimková a primátor Skalice

Pamätná tabuľa Dr. Zory Viestovej

Slávnostné odhalenie tabule Tatianou Šimkovou, sestrou Zory Viestovej a primátorom Skalice Ľudovítom Barátom

Ľudovít Barát. Kvôli nepriaznivému počasiu sa gro podujatia konalo v koncertnej sále františkánskeho kláštora. Malo slávnostný ráz. Pod vedením pedagóga Miroslava Buzrlu vystúpila spevácka skupina súboru Skaličánek miestnej ZUŠ. Život a dielo Dr. Viestovej prítomným priblížila vedúca pracoviska Archív Skalica Helena Polakovičová.

Zora Viestová sa narodila 20. marca 1920 v Bratislave v rodine Ing. Ivana Viesta a jeho manželky Márie, rodenej Zacharovej. Rodina Viestová bola známa svojím silným národným cítením, čo sa odzrkadlilo aj v živote a výchove detí v celej rodine.

V roku 1938 zmaturovala na dievčenskom gymnáziu v Bratislave a tu pokračovala aj v štúdiu na FiF UK, odbor latinčina – dejepis, ktoré úspešne absolvovala v roku 1943 a v roku 1949 bola promovaná na doktorku filozofie. Napriek tomu, že ako výborná a pedantná študentka dostala ponuku od prof. V. Ondroucha pracovať v archeologickom výskumnom tíme, dala prednosť pedagogickej činnosti, ktorá bola jej celoživotnou túžbou. Až do roku 1951 vyučovala postupne na gymnáziu

v Banskej Bystrici, Košiciach, Bratislave a naposledy v Galante.

Počas Slovenského národného povstania sa prihlásila do Červeného kríža a pomáhala ako dobrovoľná zdravotná sestra v nemocniciach v Brezne a pri Podbrezovej.

V roku 1951 musela odísť zo služieb v školstve, oficiálne zo zdravotných dôvodov, ale skutočný dôvod jej prepustenia tkvel v jej odvážnom a nekompromisnom postoji v otázkach viery a náboženstva. V Bratislave nedostala žiadne pracovné miesto a po márnom hľadaní sa obrátila na vtedajšieho krajského archívára, ktorý jej poradil obrátiť sa na mesto Skalica, ktoré práve zriaďovalo mestský archív. Tu začala pracovať v januári 1952.

Aj v neľahkých podmienkach dosiahla mimoriadne úspechy v sprístupňovaní a spracúvaní mnohých archívnych fondov, ale najmä dokumentov Magistrátu mesta Skalica z rokov 1389 – 1922. Svoju prácu v archíve chápala nielen ako zamestnanie, ale aj ako poslanie. Popri pracovných povinnostiach sa venovala popularizácii dejín Skalice bohatou publikačnou a prednáškovou činnosťou. Spolupracovala na prvej monografii Skalica v minulosti a dnes (1968), 300 rokov skalického gymnázia a Mokry Háj. Veľa odborných štúdií publikovala v zborníku Záhorského múzea a články v regionálnej tlači. Ako predsedníčka Krúžku historikov v Skalici organizovala odborné semináre a prednášky k výročiam významných osobností a udalostí Skalice a regiónu.

Dr. Zora Viestová svoj život prežila bez okázalých prejavov, žila skromne, nenápadne, životom naplneným dobrými činmi. Aj na dôchodku sa stále zaujímala o dianie v archíve. Za dlhoročnú prínosnú činnosť v archíve bola v roku 1979 ocenená Križkovou medailou a v roku 1999 Sasinkovou medailou za zásluhy o archívnictvo. Zomrela 18. októbra 2002. Pochovaná je v Bratislave na cintoríne v Slávičom údolí.

Mestu Skalica patrí naše poďakovanie za jeho ústretovosť a realizáciu pamätnej tabule.

Pred i po podujatí si verejnosť mohla pozrieť originály najstarších zachovaných listín skalického archívu na komornej výstave.

*Helena Polakovičová
Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Skalica*

SIEDME KOMÁRŇANSKÉ KOLOKVIÁ HISTORIKOV A ARCHIVÁROV

V posledný septembrový týždeň, v dňoch 27. a 28. septembra 2017, sa už po siedmykrát uskutočnili Komárňanské kolokviá historikov a archivárov (*VII. Colloquia Comaromiensia historicorum archivariorumque*). Organizáciu tohtoročného odborného sympózia s gnómicou témou *Sociálna a zdravotná starostlivosť v premenách čias* zabezpečili, ako po iné roky, pracovníci Archívu v Komárne, pracoviska Štátneho archívu v Nitre. Prednášky odzneli v reprezentačnej sále Podunajského múzea v Komárne pred početným auditoriom, zloženým najmä z kolegov, miestnych pedagógov, študentov a záujemcov o pertraktovanú problematiku. Svojou návštevou podujatie poctili viacerí odborní pracovníci okolitých archívov na území Slovenskej republiky a Maďarska. Medzi vzácnymi hosťami nechýbala zahraničná delegácia na čele s riaditeľmi archívov Rábsko-Mošonsko-Šopronskej župy a Ostrihomsko-Komárňanskej župy.

V prvý deň, 27. septembra 2017, odznelo šesť príspevkov dotýkajúcich sa otázok zdravotnej starostlivosti, ktoré sa viazali prevažne na územie dnešného Maďarska a v jednom prípade cirkevnej kurately nad sociálnou starostlivosťou v Komárne. Na úvod referovala Mónika Dancsecz z archívu Rábsko-Mošonsko-Šopronskej župy o priebehu epidémie cholery v roku 1831 na území Rábskej župy (*Egészségügyi intézkedések Győr vármegyében az 1831. évi kolerajárvány idején*). Autorka poukázala na bohatý súbor zachovaných dokumentov obsahujúci informácie o opatreniach na ochranu zdravia. V nasledujúcom referáte István Áldozó, pracovník rovnakej inštitúcie ako predošlá referujúca, zhrnul poznatky o najničivejšej epidémii chrípky na území Rábskej župy. Jednalo sa o pandémiu, ktorá postihla územie Európy v rokoch 1918 – 1920 a dostala ná-

Kolokvium sa opäť uskutočnilo v reprezentačnej sále Podunajského múzea v Komárne

zov „španielska“ chrípka (*Spanyolnátha járvány Győr vármegyében*). Ďalšie tri referáty sa zaoberali dejinami nemocníc situovaných v severozápadnom regióne Maďarska. Balázs Beregszászi, pracovník archívu Rábsko-Mošonsko-Šopronskej župy, pobočky v Mosonmagyaróvári opísal vznik a počiatky karolínskej nemocnice v Mosonmagyaróvári (*Moson vármegyéi Karolina Kórház alapítása és kezdeti korszaka*). Postupne zmapoval históriu zdravotníckeho zariadenia od jeho vzniku do roku 1903. Marcell László Tóth z Univerzity Istvána Széchenyiho poukázal na históriu a regionálny význam nemocnice v Győri (*A Győri Kórház története, és regionális szerepe*). Pracovník múzea György Klapku v Komárome – Gábor Pokorny – vo svojom príspevku priblížil dejiny nemocnice Hansa Selyeho v Szőnyi (*A szőnyi Selye János Kórház története*), ktorá bola založená v roku 1946. V poslednej prednáške prvého rokovacieho dňa prezentoval výsledky svojho výskumu o inštitúciách sociálnej starostlivosti Reformovanej cirkvi v Komárne v medzivojnovom období Vilmos Galo z Cirkevnej spojenej školy v Kolárove (*Református szociális intézmények Komáromban 1918 – 1948 között*). Po skončení prednášok sa prítomní zúčastnili plodnej diskusie k odzneným príspevkom a ďalším odborným témam počas stretnutia v priestoroch archívu v Komárne. Podvečer prvého dňa sa uskutočnila exkurzia v pôsobivom prostredí kostola Presvätej Bohorodičky v správe Pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

Sympóziu pokračovalo 28. septembra 2017 úvodnou prednáškou Vladimíra Segeša z Vojenského historického ústavu s názvom *Sociálne, materálne a zdravotné zabezpečenie vojakov habsburskej armády v 18. storočí*. Autor poukázal najmä na výrazné zlepšenie podmienok v danej oblasti na začiatku vlády Márie Terézie a kladný vzťah tejto panovníčky k starostlivosti o jednu z opôr jej vlády počas štyridsaťročného panovania. Ingrid Kušniráková z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied referovala o premenách sociálnej starostlivosti v Uhorsku v 18.

Vedúca komárňanského archívu Oľga Kasalová s účastníkmi sympózia

storočí, pričom kládla dôraz na reformy počas vlády Márie Terézie a Jozefa II. a ich realizáciu v praxi. Charitatívnym aktivitám a pôsobeniu v duchu sociálnej starostlivosti, pomoci odkázaným deťom a študentom zo strany šľachty, cirkvi a národného hnutia v 19. storočí venovala svoju pozornosť Daniela Kodajová z HÚ SAV (Kresťanský princíp „Miluj bližneho svojho“ v podmienkach modernizácie). Ďalšie dva príspevky boli venované dvom významným historickým osobnostiam pôsobiacim v oblasti sociálnej a zdravotnej starostlivosti na území dnešnej Slovenskej republiky. Peter Macho z HÚ SAV sa zaoberal publikačnými a organizačnými aktivitami, ktoré prispeli k založeniu evanjelického sirotinca v Modre, spätými s osobnosťou pukanského farára a propagátora diakonie Martina Bujnu (Martin Bujna – otec slovenských sirôt). Prednáška Branislava Geschwandtnera z Ústredného archívu SAV (Liečiteľ Fraňo Madva a jeho receptúry) poukázala na diagnostickú a liečiteľskú činnosť farára v Nitrianskom Rudne, známeho aj za hranicami Rakúsko-Uhorska. O šírení myšlienok a praxe vegetariánstva vo svete a v Uhorsku, o aktuálnych aktivitách a trendoch v spomenutej oblasti referoval Milan Šišmiš z Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice (Vegetariáni – minulosť, prítomnosť a vízie). Posledné tri prednášky na sympóziu boli venované sociálnej a zdravotnej starostlivosti so vzťahom k lokalitám juhozápadného Slovenska. Lukáš Paluga zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Komárno (Núdzni a komárňanské špitály v 18. storočí) priblížil aspekty starostlivosti o odkázané osoby na území vybraného slobodného kráľovského mesta. Prednáška Judity Szekeresovej Kováčovej zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Šaľa sa zaoberala legislatívou a zdravotníckou situáciou v obecnom prostredí v rokoch 1918 – 1939 (Zdravotníctvo v Tešedíkovke v medzivojnovom období). Na konci zdarného podujatia vystúpila Katarína Répásová zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Komárno s príspevkom Starostlivosť o siroty v Komárne v medzivojnovom období.

V závere našej krátkej správy o sympóziu by sme chceli vysloviť srdečnú vďaku všetkým zúčastneným prispievateľom z archívov a vedeckých inštitúcií, ktorí kladne zareagovali na zvolenú tému. Ostáva nám dúfať, že sa v budúcnosti podarí zorganizovať aj nasledujúce Komárňanské kolokviá, ktoré prispedia k poznaniu našej minulosti prostredníctvom prezentácie výsledkov z výskumu v tuzemských a zahraničných archívoch.

Lukáš Paluga

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Komárno

ARCHIVÁRI V BUDAPEŠTI

V dňoch 28. septembra až 1. októbra 2017 sa uskutočnila exkurzia do dvoch archívov, nachádzajúcich sa v hlavnom meste Maďarskej republiky Budapešti, ktorú organizovala Spoločnosť slovenských archivárov. Členovia výboru sa opäť (po pozitívnych skúsenostiach z exkurzie do Poľska) rozhodli všetkým účastníkom minimalizovať náklady na dopravu, no chýbala nám spoločná cesta a s ňou spojené zážitky. Na miesto exkurzie sa účastníci dopravili „po svojej osi“: vlakom z Bratislavy, Košíc, autobusom z Popradu, či dokonca, vlastným autom. Po každoročných peripetiách s prihlasovaním a odhlasovaním sa nakoniec nazbieralo 18 účastníkov exkurzie, archivárov i rodinných príslušníkov, vo veku od 17 do 77 rokov.

Počas štyroch dní, ktoré sme prežili v Budapešti, sme najprv vo štvrtok navštívili Maďarský národný archív na Námestí pri Viedenskej bráne (*Bécsi kapu tér*). Tu nás privítala a sprevádzala pracovníčka národného archívu Andrea Farkasová, rodáčka z Košíc, ktorá absolvovala štúdium archívniectva v Bratislave. Andrea – Andi pracuje ako vedúca oddelenia archívnej pedagogiky v Maďarskom národnom archíve. Obdivovali sme (poniektorí sme tu boli veru prvýkrát) historické účelové priestory, dobový nábytok, obloženie stien a výmalbu, zhotovenú Androm Duditsom. Pri prechádzaní jednotlivými časťami budovy nás zaujali vitráže s erbmi miest ležiacimi na území dnešného Slovenska. Jednoducho táto budova má neskutočného *genia loci* – ducha miesta. Andi nám porozprávala o bohatej histórii budovy, priblížila rôzne edukačné programy ich oddelenia, ktoré dokonca organizuje v archíve detský letný tábor. Musíme uznať, že propagáciu archívu a edukačné činnosti majú maďarskí kolegovia skutočne „zmáknuté“.

Po prehliadke priestorov archívu, ktoré sú (samozrejme okrem bádateľne) prístupné verejnosti na požiadanie a s domácim sprievodcom – archivá-

Archivári pred budovou Maďarského národného archívu

Na výstave Zanechali stopu: Storočia – osobnosti – podpisy

rom, nás maďarskí kolegovia zaviedli aj na miesta, do ktorých bežný návštevník nenahliadne. Vstúpili sme do labyrintu archívneho depotu, kde nás sprevádzala Andrea a ukážky archívnych dokumentov pre nás pripravila kolegyňa Krisztina Kulcsár. Mohli sme si pozrieť „megaknihu“ – protokol s indexom, ďalej tiež napríklad žiadosť Ľudovíta Štúra o povolenie vydávať Slovenské národné noviny, pas používaný na ceste po Osmanskej ríši zložený z farebných, arabským písmom popísaných a niťou k sebe poprišivaných lístkov, list z Kremnice, v ktorom sa obyvatelia sťažovali na zlú kvalitu obilia v dôsledku nepriaznivého počasia a aby dokázali svoje tvrdenie, zabalili a poslali za dve hrste nekvalitného obilia a dokonca i krajec chleba z takejto nekvalitnej múky, čo sa stalo prílohou spisu. Aj udalosti z roku 1956 zasiahli negatívnym spôsobom do dejín archívu, resp. ochrany dokumentov v ňom uchovávaných – mnohé boli nielen zničené požiarom, ale i rozstrieľané a obsahujú zvyšky munície.

Vo výstavných priestoroch umiestnených v prízemí budovy archívu sme si na záver exkurzie prezreli výstavu *Nyomot hagyta: Évszázadok – Személyiségek – Aláírások* (Zanechali stopu: Storočia – osobnosti – podpisy), na ktorej sme mohli vidieť portréty a k nim prináležiace podpisy historických osobností, napríklad Márie Terézie, Lajosa Kossutha, Alberta Einsteina, či Ferenca Deáka. Všetky podpisy pochádzajú z archívnych dokumentov, uložených v Maďarskom národnom archíve. K výstave vydali zaujímavý katalóg, milým marketingovým ťahom sú magnetky s podpismi a podobizňami osobností, ktoré si môžete kúpiť vo výstavnej miestnosti.

Po spoločnej fotografii pred archívom sme sa už v spoločnosti kolegu Zoltána Ólmosiho, dlhoročného pracovníka Maďarského národného archívu, bý-

valého vedúceho oddelenia pedagogiky i podpredsedu Spolku maďarských archivárov, krátko občerstvili dobrou kávou a zákuskom. Po relaxačnej prestávke sme sa vydali na prehliadku hradného vrchu a mesta. Prešli sme od budovy archívu na *Kapisztrán tér* k torzu Kostola Márie Magdalény, ktorý bol vybudovaný už v 13. storočí, no po druhej svetovej vojne z neho ostala len mohutná gotická tehlová veža. V súčasnosti prebieha oprava kostola, v budúcom roku by sme vraj mohli vystúpiť na vežu, pohľad z nej na hradný vrch a výhľad na Dunaj bude určite úžasný. Postupne pomalým tempom, nasledujúc kolegu Zoltána sme počúvali jeho rozprávanie o budovách, pamätihodnostiach nachádzajúcich sa v areáli hradného vrchu a ani sme nezbadali, presunuli sme sa na opačný koniec – k národnej galérii, Széchényiho knižnici a prezidentskému palácu. Po prehliadke hradu sme sa premiestnili do centra mesta na večeru. V závere prvého dňa sme začínali tušiť, že exkurzia do Budapešti sa vydarí a splní naše očakávania.

Na druhý deň po raňajkách sme sa vydali na návštevu Archívu Semmelwessovej univerzity, kde nás prijal riaditeľ archívu László Molnár. Tento archív patrí k tým najmladším, vznikol síce až v roku 1993, no uchováva niektoré archívne dokumenty Lekárskej fakulty Trnavskej univerzity zriadené v roku 1770 či dokumenty týkajúce sa škôl pre pôrodné

Krisztina Kulcsár z Maďarského národného archívu s „megaknihou“ – protokolom s indexom

asistentky v Uhorsku. Dr. Molnár nás sprevádzal po areáli univerzity a priblížil nám zaujímavú históriu tohto komplexu budov, v ktorom sa nachádza niekoľko kliník, následne sme si pozreli priestory archívu s ukázkami dokumentov. Za tlmočenie týchto zaujímavých informácií sme vďační kolegyni Erike Sedliakovej zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici, pracoviska Archív Lučenec, ktorá svojou aktívnou maďarčinou prispela k bezproblémovému priebehu exkurzie. Veľmi milé bolo drobné občerstvenie v kuchynke archívu, ktoré nám dokonca pripravili kolegovia – univerzitní archivári.

Keďže bolo nádherné počasie, ideálne na spoznávanie mesta, jeho okolia, pamiatok, popoludnie bolo vyhradené na výlet vlakom do čarovného mestečka Szentendre, vzdialeného od Budapešti asi 20 kilometrov. Sprievodcu nám opäť robil kolega Zoltán Ólmosi. Oboznámil nás s históriou a významnými stavbami tohto idylického mesta, spoločne sme si prehliadli centrum mesta a potom už nasledoval individuálny program. Každý sa ho snažil prežiť čo najintenzívnejšie a vychutnať si zlatú jeseň s príjemnými teplotami – mnohí sme si vyplnili toto popoludnie prechádzkou po uličkách mesta, relaxáciou na nábreží Dunaja, návštevou múzea Vianoc. Niektorí uprednostnili návštevu srbských ortodoxných kostolov i múzeum ortodoxnej cirkvi, vzhľadom na to, že históriu mesta podstatnou mierou ovplyvnila srbská menšina, názvy ulíc sú tam dodnes okrem maďarčiny uvedené aj cyrilikou.

Ochutnali sme miestnu kuchyňu, osviežili sa zmrzlinou a nezabudli sme ani na drobné suveníry. Myslíme si, že toto mestečko so 4 srbskými ortodoxnými, 3 katolíckymi, po jednom reformovanom a evanjelickom kostole, jednou židovskou modlitebňou, romantickou radnicou a kupeckými domčekmi, jeho viac ako dvadsať múzeí a galérií nikoho nenechalo chladným. Po príchode do Budapešti nasledoval voľný program. Každý ho využil podľa svojho záujmu, jedni sa šli povoziť na ruskom kole, aby si pozreli nočnú Budapešť z výšky, iní šli na dobrú večeru, či prechádzku po rušných nočných uliciach.

V sobotu ráno bol čas opäť pokračovať v objavovaní pamiatok podľa vlastného uváženia. Niektorí

Nočná Budapešť a osvetlené vyhlídkové ruské kolo

si pozreli Baziliku svätého Štefana, Maďarské národné múzeum, iní zašli na koncert do Matejovho kostola na hrad, v ktorého priestoroch si pozreli aj výstavu k 150. výročiu korunovácie Františka Jozefa I. a jeho manželky Alžbety ako kráľa a kráľovnej Uhorska, ďalšia skupina prešla centrum mesta od Námestia hrdinov (*Hősök tere*) k hradu Vajdahunyad cez prominentnú ulicu Andrassy až k Bazilike sv. Štefana a po obednej pauze pokračovala v prechádzke až k dunajskému nábrežiu na Námestie Lajosa Kossutha a k budove parlamentu. Slnkom zaliata Budapešť sa nám ukázala v celej svojej jesenej nádhere. O pol štvrtej sme sa stretli a spoločne sme absolvovali prehliadku budovy maďarského parlamentu, jednej z najstarších vládnych budov v Európe. Jej veľkolepo riešené priestory patria k dominantám Budapešti, ktoré

sa oplatí navštíviť. Celá stavba spolu s vnútornou výzdobou sa realizovala v rokoch 1885 – 1904. Rozmery tejto neogotickej budovy sú vskutku imponujúce: jej dĺžka je 265 m, šírka v najširšej časti dosahuje 123 m, parlament sa rozprestiera na ploche 17 745 m², má 10 vnútorných dvorov, 19 výťahov, 29 brán, 27 schodísk, viac ako 600 miestností, z toho viac než 200 slúži ako pracovne. Výška kopuly je 96 m. Na vyzlátenie interiérov spotrebovali 40 kg plátkového zlata.

V záverečnej časti prehliadky budovy parlamentu sme si mohli pozrieť perfektnú vizualizáciu postupu výstavby parlamentnej budovy, na ktorej sa podieľali aj slovenskí murári z Liptova. Po prehliadke parlamentu už niektorí z nás cestovali domov, zvyšní ostali do nedele, užili si večernú prechádzku okolo synagógy na ulici Dohány, ktorá sa nachádzala neďaleko ubytovania. Nedeľa patrila návratu domov, veď v pondelok nás opäť čakala práca a povinnosti...

Verím, že nielen nám sa tohoročná exkurzia páčila. Kam sa vyberieme nabudúce? Do ktorého mesta? Do akých archívov? Už teraz sa tešíme na spoločné poznávanie a zážitky!

Marta Bednárová

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad

Marta Švolíková

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Levice

KONFERENCIA MYŠLIENKA A TRADÍCIA MECENÁŠTVA OD ZAUJSKÝCH DO ZAIKS-U

V dňoch 13. až 14. októbra 2017 sa vo Varšave konala konferencia, ktorá sa zaoberala myšlienkou a tradíciou mecenášstva v rokoch 1747 – 2017, pretože v roku 2017 uplynulo 270 rokov od vzniku Knižnice bratov Zaujských, ktorú dali vystavať vo Varšave. Bratia Zaujski – kijovský biskup Jozef Andrej a krakovský Andrej Stanislav sa cielene a dlhodobo venovali charitatívnej a kultúrnej činnosti, medzi ktoré patrila výstavba spomenutej knižnice a kostola v Kobyлке pri Varšave.

Hlavným organizátorom bol Archív poľskej akadémie vied vo Varšave v zastúpení prof. Annou Krajewskou, spolu so Združením autorov ZAiKS zastúpeného prof. Januszom Foglerom, Mestom Kobyłka, Spoločnosťou poľských archivárov a Rapperswilskou spoločnosťou. Účastníkov podujatia privítali dobovo oblečení vojaci, ktorí predviedli viacero druhov vojenského oblečenia a vypálili niekoľko slávnostných sálv z malého kanóna. Potom sa všetci odobrali do rokovacej sály v zámku Zaujských, ktorý poznajú obyvatelia Varšavy ako „Dom pod Królami“.

Po privítaní organizátorov generálny riaditeľ združenia Krzysztof Lewandowski informoval prítomných o činnosti Združenia autorov ZAiKS. Spomenutá spoločnosť existuje v Poľsku od roku 1918 a vznikla z iniciatívy tvorcov, ktorí sa spoločne rozhodli chrániť svoje autorské práva. Pôvodne mala názov Asociácia autorov a skladateľov, ZAiKS. Snaha autorov združených v ZAiKS-e vyvrcholila v roku 1926, keď bol v Poľsku prijatý zákon o ochrane autorských práv ako jeden z prvých v Európe. Má podporu ministerstva kultúry a jej úlohou je pomáhať svojim členom právne chrániť ich diela doma i v zahraničí, aby nedošlo k ich zneužívaniu. Zároveň finančne podporuje umelcov, poskytuje im ubytovanie v budovách, ktoré vlastní po celom Poľsku, a tým im dáva mož-

Zahraniční účastníci konferencie zo Slovenska, Maďarska, Česka, Švajčiarska

nosť pokojnej tvorby. Pokiaľ dôjde k súdnemu sporu týkajúceho sa autorských práv, poskytne umelcom právnikov i finančne pokryje náklady vzniknuté so sporom. Vo Varšave združenie získalo pôvodnú budovu knižnice Zaujských postavenú v roku 1762, ktorá bola počas druhej svetovej vojny vážne poškodená. Budova sa stala vlastníctvom ZAiKS-u v roku 1962 a len nedávno bola zrekonštruovaná. V súčasnosti sa tu okrem iného nachádza aj prednášková sála a zázemie pre členov ZAiKS-u.

V prvom bloku prednášok boli pripomenuté výrazné osobnosti, ktoré mali veľký vplyv na rozvoj kultúry v Poľsku a mali aj medzinárodný rozmer. Dr. Jean Konopka zo Švajčiarska pripomenul činnosť Juliana Godlewskiego (1903 – 1983), ktorý sa presadil vo Švajčiarsku. Bol poľským právnikom, dôstojníkom, patrónom poľského umenia, filantropom a aktivistom. Patril k najväčším dobrodincom hradu Wawel v Krakove, do ktorého zakúpil 8 miliardne hodnotných pamiatok. Činnosť a mecenášstvo Henryka Bukowskeho (1839 – 1900) pripomenula Halina Czubaszek. Bukowski bol švédskym starožitníkom poľského pôvodu. V roku 1870 založil v Štokholme poľský obchod so starožitnosťami, ktorý zohral úlohu poľskej vedeckej stanice vo Švédsku. Jeho dom aj v súčasnosti slúži ako aukčný dom Bukowskis. Dr. Jan Wolski predniesol príspevok o novinárovi a emigračnom politikovi Władysławowi Broel-Platerovi (1808 – 1889) ako zakladateľovi a mecenášovi Poľského múzea v Rapperswile od roku 1870. O histórii knižnice Zaujskich informoval Dr. Tomasz Lerski.

V druhom bloku vystúpil István Balázs z Maďarska s príspevkom, v ktorom predstavil Istvána Széchenyiho ako mecenáša maďarského intelektuálneho života. Z Česka informoval Dr. Marek Ďurčanský o mecenášoch pražskej univerzity v priebehu rokov, Mgr. David Valůšek predstavil Kultúrne mecenášstvo koncernu Baťa. Za Slovensko vystúpila PhDr. Zuzana Kollárová, PhD. s prednáškou Človek s veľkým srdcom – farmaceut Aurel Scherfel z Veľkej. Ako posledný predstavil Ryszard Kruk činnosť

Budova sídla ZAiKS, miesto konania konferencie vo Varšave

Interiér Kostola sv. Trojice v Kobylkach, najväčšieho barokového kostola v Poľsku

Spoločnosti priateľov Muszyny. Záver prvého dňa spríjemnil koncert poľských umelcov.

Následne konferencia pokračovala na druhý deň v meste Kobylka, kde jeden z bratov, biskup Andrej Stanislav Zaujský pôsobil a v miestnom kostole je pochované i jeho srdce. Po obhliadke najväčšieho barokového kostola v Poľsku pokračovala konferencia v budove mestského úradu v Kobylke, kde boli účastníci veľmi srdečne privítaní miestnymi obyvateľmi a primátorom Robertom Roguskim. Konferencia pokračovala príspevkami Anny Krzemińskiej o rodine Potockých z Krzeszowic, Tadeusz Świątek hovoril o Švajčiaroch v Poľsku, ktorí ako majitelia cukrárni boli aj mecenášmi kultúry vo Varšave. Mgr. Maria Balicka mala príspevok s názvom Kobylka biskupovi Zaujskému a Mirosław Bujalski – Biskup Zaujski Kobylke. Dariusz Klemantowicz referoval o mecenáte rodu Scheiblerov v 19. storočí v Lodži a na záver Maciej Jasiński o Stanislavovi Augustovi Poniatovskom ako o kráľovi mecenášovi.

Téma konferencie a jej spracovanie prinieslo rôzne pohľady na schopnosť ľudí podporovať, či už z vášne ku knihám, z dôvodu potreby pomáhať druhým, alebo z dôvodov, ktoré neskôr priniesli i iný prospech, prípadne rozvíjať ich duchovný rast, vzťah k histórii... Veríme, že téma konferencie by mohla byť inšpiratívna aj pre našich historikov, archivárov, no hlavne mecenášov našej profesie.

Marta Bednárová
Zuzana Kollárová

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad

PRÍRODA A JEJ OCHRANA V PRIEREZE ČASU

V dňoch 17. – 19. októbra 2017 sa uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia Príroda a jej ochrana v priereze času, ktorej hlavnými organizátormi boli Archív Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši a Katedra archívnictva a PVH Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Aktívni i pasívni účastníci tohto sympózia sa stretli pod vrcholmi Tatier, v Liptovskom Mikuláši, čo bolo veľmi vhodné miesto konania zodpovedajúce téme konferencie.

Prvým príspevkom v úvodnom konferenčnom dni sa prezentovala Kateřina Marková z Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Vo svojom referáte predstavila dielo amerického ekofilozofa a antropológa Davida Abrama, ktorý prežil časť svojho života medzi rôznymi kultúrami a porovnával ich vnímanie krajiny. Autorka si v zmysle jeho odkazu položila otázku: je princíp reciprocity vhodným prostriedkom k výchove ochrany prírody? Druhým vystupujúcim bol Viliam Stockmann, ktorý predniesol príspevok s názvom Zabudnutý zakladateľ slovenskej štátnej ochrany prírody Dr. Jan Hofman. Priblížil plénu život a dielo tohto odborníka, umeleckého historika, pamiatkara a muzeológa, najmä v oblasti ochrany prírody a prírodných pamiatok. Ďalším prednášajúcim bol Josef Zäcpa, ktorý predstavil auditóriu osobný fond Aloisa Kráľa, objaviteľa Demänovskej jaskyne Slobody, jeho zloženie a možný prínos pre výskum. Pozostalosť je uložená v Podhoráckom múzeu v Předklášteří. Poslednou vystupujúcou v tomto prednáškovom bloku bola archivárka Helena Hollá, ktorá priniesla pohľad na život a dielo Gejzu Runkoviča, pedagóga a ochranára prírody. Autorka čerpala informácie z nespracovaného osobného fondu, ktorý je uložený v bytčianskom štátnom archíve a z osobného

Účastníci konferencie

spisu nachádzajúceho sa na Strednej priemyselnej škole v Považskej Bystrici.

Po obednej prestávke vystúpila jedna z hlavných organizátoriek Eva Greschová s príspevkom Vplyv niektorých významných osobností na formovanie a vývoj ochrany prírody. Predstavila priekopnícke dielo osobností, akými boli Zdeněk Wirth, ktorý sa podieľal na súpise pamiatok na Slovensku, Jan Roubal – iniciátor založenia Spolku na ochranu prírody a proti týraniu zvierat (1927), Ján Volko-Starohorský – jeden z prvých odborných konzervátorov, ďalej botanik Karol Domin – jeden z najvýznamnejších botanikov prvej polovice 20. storočia, Ján Hofman, ktorý organizoval ochranu pamiatok v medzivojnovom období a mnohých ďalších. Miroslav Nemeč priblížil auditoriu osobnosť Miloša Janoška. Janoška bol všestrannou osobnosťou, v roku 1911 vydal prvého turistického sprievodcu po Vysokých Tatrách

Prednáška Ladislava Jurányiho z Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied

a založil aj turistický časopis (1921). Zároveň bol školským inšpektorom v Liptovskom Mikuláši. Pracoval na učebniciach a, ako autorita v oblasti poznania a ochrany prírody, aj mnohé redigoval. Nasledovala Ivana Poláková z Matice slovenskej v Martine, ktorá taktiež vo svojom príspevku načrela do biografistiky. Pri príležitosti 130. výročia narodenia Jána Bojmíra predniesla referát o jeho živote. Bojmír bol priekopníkom v oblasti slovenskej turistiky, aktívne sa podieľal na značení turistických chodníkov. Pôsobil aj ako funkcionár vo viacerých turistických organizáciách a bol autorom turistických sprievodcov.

V poslednom bloku prvého dňa vystúpil Tibor Erdélyi, ktorý predstavil firmu EMBA Trade a jej výrobky – archívne a registratúrne obaly. Alena Kulíková následne zvolila neformálny prístup k svojej prednáške, *de facto* ju zrušila, pretože usúdila, že o digitalizácii a sprístupňovaní sa bude lepšie rozprávať v neformálnom duchu po skončení kon-

ferenčného dňa. Autor tejto správy oceňuje nápad i následnú realizáciu.

Druhý deň odštartoval Peter Urban z Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici s príspevkom Nie je ochrana ako ochrana, ale všetkého veľa škodí. Prednášal o vedeckých postupoch pri ochrane prírody, o jej histórii a aktuálnom stave, a tiež o významných medzníkoch starostlivosti pri ochrane prírody. Nasledoval Ivan Vološčuk, ktorý z pozície pamätníka rozprával o medzinárodných organizáciách ochrany prírody a kooperácii Slovenska s inými krajinami najmä v druhej polovici 20. storočia. Ako dlhoročný vedecký pracovník a pedagóg má množstvo skúseností s ochranou prírody aj v medzinárodnom kontexte, pretože sa zúčastnil množstva konferencií a aktívne spolupracoval so zahraničnými ochranármi. Ďalším prednášajúcim bol Leonard Ambróz zo Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, ktorý porozprával o najstarších chránených územiach na Slovensku do vzniku Tatranského národného parku v roku 1948. Prvým chráneným územím bola od roku 1876 Kvetnica vo Velickej doline vo Vysokých Tatrách. Pracovné skúsenosti z pozície pracovníčky Štátnych lesov TANAP-u priniesla Zuzana Homolová. Prezentovala niektoré z úspechov a výsledkov práce TANAP-u, publikované v návrhu manažmentu starostlivosti v pamiatkovej rezervácii Čikovská. V prezentácii zároveň predstavila jednotlivé biotopy vyskytujúce sa na tomto území. Praktické skúsenosti s ochranou prírody priniesol aj Branislav Mráz, člen Iniciatívy stráže prírody. Komplexne opísal problémy, s ktorými sa pravidelne stretáva, ich teoretické aj reálne riešenie a legislatívne zázemie ich činnosti. Výsledkom práce ich združenia je napr. osádzanie tabúľ, kontrola v chránených lokalitách a pod.

V ďalšom bloku príspevkov vystúpil Ján Valo z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Predniesol príspevok zameraný na ochranu prírody v súvislosti s vymedzením územia Slovenska a jeho hraníc v rokoch 1918 – 1938, teda v čase, keď bola inštitucionálna ochrana tohto fenoménu stále len na počiatku svojej cesty. Ďalším z archívárov za rečníckym pultom bol Peter Vítek, ktorý sa zameril na ochranu lesov v Liptove v minulosti. Na rozdiel od svojich predrečníkov „zalovil“ pre informácie až do obdobia stredoveku, pokračoval novovekom a prednášku ohraničil zánikom Uhorska. Zaujímavou súčasťou prednášky bola prezentácia liptovských obecných pečatí so zamestnaneckými motívmi znázorňujúcimi lov vysokej zveriny alebo rybolov. To súviselo s obmedzeniami, ktoré boli vydané za účelom ochrany zvierat. Nasledovala Eva

Kašubová z martinského štátneho archívu, ktorá sa v prednáške vrátila do minulého storočia a opísala vzťah človeka a prírody „medzi dvoma Fatrami“ v Turci v 20. storočí. Zamerala sa najmä na turistické spolky pôsobiace na tomto území a odraz ich činnosti v zachovaných archívnych prameňoch. Poslednou vystupujúcou v doobedných blokoch bola Martina Orosová, ktorá ako odborníčka v oblasti pamiatkovej starostlivosti predstavila historické míľniky ochrany prírody a ochrany pamiatok v 19. storočí. Uviedla, že sú to v podstate dva rozdielne fenomény, dve rozdielne hnutia. Vyzdvihla referát Jána Lichnera, ktorý odznel v roku 1968 v Liptovskom Mikuláši, a ktorý tvrdo, ale pravdivo opisoval stav ochrany pamiatok a prírody na Slovensku.

V poobednom bloku mal vystúpiť Ján Gašpar s prednáškou Uhorský karpatský spolok a jeho podiel na ochrane prírody v Karpatoch. Namiesto neho ho predniesla Eva Greschová. Spolok existoval v rokoch 1873 – 1945 a bol prvou turistickou organizáciou v Uhorsku, svoju činnosť zameriaval najmä do tatranskej oblasti. Zaujímavou prednáškou sa prezentovala dvojica Štefan Engel a Marián Číž z Múzea vo Svätom Antone. Témou ich výskumu sa stal Lovecký ochranný spolok pre Slovensko, poľovnícke organizácie a ochrana prírody. Najprv Štefan Engel jednotlivo predstavil tieto spolky a následne odovzdal slovo Mariánovi Čížovi, ktorý rozprával o aktuálnej činnosti poľovníkov v súvislosti s ochranou prírody, zameranej najmä na starostlivosť o zver. Z Oravského múzea P. O. Hviezdoslava do Liptovského Mikuláša zavítala aj Oľga Removčíková. Vo svojom príspevku sa taktiež venovala spolkovej činnosti. Predmetom jej záujmu sa stal Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny. Predstavila takmer 50-ročnú činnosť tohto spolku, ktorá bola veľmi bohatá na ochranárske aktivity. Činnosť Matice slovenskej, konkrétne Prírodovedeckého odboru, opísal Pavol Madura. Tento odbor existoval v 20. – 40. rokoch 20. storočia, založený bol v roku 1927. Prvá etapa jeho činnosti trvala do konca roka 1930, potom nastal úpadok. V 40. rokoch narástla činnosť odboru, no vedecké úlohy tohto charakteru vykonávali aj v Slovenskej akadémii vied a umení. Prírodovedecký odbor bol zrušený v roku 1949.

V poslednom bloku príspevkov vystúpili archívári z Archívu mesta Bratislavy Tina Tvrdoňová a Štefan Hrivňák. Vo svojom referáte sa zamerali na charakter prírody v Bratislave a jej využívanie mešťanmi s dôrazom na 19. storočie. V tom čase sa začal meniť pohľad verejnosti na okolitú krajinu. V našom hlavnom meste bolo množstvo možností na rekreáciu, čo mešťania aj hojne využívali.

Nasledoval Vladimír Bárta, ktorý predstavil jeden z najstarších turistických klubov na Slovensku – Turistický klub Sitno v Banskej Štiavnici a tiež jeho nasledovníkov. Bárta spoločne s Ladislavom Khandlom vydal publikáciu História turistiky na území Slovenska od Štúrovcov po dnešok, pri tvorbe ktorej sa venoval aj Turistickému klubu Sitno. Ďalšou prednášajúcou bola Jana Poláčková z Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice. V referáte s názvom Tatry očami autorov umelecky dokumentujúce naše kultúrne dedičstvo predstavila diela

Počas konferencie bola v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva otvorená rovnomenná výstava

Karola Plicku, Aloisa Chytila, Jiřího Wolкера, Janka Silana a ďalších. Poslednou prednášajúcou bola Jana Čambalová, ktorá svoju pozornosť venovala historickému vývoju českého trampingu. Počiatky skautingu a woodcraftu datuje približne do obdobia okolo roku 1912. Predstavila jeho vývoj a tiež úlohy pri ochrane prírody na území Československa a následne samostatného Česka.

Tretí konferenčný deň začal Ľubomír Michalko. Predniesol referát, v ktorom osvetlil, akým spôsobom sa jednotlivé odbory Okresného národného výboru v Liptovskom Mikuláši (najmä odbor kultúry) v rokoch 1969 – 1990 starali o ochranu prírody, o čom svedčia archívne dokumenty. Ústredný archív

Panely a trojrozmerné artefakty na výstave Príroda a jej ochrana v priereze času

Slovenskej akadémie vied reprezentoval Ladislav Jurányi. V referáte hovoril o prínose Slovenskej akadémie vied k problematike výskumu a ochrany prírody na Slovensku. Predstavil jednotlivé ústavy a pracoviská, ktoré sa priamo zaoberajú ochranou prírody. Okrem riadiacich orgánov SAV možno výskum v oblasti dejín ochrany študovať aj v osobných fondoch rôznych vedcov. Náš najvýznamnejší archív, Slovenský národný archív, zastupoval Rastislav Luz. Za úlohu si predsavzal prezentovať fondy SNA, ktoré slúžia, resp. by mali slúžiť, ako pramenná základňa pre výskum ochrany prírody v rokoch 1918 – 1939. Menoval niekoľko konkrétnych fondov: Minister ČSR s plnou mocou pre správu Slovenska, Expozitúra ministerstva zemedelstva, Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave, Krajinský úrad v Bratislave či Policajné riaditeľstvo v Bratislave. Problematiku vodných diel načrtol Branislav Geschwandtner, opäť z ÚA SAV. Predstavil expertíznu činnosť vedeckých pracovníkov SAV k problematike výstavby vodného diela Gabčíkovo – Nagymaros. Vodné dielo bolo vystavané kvôli ničivým záplavám, no dnes je jeho prínos, vzhľadom na otázku ochrany prírody, považovaný za sporný. Spomenul tiež dve významné osobnosti Mikuláša Juraja Lisického a Juraja Holčíka, ktorí sa v tejto otázke angažovali. Martin Petrus vystúpil s prednáškou Českodubsko ve stínu Ještědského hřebene, v ktorej zaviedol poslucháčov do českej prírody neďaleko Zlína. Analyzoval prírodné pomery tohto regiónu, hospodárstvo a život jeho obyvateľov. Potenciál Českodubska limitovali politické udalosti 20. storočia a najmä nezrealizovaná stavba železničnej dráhy, ktorá ohraničuje možnosti využitia tejto krajiny až dodnes. Úradné

knihy ako špecifickú pramennú bázu pre výskum ochrany prírody predstavila Mária Balážová. Vo svojom príspevku opísala prírodu dobrovodského chotára a na základe štúdia úradných kníh *Dobrej Vody* zo 17. – 19. storočia rekonštruovala spôsoby a formy využitia chotára miestnymi obyvateľmi. Konferenčnú bodku predstavovala prednáška Eduarda Lazoríka. Zameril sa na problematiku obmedzenia lovu v stredovekom Liptove, najmä v druhej polovici 13. storočia. Vymenoval druhy zvierat žijúcich v konkrétnych oblastiach Liptova, a tiež miesta slobodného a zakázaného lovu. Na mape znázornil, kde sa v druhej polovici 13. storočia nachádzali tieto oblasti.

Celú konferenciu sprevádzala aj výstava s rovnomeným názvom. Pri tvorbe panelov bolo použitých množstvo dokumentov z archívov po celom Slovensku, no a vo vitrínach sa nachádzalo veľa cenných a zaujímavých originálov, ktoré účastníkov tohto sympózia, ale aj iných návštevníkov istotne zaujali.

Organizovanie konferencie bolo dozaista zmysluplným počínom a jednotlivé príspevky priniesli množstvo nových a interdisciplinárnych pohľadov a informácií o ochrane prírody v priereze času. Organizátori zvládli celú akciu skutočne bravúrne a za to im patrí veľká vďaka. Osobitý prínos isto možno pripísať aj množstvu rozhovorov, ktoré sa uskutočňovali v prestávkach medzi jednotlivými blokmi, či po skončení prvých dvoch konferenčných dní. Záverom už chcem len vyjadriť nádej, že podobných konferencií s výbornou atmosférou bude v našom prostredí pribúdať.

*Štefan Hrivňák
Archív mesta Bratislavy*

50. VÝROČIE VZNIKU SPOLOČNOSTI RAKÚSKYCH ARCHIVÁROK A ARCHIVÁROV

V podvečer dňa 25. októbra 2017 smerovali kroky takmer dvojstovky rakúskych archivárok a archivárov do viedenského *Haus der Industrie* (Domu priemyslu) na *Schwarzenbergplatz* 4. Stalo sa tak pri príležitosti 50. výročia vzniku Spoločnosti rakúskych archivárok a archivárov (VÖA), v predvečer Národného sviatku.

Dom priemyslu – sídlo Združenia rakúskych priemyselníkov – je reprezentačná budova vo Viedni vybudovaná v rokoch 1906 – 1909 v neskorohistorizujúcom štýle podľa plánov Karla Königa. Otvoril ju cisár František Jozef dňa 5. marca 1911. Po druhej svetovej vojne sa nepoškodená budova stala sídlom Rady spojencov – Rakúsko bolo v období rokov 1945 – 1955 obsadené spojencami (Veľká Británia, Francúzsko, USA, ZSSR), a práve tu sa v dňoch 2. – 12. mája 1955 uskutočnili prípravné rozhovory týkajúce sa rakúskej štátnej zmluvy. O dva dni neskôr sa tu stretli ministri zahraničných vecí okupačných mocností a 15. mája 1955 bola štátna zmluva slávnostne podpísaná.

Štvorposchodová budova má reprezentatívnu fasádu v neobarokovom slohu, v strednej kartuši nad atikou sa nachádza reliéf ukazujúci alegóriu priemyslu. Pri vstupe do vnútra budovy nás ohromí reprezentatívny foyer s nádherným schodiskom osvetľovaným svetlíkmi, viacfarebným mramorovým obložením a veľkým lustrom. V hornom foyeri sú umiestnené mramorové stĺpy, kazetový strop a dlážka z kamennej mozaiky. Z neho sa vchádza do dvoch nádherných sál – veľkej a malej, v ktorej sa konalo aj slávnostné podujatie k výročiu vzniku rakúskej archívnej spoločnosti. Pozoruhodný je tiež pôvodne prvý paternoster v Rakúsku z roku 1911 od Antona Freislera, ktorý ešte stále funguje.

Naši rakúski kolegovia nazvali svoje podujatie vcelku príznačne: Hľadanie stôp do budúcnosti. Po krátkom, len niekoľkominútovom filme o tom, čo je archív, nasledovalo privítanie hostí novou prezidentkou spoločnosti Mag. Karin Sperl MAS z Burgenlandského krajskeho archívu,

zvolenou do tejto funkcie na valnom zhromaždení v Bregenzi v dňoch 12. – 13. októbra 2017. Nasledovalo niekoľko pozdravných príhovorov a podujatie pokračovalo moderovanou diskusiou expertov na tému Archivári ako sprostredkovatelia informácií modernej vedomostnej spoločnosti, ktorú moderovala Mag. Christiane Wassertheurer

*Pohľad do auditória v menšej sieni Domu priemyslu.
Foto: VÖA.*

*Mag. Karin Sperl, MAS, riaditeľka Burgenlandského krajskeho archívu, je novou prezidentkou Spoločnosti rakúskych archivárok a archivárov.
Foto: VÖA.*

z ZiB (*Zeit im Bild* – spravodajstvo televízie ORF, pozn. autorky). Diskutovali dvorský radca, senátny radca doc. Dr. Wolfgang Maderthaler, generálny riaditeľ Rakúskeho štátneho archívu, dvor-

ský radca prof. Dr. Lorenz Mikoletzky, generálny riaditeľ Rakúskeho štátneho archívu vo výslužbe, Mag. Dr. Brigitte Rigele, riaditeľka Viedenského mestského a krajinského archívu, dvorský radca Mag. Dr. Willibald Rosner, riaditeľ Dolnorakúskeho krajinského archívu a vedúci oddelenia Dolnorakúskeho krajinského archívu i Dolnorakúskej knižnice, Mag. Karin Sperl MAS, archivárka

Slávnostný ráz podujatia podčiarklo hudobné vystúpenie gardy. Foto: VÖA.

Diskusia „za podlhovastým“ stolom o rakúskom archívniectve. Foto: VÖA.

Burgenlandského krajinského archívu. Debata sa dotýkala niekoľkých tém, spomeňme napríklad postavenie archivárov a archivárov v rakúskej spoločnosti, organizácia rakúskych archívov a ich

kompetencie, štátna a krajinská legislatíva týkajúca sa rakúskeho archívniectva, spracovanosť archívnych fondov, elektronické dokumenty a moderná spoločnosť, či vízia moderného rakúskeho archívniectva. Nasledovala slávnostná prednáška Egyda Gstättnera nazvaná Archivári v účinnej hre medzi mocou, zodpovednosťou a pokorou.

Slávnostný ráz podujatia umocňoval hudobný sprievod vojenskej hudby pri Vojenskom veliteľstve vo Viedni, ktorá je časťou reprezentatívneho útvaru spolkovej armády, známa pod označením „Gardemusik“. Pre Viedňanov, ako aj pre množstvo návštevníkov Viedne, je veľkou udalosťou zažiť vystúpenie tohto telesa (či jeho časti), ktoré pozostáva zo 60 vojenských hudobníkov. Komandant „Gardemusik“ je zároveň šéfom vojenskej hudby spolkovej armády a v tejto funkcii aj oficiálny reprezentant rakúskej vojenskej hudby v zahraničí. Vo Viedni by sa len veľmi ťažko našla štátno-politická udalosť, pri ktorej by chýbalo hudobné pôsobenie tohto telesa. Predovšetkým pri štátnych návštevách a akreditáciách veľvyslancov sa hudobníci starajú o primeraný hudobný rámec podujatia. Popri reprezentatívnych úlohách plnia zároveň úlohy na rôznych spoločenských úrovniach a v kultúrnom živote Viedne sú ich koncerty stabilnou a hojne navštevovanou súčasťou, napr. „Frühlingskonzert“ vo viedenskom Koncertnom dome či vojenský koncert v arkádovom dvore viedenskej radnice. Pre mnohých mladých inštrumentalistov i sólistov je toto teleso dobrým odrazovým mostíkom pre ich hudobnú kariéru. Na slávnostnom podujatí rakúskych archivárov sme si v podaní kvarteta „Gardemusik“ vypočuli známe i menej známe melódie.

Novozvolenej prezidentke Spoločnosti rakúskych archivárov i archivárov Karin Sperl i celému výboru pod jej vedením prajeme vo funkčnom období všetko najlepšie, veľa tvorivých síl, odvahy a vytrvalosti riešiť úspešne problémy archívniectva, nech by boli akéhokoľvek charakteru.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA MEMORY 2017 – DRUHÝ ROČNÍK SYNERGIE PAMÄŤOVÝCH A FONDOVÝCH INŠTITÚCIÍ

Opätovne po dvoch rokoch sa v bratislavskom Hoteli Bratislava uskutočnil v poradí druhý ročník tentoraz medzinárodnej vedeckej konferencie MEMORY 2017, ktorá si opäť položila za cieľ upevniť synergiu medzi pamäťovými a fondovými inštitúciami a vedeckými disciplínami v oblasti ochrany a prezentácie nášho bohatého kultúrneho dedičstva. Na tomto podujatí, ktoré organizovala spoločnosť KOVAL systems, a. s. spoločne s Univerzitou Komenského v Bratislave, Filozofickou fakultou, Katedrou archívniectva a pomocných vied historických, Spoločnosťou slovenských archivárov, Slovenskou asociáciou knižníc, Zväzom múzeí na Slovensku a Radou galérií Slovenska, bolo počas jedného rokovacieho dňa prednesených dovedna 15 príspevkov od slovenských i českých autorov. Nad podujatím, podobne ako pred dvoma rokmi, prevzal záštitu rektor Univerzity Komenského v Bratislave profesor Karol Mičieta. O slávnostné otvorenie sa zase postaral svojím príhovorom dekan Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave profesor Jaroslav Šušol. Rokovanie konferencie bolo rozdelené celkovo do štyroch blokov.

Prvý blok otvoril referát Beáty Katrincovej a Jany Matúškovej z Univerzitnej knižnice v Bratislave na tému Digitálne pramene – projekt archivácie slovenského webu a elektronických publikácií. Tento mimoriadne zaujímavý príspevok predstavil projekt vo svete už pomerne bežných činností – archivácie webového priestoru, ktorý v budúcnosti umožní reflektovať a priblížiť tak významné komunikačné médium, akým web dozaista je. Druhý príspevok predstavil Ján Vingárik z Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi a jeho téma bola Praktický príklad spolupráce pamäťových inštitúcií. Autor sa venoval otázkam a ukážkam dobrej spolupráce medzi múzeom, archívom či knižnicou pri realizácii výstav či expozícií. Ako tretí referát bol

prezentovaný príspevok Hany Kábovej z inštitúcie Masarykův ústav a Archív Akademie věd ČR, a to na zaujímavú tému Osobné fondy v českých pamäťových inštitúciách, v ktorom autorka priblížila túto stále aktuálnu problematiku. Posledný štvrtý príspevok v rámci prvého bloku predniesla Katarína Nádaská z Východoslovenskej galérie. V príspevku Dokumentovanie vedecko-výskumnej a odbornej činnosti galérií a múzeí. Stret legislatívy a praxe predstavila autorka praktické otázky a problémy činnosti dokumentačných pracovísk a registratúry z ich činnosti.

Po krátkej prestávke na kávu a kuloárne diskusie pokračovala konferencia druhým blokom referátov, ktorý otvorili Blanka Rašticová (Slovácke múzeum) a Vítězslav Mach (Krajský úrad Zlínskeho kraje). Témou ich spoločného referátu bola problematika Digitalizácie a zverejnenia digitalizovaných fondov pamäťových inštitúcií Zlínskeho kraja. Ďalší referát spoločne s názornými ukážkami predniesol Štefan Hrivňák z Archívu mesta Bratislavy. Referát

MEMORY 2017

Medzinárodná konferencia o vytváraní synergie v oblasti pamäťových inštitúcií

25. október 2017 Congress centre Hotel Bratislava
Seberíniho 9 | 821 03 Bratislava

bol venovaný Ergonómii práce v archívoch a depozitároch. Tretím referujúcim v rámci tohto bloku bol Radko Tino zo Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, ktorý prezentoval Perspektívy vývoja multifunkčných konzervačných technológií pre masové konzervovanie kníh a archívnych dokumentov. Prvý rok nového Webu umenia priblížil zase svojím referátom Michal Čudrnák zo Slovenskej národnej galérie.

Po obedňajšej prestávke pokračovala konferencia tretím blokom, ktorý otvoril Tomáš Drobný zastupujúci Moravské zemské múzeum v Brne s témou Múzejné publikum: Zamerané na seniorov. Ďalším prispievateľom do bohatého programu podujatia bola Emília Antolíková z Hornozemplínskej knižnice vo Vranove nad Topľou. Vo svojom referáte sa venovala Kreativite komunitných knižovníkov. Martin Pražienka z Múzea SNP v Banskej Bystrici predstavil osudy a príbeh jedného zbierkového predmetu – torza tanku, ktorý sa podarilo digitalizovať a predstaviť širokej verejnosti. Ján Valo z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Katedry archívnictva a PVH sa zase vo svojom príspevku zamyslel nad problematikou eGovernmentu v pamäťových inštitúciách.

Po poslednej prestávke na kávu pokračovala konferencia posledným blokom prednášok. Veronika Nováková z Ministerstva vnútra SR, Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Šaľa, referovala o nových možnostiach na sceľovanie archívnych fondov vo virtuálnej podobe. Predposledný referát predniesol Michal Černý z Filozofickej fakulty Masarykovej Univerzity v Brne, Kabinetu informačných štúdií a knihovníctví, a to na tému Digitálne informačné kurátorstvo: knižnica ako miesto poznania. Záverečný príspevok konferencie prezentovala Michaela Stopková zo Súkromnej strednej odbornej školy v Poprade. Venovala sa mimoriadnej zaujímavej téme: Social bots v prostredí sociálnych sietí.

Aj tento ročník konferencie MEMORY 2017 ukázal, že problematika tvorby a rozvoja synergie medzi rôznymi pamäťovými a fondovými inštitúciami je nielen na Slovensku stále aktuálna a potrebná. Rovnako sa ukázalo, že iba vzájomnou spolupracou je možné aspoň trochu posunúť veci vpred a spoločným smerom. Všetci autori referátov a príspevkov dostanú možnosť svoje zaujímavé príspevky vo forme článkov či štúdií publikovať v konferenčnom zborníku.

Ján Valo

*Katedra archívnictva a pomocných vied historických
Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*

FENOMÉN SMRTI V GENEALÓGII A HERALDIKE

Každoročné aktivity Genealogicko-heraldickej spoločnosti v tento rok vyústili do konferencie Fenomén smrti v genealógii a heraldike, ktorá sa konala v dňoch 25. – 26. októbra 2017 v spoluúčasti Slovenskej národnej knižnice a Národného biografického ústavu SNK v Martine. Pohľady na smrť ako stále živú tému vyvolali značný záujem, vychádzajúc z počtu prednesených príspevkov (25) a prítomných poslucháčov počas oboch dní.

Po úvodných slovách Augustína Maťovčíka a Milana Šišmiša S. Parvati predstavila inú kultúru poňatia života a smrti prostredníctvom popisu chápania životných etáp a prechodu do astrálneho sveta podľa védskej tradície. Štvorica prednášateľiek z Ústavu slovenskej literatúry SAV priblížila obraz smrti prostredníctvom myšlienok literátov Bajana (K. Štafurová), Gavloviča (L. Rišková) s vedomím, že smrť nemusí byť vždy zlá, Tajovského (M. Mikulová), ktorý smrť chápe ako hraničnú chvíľu osamelosti a kompozície textov pohrebných kázni významných osobností, pôvodom od českých exulantov, v kostoloch na Slovensku v 18. storočí (E. Brtáňová). A. Švecová z Katedry dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity analyzovala formálne i obsahovo testamenty z 18. storočia a ich postupné zjednodušovanie v 19. storočí. F. Federmayer z Katedry archívnictva a PVH FiF UK sa zaoberal využívaním dátumu úmrtia a úmrtných oznámení v predmatričnom období v genealógii a archontológii s upozornením na možné dátumové nezhody. Finančné peripetie so zdarným koncom, i keď reštaurovanie ešte pokračuje, boli témou riaditeľa Hradeckého z banskobystričského múzea o zbierke mortuárií (203 ks), ktoré vyústili v katalógovú publikáciu. Tejto téme sa na druhý deň venoval aj R. Ragač z Ministerstva kultúry SR,

*Auditórium v prednáškovej sále SNK.
Foto: Dana Vojtková, SNK.*

*Adriana Švecová počas diskusie.
Foto: Dana Vojtková, SNK.*

prednášajúc o súbore šiestich fragmentárnych mortuárií z konca 17. storočia, ktoré sa zachovali ako obaly účtovných písomností v banskobystrickom archíve. Zbierka úmrtných oznámení z Národného bibliografického ústavu SNK bola motívom príspevku Z. Ďurišku, ktorý sa sústredil na ich zhodnotenie ako často výdatného a nie vždy doceneného prameňa pre genealógov. Okrem zbierky je veľa úmrtných oznámení v osobných fondoch jednotlivcov. Skúsenosti z výskumu úmrtných matrik boli témou Š. Drahošovej, bývalej riaditeľky Štátneho archívu v Nitre. Z výskumov zhrnula nielen druhy a spôsoby úmrtí na konkrétnych príkladoch, ale i zákonom predpísané a individuálne dosahy zapisovateľov na formálnu stránku zápisov. Po M. Gilányim, ktorý zmapoval náhrobky Csákyovcov v siedmich obciach na Spiši i s lúštením vytesaných nápisov a ich konfrontáciou s matrikami, vystúpil Pavol Kanis z Bratislavy a uviedol film o M. R. Štefánikovi. Zarezonovali ukážky z tohto filmu, ktoré sa dotýkali ojedinelej komisionálnej rekonštrukcie posledného letu Štefánika s presnými technickými parametrami a chybou pilota. Nevynechal i vzťahové súvislosti vtedajších vplyvných štátov a našich politických osobností. Vystal odkaz zamerať sa na Štefánikovo bohaté nedocenené dielo a nie na jeho smrť.

V ďalšej časti prednášajúci predstavili regionálne aktivity v oblasti histórie a pomocných vied historických (M. Rázus – Prešov, M. Lukáč – Šenkvice, F. Žifčák – Levoča, G. Szeghy – Košice, M. Kasman – Žilina, I. Brossmann – Bratislava, T. Hrubý a spol. – Bratislava o genealogickom projekte Dynastic). Ojedinelú prednášku k téme smrť z oblasti heraldiky pripravil prof. L. Sokolovský z Katedry archívnictva a PVH FiF UK. Lebka na pôvodnej pečati obce Umrlá Lehota (dnes ju Revúčka Lehota nemá v erbe) je dokladovaná v roku 1772. Heraldická figura duchom korení v dobe osmanského plienenia

obce. Faktory častej úmrtnosti novorodencov v 19. storočí aj formou štatistiky predstavila K. Pekařová z Univerzitnej knižnice v Bratislave. Základom, okrem iného, bola nízka úroveň zdravotníctva, podceňovanie hygieny, nedostatočná osвета. Auditórium v sále si so záujmom vypočulo M. Balcovú z Vojenského historického archívu v Bratislave, pretože ich materiály a osoby v nich sa dotýkajú i súčasníkov. V rámci rodinných vzťahov je i dnes záujem o osudy padlých vojakov. Archív predstavila vo svojej štruktúrálnej podobe, ako aj možnosti pomôcť záujemcom. Tragické úmrtia a utrpenia na frontoch prvej svetovej vojny v prednáške Elišky Horníkovej zo SNK v Martine rezonovali hrozivo. Súdno-správne riešenie padlých a nezvestných vojakov prvej a druhej svetovej vojny odzneli v prednáškach Š. Drahošovej a Oľgy Kvasnicovej, bývalej riaditeľky archívu v Topoľčanoch. Prínosom boli vstupy čestného predsedu spoločnosti prof. Jozefa Nováka a priebežná diskusia. Prijemnú a priateľskú atmosféru umocnila návšteva divadelného predstavenia, posedenie pri večeri a družné skupinové rozhovory.

*Šarlota Drahošová
archivárka na dôchodku*

VEDA V ZRKADLE ARCHÍVNÝCH DOKUMENTOV – DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ ÚSTREDNÉHO ARCHÍVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

V utorok 7. novembra 2017 otvoril Ústredný archív Slovenskej akadémie vied svoje brány širokej verejnosti. V rámci podujatí Týždňa vedy a techniky zorganizoval archív Deň otvorených dverí. Viaceré turbulentné udalosti, ktoré náš archív postihli v priebehu posledných dvoch rokov – okrem iného takmer úplná výmena personálu – boli dôvodom toho, že išlo o prvé takéto podujatie po dlhej dobe.

Prezentácia súčasných i minulých aktivít Slovenskej akadémie vied a jej ústredného archívu

Výstava archívnych dokumentov z fondov a zbierok Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied

Počas Dňa otvorených dverí sme si stanovili za cieľ priblížiť návštevníkom poslanie, históriu a odbornú činnosť Ústredného archívu SAV, aj celej Slovenskej akadémie vied. Na úvod sme hosťom v krátkej prezentácii stručne predstavili SAV v minulosti a v súčasnosti a, samozrejme, aj náš archív. Záujemcom sme sprístupnili dva z troch archívnych depotov, v ktorých sú uložené archívne fondy riadiacich orgánov Slovenskej akadémie vied, archívne fondy vedeckých pracovísk (výskumných ústavov) SAV, osobné fondy významných slovenských vedcov i niektoré archívne zbierky. Približne dva kilometre archívnych dokumentov podávajú pre budúce generácie svedectvo o dejinách akadémie vied, ako aj o jej právnych predchodcoch. Pripravili sme i výstavu v priestoroch bádateľne, kde sme sa na obmedzenom priestore pokúsili ilustrovať obsahovú pestrosť našich archívnych dokumentov. Predstavili sme najstaršie písomnosti nášho archívu z 19. storočia, zachované z činnosti vedeckých spolkov. Pripravili sme výber pútavých archívnych dokumentov z približne 90 osobných fondov popredných vedeckých pracovníkov, členov a funkcionárov akadémie vied. Záujem mladších i starších si zhodne získali dokumenty o počiatkoch operácií pomocou mimotelového krvného obehu a transplantácie srdca na Ústave experimentálnej chirurgie SAV v 50. a 60. rokoch 20.

storočia, či písomnosti dokumentujúce dlhodobú účasť vedeckých pracovísk SAV (napr. Ústav experimentálnej endokrinológie SAV) na medzinárodnom kozmickom výskume od 70. rokov 20. storočia. Napokon sme na výstave predstavili niektoré unikátne fotografie a medaily z našej bohatej zbierky fotodokumentácie a zbierky medailí a plaket.

Nielen žiakov a študentov zaujal krátky film o misii Štefánik – misii slovenského kozmonauta Ivana Bellu na orbitálnej stanici Mir v roku 1999. Na príprave vedeckej časti misie sa podieľal Ústav fyziológie a genetiky živočíchov SAV, s ktorým zhodou okolností od tohto roka sídlime v spoločnej budove.

Navštívilo nás niekoľko škôl. Žiakom a študentom, ktorí (podľa nášho „rýchloprieskumu“) boli v archíve prvýkrát v živote, sme priblížili nielen Slovenskú akadémiu vied a jej poslanie, ale aj prácu archivára a dôležitosť archívu ako databázy informácií o minulosti. Veľmi nás potešila návšteva kolegov z viacerých špecializovaných archívov i pracovníkov z vedeckých ústavov SAV. Náš Deň otvorených dverí zaznamenal veľký ohlas, čoho dôkazom sú hojné podpisy v kronike nášho archívu.

*Kristína Majerová
Ústredný archív
Slovenskej akadémie vied*

VEDECKÁ KONFERENCIA „TU STOJÍM, INAK NEMÔŽEM“

Pri príležitosti 500. výročia reformácie zorganizoval Štátny archív v Bratislave v spolupráci s Ústavom pro studium totalitných režimů, Ústavom politických vied Slovenskej akadémie vied, Bratislavským samosprávnym krajom a Evanjelickou cirkvou augsburského vyznania na Slovensku medzinárodnú vedeckú konferenciu, ktorá sa konala v dňoch 7. – 8. novembra 2017 v priestoroch Pálfiho paláca v Bratislave. Konferenciu otvorila riaditeľka archívu Lenka Pavlíková, generálny biskup ECAV Miloš Klátik, Stanislava Vodičková z pražského ústavu a Miroslav Pekník z Ústavu politických vied SAV. Auditóriu sa prihovril aj Ladislav Vrtel za Odbor archívov a registratúr SVS MV SR a za Trnavskú arcidiecézu vdp. Pavol Zemko, predseda Haulikovho inštitútu.

Prvý blok s názvom Reformácia a jej vplyv na spoločnosť zahájil Miloš Klátik s prednáškou o prínose reformácie v slovenských kultúrnych dejinách. Širšie vrstvy sa vzdelávali v národných jazykoch, pretože kde vznikla evanjelická fara, bola založená aj škola. S tým súvisel i vznik tlačiarne a šírenie osvety. Vymenoval osobnosti slovenských dejín evanjelického vierovyznania ako Matej Bel, Ján Kollár, Ján Botto, Pavol Országh Hviezdoslav, Ján Smrek, Maša Haľamová či historikov Daniela Rapanta a Branislava Varsika. Pohľad Martina Luthera na Korán, Turkov a ich duchovný a svetský život osvetlila Anna Barnau. M. Luther považoval rozširovanie Osmanskej ríše za Boží trest. V roku 1529 napísal predslov k latinskému prekladu Koránu, k Spisu o obradoch a zvykoch Turkov Juraja z Uhorska (*Georgius de Hungaria*) a je aj autorom Kázne proti Turkom. M. Luther v nich objasňoval svoj postoj a hlavné nebezpečenstvo videl v náboženskej, politickej, ekonomickej i rodinnej oblasti. Na referát nadviazal Maroš Nicák prednáškou o postoji M. Luthera k Turkom, konkrétne rozborom spomínanej Kázne proti Turkom. Turkov vnímal Martin Luther ako osoby ovládané diablom a rozširovanie ich moci ako prejav apokalyptického nepriateľstva. Ľubomír Batka priblížil uhorskú kráľovnú Máriu Habsburskú, manželku Ľudovíta II. Jagelovského medzi reformáciou a humanizmom v Uhorsku. Erasmus Rotterdamský aj Martin Luther sú autormi spisov na útechu mladej kráľovnej vdovy, vyzdvihujú silu žalmov, ktoré sú hybnou silou srdca. Luther sa zastal aj reformátorov, ktorí sa dostali do blízkosti kráľovnej, napr. Jána Henckela. Postaveniu katolíkov počas stavovských povstaní

sa venovala Mária Kohútová. Spomenula memoárovú literatúru o prenasledovaní protestantov katolíkmi v Uhorsku, ale dialo sa to aj naopak, napr. jezuitské kolégium v Kláštore pod Znievom bolo napadnuté v roku 1592, keď bola zničená i bohatá knižnica. Analyzovala zákony prijaté na povstaleckých snemoch, rekatolizačné úsilie ostrihomských arcibiskupov a predstavila historické pramene o dlhej ceste k náboženskej tolerancii v Uhorsku. O náboženskom živote mestečka Svätý Jur v rokoch 1514 – 1628 hovoril Rastislav Luz (pôvodne podľa programu zaradený do tretieho bloku). Protestantizmus v meste šíрили najmä farári, ale došlo aj k sekularizácii cirkevných majetkov v čase, keď bola zemepánom Barbora Weisspriachová (1534 – 1540) a potom Gašpar zo Serédu (1544 – 1548).

Konferenciu otvorili v mene organizujúcich inštitúcií (zľava za predsedníckym stolom) – Miroslav Pekník, Miloš Klátik, Stanislava Vodičková, Lenka Pavlíková, Ladislav Vrtel a Pavol Zemko

Slovenský cirkevný zbor vznikol už v roku 1583, ale začiatkom 17. storočia silneli snahy o rekatolizáciu, odovzdanie kostola katolíkom a inštaláciu katolíckych kňazov. Annamária Kónyová predstavila vplyv reformácie na život žien v Hornom Uhorsku v 16. – 17. storočí. Reformácia priniesla nový pohľad na ženy a ich rovnosť pred Bohom. Ideálom sa stala veriaci žena, milujúca matka a oddaná manželka. Manželky magnátov finančne podporovali protestantskú cirkev pri zakladaní škôl, vydávaní náboženskej literatúry, napr. Eufrozína Drugetová, Zuzana Lórantfiová, Alžbeta Turzová, Anna Nádašdiová a i. Reformácia odstránila dominanciu kléru nad vzdelaním, aj ženy z neprivilegovaných vrstiev sa museli učiť čítať bibliu, čo bol začiatok ženskej emancipácie. Peter Kónya v príspevku s názvom Viera ako politika: sloboda vyznania v cieľoch protihabsburských povstaní v Uhorsku sledoval vývin náboženských cieľov počas stavovských povstaní,

priblížil dôvody, spôsob a dôsledky spolitizovania náboženskej slobody.

Formovanie cirkevnej správy tvorilo ústrednú tému druhého prednáškového bloku. Prvý príspevok Petra Macha mal názov „Náš biskup je na to už naučený.“ Individuálne a kolektívne stratégie v rámci cirkevnej politiky na pozadí zápasu o integritu Preddunajského dištriktu. Autor sa sústredil na osobnosť biskupa Fridricha Baltíka, názory na jeho praktiky a politiku v tlači. Venoval sa aj snahám o vytvorenie samostatného slovenského dištriktu na konci 19. storočia, ale iniciátori nemali za sebou žiadnu autoritu, ako napr. panovníka, a tak neuspeli. Milena Sokolová upriamila pozornosť na dedičstvo reformácie a úlohu vierouky v procese vytvárania samostatnej cirkevnej organizácie evanjelikov na Slovensku. Maďarizácia reálne ohrozo-

Pálfiho palác v Bratislave sa na dva dni stal miestom stretnutia historikov, archivárov, politológov, historikov umenia či teológov

vala autonómne práva evanjelickej cirkvi, napr. pri voľbe farárov mohli byť vylúčené politicky nevhodné osoby, a to v časoch, keď silneli hlasy za presadenie všeobecného volebného práva. V roku 1916 bola oživená myšlienka osamostatnenia slovenskej evanjelickej cirkvi, čo sa podarilo až po vzniku ČSR. Vďaka pevným základom sa slovenskí evanjelici odmietli spojiť aj s českou evanjelickou cirkvou, boli schopní konať samostatne. Peter Švorc oboznámil auditórium s problematikou formovania Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v prvých rokoch jej existencie v prvej polovici 20. rokov 20. storočia. Zánikom Rakúsko-Uhorska sa formovala evanjelická cirkev na štátnom princípe podľa hraníc nového štátu. V časoch dezintegrácie a hľadania stabilizačných prvkov sa v januári 1919 uskutočnila porada ohľadom organizačných záležitostí. Bola zvolaná synoda, na ktorej sa riešila otázka generálneho

biskupa, dozorcú, predsedníctva, kreoval sa názov – Evanjelická cirkev a. v. na Slovensku. Závery synody boli prečítané 24. mája 1921 v Trenčianskych Tepliciach.

Reflexia reformácie v regiónoch v 16. – 18. storočí bola spoločným menovateľom tretieho bloku prednášok. Šľachtu ako významného činiteľa v reformačnom dianí na území Trenčianskej stolice, jej vplyv na rozvoj školstva a vzdelanosti predstavila Lenka Kusendová. Jozef Meliš zase artikulárne miesta Bratislavskej župy, napr. Bratislavu, Modru, Recu, Pusté Úľany. Zameral sa na sakrálne objekty, kontakty s inými cirkvami, napr. moravskými protestantmi, či formovanie siete protestantských zborov. Michaela Kerešová sa sústredila na dejiny Súľova – artikulárneho miesta horného Považia. Prvá zmienka o protestantskom kňazovi Filipovi je známa z roku 1578 a v roku 1616 bol postavený aj prvý kostol, ale v roku 1673 ho prevzali katolíci a zasvätili ho sv. Jurajovi. Až v roku 1748 bola povolená stavba murovaného kostola pre evanjelikov, v roku 1815 bola k nemu pristavaná veža a v roku 1906 bol modernizovaný a prestavaný. Vzťah evanjelickeho zboru a mesta Bardejov v rokoch 1711 – 1781 prezentoval Martin Benka, ako aj právny rámec, za akého jestvoval v meste slovenský i nemecký evanjelický zbor.

Posledné dve prednášky prvého dňa odzneli na tému vzťahu cirkvi a politiky v 20. storočí. Martin Jindra sa venoval okolnostiam zákazu Cirkvi československej (husitskej) na Slovensku v roku 1939 na príklade zániku obcí v Nových Zámkoch či Liptovskej Osade. Cirkev mala na Slovensku v roku 1938 až 11 000 členov, 17 duchovných a 12 obcí. O Duchovnom oddelení Ministerstva národnej obrany v rokoch 1946 – 1950 informoval Martin Flosman. Každá cirkev mala na oddelení svojho zástupcu, ktorých postupne autor predstavil. V roku 1946 bola zahájená vojenská duchovná služba a počty duchovných v armáde sa odvíjali podľa počtu obyvateľov hlásiacich sa k príslušnej cirkvi.

Po náročnom dni organizátori pripravili pre účastníkov posekanie pri devínskom ríbezláku a vínach z Devínskej Kobyly a pre najvytrvalejších chlieb s masťou a cibuľou, ktorý ponúkali počas večerného priateľského stretnutia v priestoroch archívu. A tak diskusia na odborné témy i súkromného charakteru prebiehala do neskorých nočných hodín.

Úvodný blok druhého dňa patril interkonfesijným vzťahom. Obnovu katolíckej cirkvi v Uhorsku v 17. storočí zhodnotila Ingrid Kušniráková. V rokoch 1606 – 1671 určovali mieru náboženskej

slobody mierové zmluvy s vodcami povstalcov, po Vešelého sprisahání do vydania tolerančného patentu v roku 1781 panovník. V tomto období katolícka cirkev zahájila protireformáciu zakladaním seminárov na výučbu svetských kňazov, obnovou rehoľného života či rozšírením ľudovej zbožnosti. V rekatolizácii zohrali dôležitú úlohu aj jezuiti a nástup silných osobností na post ostrihomského arcibiskupa ako Peter Pázmaň a i. O náboženských pomeroch na Spiši v 16. – 18. storočí a pôsobení jezuitov v tomto teritóriu referovala Monika Bizoňová. Vymenovala prvých reformátorov a ich pôsobiská v 16. storočí, ale predstavila aj snahy o usadenie jezuitov. V rokoch 1647 – 1673 mali prvú rezidenciu v Spišskom Podhradí, potom v Levoči a v oboch lokalitách otvorili aj gymnázium. Zápasy evanjelickej cirkvi a. v. v Bratislavskej župe sumarizoval Martin Kováč. Konflikty medzi protestantmi a katolíkmi ilustroval na konkrétnych príkladoch, napr. v Senci odmietli katolíci pochovávať protestantov a pod. Pribeh rekatolizácie v Bardejove a Prešove z pohľadu františkánskych misionárov pripomenula Martina Snaková. Observanti sa v Nižnej Šebastovej usadili už v roku 1634, minoriti – konventuáli sa do Prešova a Bardejova dostali až v roku 1671 zásluhou Leopolda I. Počas Tökölyho povstania sa prešovskí františkáni ukrývali v Nižnej Šebastovej a bardejovskí v Stropkove, až na zásah panovníka sa v roku 1686 vrátili do slobodných kráľovských miest. Jozef Mikulášek sa zamýšľal nad apologetickým dielom jezuitu Konráda Máriu Kubeša (1890 – 1967) a odrazom interkonfesionálnych vzťahov v jeho živote a tvorbe. K. M. Kubeš viedol duchovné cvičenia – exercície, z ktorých čerpal pri literárnej činnosti, jeho apológia je úderná s pichľavým humorom. Za najhoršie hriechy pokladal túžbu po moci, majetku a telesných rozkošiach. Kritizoval J. Husa, M. Luthera či Henricha VIII. Tudora a považoval sa za pokračovateľa barokových jezuitov. Referát s barokovým názvom Konfesionálne rozdiely ako nástroj politického boja v ideológii Komunistickej strany Československa vo svetle archívnych materiálov juhočeského regiónu predniesol Martin Weis. Komunisti využili tzv. diferencovaný prístup k predstaviteľom jednotlivých cirkví, napr. Cirkev československá sa spájala s KSČ proti katolíkom. M. Weis mapoval situáciu v Juhočeskom kraji od nástupu komunistov k moci po normalizáciu a dospel k záveru, že každá cirkev mala svoje obete, osoby, ktoré podľahli tlaku doby i hrdinov.

Perzekúcia cirkví dominovala v druhom prednáškovom bloku. Markéta Doležalová sa sústredila na osobnosť františkánskeho mnícha a teoló-

ga Jána Evanjelistu Urbana (1901 – 1991) a jeho perzekúciu gestapom a Štátnou bezpečnosťou. Stanislava Vodičková poukázala na nadväzovanie ekumenických vzťahov v koncentračnom tábore v Dachau, kde z 2 720 duchovných umrelo 1 034 (38 %). Prenasledovanie duchovných v Tretej ríši a Sovietskom zväze malo za následok zblížovanie cirkví a ekumenu. Skúsenosti z koncentračných táborov sa potom premietli do náboženského života v Česku v povojnových rokoch. Tomáš Veber pripomenul katolícku a evanjelicкую duchovnú obnovu v Českých Budějoviciach v predvečer a na úsvite normalizácie, ako aj úlohu biskupa Josefa Hloucha, Miloslava Vlka a Václava Štecha v tzv. katolíckom klube. Perzekúcie duchovných ako súčasť pamäti ECAV na stránkach periodík Cirkevné listy, Evanjelicķý posol spod Tatier a Tvorba T ozrejml Norbert Kmeť. V 50. rokoch a v rokoch 1962 – 1963 prebiehali procesy s evanjelicķými kňazmi a po prevrate v roku 1989 bola snaha o rehabilitáciu prenasledovaných. V tlači už od decembra 1989 postupne uverejňovali články o krivdách a od marca 1990 začali komisie spisovať aj zoznamy proskribovaných.

Záverečný blok prednášok tvorili príspevky k poznaniu reformácie vo vzťahu k pomocným vedám historickým. Ladislav Vrtel poskytol prehľad o koreňoch, vývoji a súčasnosti evanjelickej heraldiky. Hoci M. Luther nekládol dôraz na formálne znaky, napriek tomu aj evanjelici používali erby, pečate či emblémy, na ktorých dominujú témy novozákonné a súvisiace s Kristom. Na Slovensku do roku 1990 používali cirkevné zbory historické znaky, ale potom ich nahradila Lutherova ruža až do roku 2009 – 400. výročie konania Žilinskej synody, odkedy sa opäť vracajú aj k používaniu historických erbov. Vplyv reformácie na nápisovú kultúru v 16. – 17. storočí na východnom Slovensku dokladal na konkrétnych príkladoch Miroslav Čovan. Medzi inými predstavil nápis na Kežmarskom hrade od Theodora Bezu, v evanjelicķom kostole v Prešove zápis o výstavbe z roku 1647 či nápisy na epitafoch.

Záverečné slovo patrilo riaditeľke Štátneho archívu v Bratislave Lenke Pavlíkovej, ktorá vyzdvihla interdisciplinaritu konferencie, poďakovala aktívnym i pasívnym účastníkom, spoluorganizátorom, sponzorom a vyslovila nádej, že čoskoro sa budeme môcť tešiť z knižnej podoby referátov. Kolektívu pracovníkov Štátneho archívu v Bratislave možno len zagratulovať k úspešnému podujatiu a zaželať veľa tvorivých síl pri príprave ďalších akcií.

Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity

OSLAVY VÝROČIA MESTA SKALICA

Skalica si v roku 2017 pripomína a oslavuje svoje veľké výročie – 800 rokov od prvej písomnej zmienky, a tak sa všetky podujatia v meste niesli v znamení tohto výročia.

Prvá písomná zmienka o Skalici je z roku 1217. Je to listina uhorského kráľa Ondreja II., ktorý daroval územie Skalice (*Zakolcha*) dvom synom nitrianskeho župana Tomáša. Originál donačnej listiny sa

Testovanie z histórie Skalice

nám nezachoval, ale archív v Skalici uschováva listinu z roku 1574, ktorou kráľ Maximilián II. potvrdil predchádzajúce potvrdenie kráľa Vladislava II. Jagelonského z roku 1515 s prepisom prvej donačnej listiny z roku 1217 a aj nasledujúcej donácie, ktorú vydal Belo IV. v roku 1256.

Mesto Skalica pripravilo cyklus 12 podujatí s názvom Putovanie skalickou históriou, ktoré sa konali každý posledný štvrtok v mesiaci. Témy jednotlivých podujatí sa striedali tak, aby obsiahli bohatú históriu mesta a záujemcom mohli podrobnejšie priblížiť remeselné tradície, vinohradníctvo, významné osobnosti Skalice, hudobný, ale i duchovný život v meste, pripomenuli svadobné zvyky či kulinárske špeciality.

Archív v Skalici participoval na úvodnom stretnutí s názvom Z najstaršej histórie Skalice, ktoré sa konalo 21. januára 2017. V rámci moderovaného pásma pracovníčky archívu T. Juráčková a H. Polakovičová predstavili zachovanú listinu z roku 1574 a archív ako významnú pamäťovú inštitúciu. V piatom pokračovaní cyklu s názvom Skalické cechy, živnosti a remeslá pracovníčky archívu podrobnejšie vysvetlili podmienky vzniku cechov a predstavili najvýznamnejšie skalické cechy a remeslá (25. mája 2017). Obe podujatia boli doplnené

aj videoprojekciou archívnych dokumentov.

Archív spolupracoval so Záhorským múzeom v Skalici na príprave odborného seminára Skalica 1217 – 2017, ktorý sa konal dňa 21. septembra 2017. Po skončení seminára primátor mesta Skalica, Ing. Ľudovít Barát, slávnostne odhalil pamätnú tabuľu dlhoročnej riaditeľke archívu PhDr. Zore Viestovej. Tejto udalosti sa zúčastnila aj sestra Dr. Viestovej, pani PhMr. Tatiana Šimková s rodinou z Bratislavy. V priestoroch archívu v tento deň bola prístupná výstava najstarších dokumentov.

Exkurzia študentov Strednej zdravotníckej školy v Skalici bola pri príležitosti výročia Skalice zameraná na oboznámenie sa s dlhou históriou sociálnej starostlivosti a zdravotníctva v Skalici. Jednotlivé krátke prednášky s ukážkami dokumentov pripravili T. Juráčková, H. Polakovičová, S. Zemková (12. apríla 2017, 24 študentov).

V spolupráci s Mestskou knižnicou v Skalici pracovníčky archívu T. Juráčková a S. Zemková pripravili pre žiakov súkromnej ZŠ Štvorlístok v Skalici stručný prierez 800-ročnými dejinami Skalice, spojený s ukážkami zaujímavých archívnych dokumentov. Podujatie sa uskutočnilo v priestoroch Mestskej knižnice v Skalici, kde bola zároveň výstava výtvarných prác žiakov všetkých základných škôl v Skalici

Klienti Domova sociálnych služieb pre deti a dospelých Zelený dom v Skalici počas prehliadky archívu

s témou 800. výročia. Zároveň porota, v ktorej boli aj pracovníčky archívu, vyhodnotila najzaujímavejšie práce (5. apríla 2017, 20 žiakov).

Oslavy jubilea neboli zamerané iba na odborné vystúpenia. Náš archív pripravil pre žiakov základných škôl populárno-náučné a tvorivé podujatia, kde si mohli vyskúšať písanie brkom, pečatenie voskom, čítanie starších dokumentov, vytváranie vlastných erbov, skladanie puzzle, tiež si mohli ove-

riť svoje vedomosti z histórie Skalice formou testu, ale aj skúmaním v starých mapách. V archíve si tieto zručnosti vyskúšali dve triedy piatakov z I. ZŠ Skalica (2. februára a 17. februára 2017, spolu 41 žiakov). Ďalší mali možnosť si ich overiť počas Medzinárodného dňa detí, ktorý pripravilo Mesto Skalica v záhrade františkánskeho kláštora v sobotu 3. júna 2017 pre žiakov a študentov všetkých škôl, v rámci ktorého bola aj tvorivá dielnička – zručnosti stredovekého pisára, kde si svoje sily mohli zmerať aj so svojimi rodičmi.

Archív navštívilo aj 6 klientov Domova sociálnych služieb pre deti a dospelých Zelený dom v Skalici, ktorí si v sprievode svojich pedagógov – asis-

tentov prezreli priestory archívu a skladali puzzle z historických obrázkov (7. júna 2017).

Záhorské múzeum vo svojich priestoroch v spolupráci s Mestom Skalica pripravilo výstavu Skalica 1217 – 2017.

Archív ešte ku koncu roku 2016 pripravil kalendár na rok 2017 v plagátovom formáte s reprodukciami potvrdenia donačnej listiny, ďalších vzácných dokumentov i priestorov archívu. Kalendár sponzorsky vydali Západoslovenské tlačiarne, s r. o. v Skalici.

Helena Polakovičová

Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Skalica

770 ROKOV OD PRVEJ PÍ SOMNEJ ZMIENKY O PREŠOVE

Mesto Prešov si v roku 2017 pripomenulo 770. výročie prvej písomnej zmienky. K tomuto výročiu magistrát mesta v spolupráci s rôznymi inštitúciami počas celého roka pripravil celý rad podujatí. Súčasťou osláv 770. výročia boli aj Dni mesta Prešov v dňoch 5. – 11. júna 2017, ktorých bohatý program predstavovali vystúpenia tanečných a hudobných skupín, folklórnych súborov, súborov sokoliarov a historického šermu či Prešovský trojičný jarmok spojený s prehliadkou tradičných remesiel. Istým vyvrcholením podujatia bol komentovaný historický sprievod mestom, žiaľ trochu narušený nepriazňou počasia. Okrem týchto „lákadiel“ pripravilo mesto za pomoci pamäťových inštitúcií aj nemalo odborných sprievodných podujatí a akcií. Zapojil sa do nich i Štátny archív v Prešove, ktorý otvoril pre verejnosť v rámci podujatia Dni otvorených dverí 8. – 10. júna svoje priestory na Slovenskej ulici č. 40, ako aj na Slánskej ulici č. 31. Ďalšie akcie pripravilo Krajské múzeum v Prešove – prednášky, besedy s odborníkmi a autormi kníh o meste. Odborná verejnosť sa histórii mesta Prešova venovala v sérii prednášok na vedeckej konferencii Prešov v priestore a čase. Najvýznamnejším počínom však bola výstava Prešov – mesto v srdci Európy.

Výstavu podporil Prešovský samosprávny kraj, Mesto Prešov a trvala od 8. júna do 7. novembra 2017. Derniera výstavy prebehla symbolicky 7. novembra – v deň, keď pred 770 rokmi bola vydaná listina Bela IV. s prvou písomnou zmienkou o Prešove. Okrem artefaktov zo zbierok Krajského múzea v Prešove na výstavu zapožičali dokumenty

a predmety viaceré inštitúcie: arcibiskupský úrad gréckokatolíckej cirkvi okrem iného poskytol mitru blahoslaveného biskupa Petra Pavla Gojdiča, rímskokatolícka farnosť sv. Mikuláša vystavila vzácnu monštranciu a ďalšie unikátne bohoslužobné predmety. Cenné exempláre zapožičali aj predstavitelia evanjelickej náboženskej obce a svoje unikáty predstavilo aj Židovské múzeum v Prešove. Neskomne sa však dá povedať, že nosné dokumenty na túto výstavu poskytol Štátny archív v Prešove, ktorý umožnil vystaviť bežne nevystavované originálne listiny a pracovníci archívu sa súčasne stali spoluorganizátormi celej výstavy.

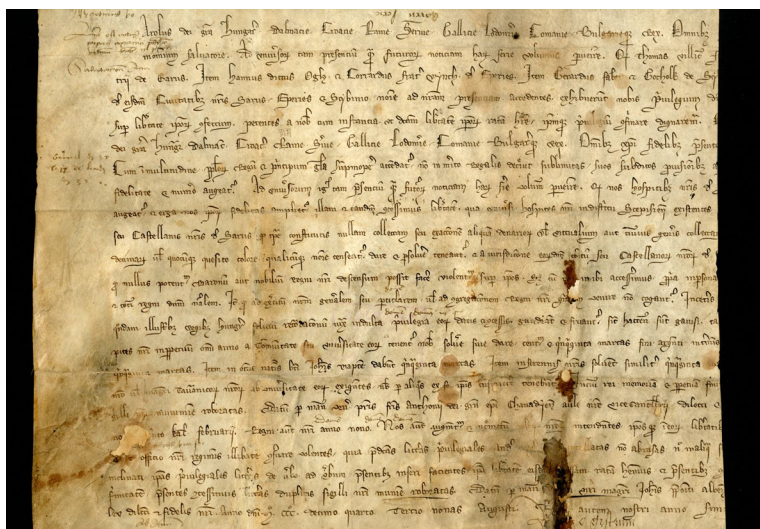
Pri príprave výstavy bolo našim ideovým zámerom vybrať z rozsiahleho fondu Magistrátu mesta Prešov tie archívne dokumenty, ktoré by dokumentovali kľúčové a zlomové udalosti v histórii mesta

Obr. 1 Najstaršia písomná zmienka o Prešove

Obr. 2 Najstaršia písomnosť vo fonde Magistrátu mesta Prešov z roku 1261

Obr. 3 Udelenie mestských výsad v roku 1299 Ondrejom III. – confirmácia Karolom Róbertom z roku 1314

alebo zanechali výraznú stopu na jeho kultúrnom, hospodárskom či náboženskom charaktere. V neposlednom rade sme prihliadali, aby vybrané dokumenty spĺňali isté estetické kritériá a boli pre verejnosť zaujímavé aj z vizuálnej stránky. Do návrhu na výber dokumentov sme pripravili okolo 40 listín, listov a kníh, z ktorých sme po niekoľkých „výberových kolách“ napokon v spolupráci s múzejníkmi vybrali a zapožičali 15 jednotlivín. Išlo o najcennejšie a najvýznamnejšie dokumenty k dejinám Prešova, pričom absolútna väčšina z nich bola vystavená v origináli po prvýkrát, takže Krajské múzeum v Prešove muselo splniť i prísne kritériá na vystavovanie a ochranu vzácných dokumentov. Paradoxne kľúčovú listinu s prvou písomnou zmienkou o Prešove (keďže sa nezachovala v origináli, ale len v odpise) zapožičalo pracovisko Štátneho archívu v Prešove, pracovisko Archív v Bardejove. Ostatné vystavované listiny sú súčasťou fondu Magistrátu mesta Prešova alebo fondu Šarišskej župy a sú uložené v Štátnom archíve v Prešove. Opísať všetky vystavované dokumenty by

bolo nielen zdĺhavé, ale i trochu nezaujímavé, preto by sme uviedli len niekoľko z nich.

Prvá písomná správa o Prešove sa nám zachovala vďaka konfliktu – sporu medzi nemeckými usadlíkmi z Prešova (*Theotonicus de Epuryes*) a bardejovskými cistercitmi. V roku 1247 predstúpili pred kráľa Bela IV. cisterciti usadení v Bardejove a sťažovali sa, že Nemci z Prešova im porušili chotárne znaky a zabrali časť bardejovského majetku. Kráľ cistercitom potvrdil ich vlastníctvo majetkov v Bardejove, v doline Sekčova a Delne a poveril šarišského župana Tekusa (*Tegusa*), aby zariadil obnovenie starých chotárnych znakov. V listine sú opísané hranice chotárov jednotlivých majetkov. Originál listiny z roku 1247 sa do dnešných dní nezachoval. Jej znenie poznáme z konfirmačnej listiny kráľa Vladislava II. Jagelovského z roku 1500, ktorý sa zachoval v archíve mesta Bardejov a práve tento dokument bol vystavený. Prešov je v listine uvedení pod názvom *Epuryes*, slovo je slovenského pôvodu a korení v osobnom mene Preš. Nemci usadení v Prešove pochádzali zo Saska a do Prešova sa prisťahovali krátko po vpáde Tatarov do Uhorska. Usadili sa vedľa staršej slovenskej osady, ktorá ležala na mieste dnešnej Slovenskej ulice a nemecká osada vznikla na mieste dnešného námestia. Nemci dostali od kráľa aj pôdu, ktorej rozsah sa snažili neskôr rozširovať. Tak pravdepodobne vznikol i konflikt, ktorému vďačíme za prvú písomnú zmienku o Prešove (obr. 1).

Pri vystavovaní tohto dokumentu návštevníci po prvýkrát mohli využiť aj novú technológiu – interaktívnu obrazovku. Interaktívna lupa na digitálnej obrazovke prekladala príslušnú vybranú časť textu, takže listinu s prvou písomnou zmienkou o Prešove, ktorá je písaná v latinčine, si mohli návštevníci prečítať aj v slovenskom preklade.

Ďalšou vystavenou listinou je najstaršia písomnosť uložená v Magistráte mesta Prešov s inventárnym číslom 1 a pochádza z roku 1261. V nej mladší kráľ Štefan (neskôr Štefan V.) nariaďuje šarišskému županovi Tekusovi vykonať metáciu zeme sv. Ladislava v Solivare, ktorú komesovi Ečovi (*Echo*) daroval Belo IV. za vojenské zásluhy. Uvedenú dedinu *Zenthlazlo* vybuďovala jedna z maďarských vojenských družín, ktorú pri Prešove v druhej polovici 11. storočia, prípadne začiatkom 12. storočia, umiestnili uhorskí králi. Nachádzala sa pri juhozápadnom okraji Prešova, na pravom brehu Torysy, oproti vtoku potoka Sekčova do Torysy. V roku 1410 ju výmenou získal kráľ Žigmund Luxemburský a v roku

1411 ju daroval mestu Prešov. Dedina okolo polovice 15. storočia zanikla a jej chotár sa stal súčasťou prešovského chotára (obr. 2).

Pre ďalší vývoj Prešova ako mesta bolo najdôležitejšie udelenie mestských výsad. Uhorský kráľ Ondrej III. hosťom z Prešova, Veľkého Šariša a Sabinova udelil 28. januára 1299 také isté výsady, akými sa riadili spoločenstvá hostí na Spiši, pričom osobitne ustanovil súdne právomoci, účasť vo vojsku a výšku kráľovskej dane. Obyvatelia uvedených miest tak boli úplne oslobodení od odvádzania peňažných alebo naturálnych dávok šarišským županom, nepodliehali ani ich súdnej právomoci a nijaký šľachtic od nich nesmel vyžadovať poplatky alebo im spôsobiť násilie. Oslobodení boli aj od účasti v kráľovskom vojsku, no museli každý rok spoločne vyplatiť kráľovi 150 mariek striebra. Originál tejto listiny sa nezachoval. Jej znenie poznáme z confirmácie kráľa Karola Róberta z roku 1314 a z hodnoverného odpisu listiny kráľa Karola I., ktorý vyhotovila Spišská kapitula v roku 1394. Obidve listiny sú uložené v Štátnom archíve, na výstavu bola vybrať listina z roku 1314 (obr. 3).

Na dokreslenie vývoja Prešova ako slobodného kráľovského mesta sme sa rozhodli vystaviť aj listinu z roku 1374, v ktorej Ľudovít I. udelil prešovským mešťanom právo obchodovať s plátom, vystávať okolo mesta hradby, veže a priekopu a právo užívať rovnaké výsady ako mešťania z Budína.

K vizuálne najpôsobivejším vystavovaným listinám určite patrili tri erbové listiny aj s vyobrazením udelených erbov. Prvý erb mesto dostalo od kráľa Ladislava V. v roku 1453, druhý polepšený v roku 1548 Ferdinandom I. a od toho istého panovníka v roku 1558 dostal Prešov úplne nový erb. V súčasnosti Prešov používa pôvodne najstarší erb z roku 1453 (obr. 4).

Na hospodársky a ekonomický rast Prešova mali určujúci význam listiny, v ktorých panovníci udelili mestu rôzne privilégia. Takým bolo napríklad udelenie práva skladu v roku 1538 Ferdinandom I., ktoré potvrdil v roku 1574 Maximilián II. a v roku 1690 konfirmoval Leopold I., či oslobodenie mesta od platenia tridsiatku v roku 1571 Maximiliánom II., konfirmované Ferdinandom III. v roku 1649. Vystavené boli spomínané confirmácie, ktoré patrili takisto k vizuálne príťažlivým listinám (obr. 5).

Dejiny Prešova sú veľmi zaujímavé a zároveň veľmi pohnuté aj z konfesijného hľadiska. Prešov patril medzi prvé mestá na Slovensku, ktorého oby-

Obr. 4 Donačná listina kráľa Ladislava V. z roku 1453 na prvý erb mesta Prešova

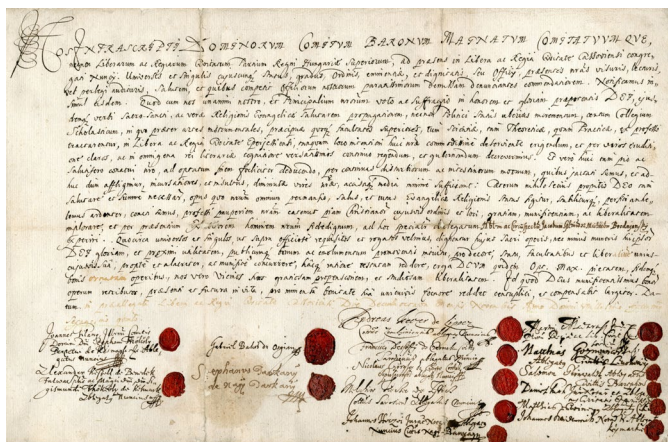

Obr. 5 Ferdinand III. v roku 1649 potvrdzuje výsadu Maximiliána II. z roku 1571 o oslobodení Prešova od platenia tridsiatku

vatelia prijali evanjelické učenie. Vznik evanjelického zboru v meste je datovaný rokom 1531 a ďalších 140 rokov, do roku 1671, neposobila v Prešove iná cirkev ako evanjelická. V meste bola založená aj najvýznamnejšia evanjelická škola s charakterom vyššej školy na vtedy protestantskom východe Uhorska, ktorá bola istým protikladom voči katolíckym jezuitským univerzitám v Trnave a Košiciach. Základný kameň novej školy položili 6. apríla 1666, ale listina, v ktorej zástupcovia protestantských stavov, slobodných kráľovských a banských miest spolu s evanjelickou cirkvou Zadunajska proklamovali založenie novej školskej inštitúcie v Prešove, bola podpísaná 18. novembra 1665 v Košiciach. Originál tejto listiny s 15 prítlačenými pečatami tiež pútal pozornosť návštevníkov výstavy (obr. 6).

Nasledujúce roky sú v konfesijných dejinách Prešova spojené už s prenasledovaním evanjelikov a násilnou rekatolizáciou. Do dejín Uhorska sa Prešov neslávne zapísal tzv. prešovskými jatkami. Išlo

o mimoriadny súd v roku 1687 pod vedením generála Antonia Caraffu, ktorý mal vyšetriť údajné sprisahanie proti cisárovi Leopoldovi I. Na výstavu sme vybrali a zapožičali patent generála Antonia Caraffu z 13. mája 1687, v ktorom upozorňoval na chýry o novom sprisahaní proti panovníkovi. Podľa zadržaných listov z Mukačeva malo prísť na pomoc Tököliho prívržencom turecké a tatárske vojsko, preto nariadil rebelov chytať, uväzniť a potrestať. Tento patent zohral významnú úlohu na spustení krvavého súdu, pri ktorom bolo kruto mučených a popravených 24 mešťanov a zemanov z Prešova, jeho okolia, aj z Uhorska. Na isté uvoľnenie v náboženských pomeroch v ďalšom štvrtstoročí poukazuje nariadenie z roku 1718. Karol III. v ňom

Obr. 6 Zakladajúca listina Evanjelického kolégia v Prešove z roku 1665

nariaďuje mestskej rade, aby dovolila evanjelikom v Prešove postaviť si na predmestí svoj kostol a školu, tak ako to mali sľúbené v roku 1711.

Bežný život obyvateľov Prešova, ktorý bol spojený nielen s prácou, ale aj zábavou, sme ilustrovali pozvánkou na strelecké preteky. List, v ktorom manželka prešovského richtára Felicitas oznamuje usporiadanie streleckých pretekov z júla 1665, patril taktiež k vizuálne pekným dokumentom.

Treba podotknúť, že bol problém vybrať z 3 700 listín, 2 772 úradných kníh, 302 plánov či stoviek škatúľ spisov, ktoré tvoria viac ako 345 bežných metrov archívneho fondu Magistrátu mesta Prešov, dokumenty, ktoré by na obmedzenom priestore sprítomnili bohatú, rôznorodú i pohnutú históriu mesta Prešov a jeho obyvateľov. Vystavované archívne záznamy boli svojím spôsobom len ukážkou toho, aké cennosti ukrýva Štátny archív v Prešove vo svojich priestoroch. Dúfame, že výstava návštevníkov zaujala a nielen v Prešovčanoch vzbudila väčší záujem o históriu a našu minulosť.

Daniela Pellová
Štátny archív v Prešove

JOZEF WATZKA – VZDELANÍM HISTORIK, SRDCOM ARCHIVÁR (1927 – 1990)

Prezentácia Zborníka Spoločnosti slovenských archivárov 2017

Tohto roku by sa 90. narodenín dožil jeden z popredných archivárov – predstaviteľ prvej generácie organizovaného slovenského archívnictva – PhDr. Jozef Watzka, CSc. Bol povestný svojou erudíciou, archívnu odbornosťou, prísnosťou, ale aj ochotou pomôcť a naučiť. Preto sa mu Spoločnosť slovenských archivárov rozhodla venovať III. z cyklu seminárov Osobnosti slovenského archívnictva. Podujatie sa konalo dňa 7. decembra 2017 v sále Univerzitnej knižnice v Bratislave na Klariskej ulici. Spoluorganizátormi sa tentokrát stali Štátny archív v Bratislave a Archív mesta Bratislavy.

Viac ako sedem desiatok ľudí sa zišlo, aby si zapomínalo, respektíve sa dozvedelo niečo o svojom súputníkovi či predchodcovi. Prišli teda kolegovia starších ročníkov, no v hojnom počte sa zúčastnili aj ročníky mladšie, ba dokonca i takmer čerství absolventi archívnictva. Na všeobecné potešenie, pozvanie prijala aj manželka Jozefa Watzku, pani Lenka Watzková, ktorá prišla v sprievode syna Jozefa a ďalších rodinných príslušníkov.

Hostia sa začali schádzať už krátko po deviatej hodine a po vzájomných privítacích podaniach rúk a srdečných bozkoch už nebránili nič tomu, aby bolo spomínanie započaté. Úlohy konferencierky sa ujala Martina Orosová, ktorá vyzvala predsedníčku Spoločnosti slovenských archivárov Máriu Grófovú, aby predniesla uvítací príhovor. Pani predsedníčka opäť nesklamala, keď svoju reč, ako už tradične, začala poeticky – úryvkom z básne. Následne Katarína Tibenská zo Štátneho archívu v Bratislave zreprodukovala biografické údaje a základné profesijné informácie o osobnosti Jozefa Watzku miesto úvodného príhovoru Lenky Pavlíkovej, riaditeľky tohože archívu, ktorá sa z podujatia ospravedlnila pre neodkladné povinnosti v neďalekej Trnave.

Prvú prednášku venovanú samotnej spomienke (a to doslovne) mal Štefan Hrivňák z Archívu mesta Bratislavy. Do kontaktu s jeho osobou, nerátajúc roky edukácie na „našej katedre“, prišiel v roku 2015, keď začal so spracúvaním jeho osobného fondu uloženého v spomenutom Štátnom archíve v Bratislave. Pri svojom bádani neváhal ísť

ďalej a hlbšie, prekročiť prah archívu a ísť do terénu. Absolvoval niekoľko rozhovorov s pamätníkmi, ako napríklad s profesormi Júliusom Bartlom, Richardom Marsinom či Jozefom Novákom, ďalej s jeho kolegami a napokon neváhal kontaktovať aj samotnú rodinu. Preto mohol Štefan Hrivňák vo svojej prednáške prítomným poskytnúť spomienky z viacerých uhlov pohľadu – z pohľadu priateľov, kolegov, podriadených i rodiny. Postupne sa cez Watzkových predkov, jeho detstvo a štúdium, prepracoval až k tomu, ako sa Watzka dostal k svojmu prvému archívnemu pôsobisku – Pôdohospodárskemu archívu, pobočke v Trenčíne. Tam pre krátkosť času svoju pútavú prednášku ukončil a zožal zaslúžený aplauz.

Ako druhý rečník mal vystúpiť Marián Babirát, taktiež zo Štátneho archívu v Bratislave, so svojím príspevkom, v ktorom chcel zhodnotiť prínos Jozefa Watzku pri tvorbe monografií. Nešťastne sa však pošmykol na ľade a seminára sa zo zdravotných dôvodov nemohol zúčastniť (hoci ľad bol v našej zemepisnej šírke a dĺžke presne asi dva dni a čo čert nechcel, kolega to „vychytal“). Jeho príspevok však nezostal v šuplíku, prečítať sa ho podujala kolegyňa Martina Snaková. Autor plánoval vo svojej prednáške klásť dôraz na Watzkov výskum a publikovanie dejín troch sídel – rodnej Trnavy, Topoľčianok a Cífera. Svoj zámer aj vskutku naplnil. Vyzdvihol najmä monumentálnosť monografie Dejiny Trnavy, ktorú sa rozhodlo mesto vydať pri príležitosti 750. výročia povýšenia Trnavy na slobodné kráľovské mesto. V súvislosti s Topoľčiankami pre zmenu rezonovalo meno miestneho šľachtického rodu Keglevičovcov. Marián Babirát neopomenul spomenúť aj množstvo odborných prác, recenzií, anotácií a lektorských posudkov, ktoré sa zachovali vo Watzkovom osobnom fonde, a ktoré si ich adresáti (aspoň podľa porovnávacieho prieskumu autora) vzali k srdcu a prípadné poznámky implementovali do svojich prác. Veď napokon, Jozef Watzka bol aj členom redakčných rád Slovenskej archivistiky a Histórie – zborníka Slovenského národného múzea.

Druhú polovicu príspevkov tvorili spomienky, o ktoré sa boli ochotní podeliť s plénom Watzkovi spolupútnici, profesor Jozef Šimončíč a doktor Juraj Spiritza. Obaja sa vzhľadom na svoj vek a zdravotný stav ospravedlnili a akcie sa osobne nezúčastnili. Svoje texty však zaslali organizáto-

rom a tí zabezpečili, že prítomní nezostali ochudobnení ani o tieto vzácne reminiscencie.

Rozpomienky profesora Jozefa Šimončíča prezentoval ďalší trnavský lokálpatriot – docent Juraj Roháč. Profesor si pospomínal najmä na tzv. „josefovské trojky“. Prvú tvoril s „Jožkom“ Watzkom a „Jožkom“ Nižňanským. Počas ich dlhých historických a literárnych diskusií sa zrodil aj nápad na napísanie spomenutých Dejín Trnavy. V druhej trojke (miesto Jožka Nižňanského) pôsobil „Jojo“ Mazúr, ktorý v roku 1954 z Trnavy odišiel robiť na novovzniknutú archívnu správu. S tým zase spoločne teoretizovali a vytvárali postupy pri spracovaní fondov, štruktúry ich členenia a formy opisov... a to neraz do rána. Aby príbeh nezostal iba „biely“, profesor Šimončíč spomenul aj pracov-

*Seminár moderovala jedna z hlavných organizátoriek
Martina Orosová*

ný konflikt, ktorý medzi ním a Watzkom vznikol v súvislosti s delimitáciou archívneho fondu Súdu Hornonitrianskej stolice z Trnavy do Bratislavy. Profesor ho s neochotou musel pomôcť naložiť na nákladné auto a s povzdychom: „Raz mi budeš musieť tento fond vrátiť...!“ sa s ním rozlúčiť. Nuž, história sa niekedy opakuje.

Robert Gregor Maretta z Archívu Slovenského národného múzea v Bratislave bol požiadaný predniesť príspevok doktora Juraja Spiritzu. Tento krátky pohľad do minulosti sa niesol v o čosi chladnejšom tóne, čo súviselo pravdepodobne s osobným konfliktom, ktorý medzi spomínaným a spomínaným vznikol v 80. rokoch, no taktne sa o ňom mlčalo. Napriek tomu doktor Spiritza označil Watzku za jedného z mužov prvého sledu, ktorí začali kreovať moderné slovenské archívnictvo

a vypožičal si prirovnanie ku kohorte statočných od doktora Michala Kušíka, ktorý toto prirovnanie použil už v laudácii k Watzkovej šesťdesiatke. Ocenil Watzkovu úlohu v lokalizovaní a zachraňovaní rodových dokumentov z kaštieľov a kúrií či „zbádateľnenie“ fondu Bratislavskej stolice. Z osobnostných charakterových črt neopomenul

Medzi prítomných zavítala aj pani Lenka Watzková s rodinou. V popredí Jozef Klačka.

jeho „povestný oceľový profil“, ale najmä jeho schopnosť a ochotu vysvetľovať a pomáhať. Veď napokon aj jemu samotnému podal v živote viackrát pomocnú ruku.

Obaja páni, profesor Šimončíč a doktor Spiritza, sa v závere svojich spomienok vyjadrili obdivne k vzácnemu vzťahu a súzvuku Jozefa Watzku s jeho pani manželkou Lenkou, ktorá mu dala na náhrobok vytesať citát z listu apoštola Pavla Rimanom „Nik z nás nežije pre seba!“.

Na seminári odzneli teda informácie o detstve, rodinnom živote a štúdiu Jozefa Watzku, o jeho ceste k archívnictvu, o jeho publikačnej činnosti aj o jeho kolegiálnych/priateľských vzťahoch. Žiaľ, úplne absentovalo poohľadnutie sa za jeho 33-ročným pôsobením v Štátnom archíve v Bratislave, a v súvislosti s jeho pôsobením v Slovenskom národnom archíve sme sa dozvedeli iba toľko, že tu sa opäť mohol venovať práci s archívnymi dokumentmi šľachtických rodov. Ale ako na záver zhodnotila Martina Orosová, život a dielo Jozefa Watzku by si zaslúžilo samostatnú monografiu. Tak možno sa jej raz dočkáme a prečítame si aj o ďalších počinoch tejto významnej osobnosti.

Možnosť vystúpiť v rámci „diskusie“ využili hneď viacerí pamätníci. Ako prvý dostal slovo doktor Jozef Klačka, ktorý začína svoju profes-

ijnú kariéru práve u Watzku na Župnom námestí. Hneď na úvod odovzdal pozdrav od doktorky Gabriely Ripkovej, ktorá bola roky zodpovedná za vychádzanie Slovenskej archivistiky (dovolím si povedať dnes už neexistujúceho jediného odborného archívárskeho periodika na Slovensku). Zároveň pani Ripková zhromaždeným odkázala, že v rokoch 1966 až 1990, teda za obdobie 24 rokov, našla v „archivistike“ až 37 bibliografických záznamov Jozefa Watzku. Jozef Klačka ako zásadnú spomienku, či skôr konštatovanie, uviedol, že archívára z neho spravil až Watzka a nie škola. Zároveň sa za tento výrok úsmevne ospravedlnil prítomnému profesorovi Jozefovi Novákovi.

Následne si pospomínal emeritný riaditeľ odboru archívov Peter Kartous, ktorý Watzku poznal 25 rokov. Po svojom zvolení do funkcie riaditeľa (vtedy ešte archívnej správy) sa snažil získať Watzku a jeho odborné znalosti do „svojich“ služieb, no Jozef Watzka jeho ponuku odmietol so slovami: „Radšej byť prvý v Modranke ako druhý v Trnave“. Peter Kartous zmienil aj pár sprostredkovaných spomienok, ktoré mu svojho času odovzdal ďalší Watzkov kolega a priateľ, doktor František Sedlák, či Watzkovu obľubu v športe. Neunikla

Plné auditórium so záujmom počúva

mu ani tá najmenšia športová noticka v novinách a bol veľkým fanúšikom futbalového klubu Spartak Trnava.

Na osobnosť Jozefa Watzku si zaspomínal aj sám, už rečníci, docent Juraj Roháč, ktorý s ním prišiel do kontaktu najmä pri koncipovaní už toľko spomínaných Dejín Trnavy. Po milých slovách docenta Roháča, na výzvu konferencierky Marty Orosovej, predstúpil pred plénum syn Jožko Watzka. Poďakoval sa prítomným i za množstvo

Diskusiu o Biografickom slovníku slovenských archivárov viedli Henrieta Žažová a Štefan Hrivňák

nových poznatkov o svojom otcovi, o pracovnom živote ktorého nemal mnoho znalostí. Svojím príspevkom tak dal symbolickú bodku za „kolom spomienok“. Predsedníčka Spoločnosti slovenských archivárov Mária Grófová spomienkový seminár uzavrela. Záverom sa ospravedlnila, že bude musieť stretnutie opustiť, pretože cestuje do Prahy. Prítomným však popriala šťastné a požehnané vianočné sviatky. K prianiu sa pridala aj Martina Orosová a vyhlásila očakávanú prestávku spojenú s občerstvením.

Počas pauzy sa mnohí mali možnosť podeliť o svoje súkromné spomienky na Jozefa Watzku, či aspoň prehodiť pár slov s kolegami, s ktorými sa dlhšie nevideli a ktorí pricestovali na toto podujatie zo všetkých kútov Slovenska.

Následne sa pokračovalo „praktickým okienkom“, teda krátkym workshopom k Biografickému slovníku slovenských archivárov, ktorý pripravuje Spoločnosť slovenských archivárov prostredníctvom jeho dvoch hlavných editorov – Henriety Žažovej a Štefana Hrivňáka. Po osvetlení pracovných povinností, ktoré „nás všetkých“ ešte čakajú v súvislosti s tvorbou slovníka, sa pristúpilo k príjemnejšej povinnosti – k prezentácii Zborníka Spoločnosti slovenských archivárov 2017. Jeho prvá časť obsahuje príspevky zo spomienkového seminára z predošlého roku, ktorý bol venovaný doktorovi Elemírovi Rákošovi. Druhá, podľa očakávania, samozrejme zahŕňa odborné štúdie týkajúce sa problematiky osobných fondov, ktoré odzneli na tohtoročných XXI. archívnych dňoch v SR v Martine. Zborník bol tento rok, tak trochu netradične, vydaný ešte v príslušnom roku. A to najmä vďaka odhodlaniu zostavovateľov zborníka,

ktorými bolo opäť pracovné duo Henrieta Žažová a Štefan Hrivňák. Tí poďakovali všetkým autorom príspevkov za ich disciplinovanosť a dochvilnosť, pani Margaréte Hernando za grafické práce, Márii Grófovej a Marte Švolikovej za jazykové korektúry, prekladateľom za preklady a recenzentom za ich čas a najmä cenné pripomienky. No nejako sa pozabudlo (alebo som to aspoň nepostrehla) poďakovať samotným editorom, ktorí neváhali celé leto a jeseň venovať zostavovaniu zborníka, biografického slovníka a príprave Fóra archivárov. Preto by som im chcela touto cestou poďakovať!

Nový zborník, ešte teplý priamo z tlačiarne, pokrstil zať Elemíra Rákoša Roman Spiritza. Krstilo sa kvalitným francúzskym koňakom, aký doktor Rákoš obľuboval. Koňak sa následne na zdravie všetkých prítomných aj dopil. V priebehu dňa bolo rozdanych takmer 200 zborníkov ich majite-

„Krstní rodičia“ Zborníka Spoločnosti slovenských archivárov 2017, Roman Spiritza a dcéra Elemíra Rákoša – Eva Spiritzová, počas krstu francúzskym koňakom

ľom, a putovali tak na svoje miesta na poličkách či v knižniciach archívov.

V poobedňajších hodinách sa všetci rozprchli. Niektorých čakali ešte pracovné povinnosti, niektorí (tí šťastnejší) hádam šli nakupovať vianočné darčeky alebo vychutnať si atmosféru neďalekých vianočných trhov, tešiac sa na ďalšie stretnutia, či už pri príležitosti XXII. archívnych dní v SR v Spišskej Novej Vsi alebo IV. seminára z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva... alebo, ako sa u nás na Slovensku hovorí, príležitosť sa vždy nájde!

Tina Tvrdoňová
Archív mesta Bratislavy

DISKUSIA

A CONTRARIO SENSU

Napriek tomu, že som mal odpoveď na príspevok s názvom Skreslené údaje pre médiá: úmysel či nevedomosť,¹ napísaný už v auguste tohto roku (ako redaktor som o reakcii na moje vyjadrenia prirodzene vedel), nemohol som ho uverejniť v tom istom čísle časopisu. Hoci by šlo o korektný postup, ktorý sa uplatňuje v mnohých slovenských denníkoch a iných periodikách (v minulosti aj v Slovenskej archivistike), druhá strana si to neželala, a tak redakcia ustúpila od pôvodného zámeru. Nad dôvodmi, prečo si to neželala, nejdem polemizovať, no mám pre všetkých správu (dobrú či zlú?), nakoniec ste sa mojej odpovede dočkali!

V prvom rade chcem napísať, že je škoda, že autor nenabral odvahu podpísať sa vlastným menom a rozhodol sa skryť pod nálepkou úradu. Tento postup je v odborných časopisoch neštandardný, ba priam ojedinelý, a sám o sebe o mnohých veciach svedčí. Keďže o článku prirodzene vedela pani Mária Mrižová, ktorá je dlhoročne poverená riadením odboru archívov a registratúr, budem sa v tejto odpovedi prihovárať najmä jej. Tak, a po úvodnom *entrée*, môžem pristúpiť rovnako k jednotlivým vyjadreniam, s ktorými si dovoľím nesúhlasiť.

Ad 1. „Ak autor považuje pána Hrivňáka a aj sám pán Hrivňák sa považuje za kompetentného vyjadrovať sa k systémovým otázkam... napriek veľmi krátkeho pôsobeniu v archívnej societe...“

V žiadnom prípade si nedovoľím tvrdiť, že som ten najkompetentnejší človek, ktorý by mal riešiť otázky slovenského archívnictva. Na druhej strane, niektoré aktuálne problémy v našom odbore som predstavil v článku,² ktorý si Dušan Mikušovič prečítal. Počas telefonátu, v ktorom som mu vysvetlil svoj osobný postoj a názory na aktuálne dianie v slovenskom archívnictve, som mu v rám-

ci plurality názorov odporučil obrátiť sa aj na bývalého riaditeľa Slovenského národného archívu PhDr. Radoslava Ragača, PhD. Dušan Mikušovič využil túto možnosť, no pán Ragač sa k tejto téme nechcel vyjadrovať. Autor článku ďalej oslovil aj tlačový odbor ministerstva vnútra, ktorý mu poskytol vyhlásenie, s ktorým nakoniec aj odbor úplne súhlasí (pozri vyjadrenie M. Mrižovej vo FA č. 2/2017 na str. 68 v rubrike Dve otázky pre...³). Podprahové polemizovanie o tom, či sa môžem (vzhľadom na vek či postavenie v rámci society?) k danej veci vôbec vyjadrovať (!), radšej nebudem komentovať. Prezentovať svoj názor (a verejne) mi v prvom rade zaručuje naša ústava. Osobne by som bol len rád, ak by sa k danej téme vyjadrilo viacero archivárov, a s nimi aj historici a iní, tí, ktorým leží na srdci kultúrna úroveň nášho štátu. Keď už sme sa, mimo iného, v tejto polemike spoločne s anonymom z OAR dotkli aj otázky kompetentnosti názorov, tak by som rád čitateľom Fóra archivárov ozrejmil, že dejinám archívnictva sa venujem už zopár rokov. Moje názory teda nevychádzajú len z „krátkeho pôsobenia v archívnej societe“, ale aj zo štúdia archívnych dokumentov v pohľade na vývoj nášho odboru a dielo našich významných osobností. S niektorými, podľa môjho názoru, kompetentnými ľuďmi som urobil viacero rozhovorov. Išlo najmä o významných predstaviteľov prvej generácie organizovaného slovenského archívnictva – prof. Richarda Marsinu, prof. Jozefa Nováka, prof. Jozefa Šimončiča, JUDr. Jozefa Chreňa a ďalších. Tým všetkým samozrejme leží osud archívnictva na srdci a žiadny z nich nie je so súčasným stavom spokojný. Mimochodom aj preto som sa rozhodol veľmi stručne osvetliť súčasné podmienky v slovenskom archívnictve, v kontexte dejinného vývoja, odbornej verejnosti v článku uverejnenom na Forum Historiae. O tom, že som v niektorých veciach trafil klinec po hlavičke, svedčia desiatky reakcií, ktoré sa mi dostávali od archivárov a historikov v ústnej či písomnej podobe.

Ad 2. „Ak bolo cieľom príspevku... riešiť komplex-

¹ ODBOR ARCHÍVOV A REGISTRATÚR SVS MV SR. Skreslené údaje pre médiá: úmysel či nevedomosť. In *Fórum archivárov*, 2017, roč. 26, č. 2, s. 66 – 67.

² HRIVŇÁK, Štefan. Archívy, archívnictvo, história ich vzájomné prepojenie vtedy a dnes, a veda v archívoch v súčasnosti [online]. In *Forum Historiae*, Fórum – Aká si, slovenská veda? – Diskusia [cit. 2017-07-03]. Dostupné na: <http://forumhistoriae.sk/diskusny-prispevok/-/asset_publisher/Q5caz2dbUKuj/content/archivy-archivnictvo-historia-ich-vzajomne-prepojenie-vtedy-a-dnes-a-veda-v-archivoch-v-sucasnosti?redirect=http%3A%2F%2Fforumhistoriae.sk%2Fdiskusny-prispevok%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_Q5caz2dbUKuj%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1>.

³ ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). Dve otázky pre... (Mgr. Máriu Mrižovú, PhD., vedúcu oddelenia poverenú zastupovaním riaditeľa Odboru archívov a registratúr Sekcie verejnej správy MV SR). In *Fórum archivárov*, 2017, roč. 26, č. 2, s. 68.

ným a systémovým spôsobom súčasný stav štátnych archívov, ide o premárnenú šancu.“

Je skutočne naivné si myslieť, že Dušan Mikušovič chcel vo svojom článku komplexne a systémove riešiť stav štátnych archívov. Podľa môjho názoru bolo hlavným dôvodom pre jeho publikovanie informovanie verejnosti o zlom stave Slovenského národného archívu, o tom, že výberové konanie na jeho riaditeľa bolo dvakrát neúspešné. A to, či už niekto chce, alebo nie, je skutočnosť, ktorá stojí za povšimnutie aj redaktora mienkotvorného periodika. O problémoch v slovenskom archívniectve sa po dlhej dobe dozvedela širšia verejnosť, takže jednoznačne nejde o premárnenú šancu, práve naopak.

Ad 3. „...archivárovi by mala byť známa zákonná úprava, od ktorých pôvodcov, ktorý archív preberá, sprístupňuje a spravuje archívne dokumenty.“

To, že Slovenský národný archív spravuje fondy národných výborov som nikdy netvrdil a nie som pri tejto vete ani odcitovaný. V skutočnosti som už v citovanom článku na Forum Historiae napísal túto vetu: „Situácia v archívniectve sa však v 90. rokoch dramaticky zmenila. Do popredia sa dostala predarchívna starostlivosť, spracovanie sa sústreďovalo najmä na národné výbory, ktoré do archívov prišli v balíkoch.“ Myslím si, že tejto pasáži venuje anonym z OAR zbytočne veľkú pozornosť. Kiežby bolo našim najväčším problémom, že bádatelia budú, z dôvodu dezinterpretácie faktu, chodiť do Slovenského národného archívu a žiadať od pracovníkov bádateľne fondy národných výborov...

Ad 4. „O tom, či je vedecká činnosť primárnou činnosťou archivára odmietame polemizovať. Informovanému archivárovi známému zákona nemohlo uniknúť, že zákonom č. 226/2015 Z. z. bolo doplnené aj znenie §6 zákona č. 395/2002 Z. z., o tento text: »zriaďovateľ archívu je oprávnený poveriť archív vedeckovýskumnou činnosťou v oblasti archívniectva, pomocných vied historických a príbuzných vedných odborov.«

Iba v skratke – o tom, aký má záujem OAR na vedeckosti slovenského archívniectva, svedčí súčasný stav Slovenskej archivistiky i Vedeckej archívnej rady. Nielen o tom odmietajú kompetentní polemizovať! Opäť pripomínam smutnú skutočnosť, že Fórum archivárov je jediné fungu-

júce periodikum zaoberajúce sa archívniectvom na Slovensku, o čom svedčí aj fakt, že anonymný autor predošlého príspevku sa rozhodol publikovať svoje názory práve na tomto mieste. Paradoxne (iste ste si všimli), článok sa vôbec nezaobrá tým najpodstatnejším problémom – prečo nikto nemal záujem o post riaditeľa Slovenského národného archívu. Vysvetlenie Márie Mrižovej na inom mieste (opäť Dve otázky pre...⁴), že málo ľudí s humanitným vzdelaním sa orientuje v ekonomickej oblasti, či disponuje manažérskymi schopnosťami, a preto nie je záujem o túto pozíciu, hodnotím ako zaujímavý pokus o interpretáciu, no na hony vzdialený od reality. Nakoniec však Slovenský národný archív našiel svojho riaditeľa. Ja mu želám do nového pôsobiska veľa síl a najmä, nech sa mu podarí SNA posunúť vpred po všetkých stránkach. Čo je však potrebné si všimnúť, je skutočnosť, že napriek tomu, že pracovníci OAR vedeli, že otázka neúspešných výberových konaní, resp. neobsadeného miesta riaditeľa silno rezonuje v archívárskej societe (pozri napr. dotazník v minulom čísle FA⁵), neobťažovali sa o ďalšom výberovom konaní informovať výbor Spoločnosti slovenských archivárov. Iste, nie je to ich povinnosť, ale potom nás budú darmo presviedčať o ich ochote k vzájomnej spolupráci.

Nemám záujem sa ďalej zaoberať textom od anonymného odosielateľa. Z verejných vyjadrení p. Mrižovej je zrejmé, že za strojcov problémov, ktoré sú v slovenskom archívniectve, považuje v prvom rade Katedru archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a v neposlednom rade archivárov „samotných“. Odznelo to na posledných archívnych dňoch, navyše bez možnosti diskusie. Nuž veď celú jej prednášku ste mali možnosť si prečítať a zhodnotiť aj v minulom čísle tohto časopisu.⁶ No začítať ste sa chvalabohu mohli aj do iných názorov a zhodnotení dotazníkov. Tie veru nevyravujú prácu OAR tak, ako ju prezentuje Mária Mrižová. *Littera scripta manet*, teda navždy ostanú tieto riadky zachované, názory z druhej strany – v opačnom zmysle – *a contrario sensu!*

Štefan Hrivňák
Archív mesta Bratislavy

⁴ ŽAŽOVÁ (ed.), Dve otázky pre... (Mgr. Máriu Mrižovú, PhD., vedúcu oddelenia poverenú zastupovaním riaditeľa Odboru archívov a registratúr Sekcie verejnej správy MV SR), s. 68.

⁵ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Vyhodnotenie anonymných dotazníkov. In *Fórum archivárov*, 2017, roč. 26, č. 2, s. 70 – 71.

⁶ MRIŽOVÁ, Mária. Aktuálne dianie v slovenskom archívniectve. In *Fórum archivárov*, 2017, roč. 26, č. 2, s. 18 – 21.

DVE OTÁZKY PRE...

nového riaditeľa Slovenského národného archívu, Mgr. Ivana Tichého, PhD.

1. Ako sa cítite po rokoch na pôde SNA (čo sa zmenilo a čo je rovnaké)?

Na pôde SNA sa už opäť začínam cítiť dobre (takmer ako kedysi). Priznávam, že keď som 18. septembra 2017 po prvý raz vstupoval do budovy, cítil som príjemné zimomriavky.

Čo sa zmenilo?

Zmenila sa predovšetkým budova sama – vo vnútri aj zvonku. Aj keď som bol za tie roky pomerne dobre informovaný a budovu som z času na čas navštevoval, po jej súčasnej podrobnejšej prehliadke ma doslovne zarazil jej aktuálny stav. Niet kúska, ktorý by nekričal po nejakej oprave. Údržba bola zjavne roky zanedbávaná. Je až zarážajúce, ako budova za necelých 35 rokov zastarala – poznám množstvo starších budov, ktoré však pôsobia oveľa lepším dojmom.

Zmenili sa aj ľudia. Hoci som po svojom príchode našiel v SNA viaceré známe tváre, po nedávnej generáčnej výmene ma príjemne prekvapilo pomerne značné množstvo mladých zamestnancov.

Čo sa nezmenilo?

Snáď samotná atmosféra. Už ju opäť nasávam plnými dúškami, vždy som ju mal rád a tajne dúfam, že ju cítia aj tí mladí – je neopakovateľná.

2. Aká je Vaša vízia budúcnosti SNA?

V rámci prijímacieho konania som spracoval a predložil koncepciu rozvoja SNA. Jej cieľom bolo

najmä pomenovať aktuálne identifikované problémy v oblasti riadenia, možného využitia ľudských zdrojov, technického stavu budovy, ako aj materiálno-technického vybavenia odborných pracovísk a priestorov na uloženie archívnych dokumentov a navrhnúť vo vymedzenom rozsahu ich možné riešenie. Avšak už v predloženej koncepcii som skonštatoval, že je iba orientačná, keďže jednotlivé vyššie uvedené oblasti je nevyhnutne potrebné postupne bližšie analyzovať, čo však z externého prostredia nebolo dosť dobre možné a vyžaduje si to aj čas a postupnosť krokov. Navyše nerád veci pretláčam sám, ale skôr dávam prednosť tímovej práci, takže jednotlivým oblastiam sa postupne snažím venovať spolu s vedúcimi oddelení, od ktorých zatiaľ cítim podporu – čo samozrejme oceňujem. Riešenie mnohých oblastí navyše v podmienkach MV SR nie je možné bez úzkej spolupráce predovšetkým s odborom archívov a registratúr, ďalšími odbornými útvarmi rezortu a ako vieme, v mnohých smeroch najmä s centrami podpory. Aby to však nevyznelo iba organizačno-technicky (hoci na stránkach fóra viackrát zaznelo, že práve táto oblasť je dnes hlavnou náplňou činnosti riaditeľov archívov), tak dodávam, že sa v súčasnosti okrem iných odborných archívnych činností zaoberáme aj činnosťou a samotnou náplňou vedeckej rady SNA.

A vízia?

Za skromnú víziu by som asi označil akési oprášenie zašlej slávy – zažil som SNA v rokoch jeho najväčšieho rozkvetu a keďže tieto slová píšem večer 17. novembra, potešilo by ma a doprial by som aj svojim mladým kolegom trochu toho nadšenia, ktoré vtedy pred 28. rokmi väčšina z nás prežívala.

Otázky pripravila Ivana Červenková

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

O ŠTÁTNUM ARCHÍVE V BRATISLAVE

Štátny archív v Bratislave svojou činnosťou nadviazal na archív Bratislavskej župy. Bratislavská župa vznikla už v 11. storočí ako jedna z prvých uhorských žúp. Jej centrom bol spočiatku Bratislavský hrad situovaný na hradnom kopci nad Dunajom, neskôr sa ním stalo mesto Bratislava. Hranice župy tvorili na západe rieky Dunaj a Morava, ktoré zároveň predstavovali aj štátnu hranicu s Rakúskom a Moravou, na východe siahala hranica po Váh a na severe po Trnavu. Južnú časť župy tvorilo územie Žitného ostrova (v listinách *Challokuz*, slov. Čalov, maď. *Csaloköz*), ktoré predstavovalo tzv. *Posonium minus*, kým zvyšok územia župy tvorilo tzv. *Posonium maius*.

Župný archív

Župný archív vznikol niekedy v druhej polovici 16., respektíve na začiatku 17. storočia. Archív, rovnako ako župa, dlho nemal svoje stále sídlo a menil ho pomerne často. Župné zhromaždenia (kongregácie) zasadali striedavo v Bratislave, Šamoríne, Senci, Pezinku a v iných lokalitách. Až začiatkom 18. storočia sa župné zhromaždenia začali pravidelne konať v Bratislave, v rovnakej budove ako zasadnutia krajinského snemu, a to v regnikolárnom dome na Michalskej ulici č. 1. V roku 1751 však palatín župné zhromaždenia z budovy vykázal a spolu s nimi sa musel sťahovať aj archív, dovtedy uložený v debnách. Novým domovom dokumentov sa stal Primaciálny palác (dnes Stará radnica) a vzápätí budova prepoštvstva na Kapitulskej ulici. Sťahovanie archívu pokračovalo aj v druhej polovici 18. storočia. Do roku 1755 boli dokumenty uložené v jednej vlhkej miestnosti domu mešťana Jakuboviča (*Jakubicz*), neskôr v rožnom „Zichyovskom“ dome po zomrelom taverníkovi, grófovi Františkovi Esterházym, taktiež v nevhodných tmavých a vlhkých miestnostiach. Z hlásenia z roku 1787 vyplýva, že archív nemal presne vymedzené priestory, nachádzal sa v jednej miestnosti na prvom poschodí s popras-

kanými stenami a oknami na chodbu a vo väčšej miestnosti s oknami a balkónom na druhom poschodí.¹ V roku 1794 však pre rozrastajúcu sa agendu nestačili ani tieto priestory a spisy boli ukladané aj v podkroví domu.

Vhodnejšie podmienky na uloženie dokumentov poskytol až gróf Pálffy vo svojom paláci v podhradí, kam premiestnili prioritne najstaršie písomnosti. Avšak s ďalším nárastom agendy, a tým aj dokumentov, prestali aj tieto priestory kapacitne vyhovovať. Myšlienka uloženia archívu v kaštieli v Senci, ktorý župe ponúkol gróf František Esterházy, sa neujala. Kompetentní župní predstavitelia nakoniec získali budovu bývalého kláštora trinitárov na terajšom Župnom námestí. Prízemie kláštora bolo upravené pre potreby archívu. Miestnosti slúžiace archívu boli zabezpečené železnými dverami a okenicami.²

Budova Štátneho archívu v Bratislave na Križkovej ulici

V roku 1826 župa schválila výstavbu nového župného domu, v ktorom mal sídlieť aj župný archív. Zo spisov stoličného náčelníka sa dozvedáme aj o priestoroch, v ktorých v roku 1854 sídlil vtedajší archív. Dokumenty týkajúce sa katastrálnych záležitostí predchádzajúceho archívu boli umiestnené v jednej miestnosti a v ďalších siedmych miestnostiach staršie župné spisy. V spomenutom roku sa tiež uvoľnilo miesto župného archívára a župného knihovníka. Zároveň sa menil i zasadací poriadok v župnej budove. Dovtedy boli vyčlenené župnému archívárovi a župnému knihovníkovi štyri miestnosti ako obytné priestory, v roku 1854 sa však mal do týchto miestností presťahovať provinčný hraničný komisár. Zároveň sa museli pozostali po zosnulom archívárovi vysťahovať z budovy. Pretože sťahovanie a vyčistenie priestorov prinášalo so sebou (naj-

¹ FÖGLEIN, Antal. A vármegyey levéltárak első állandó örzöhelye. In *Levéltári Közlemények*, 1942 – 1945, roč. 20 – 23, s. 222.

² FÖGLEIN, A vármegyey levéltárak első állandó örzöhelye, s. 222 – 223.

MV SR ŠABA, f. Bratislavská župa I, Nobilitaria – armáles č. 020 – Ferdinand II. udeľuje erb Andrejovi Eperješimu a jeho manželke Barbore Grintlerinovej a synovi Martinovi, jeden z najzábavnejších dokumentov archívu

mä pre pozostalých) nemalú záťaž, vystaňovanie sa oproti stanovenému termínu (na sv. Juraja 1854) preťahovalo. V 60. rokoch 19. storočia už archív zaberá v župnom dome 15 miestností.³

Župný archív v priebehu jeho existencie zasiahli dva požiare. Najprv si v roku 1800 hlavný notár zvolil zvláštnu formu ochrany a napriek zabezpečeniu dal všetky dokumenty navrieť do stredu miestnosti a poliať vodou. Oheň nakoniec tieto dokumenty nezničil, no došlo k ich poškodeniu a v mnohých prípadoch aj k znehodnoteniu. Požiar bol kvalifikovaný ako podpaľáčstvo, no či sa podarilo vinníkov chytiť, sa už z dokumentov nedozvedáme. Ďalší požiar zasiahol archív v roku 1853. Vtedy bola škoda veľmi veľká, boli zničené najstaršie dokumenty – župné zápisnice a spisy až do konca 17. storočia. Z tohto dôvodu sa z činnosti župy v 16. a prvej polovici 17. storočia zachoval len torzovitý materiál.

Archív prvýkrát usporiadal v druhej polovici 18. storočia vtedajší župný notár Ján Bacsák. Na jeho usporiadaní pracoval 12 rokov a k protokolom do konca 18. storočia vypracoval indexy s mennými a vecnými heslami. Ďalšie usporiadanie dokumentov sa realizovalo až v 50. rokoch 19. storočia, keď boli dokumenty rozdelené a označené signatúrami, ktoré sa zachovali dodnes, aj keď boli neskôr viackrát menené. Najvýznamnejším archivárom druhej

polovice 19. storočia bol Ján Laurenty, ktorý tu strávil takmer celý pracovný život.

Z obdobia tesne pred a počas prvej svetovej vojny množstvo dokumentov dokumentujúcich prácu v župnom archíve oproti predchádzajúcemu obdobiu narastá. Z roku 1918 sa nám zachoval župný správny poriadok, ktorý upravuje aj povinnosti archivára, a štatút o triedení písomností v župnom archíve, ktorý upravoval vyradovacie konanie.

Štátny archív

Od roku 1949 fungoval na základe nariadenia Povereníctva vnútra č. 368/3-29/9-1949-P2 Krajský archív v Bratislave, ktorý bol nástupcom župného archívu. Vládnym nariadením o archívnictve z roku 1954 (č. 29/1954 Zb.) prevzal archívne fondy novozriadený Štátny archív v Bratislave. V roku 1975 dostal podľa zákona SNR č. 149/1975 Zb. o archívnictve prívlastok „oblastný“. Pomenovanie Štátny oblastný archív v Bratislave mal až do roku 2003. Zákon NR SR č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach mu znovu vrátil pôvodný názov.

Po vzniku štátneho archívu sa začalo so sústreďovaním dokumentov patriacich pod jeho správu. Do konca roku 1955 sa podarilo vytriediť všetok materiál z činnosti žúp a v nasledujúcom roku sa v archíve sústredili tlačové spisy Krajského súdu v Bratislave. V rokoch 1957 – 1958 archív sústredil vo svojich priestoroch dokumenty bývalých slúžnovských úradov z okresných archívov, dokumenty z Krajského súdu (do roku 1922), niekoľko fondov zo Štátneho slovenského ústredného archívu. Sčítali sa fondy (najmä rodinné), ktorých časť archív prevzal od rozličných inštitúcií a súkromných osôb. Veľká časť dokumentov do archívu dostala z Katedry dejín ČSR a archívnictva Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Spolku sv. Vojtecha v Trnave a knižného strediska Matice slovenskej v Bratislave.⁴

V roku 1984 bol archív presťahovaný do budovy na Križkovej ulici, v ktorej sídli dodnes. V budove je okrem administratívnej časti archívu bádateľňa, príručná knižnica a časť depotov s najviac vy-

³ FÖGLEIN, A vármegyey levéltárak első állandó örzőhelye, s. 223.

⁴ WATZKA, Josef et al. Štátny archív v Bratislave. Sprievodca po archívnych fondoch I. Bratislava : Slovenská archívna správa Povereníctva vnútra, 1959, s. 7 – 8.

užívaným archívnym materiálom. Pre nedostatok úložných priestorov pridalo ministerstvo vnútra v roku 1974 archívu budovu kaštieľa v obci Plavecké Podhradie vzdialenej asi 60 km od Bratislavy. Kaštieľ je národnou kultúrnou pamiatkou zo 17. storočia prestavenou v neskorogotickom slohu. Patril uhorskému palatínovi grófovi Pavlovi Pálffyemu a rodu Pálffyovcov až do roku 1918, keď prešiel do vlastníctva štátu. V súčasnosti tu má Štátny archív v Bratislave rozsiahle depoty, kde sú uložené archívne fondy prevažne krajských inštitúcií a hospodárskych organizácií.

Nové postavenie štátnych archívov na Slovensku upravil § 4 zákona NR SR č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach, ktorý vstúpil do platnosti 1. januára 2003. Uzákoniť novú sústavu štátnych archívov zriaďovaných MV SR. Bývalé štátne okresné archívy boli vyňaté spod riadenia okresných úradov a boli začlenené do rezortu Ministerstva vnútra SR ako pobočky štátnych archívov s regionálnou územnou pôsobnosťou. Štátny archív v Bratislave tak získal 5 pobočiek: v Modre, Skalici, Šali, Trenčíne a Trnave. V rokoch 2015 – 2016 bolo jeho súčasťou oddelenie archívnych fondov mesta Bratislavy (bývalý Archív hlavného mesta SR Bratislavy; od roku 2017 samostatne pôsobiaci Archív mesta Bratislavy). Od roku 2015 je jeho súčasťou len pracovisko Archív Modra.

Archívne fondy a zbierky

Štátny archív v Bratislave pri svojom vzniku v roku 1954 prevzal do úschovy archívne fondy Bratislavskej župy, fondy ostatných organizácií krajskej pôsobnosti a Zbierku cirkevných matríc od Krajského archívu. Z bývalej pobočky Pôdohospodárskeho archívu v Trenčíne prevzal niektoré rodové archívy. V rokoch 1957 – 1958 prešiel do jeho úschovy aj materiál bývalých slúžnovských úradov a bývalého Krajského súdu (sedrie) v Bratislave, ktorý zanikol v roku 1954. Štátny archív počet svojich archívnych fondov výrazne zvýšil hlavne v 90. rokoch 20. storočia, keď v dôsledku politických zmien s následným dopadom najmä na hospodársky, spoločenský a kultúrny život, prišlo, okrem iného, aj k zániku činnosti mnohých subjektov.

Medzi najväčšie a najvýznamnejšie fondy archívu patria fondy Bratislavská župa I (1398 – 1922), Bratislavská župa II (1923 – 1928), Bratislavská

Exkurzia žiakov základnej školy z Veľkých Úľan

župa III (1940 – 1945), fondy Krajský národný výbor v Bratislave (1949 – 1960), Západoslovenský krajský národný výbor v Bratislave I (1960 – 1969), Západoslovenský krajský národný výbor v Bratislave II (1971 – 1990) a fondy špecializovanej štátnej správy (napr. Krajská finančná správa v Bratislave, Štátny stavebný úrad v Bratislave, Krajská správa Slovenského štatistického úradu v Bratislave). Ďalšími významnými fondmi štátneho archívu sú fondy justície, ktoré ako fondy samostatných pôvodcov vznikli vyčlenením právnej agendy zo žúp v polovici 19. storočia. Okrem krajských súdov (1850 – 1970) sú významnými aj fondy okresných ľudových súdov (1945 – 1948), Štátny súd, oddelenie v Bratislave (1948 – 1952), Štátne zastupiteľstvo v Bratislave (1919 – 1949), Štátna prokuratúra, oddelenie v Bratislave (1948 – 1952), Krajská prokuratúra v Bratislave (1947 – 1996), Krajská štátna arbitráž v Bratislave (1951 – 1963, 1973 – 1986) a fondy advokátov (do roku 1850).

Kmeňovými fondmi archívu sú písomnosti Bratislavskej župy, Krajského národného výboru v Bratislave⁵ a krajských justičných orgánov.

Najväčšiu skupinu písomností z obdobia Bratislavskej župy I tvoria rozhodnutia generálnych kongregácií ako najvyššieho orgánu župnej samosprávy. Ďalšiu skupinu župných písomností predstavujú daňové súpisy obyvateľstva, významné pre výskum dejín obcí. Premenu spoločnosti v podmienkach prvej Československej republiky dokumentuje archívny fond Bratislavská župa II. Materiál tohto fondu možno využiť na štúdium vývoja politickej moci v župe, dejín obcí, miest, spolkov, politických

⁵ V roku 1949 vznikol na základe zákona č. 280/1948 Zb. Bratislavský kraj a spolu s ním aj Krajský národný výbor v Bratislave ako orgán miestnej štátnej správy. Existoval až do roku 1960, keď bol zákonom č. 36/1960 vytvorený Západoslovenský krajský národný výbor, ktorý fungoval až do konca roka 1990.

Záber z konferencie „Tu stojím, inak nemôžem“ uskutočnenej v dňoch 7. – 8. novembra 2017 v Pálffyho paláci v Bratislave – pracovníci ŠA BA (zľava): riaditeľka Lenka Pavlíková, Martina Snaková a Jozef Meliš

strán, dopravy, zdravotníctva a pod. V rokoch 1929 – 1939 štátna správa na úrovni župy neexistovala. Posledným obdobím existencie župy je obdobie rokov 1940 – 1945 ovplyvnené vojenskými udalosťami. Písomnú agendu archívneho fondu označeného Bratislavská župa III je možné využiť na výskum vnútropolitických pomerov na území župy, zriaďovanie pracovných táborov, sledovanie hospodárskej situácie v okresoch župy. Obsahuje opatrenia proti Židom a cudzím štátnym príslušníkom.

Medzi dôležité archívne fondy Štátneho archívu v Bratislave patria fondy súdnej správy. Od roku 1872, keď sa výkon súdnej moci oddelil od verejnej správy, existoval Krajský súd (sedria) nepretržite až do roku 1954. Okrem občiansko-právnych a trestných písomností je súčasťou fondu Krajského súdu aj firemný register (do roku 1948). Obsahuje veľmi bohatý a bádateľskou verejnosťou často využívaný zdroj informácií pre výskum rôznych firiem pôsobiacich na území bývalej Bratislavskej župy.

Vzácný je tiež materiál ľudových súdov z rokov 1945 – 1948. Tieto súdy slúžili ako retribučné súdy na stíhanie zločinov z obdobia druhej svetovej vojny. Archívny materiál dokumentuje udalosti z obdobia Slovenskej republiky (1939 – 1945), ako aj nástup komunistického režimu u nás. V dôsledku zmien, ktoré so sebou priniesla novela zákona o archívoch a registratúrach a zmena územnej pôsobnosti archívu však v nadchádzajúcom období bude väčšina spomenutých fondov rozdelená medzi susediace štátne archívy a ich pracoviská. Táto skutočnosť je zatiaľ negatívne vnímaná najmä bádateľskou verejnosťou.

Z archívnych fondov súdnej správy majú veľký význam fondy Štátneho súdu v Bratislave 1948 –

1952 a Štátnej prokuratúry v Bratislave 1948 – 1952, bez ktorých by nebolo možné vykonať rehabilitáciu a následné odškodnenie občanov, ktorí boli v 50-tych rokoch politicky prenasledovaní. Pre obdobie prvej ČSR je zaujímavý aj fond Štátne zastupiteľstvo 1919 – 1950.

Z fondov cirkevných inštitúcií je pozoruhodný najmä kompletný archívny fond Mariánskej provincie františkánov, ktorá zahŕňala kláštory na území západného Slovenska, v západnom Maďarsku a aj rakúskom Burgenlande. Sídлом provincie bola Bratislava. Veľkou vzácnosťou fondu sú početné stredoveké listiny zachované buď v origináloch, prípadne v novovekých odpisoch.

Františkáni z územia Slovenska patrili v rokoch 1924 – 1950 do Salvatoriánskej provincie, zahŕňajúcej kláštory z celého Slovenska. Z ďalších cirkevných fondov sú to zlomky archívov Rehole svätej Alžbety v Bratislave, jezuitov v Bratislave a Trnave, Rehole piaristov vo Svätom Jure a v Podolínci, redemptoristov v Bratislave a Kostolnej pri Trenčíne, saleziánov Dona Bosca v Bratislave a aj ženskej rehole Notre Dame v Bratislave.

Štátny archív vo svojich depotoch opatruje aj viaceré pozostalosti a osobné fondy významných osobností pôsobiacich predovšetkým v spádovej oblasti štátneho archívu. Z nich stojí za pripomenutie najmä osobná pozostalosť Vševlada Jozefa Gajdoša, doktora filozofie, historika, knihovníka a pedagóga a osobný fond Jozef Watzka. Pôvodca bol dlhoročný riaditeľ archívu a významný archivár a historik. Do tejto kategórie archívnych dokumentov patria aj fondy rodín a rodov, z ktorých k najzaujímavejším patrí fond Kondé z Blažova (1252 – 1525), ktorého zotrvanie v Štátnom archíve v Bratislave je však v súčasnosti neisté.

V Štátnom archíve v Bratislave sa okrem archívnych fondov nachádzajú aj viaceré archívne zbierky. Medzi najväčšie a najhodnotnejšie patrí zbierka cirkevných matrik, ktorá obsahuje matriky farností Rímskokatolíckej cirkvi v Slovenskej republike, Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku (kalvíni), ako aj matriky židovských náboženských obcí a židovských matričných obvodov z územia Bratislavskej, čiastočne Nitrianskej a Trenčianskej župy.

Cirkevné matriky boli vedené do 1. októbra 1895, t. j. do zoštátnenia matričnej agendy, ďalej sa už viedli len pre vnútornú potrebu cirkvi. Od tohto obdobia štátny archív uchováva najmä druhopisy štátnych matrik. Výnimku tvoria štátne matriky

farských obvodov v Bratislave a pričlenených obciach, ktoré štátny archív prevzal z bývalého Archívu hlavného mesta SR Bratislavy. Zjednodušenie prístupu k štúdiu cirkevných matrík umožnilo najmä ich celoplošné mikrofilmovanie a vyhotovenie katalógu.

Od začiatku svojej existencie budoval archív aj príručnú knižnicu. Knižničný fond archívu sa systematicky budoval od čias župného archívu do dnes. V súčasnosti knižničný fond archívu obsahuje 20 212 zväzkov kníh a periodických tlačí. Najstaršou tlačenou knihou knižničného fondu je nemecké vydanie diela *Das Buch der Cosmographii* autora Sebastiana Münstera (1488 – 1552) z roku 1550. Knižnica slúži odborným pracovníkom archívu a bádateľom v rozsahu prezenčného štúdia.

Súčasná aktivity archívu

K neodmysliteľným aktivitám štátneho archívu patria v posledných rokoch aj výstavy archívnych dokumentov či už pri príležitosti Dňa otvorených dverí, ako aj pri exkurziách určených širokej odbornej i laickej verejnosti. Pracovníci sa venujú aj odbornej publikačnej činnosti. V roku 2014 zostavili a vydali zborník príspevkov z konferencie Na sútoku riek – Život v slovensko-rakúskom pohraničí a nedávno sa z iniciatívy archívu konala medzinárodná konferencia s názvom „Tu stojím, inak nemôžem“ pri príležitosti 500. výročia reformácie.

Množstvom archívneho materiálu sa Štátny archív v Bratislave radí medzi najväčšie archívy v sieti štátnych archívov SR. Vo svojich depotoch ochraňuje archívne dokumenty počnúc 13. storočím (najstarší originálny dokument je datovaný rokom 1252 a pochádza z archívneho fondu rodiny Kondé) až po súčasnosť (pisomnosti okresných a obvodných úradov Bratislava I – V). Skladba a obsah archívneho materiálu uloženého v Štátnom archíve v Bratislave má v prvom rade regionálny charakter. Odzrkadľuje spoločenský, hospodársky a kultúrny život západoslovenského regiónu a jeho obyvateľov. Nakoľko však bývalá Bratislavská župa a celý región, ktorý je v pôsobnosti Štátneho archívu v Bratislave, susedí s územím iných štátov, obsahujú jeho archívne fondy informácie presahujúce rámec jedného regiónu či štátu. Zotrvanie veľkej časti archívnych súborov, ktoré dopĺňajú celkový obraz života v regióne, v archíve však je neisté a všetko závisí na rozhodnutiach delimitačnej komisie.

Lucia Szócssová
Štátny archív v Bratislave

ARCHÍV NÁRODNEJ BANKY SLOVENSKA

Archív Národnej banky Slovenska (NBS) vznikol oficiálne dňom založenia NBS – 1. januára 1993. Jeho korene však treba hľadať hlbšie v minulosti. Archív sa konštituoval začiatkom päťdesiatych rokov 20. storočia a jeho jedinečnosť a neopakovateľnosť je v tom, že sústreďuje aj archívne dokumenty veľkého množstva zaniknutých peňažných inštitúcií, ktoré pôsobili na území Slovenska od prvej polovice 19. storočia do obdobia znárodňovacieho procesu. Ich právnym nástupcom sa krátko po svojom vytvorení v roku 1950 stala Štátna banka československá. Dňa 31. augusta 1951 bol zriadený pri Oblastnom ústave Štátnej banky československej pre Slovensko v Bratislave historicko-dokumentárny referát, ktorého úlohou bolo zbierať, katalogizovať a opatrovať historicko-dokumentárny materiál bývalých peňažných ústavov na Slovensku a metodicky usmerňovať jeho správu (obr. 1).

Dokumenty, ktoré vznikli činnosťou peňažných ústavov so sídlom v Bratislave a niekdajšom Západoslovenskom kraji, sa postupne sústreďovali

Obr. 1 Spisovňa Slovenskej Tatra banky v Bratislave v roku 1949

Obr. 2 Budova archívu NBS na Cukrovej ulici v Bratislave

do priestorov budovy bývalého kláštora v Marianke pri Bratislave. Pre ostatné územné oblasti Slovenska boli zriadené krajské podnikové archívy v Košiciach, Turčianskych Tepliciach, neskôr v Ružomberku a v Nitre. Kláštorná budova v Marianke nebola z rôznych dôvodov vhodná na trvalú úschovu zachovaných dokumentov, preto vedenie Štátnej banky československej pristúpilo v druhej polovici 70-tych rokov 20. storočia k výstavbe novej účelovej budovy v Bratislave-Trnávke na Krajnej ulici. Po vzniku Národnej banky Slovenska v roku 1993 sa do týchto priestorov sústredili aj archívne fondy z bývalých krajských archívov stredoslovenského a východoslovenského regiónu. V súčasnosti je takmer 5 000 bežných metrov archívnych dokumentov uložených v dvoch objektoch banky. V priestoroch ústredia Národnej banky Slovenska na Ulici Imricha Karvaša č. 1 v Bratislave, kde sa nachádza aj registratúra Národnej banky Slovenska, je uložená väčšia časť archívneho fondu Štátnej banky československej (ŠBČS) a archívny fond Národnej banky Slovenska. V objekte archívu na Cukrovej ulici č. 8 v Bratislave sú deponované archívne fondy peňažných ústavov, ktorých právnym nástupcom sa ŠBČS stala v polovici minulého storočia (obr. 2).

Archív je súčasťou Oddelenia registratúry a archívu odboru hospodárskych služieb Národnej banky Slovenska. Oddelenie zabezpečuje aj predarchívnu starostlivosť pre registratúrne záznamy vznikajúce z činnosti Národnej banky Slovenska.

Archívne fondy

V archíve Národnej banky Slovenska je sústredných viac ako 200 archívnych fondov a archívnych zbierok podávajúcich svedectvo o vzniku, vývoji

a charaktere činnosti bývalých peňažných ústavov. Sú hodnotným prameňom pri skúmaní jednotlivých etáp hospodárskeho a politického vývoja Slovenska, ako aj sociálneho postavenia nášho obyvateľstva. Archívne fondy a archívne zbierky deponované v archíve Národnej banky Slovenska možno z hľadiska náplne činnosti ich pôvodcov rozdeliť do štyroch skupín: fondy centrálnych bankových inštitúcií, fondy obchodných peňažných ústavov, fondy ľudových peňažných ústavov a fondy inštitúcií, ktoré sa konštituovali ako samostatné právnické osoby a ich vznik a pôsobenie priamo súviselo s činnosťou peňažných ústavov.

Archívne fondy boli v rokoch 2002 – 2010 doplnené o dokumenty, ktoré sa delimitovali z archívu Českej národnej banky. Archívne dokumenty z oblasti bankovníctva a peňažníctva sa nachádzajú i v rukách súkromných osôb, preto archív vyvíja úsilie o ich získanie. S týmto cieľom zriadila NBS Komisiu pre nadobúdanie a ohodnocovanie písomných, obrazových, zvukových a iných záznamov, ktorej úlohou je mapovať výskyt takýchto dokumentov, prípadne artefaktov, a následne zabezpečiť ich odkúpenie.

Archívne fondy centrálnneho bankovníctva

Národná banka Československá a jej právni predchodcovia – Prvou centrálnou bankou, ktorá ovplyvňovala menový vývoj na našom území, bola Rakúska národná banka založená 1. apríla 1816. V roku 1878 nadviazala na jej pôsobenie Rakúsko-uhorská banka, ktorá v rámci rozširovania svojej obchodnej činnosti zriadila na Slovensku päť filiállok (Košice, Bratislava, Banská Bystrica, Nitra, Žilina). Po vzniku Československej republiky úlohy emisnej banky plnil dočasne Bankový úrad ministerstva financií (BÚMF). Činnosť BÚMF bola ukončená 1. apríla 1926, keď bol konštituovaný nový právny subjekt Národná banka Československá

Obr. 3 Akcia Národnej banky československej z roku 1926

(NBČS) ako centrálna banka pre celé územie republiky (obr. 3). Prvá etapa existencie banky skončila 6. apríla 1939 po vzniku Slovenského štátu. K obnoveniu jej činnosti došlo až v roku 1945. V tom istom roku bol pre územie Slovenska zriadený Oblastný ústav so sídlom v Bratislave, ktorý mal v štruktúre banky autonómne postavenie. NBČS pôsobila až do roku 1950, keď jej funkciu prevzala Štátna banka československá. V archíve NBS je uložených vyše 70 bežných metrov písomnosti NBČS a jej právnych predchodcov od roku 1879, pričom obsahujú viacero cenných dokumentov dôležitých pre poznanie menového vývoja na Slovensku do roku 1950. Významným prameňom pri skúmaní činnosti emisných bánk sú výročné správy, účty a úverové listiny filiállok. Nachádzajú sa tu aj dokumenty o snahách slovenských finančných kruhov o reorganizáciu slovenského peňažníctva, ako aj o rozšírenie zastúpenia Slovákov v centrálnej banke.

Slovenská národná banka – Jej založenie priamo súvisí so vznikom Slovenského štátu a s potrebou vytvorenia novej emisnej banky, keďže NBČS stratila svoje opodstatnenie. Slovenská národná banka (SNB) pôsobila od 4. apríla 1939 do 26. novembra 1945, keď sa stala súčasťou NBČS a jej bývalé ústredie v Bratislave Oblastným ústavom pre Slovensko (obr. 4). Na jej čele stáli guvernér a viceguvernér, obaja menovaní na obdobie šiestich rokov. Prvým guvernérom bol v roku 1939 menovaný Imrich Karvaš a od októbra 1944 Rudolf Kubiš. Z činnosti SNB sa zachovalo 177 bm archívnych dokumentov z časového úseku 1939 až 1945. Zaujímavé sú písomnosti dokumentujúce vytvorenie a zavedenie slovenskej meny, obeh a evidenciu platidiel, výstavbu novej budovy ústredia i filiálky v Prešove. Dokumenty úverového odboru objasňujú postup pri poskytovaní úverov a popisujú celkový stav slovenského hospodárstva počas druhej svetovej vojny. Z činnosti devízového odboru sa zachovalo viacero významných písomností o obchodnej politike banky vo vzťahu k zahraničiu, hlavne však k Nemecku.

Štátna banka československá – Konštituovala sa v zmysle zákona č. 31/1950 Zb. ako jednotná socialistická banka s celoštátnou pôsobnosťou, v ktorej sa sústreďovali rozhodujúce funkcie: menová, úverová, peňažná a emisná. Išlo teda o centrálny riadený štátny peňažný ústav, ktorý začal svoju činnosť po završení organizačných a administratívnych príprav 1. júla 1950. Na základe zákona prevzala banka všetky práva a záväzky NBČS, Živnostenskej banky, Slovenskej Tatra banky a Poštovej sporiteľne. Pre územie Slovenska bol zriadený najprv Oblastný ústav pre Slovensko a po organizačných zmenách

Obr. 4 Súťažný návrh Štefana Bednára na 1 000 korunovú bankovku z roku 1940

v roku 1970 Hlavný ústav pre Slovenskú socialistickú republiku. Banka zanikla k 31. decembru 1992. V archíve NBS sa nachádza približne 3 000 bm spracovanej i nespracovanej písomnej registratúry Štátnej banky československej. V období rokov 1984 až 1989 sa postupne spracovávala a sprístupňovala písomná registratúra Oblastného ústavu pre Slovensko, a to od jeho vzniku až do roku 1970. Výsledkom práce sú štyri zväzky inventára.

Písomné registratúry a fondy obchodného bankovníctva

V 1. polovici 19. storočia sa na Slovensku ako súčasť Uhorska začínajú objavovať aj prvé obchodné banky na účastinnom základe, spočiatku pod označením „sporiteľňa“, neskôr „banka“, „ústav“ a pod.

Prvým samostatným peňažným ústavom bola **Bratislavská sporiteľňa** (*Pressburger Sparkasse*), neskôr Bratislavská I. sporiteľňa, založená v roku 1841 v Bratislave. V roku 1920 sa pod vplyvom ustanovení zákona o sporiteľniach premenovala na Bratislavskú I. sporivú banku. Pôsobila až do roku 1950, keď jej likvidáciu prevzala Slovenská všeobecná úverová banka (SVUB). Z viac ako storočnej činnosti banky sa zachovalo 61 bm písomností v ča-

Obr. 5 Akcia Bratislavskej sporiteľne (Pozsonyi takarékpénztár) z roku 1843

sovom rozsahu 1842 – 1949 (1953). Sú to najmä zápisnice správnych orgánov, výročné správy a záverečné účty, výpisy z firemného registra, výmery Povereníctva financií o likvidácii banky (obr. 5).

Podľa vzoru Bratislavskej sporiteľne vzniklo na našom území do konca štyridsiatych rokov 19. storočia ďalších jedenásť obchodných bánk (sporiteľní). Archív NBS uchováva písomné záznamy piatich sporiteľní, ktorých začiatky spadajú práve do tohto obdobia (Košická sporiteľňa, Košice; Zvolenská sporiteľňa, Banská Bystrica; Komárňanská sporiteľňa, Komárno; Banskoštiavnická sporiteľňa, Banská Štiavnica; Novozámocká sporiteľňa, Nové Zámky).

Na rovnakých základoch začali koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov 19. storočia vznikať i najstaršie čisto slovenské peňažné ústavy. Osobitnú pozornosť si zasluhuje najmä **Turčiansko-sväto-martinská sporiteľňa so sídlom v Martine** ako prvý peňažný ústav, ktorého správa a účastinný kapitál boli plne v slovenských rukách. Vznikla 7. apríla 1868 a zohrala významnú úlohu pri zakladaní ďalších slovenských peňažných ústavov, ako aj pri podpore slovenských

Obr. 7 Akcia Tatra banky v Martine z roku 1886

podnikateľských zámerov. V roku 1920 sa včlenila do Tatra banky v Martine.

V júni 1879 vzniká **Ružomerský účastinársky úverkový spolok v Ružomberku**. Až do založenia jeho prvej filiálky v Trstenej v roku 1893 išlo o lokálny peňažný ústav, ktorý sa v ďalšom období vypracoval na prvé miesto v sústave slovenských bánk. Banka významne zasiahla aj do budovania slovenského účastinárskeho priemyslu. V roku 1904 bola premenovaná na Úvernú banku, Ružomberok, pričom do jej čela sa postavil Vladimír Makovický. Po vzniku Československa sa vedenie spoločnosti rozhodlo pre zmenu názvu na Slovenská banka a presun centrály do Bratislavy. V roku 1948 v rámci prebiehajúceho koncentračného procesu peňažných ústavov splynula s Tatra bankou, čím sa vytvorila Slovenská Tatra banka, národný podnik v Bratislave. Archívny fond Slovenskej banky má rozsah 130 bm a zahŕňa písomnosti z rokov 1879 – 1948. Medzi historicky najzávažnejšie dokumenty patria písomnosti vo veci koncentrácie bánk a korešpondencia s vedením priemyselných spoločností (obr. 6).

Ďalšiu vývojovú etapu slovenského bankovníctva reprezentuje najmä **Tatra hornouhorská banka v Turčianskom Svätom Martine**, ktorej ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo 2. februára 1885. Banka výrazne zasiahla do vývinu slovenského peňažníctva a stala sa hybnou silou pri rozvoji slovenského účastinárskeho priemyslu. Za jej finančnej účasti bolo do začiatku prvej svetovej vojny založených 22 peňažných ústavov. V medzivojnovom období mala 38 filiálok a tri expositúry, čím sa radila medzi najväčšie slovenské peňažné ústavy. V roku 1948 splynula so Slovenskou bankou do už spomínanej Slovenskej Tatra banky. V archíve NBS je uložených 220 bm písomností Tatra banky (obr. 7).

V archíve NBS sa nachádzajú archívne fondy viacerých významných regionálnych bánk, ktoré

Zápisnica

konala sa v Ružomberku dňa 3.ho júnia 1879. roku vo pravidelne pozvanom zaradenom, ku všetkým podpisateľom účastníkom rozpravám, pripisom dňa 27.ho júla 1879. r. a pod. / prijatým vyhlásením v. Banského / Kojšického zvolaného valného zhromaždenia / Ružomerského účastinárskeho úverkového spolku.

Prítomní sú nasledujúci:

Poradie číslo	Meno podpisateľa účastiny			Meno účastiny	Meno podpisateľa účastiny			Meno účastiny
	Meno	Príjmenie	Podpis		Meno	Príjmenie	Podpis	
1.	Nádajci	Anton	10 - 10	Prenárika	266	61	261	
2.	Milec	Ján	10 - 14	Hájek	Imro	2	2	
3.	Orszagh	Josef	10 - 27	Bobiny	Antal	2	2	
4.	Somayfi	Alajos	10 - 10	Kraloványi	Antal	2	2	
5.	Marovics	Ján	15 - 15	Lejart	Karol	1	1	
6.	Marovics	Peter	25 - 25	Gulla	Matej	2	2	
7.	Blumberg	Josef	20 - 20	Borges	Josef	2	2	
8.	Hörményi	Karol	4 - 4	Klimko	Storán	2	5	
9.	Beniar	Dániel	10 - 10	Blymár	Josef	3	3	
10.	Kunay	Ján	12 - 20	Stolár	Ján	2	2	
11.	Marovics	Dániel	40 - 40	Hlavco	Ján	2	2	
12.	Thuranyi	Kalman	10 - 10	Migsa	Dániel	2	2	
13.	Thuranyi	Marton	2 - 2	Knyazovics	Andrej	3	3	
14.	Kubis	Ján	2 - 2	Hörményi	Ala	1	1	
15.	Skoll	Antal	1 - 1	Klein	Gustáv	3	5	
16.	Mogy	Antal	2 - 2	Hefes	Ján	3	3	
17.	Slejník	Antal	2 - 2	Sudácz	Vilém	20	20	
18.	Milan	Ján	8 - 8	Herin	Leopold	2	2	
19.	Knyazovics	Matej	2 - 2	Thuranyi	Andrej	4	4	
20.	Schultz	Mstislav	4 - 4	Boblan	Ján	2	2	
21.	Migsa	Jefan	1 - 1	Feider	Anton	4	1	
				Zostromady účastiny 266 61 261				
				Zostromady účastiny 266 66 333				

Obr. 6 Zápisnica z valného zhromaždenia Ružomerského účastinárskeho úverkového spolku z roku 1879

Obr. 8 Akcia Americko-slovenskej banky z roku 1921

vznikli koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia – **Myjavská banka**, ktorá ako konsolidovaný peňažný ústav pôsobila do roku 1948, keď splynula so Slovenskou bankou v Bratislave; **Ľudová banka v Novom Meste nad Váhom** založená z iniciatívy významného predstaviteľa slovenského peňažníctva Júliusa Markoviča, ktorá zanikla v roku 1920, keď sa zlúčila s Hospodárskou bankou v Trnave; **Zvolenská ľudová banka**, ktorá neskôr zmenila názov na Národná banka so sídlom v Banskej Bystrici a v roku 1940 bola premenovaná na Stredoslovenskú banku, pričom zanikla v roku 1948 splynutím s Tatra bankou; **Ľudová banka v Ružomberku** spojená predovšetkým s menom Andreja Hlinku, ktorá sa v roku 1948 zlúčila so Slovenskou bankou.

Po vzniku Československej republiky sa peňažná sústava na našom území rozšírila o viaceré peňažné ústavy. Významnou bola **Americko-slovenská banka** v Bratislave, založená americkým bankárom slovenského pôvodu Michalom Bosákom (obr. 8). V tom čase vznikla zo slovenských filiálok Maďarskej všeobecnej úvernej banky v Budapešti **Slovenská všeobecná a úverná banka** v Bratislave (SVUB). V roku 1930 prevzala väčšinu jej akciového kapitálu Banka československých légii. V roku 1941 bola nariadená jej likvidácia, ktorá sa skončila až v roku 1951.

V rovnakom období sa dôležitým článkom bankovej sústavy na Slovensku stali aj filiálky českých peňažných ústavov. **Živnotenská banka** v Prahe postupne otvorila svoje filiálky v Bratislave, Košiciach a Žiline a financovala viacero priemyselných podnikov na Slovensku. Najhustejšiu sieť úradovní si na Slovensku vybudovala ďalšia česká banka – **Banka československých légii** v Prahe, v roku 1939 premenovaná na Legio-

banku a v roku 1940 Českomoravskú banku. V roku 1948 prešli všetky aktíva a pasíva zrušených filiállok na SVUB.

Ďalšou dôležitou súčasťou bankovej sústavy na Slovensku boli aj nemecké a maďarské banky. Okrem už spomínanej Bratislavskej I. sporivej banky to boli najmä Bratislavská všeobecná banka; Eskontná a hospodárska banka, Bratislava; Tekovská ľudová banka, Levice; Spišská banka, Kežmarok; Spišská úverná banka, Levoča; Košická banka (do roku 1921 pod názvom Košická sporiteľňa) a Šahská sporivá banka (do roku 1921 názov Šahská sporiteľňa). Z uvedených bánk bližšie spomenieme najmä **Spišskú úvernú banku**, ktorá vznikla v roku 1869. Zaoberala sa predovšetkým investíciami do výstavby kúpeľov vo Vysokých Tatrách, kde najvýznamnejšou stavbou je Grandhotel v Starom Smokovci (obr. 9).

Vplyvnú zložku úverovej sústavy na Slovensku tvorili v rovnakom čase pobočky českých verejnoprávných peňažných ústavov **Hypotečnej banky českej** a **Zemskej banky**. Obidve otvorili v Bratislave svoju filiálku v roku 1924. Poslaním Hypotečnej banky českej na Slovensku bolo podporovať stavebný ruch poskytovaním dlhodobého hypotekárneho úveru. Do kompetencie filiálky Zemskej banky spadalo poskytovanie komunálnych, stavebných, melioračných a elektrifikačných úverov obciam, okresom, družstvám. Po vzniku Slovenského štátu v roku 1939 agendu filiállok prevzala novozałożená **Slovenská hypotečná a komunálna banka**, ktorá mala výhradné právo poskytovať dlhodo-

Obr. 9 Návrh projektu reštaurácie v Starom Smokovci od Gedeona Majunkeho z roku 1890

bý emisný úver na podklade vydávania záložných listov, komunálnych, železničných a elektrifikačných dlhopisov. Zanikla v roku 1948, keď jej práva a záväzky prešli na novozriadenú Investičnú banku, Praha.

Ďalším novým ústredným peňažným ústavom bola **Poštová sporiteľňa** zriadená 1. decembra 1938 so sídlom v Martine, neskôr v Bratislave. Jej úloha spočívala v sprostredkovaní bezhotovostného a hotovostného platobného styku. Ako samostatný peňažný ústav pôsobila do septembra 1948, keď sa zlúčila s pražskou Poštovou sporiteľňou a pretvorila sa na jej oblastný ústav. O dva roky neskôr splynula s novokonštituovanou Štátnou bankou československou.

Novou bankou bola tiež **Sedliacka banka** založená v roku 1942 v Bratislave, ktorá sústreďovala agrárny kapitál. Zanikla v roku 1948, keď splynula so Slovenskou bankou. Archívny fond pochádza z rokov 1941 – 1948 a obsahuje významné dokumenty o likvidácii peňažných ústavov, ktoré sa včlenili do Sedliackej banky.

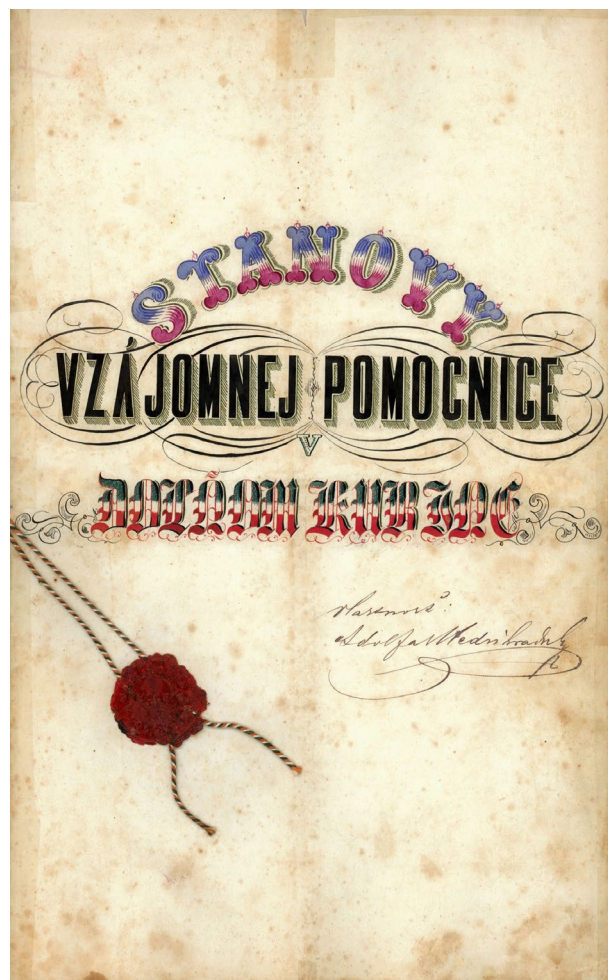
Počas druhej svetovej vojny získali na Slovensku veľký vplyv niektoré nemecké peňažné ústavy, najmä **Nemecká obchodná a úverná banka**, ktorá bola založená v roku 1903 pod názvom Bratislavská obchodná a úverná banka. Po roku 1939 sa dostala pod vplyv Drážďanskej banky a spolu s Union bankou sa stala hlavným reprezentantom nemeckého kapitálu na Slovensku. V roku 1945 bola vyhlásená za vojnovú korisť Červenej armády. V roku 1947 bola nariadená jej likvidácia, ktorá bola ukončená v roku 1950. Archívny fond je významným prameňom pre poznanie slovensko-nemeckých hospodárskych vzťahov v období rokov 1939 – 1945. **Union banka** v Bratislave bola založená v roku 1940 za účasti rakúskej banky *Creditanstalt Bankverein*, Viedeň, a Českej banky Union v Prahe. V roku 1941 prevzala aj slovenskú časť Českomoravskej banky s filiálkami. V roku 1946 bola nariadená jej likvidácia, ktorá trvala až do roku 1950. Z jej činnosti sa zachovalo 61 bm písomností. Časť dokumentov bola ako vojnová korisť v roku 1945 prevezená do Sovietskeho zväzu.

Po skončení druhej svetovej vojny došlo v obnovenej Československej republike k znárodneniu a postupnému zlučovaniu obchodných bánk, výsledkom čoho bol vznik **Slovenskej Tatra banky** v Bratislave, ktorá sa stala jedinou prevádzkovou bankou na Slovensku a v rokoch 1950 – 1991 pôsobila ako peňažný ústav v pokoji. Archívny fond dokumentuje prechod od trhového hospodárstva k direktívne riadenej ekonomike na Slovensku.

Národným podnikom s celoštátnou pôsobnosťou sa v roku 1948 stala aj **Investičná banka** so sídlom v Prahe a Oblastným ústavom pre Slovensko v Bratislave. Úlohy banky spočívali vo financovaní a peňažnej kontrole investícií, v poskytovaní dlhodobých pôžičiek a vo vykonávaní služieb pre Fond znárodneného hospodárstva a pre Fond bytového hospodárstva. Zmeny kompetencií banky a jej vnútorné organizačné prestavby sú zachytené v archívnom fonde, ktorý má rozsah 156 bm.

Archívne fondy ústavov ľudového peňažníctva

Dejiny peňažného družstevníctva na Slovensku siahajú do prvej polovice 19. storočia, keď sa začali formovať svojpomocné spolky s peňažným zameraním. V správe archívu sa v súčasnosti nachádzajú 3 bm písomností, ktorých pôvodcami sú Vzájomná pomocnica, Brezno, 1867 – 1910; Vzájomná pomocnica Dolný Kubín, (1868) 1869 – 1920; Vzájomná pomocnica Nemecká Ľupča, 1869 – 1873; Pomocná pokladnica Stará Turá, 1871 – 1948 (1950); Tisovská vzájomná pomocnica, Tisovec, 1871 – 1896; Vzájomná pomocnica Malé Stankovany, (1870)

Obr. 10 Stanovy Vzájomnej pomocnice Dolný Kubín z roku 1876

1875 – 1912 a Vzájomná pomocnica v Žiline 1873 – 1894 (obr. 10).

Po roku 1918 vznikajú na Slovensku centrály družstevných peňažných organizácií. Najstaršou bolo **Ústredné družstvo** so sídlom v Bratislave založené v roku 1919. Jeho úlohou bolo najmä zakladať družstvá, organizačne usmerňovať ich činnosť a prostredníctvom revízií kontrolovať správu a hospodárenie pridružených členských jednotiek. Fond v rozsahu 35 bm pochádza z rokov 1925 – 1949.

Organizačným ústredím živnostenských družstiev bol **Živnozväz, ústredie živnostenských a občianskych úverných ústavov a družstiev** v Bratislave, založený v roku 1923 ako ich koordinačná, organizačná, obchodná a od roku 1924 aj revízná centrála. Archív NBS uchováva 19 bm písomností tohto zväzu v časovom rozsahu 1925 – 1948. **Zväz roľníckych vzájomných pokladníc** so sídlom v Bratislave (ZRVP) bol vrcholovou riadiacou inštitúciou úverových družstiev stredného typu, známych pod názvom Roľnícke vzájomné pokladnice (RVP). Vznikol v roku 1924 a v prvých rokoch svojho účinkovania sa zameriaval prevažne na zkladanie RVP, organizovanie ich činnosti, kontrolu hospodárenia. Od roku 1931 bol aj finančnou centrálou, neskôr sa rozšírili jeho právomoci o revíznú činnosť. V archíve je uložených 40 bm dokumentov z činnosti zväzu. **Ľudové peňažné ústredie** so sídlom v Bratislave vzniklo v roku 1948 ako finančná centrála všetkých ľudových peňažných ústavov na Slovensku. Koncom novembra 1948 s ním splynulo Ústredné družstvo, Živnozväz a Zväz roľníckych vzájomných pokladníc.

Archívne fondy iných peňažných inštitúcií

V správe archívu NBS sa nachádzajú aj písomné registratúry fondov, ktoré nevykonávali bankové a peňažné operácie, ale ich vznik priamo súvisel s činnosťou peňažných inštitúcií alebo na ňu nadväzoval.

Všeobecný fond peňažných ústavov v republike Československej zriadený v roku 1924 vznikol za účelom zvýšenia ochrany vkladov a na zabezpečenie priaznivého rozvoja peňažnej sústavy. Fond združoval peňažné ústavy, ktoré prijímali vklady a poskytoval im finančnú výpomoc v prípade, že bola ohrozená ich existencia a záujmy vkladateľov. Pôsobil do roku 1948. **Zvláštny fond pre zmiernenie strát z povojnových pomerov** bol zriadený v roku 1924. V archíve NBS sú uložené

Obr. 11 Desatdolarová bankovka s podpisom Michala Bosáka z roku 1907

2 bm písomností z činnosti fondu z rokov 1924 – 1950, ktoré sa týkajú sanačnej výpomoci pre slovenské peňažné ústavy. Po vzniku Slovenského štátu bol Zvláštny fond na zmiernenie strát z povojnových pomerov spolu so Všeobecným fondom peňažných ústavov nahradený **Pomocným fondom peňažných ústavov v Bratislave**. Pôsobil do roku 1948. Z jeho činnosti je v archíve uložených 6 bm písomností z rokov (1938) 1941 – 1950. Ide predovšetkým o zápisnice Kuratória Pomocného fondu, stanovy, bilancie. **Ústredná likvidačná kancelária peňažných ústavov** bola zriadená v roku 1947 s cieľom dokončenia likvidácie nemeckých a maďarských bánk vyvíjajúcich činnosť na našom území pred rokom 1945. Pôsobila do roku 1949.

Archívne zbierky

Archív NBS systematicky buduje zbierky pri spracúvaní fondov, ktoré uschováva. Pomáha mu pri tom Komisia pre nadobúdanie a ohodnocovanie písomných, obrazových, zvukových a iných záznamov, ktorá pracuje v NBS od roku 1997. **Zbierka cenných papierov** pozostáva zo záložných a rentových listov, dlžobných úpisov, obligácií, štátnych pokladničných poukážok, podielových listov a účastín finančných a hospodárskych spoločností. Najstarším cenným papierom je účastina Bratislavskej sporiteľne z roku 1843. **Zbierka firemných tlačív** je vytvorená z tlačív priemyselných, obchodných, finančných a ďalších spoločností, ktoré pôsobili na Slovensku. Zahŕňa obdobie rokov 1911 až 1998. **Zbierka fotografií** sa člení na fotografie pochádzajúce z činnosti Štátnej banky československej a jej právnych predchodcov (najstaršie sú datované z roku 1923) a na fotografie pochádzajúce z činnosti NBS. **Zbierka kurzových listov** je vytvorená z dokumentov centrálnych bánk, ktoré pôsobili na našom území, ďalej Československej devízovej ústredne, Pražskej a Bratislavskej burzy, Hospodárskej redakcie Československej tlačo-

vej kancelárie, Československej obchodnej banky. **Zbierka pečiatok** pochádza z činnosti rôznych zaniknutých finančných inštitúcií. **Zbierka audiovizuálnych záznamov** obsahuje dokumentárne filmy z produkcie NBS so zameraním na peňažníctvo. **Zbierka vkladných knižiek** ako najstarší exemplár uchováva vkladnú knižku Bratislavskej sporiteľne z roku 1842. **Zbierka bankoviek** obsahuje papierovú menu Rakúsko-uhorskej monarchie, Československej republiky a Slovenskej republiky (obr. 11).

Archívna knižnica

Knižnica vznikla už počas existencie Štátnej banky československej. Bola vytvorená zo zbierok kníh rôznych bánk vyvíjajúcich na Slovensku činnosť pred rokom 1950 a neustále sa dopĺňa. V súčasnosti má knižničný fond takmer 3 700 jednotiek. Niektoré knihy sú jedinečné exempláre s veľkou historickou a informačnou hodnotou. Osobitnú skupinu tvoria periodiká, z ktorých drvivá väčšina sú už uzavreté celky – nevychádzajú. Skvostom je najstarší slovenský odborný bankový a peňažnícky časopis Slovenský peňažník, ktorý vychádzal v rokoch 1909 – 1922, s prerušením počas prvej svetovej vojny. Rovnako cenný je Slovenský kompas z roku 1911. Pozoruhodná je zbierka uhorských zákonov *Corpus iuris Hungarici* a hospodársky a finančný Compass (od roku 1881). Archívna knižnica poskytuje svoje služby pracovníkom Národnej banky Slovenska a verejnosti. Knihy a periodiká je pre verejnosť možné študovať len prezenčne počas stránkových hodín archívu Národnej banky Slovenska.

Aktivity a zámery archívu

Oddelenie registratúry a archívu poskytuje informácie a konzultácie ohľadom uchovávaných dokumentov odbornej a laickej verejnosti. Pri vybavovaní správnej agendy najmä v súvislosti s reštitučnými nárokmi žiadateľov, usporiadaním práv k nehnuteľnostiam a informáciami o majetku predkov spolupracuje s rôznymi úradmi a inštitúciami doma a v zahraničí. Výsledky spracúvania archívnych fondov sú uverejňované v mnohých periodikách a knižných publikáciách. V rokoch 1997 – 2003 bol na stránkach bankového časopisu Biatec publikovaný seriál článkov Osobnosti peňažníctva na Slovensku, na ktorý nadviazal seriál Peňažné ústavy na Slovensku. V roku 2000 zamestnanci archívu pripravili publikáciu Dokumenty z archívu NBS. V roku 2002 archív zorganizoval konferenciu Ľudia, peniaze a banky za účasti významných odborníkov z oblasti archeológie, numizmatiky, hospodárskych dejín a jazykoved-

cov zo Slovenska a Česka. Štúdie z konferencie boli publikované v rovnomennom zborníku.

V roku 2011 sa zamestnanci archívu podieľali na vydaní reprezentatívnej dvojjazyčnej publikácie Platidlá na Slovensku, ktorá mapuje vývoj peňazí na našom území od najstarších čias až do prijatia eura v roku 2009. V súčasnosti vyšlo 2. upravené vydanie tejto úspešnej publikácie, obsahujúce doplnené informácie o vývoji euromeny a tiež aktuálnych emisiách pamätných a zberateľských mincí.

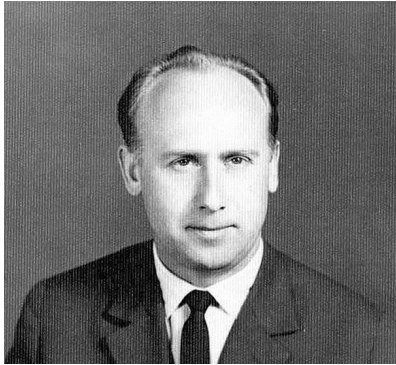
Pri príležitosti 20. výročia založenia Národnej banky Slovenska v roku 2013 bola vydaná dvojjazyčná kolektívna monografia Dejiny centrálného bankovníctva na Slovensku. Autormi jednotlivých kapitol sú predovšetkým súčasní i bývalí zamestnanci archívu Národnej banky Slovenska. Publikácia predstavuje ucelenú syntézu slovenského bankovníctva, zaoberá sa rekapituláciou vývoja bankovníctva a peňažníctva na území dnešného Slovenska v historickom priereze. V tom istom roku archív pripravil medzinárodnú konferenciu s rovnakým názvom, aký nesie uvedená monografia. Na konferencii vystúpili okrem domácich ekonómov a historikov tiež vedci z Česka, Rakúska, Maďarska a Chorvátska. Na podklade štúdií, ktoré odzneli na konferencii, vznikla v spolupráci s Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied kolektívna monografia Centrálné bankovníctvo v stredoeurópskom priestore, ktorá bola vydaná v roku 2014.

Archív je dlhoročným členom Európskej asociácie pre bankovú históriu so sídlom vo Frankfurte nad Mohanom. V spolupráci s touto organizáciou sa v máji 2003 konala v priestoroch Národnej banky Slovenska medzinárodná konferencia Ľudové bankovníctvo a finančný systém. Zamestnanci archívu sa ako zástupcovia banky pravidelne zúčastňujú workshopov a výročných konferencií tejto organizácie. Rovnako sa zúčastňujú stretnutí organizovaných Európskou centrálnou bankou – *Information Management Network*, ktoré organizuje pre skupinu registratúr a archívov centrálnych bánk Európskej únie k problematike správy registratúrnych záznamov a archívnych dokumentov. Zahraničná spolupráca sa zameriava aj na archív Českej národnej banky a *Bankhistorisches Archiv* Rakúskej národnej banky.

Od minulého roku používa oddelenie pri svojej práci informačný systém na správu registratúry certifikovaný Ministerstvom vnútra SR a informačný systém pre správu a spracovanie archívnych dokumentov.

O ĽUĎOCH, NA KTORÝCH SA NESMIE ZABUDNÚŤ (III. ČASŤ)

Za nestora hospodárskych dejín je považovaný **PhDr. Jozef Vozár, DrSc.** (11. 11. 1926 Nová Baňa – 22. 3. 2010 Dunajská Lužná). Začínal ako

*PhDr. Jozef Vozár, DrSc.
(11. 11. 1926 Nová Baňa –
22. 3. 2010 Dunajská Lužná)*

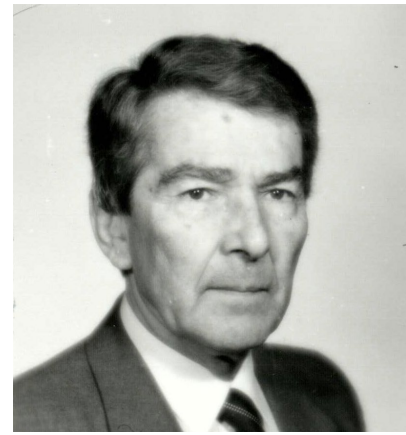
archívny referent Povereníctva vnútra na Krajskej správe v Nitre, no už v roku 1958 sa z tejto pozície dostal na čelo Ústredného banského archívu. Počas deväťročného pôsobenia vo funkcii sa postaral o získanie objektu archívu do vlastníctva Štátneho slovenského ústredného archívu, o jeho rekonštrukciu, o materiálne i personálne zabezpečenie archívu, či o presun a získanie nových fondov. V spolupráci s ďalšími kolegami vyhotovil 5-zväzkový inventár archívneho fondu Hlavný komorský-grófsky úrad v Banskej Štiavnici 1524 – 1919 (1924). V roku 1967 nastúpil do Historického ústavu SAV. Z jeho bohatej publikačnej činnosti spomeňme aspoň Zlatú knihu banícku, Denník princa Leopolda z cesty do stredoslovenských banských miest v roku 1764 a Kódex mestského a banského práva Banskej Štiavnice. Bol aj spoluautorom hospodárskych dejín vo viacerých syntetických prácach o histórii Slovenska. Bol redaktorom dvojzväzkových Dejín baníctva na Slovensku z roku 2003 a 2004, pričom do I. dielu sám napísal niekoľko kapitol.¹

O **PhDr. Vladimírovi Horváthovi** (7. 4. 1926 Chynorany – 14. 8. 2002 Bratislava) sa hovorilo ako o človeku s bezbrehými encyklopedickými vedomosťami o dejinách Bratislavy. Do Archívu mesta Bratislavy nastúpil v roku 1954, prežil tam 44 rokov, z toho 40 v pozícii riaditeľa. Bol autorom, spoluautorom alebo editorom takmer 50-tich archívnych pomôcok. Z historických prác sú vysoko cenené najmä Dejiny Bratislavy (1978), na ktorých sa podieľal ako autor a spoluzostavovateľ. Bol aj jedným z editorov „archivárskej

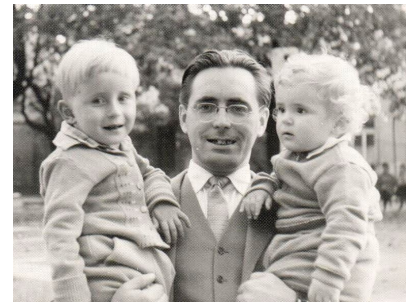
bible“ Ochrana, spracovanie a prístupňovanie archívnych dokumentov. Vypracoval návrh projektu súpisu archívnych dokumentov Tajného vatikánskeho archívu, na ktorom sa aj sám zúčastnil. Takmer desať rokov prednášal na strednej knihovníckej škole. Bol členom mnohých odborných komisií. Spoločnosť ocenila jeho celoživotnú prácu a dielo početnými rezortnými vyznamenaniami a v roku 1986 aj štátnym vyznamenaním Za zásluhy o výstavbu.²

Dlhoročný riaditeľ Štátneho archívu v Bratislave (od roku 1955) **PhDr. Jozef Watzka, CSc.** (14. 10. 1927 Trnava – 12. 4. 1990 Bratislava) začínal svoju archivársku kariéru v roku 1952 ako vedúci pobočky Pôdohospodárskeho archívu v Trenčíne. Jeho prvým významným počinom v oblasti archívnictva bolo vydanie Sprievodcu po archívnych fondoch Štátneho archívu v Bratislave v roku 1959. Bol aj spoluzostavovateľom sprievodcu pobočky Štátneho archívu v Nitre v roku 1963. Spracoval kongregačné písomnosti Bratislavskej župy z 18. storočia. Bohaté vedomosti využil pri písaní a zostavovaní príručky Ochrana, prístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov vydanéj v roku 1988. Pôsobil v mnohých celoštátnych komisiách, aj vo Vedeckej archívnej rade. Pravidelne anotoval francúzsky časopis *La Gazette des Archives*, bol častým recenzentom diel a niekoľko prác venoval aj hospodárskym dejinám Slovenska.³

Popredným a výrazným predstaviteľom generácie, ktorá začala budovať základy moderného

*PhDr. Vladimír Horváth
(7. 4. 1926 Chynorany –
14. 8. 2002 Bratislava)*

*PhDr. Jozef Watzka, CSc.
(14. 10. 1927 Trnava –
12. 4. 1990 Bratislava) so synmi*

¹ KAŠIAROVÁ, Elena. Jozef Vozár – nestor hospodárskych dejín. In *Slovenská archivistika*, 2008, roč. XLIII, č. 1, s. 218 – 221; KAŠIAROVÁ, Elena. Za Jozefom Vozárom. In *Slovenská archivistika*, 2010, roč. XLV, č. 2, s. 177 – 178.

² KARTOUS, Peter. Na rozlúčku s kolegom, priateľom a učiteľom PhDr. Vladimírom Horváthom (1926 – 2002). In *Slovenská archivistika*, 2002, roč. XXXVII, č. 2, s. 235 – 237.

³ SINKOVÁ, Beatrix. Nedožitý narodeniny PhDr. Jozefa Watzku, CSc. In *Fórum archivárov*, 1997, roč. VIII, č. 8, s. 21 – 24.

*PhDr. Jozef Kočiš, CSc.
(23. 1. 1928 Hurbanovo –
4. 11. 2013 Beluša)*

župa I. (1584 – 1879), ako i inventár Turzovskej korešpondencie. Bol spoluautorom a zostavovateľom Sprievodcu po archívnych fondoch Štátneho archívu v Bytči, členom Vedeckej archívnej rady, redakčnej rady časopisu Slovenská archivistika, predsedom Krúžku považských historikov, členom Ústredného výboru Slovenskej historickej spoločnosti v Bratislave a pod. Preslávili ho práce Alžbety Báthoryová a palatín Thurzo, Neznámy Jánošík a Žofia Bošňáková.⁴

Archivárom a hudobným skladateľom bol **Ferdinand Brehovský** (30. 3. 1928 Bratislava – 27. 7. 2005 Bratislava).

Ferdinand Brehovský (30. 3. 1928 Bratislava – 27. 7. 2005 Bratislava) s Milanom Antoničom (vľavo) v roku 1997

V roku 1945 sa zamestnal v Československom rozhlase v Bratislave ako vedúci gramoarchívu a od roku 1957 prešiel do archívu Československej televízie – do Televízneho štúdia Bratislava. Od roku 1961 sa stal jeho vedúcim. V archíve sa nachádzajú desiatky jeho tanečných skladieb, z ktorých niektoré zľudoveli. Vďaka svojej profesionalite sa stal legendou.⁵

archívniectva, bol **PhDr. Jozef Kočiš, CSc.** (23. 1. 1928 Hurbanovo – 4. 11. 2013 Beluša). Bol jedným z prvých žiakov novootvoreného odboru archívniectva. Od roku 1955 pracoval vo vtedajšom Slovenskom ústrednom archíve v Bratislave a v rokoch 1955 – 1990 viedol kolektív Štátneho oblastného archívu v Bytči. Okrem iného vypracoval podrobný inventár fondu Oravská

Prvým absolventom archívniectva už navždy ostane **doc. PhDr. Juraj Žudel, DrSc.** (9. 1. 1929 Zemianska Olča – 18. 12. 2009 Bratislava). V archívniectve, konkrétne v Štátnom ústrednom archíve, odpracoval celkom 14 rokov. Stál aj pri zrode Slovenskej archivistiky a ako výkonný redaktor pripravil do tlače jej prvých päť čísel. Aj po odchode do Geografického ústavu SAV v marci 1968 naďalej prispieval

*doc. PhDr. Juraj Žudel, DrSc.
(9. 1. 1929 Zemianska Olča –
18. 12. 2009 Bratislava)
s prof. Jozefom Šimončičom
a prof. Richardom Marsinom
v roku 1957 (sprava doľava)*

do časopisu. Bol mimoriadne publikačne činný. Okrem iného bol spoluautorom dvoch sprievodcov po fondoch Štátneho slovenského ústredného archívu. Výsledkom jeho viac ako 50-ročnej vedeckej aktivity sú štyri knižné monografie a takmer 90 vedeckých štúdií, samostatných máp, odborných prác a vedecko-populárnych statí. Venoval sa pedagogickej činnosti na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave.⁶

Prof. PhDr. Ján Hučko, DrSc. (7. 3. 1929 Stará Turá – 21. 3. 2001 Bratislava) je nám, archivárom známy predovšetkým ako historik a vysokoškolský pedagóg. Bol absolventom Pedagogickej fakulty UK v odbore história a slovenský jazyk. V roku 1958 začalo jeho pôsobenie na Katedre československých dejín a archívniectva FiF UK a po smrti prof. Miloša Gosiorovského sa stal na 15 rokov vedúcim Katedry československých dejín a archívniectva FiF UK. Vedecké dielo venoval slovenskému národnému obrodeniu. Za jeho najvýznamnejšie prácu sa považuje dielo Sociálne zloženie a pôvod slovenskej obrodeneckej inteligencie z roku 1974.⁷

V rokoch 1956 – 1991 pracoval v Štátnom archíve v Banskej Bystrici-Radvani pôvodným vzdelaním historik **Peter Chlebo** (29. 9. 1930 Uhorská

⁴ KURUCÁROVÁ, Jana. Jozef Kočiš. In *Fórum archivárov*, 1997, roč. VIII, č. 4, s. 23 – 24.

⁵ GREGOROVÁ, Viera. Za Ferkom Brehovským. In *Fórum archivárov*, 2005, roč. XIV, č. 4, s. 22 – 24.

⁶ RAGAČOVÁ, Júlia. Zomrel Doc. PhDr. Juraj Žudel, DrSc. In *Fórum archivárov*, 2009, roč. XVIII, č. 4, s. 34; KVASNICOVÁ, Oľga. Osobnosti slovenského archívniectva. In *Fórum archivárov*, 2009, roč. XVIII, č. 1, s. 17 – 19.

⁷ Ján Hučko [online] [cit. 2017-06-25]. Dostupné na internete: http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/jan-hucko#curriculum_vitae.

Ves – 26. 6. 1998, poch. v Liptovskom Jáne). V rokoch 1961 – 1981 bol riaditeľom archívu. Okrem sprístupňovania a spracovania archívnych fondov participoval na zostavení a vydaní Sprievodcu po archívnych fondoch Štátneho archívu v Banskej Bystrici. MV SR mu v roku 1979 udelilo Križkovu medailu.⁸

Od roku 1958 pracoval v archívnictve významný historik a neskorší riaditeľ Štátneho archívu v Prešove **PhDr. Andrej Lukáč, CSc.** (2. 5. 1931

Kuková – 5. 12. 1987

Košice). V rokoch 1961 – 1969 bol vedúcim Štátneho archívu v Košiciach, pobočky v Prešove. Následne bol vymenovaný za riaditeľa Štátneho oblastného archívu v Prešove. V tejto funkcii pôsobil až do svojej smrti. Publikoval štúdie k východoslovenskému roľníckemu

povstaniu z roku 1831 a k postaveniu poddaných v 1. polovici 19. storočia. Bol spoluautorom monografií Dejiny Rožňavy a Dejiny Trebišova, členom redakčnej rady zborníka Nové obzory, predsedom Východoslovenskej pobočky Slovenskej historickej spoločnosti a dlhoročným predsedom Slovenského esperantského zväzu. Za príkladnú prácu mu bola udelená Križkova medaila (1979) a rezortné vyznamenanie Vzorný pracovník MV SSR (1981).⁹

Na budovaní Okresného a neskôr Oblastného archívu v Šali sa podieľal **Štefan Benci** (3. 4. 1931 Hájske – 27. 6. 1980 Šaľa). Pracoval v rôznych pozíciách na Okresnom národnom výbore v Šali, no kvôli úrazu, ktorý sa mu stal na základnej vojen-

skej službe, bol prepustený ako čiastočný vojnový invalid. V roku 1955 nastúpil do archívu a od roku 1960 sa stal jeho vedúcim. Podieľal sa na organizačnom zabezpečení Okresného a neskôr Oblastného archívu v Šali. V roku 1965 sústredil dokumenty z okresu Dunajská Streda, ktorým hrozilo zničenie. Zaslúžil sa o priestorové zabezpečenie vlastného archívu a dočasné umiestnenie Štátneho oblastného archívu v Nitre, realizovaním generálnej opravy kaštieľa v Šali. MV SR mu udelilo Križkovu medailu.¹⁰

JUDr. PhDr. František Palko (27. 6. 1931 Topoľčany – 28. 11. 2014 Bratislava) patril medzi archivárov prvej generácie organizovaného slovenského archívnictva. Vynikal svojou pracovitosťou a skromnosťou. Bol archivárom, právnikom, archívnym pedagógom a najmä informatikom. Mal výborné jazykové znalosti (angličtina, francúzština, latinčina, nemčina). Archívnictvo študoval na FiF UK v Bratislave. Počas štúdia začal pracovať na Slovenskej archívnej správe, neskôr v Štátnom slovenskom ústrednom archíve. Popri zamestnaní vyštudoval aj právo a získal doktorát z práv a filozofie. Od roku 1973 pracoval v Právnickom ústave Ministerstva spravodlivosti SSR, kde si našiel novú záľubu – informatiku. Informatike sa venoval aj po roku 1982, keď sa vrátil naspäť do Štátneho ústredného archívu Slovenskej socialistickej republiky. Tu pracoval až do odchodu na dôchodok v roku 1994. V rokoch 1994 – 2002 prednášal na Katedre histórie Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave dejiny vývoja práva a základy práva a v rokoch 1995 – 2002 na Škole knihovníckych a informatických štúdií predmety využívanie archívnych dokumentov a základy práva. Pre Slovenskú archivistiku anotoval už od roku 1966 francúzsky časopis *La Gazette des Archives*.¹¹

PhDr. Andrej Lukáč, CSc. (2. 5. 1931 Kuková – 5. 12. 1987 Košice) tretí zľava

JUDr. PhDr. František Palko (27. 6. 1931 Topoľčany – 28. 11. 2014 Bratislava) so Zuzanou Kollárovou (vľavo)

Štefan Benci (3. 4. 1931 Hájske – 27. 6. 1980 Šaľa)

⁸ KOVÁČOVÁ, Anna. Za Petrom Chlebom. In *Slovenská archivistika*, roč. XXXIII, 1998, č. 2, s. 244 – 245.

⁹ BODNÁROVÁ, Miloslava. K nedožitému výročiu Andreja Lukáča. In *Fórum archivárov*, 2012, roč. XXI, č. 1, s. 31.

¹⁰ CIMERMANOVÁ, Alžbeta. Za archivárom Štefanom Bencim. In *Slovenská archivistika*, 1981, roč. XVI, č. 1, s. 218 – 219.

¹¹ RÁKOŠ, Elo. JUDr. PhDr. František Palko šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, 1991, roč. XXVI, č. 1, s. 206 – 207; KARTOUS, Peter. JUDr. PhDr. František Palko osemdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, 2012, roč. XLVII, č. 1, s. 201 – 202.

Bohumír Kostický (10. 12. 1932 Bratislava – 15. 11. 1991 Bratislava) vľavo v prvom rade s Michalom Kušíkom a Františkom Sedlákom v roku 1983

Po jeho zrušení ostal pracovať na Bojníckom zámku ako múzejník. Menovací dekrét riaditeľa Slovenskej archívnej správy dostal v roku 1971. Často sa zastával kolegov – archivárov v zložitom období 70. rokov. Položil základný kameň terajšieho Slovenského národného archívu. Neuposlúchol príkaz vrchnosti, aby všetky knihy považované za prohibitné boli zničené, rovnako neuposlúchol príkaz na prepustenie „nepohodlných“ kolegov zo siete štátnych archívov. Od roku 1979 pracoval ako vedecký pracovník v Štátnom ústrednom archíve Slovenskej socialistickej republiky.¹²

Čestný predseda Spoločnosti slovenských archivárov **PhDr. Ján Milan Dubovský** (7. 6. 1933 Trnava – 1. 4. 2005 Šenkvice) ako absolvent klasickej filológie a histórie na Univerzite Komenského v roku 1960 nastúpil ešte pred ukončením vysokoškolského štúdia do Okresného archívu v Pezinku. Po reforme štátnej správy v tom istom roku vznikol Štátny okresný archív Bratislava – vidiek, kde sa stal riaditeľom. Bol jedným z prvých na Slovensku, ktorý sa opovážil pustiť do novostavby archívu na okraji Modry. Podarilo sa mu dobudovať archív nielen materiálne, ale aj personálne, takmer na úroveň štátneho oblastného archívu. Jeho sprievodca po fondoch Štátneho okresného archívu Bratislava – vidiek sa stal vzorom pre ostatné archívy. Vystúpil na stovkách vedeckých konferencií, publikoval veľké množstvo odborných prác. Osobitnou kapitolou je jeho štúdium vo vatikánskom archíve. Za svoju prácu

získal množstvo ocenení. Ako prvému slovenskému archivárovi mu udelil prezident republiky Rad Ľudovíta Štúra II. triedy za významné výsledky v oblasti archívnictva a regionálnej historiografie. Dňa 14. decembra 1998 dostal za celoživotné dielo Pamätnú medailu Štefana Moyzesa od predsedu Matice slovenskej Jozefa Markuša.¹³

Excelentným archivárom, od roku 2003 laureátom štátneho vyznamenania Pribinov kríž za celoživotné dielo v oblasti archívnictva, slovenských dejín a dejín správy, bol **PhDr. Elemír Rákoš, CSc.** (14. 9. 1935 Rimavská Sobota – 6. 9. 2003 Bratislava). Takmer štyridsať rokov pracoval v Slovenskom národnom archíve, bol dlhoročným vedúcim oddelenia nových fondov a od roku 1990 viedol kabinet vedy a výskumu. Od roku 1973 pôsobil aj ako externý učiteľ na Katedre archívnictva a pomocných vied historických na FiF UK v Bratislave. Aktívne pracoval vo viacerých vedeckých komisiách SAV, bol dlhoročným členom zmiešanej komisie historikov Maďarska a Slovenska, Vedeckej archívnej rady a redakčnej rady Slovenskej archivistiky. V roku 1990 sa stal zakladajúcim členom Spoločnosti slovenských archivárov a do roku 1994 bol jej prvým predsedom. Venoval sa hlavne archívnej teórii a rozpracoval teóriu archívneho fondu.¹⁴

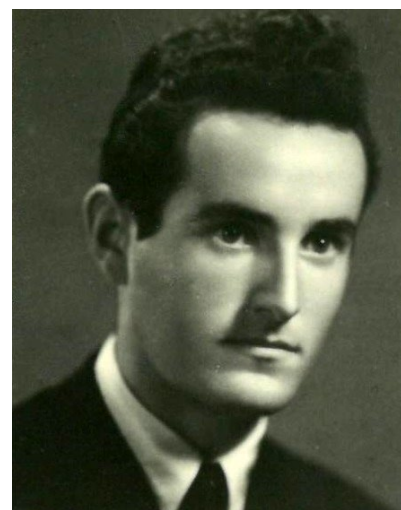
Temer celý svoj pracovný život do roku 1999

získal množstvo ocenení. Ako prvému slovenskému archivárovi mu udelil prezident republiky Rad Ľudovíta Štúra II. triedy za významné výsledky v oblasti archívnictva a regionálnej historiografie. Dňa 14. decembra 1998 dostal za celoživotné dielo Pamätnú medailu Štefana Moyzesa od predsedu Matice slovenskej Jozefa Markuša.¹³

Temer celý svoj pracovný život do roku 1999

PhDr. Ján Milan Dubovský (7. 6. 1933 Trnava – 1. 4. 2005 Šenkvice) vľavo s Jozefom Šimončičom, Jozefom Melicherom, Vojtechom Štibrným a Alexandrom Zrebeným v roku 1964

PhDr. Elemír Rákoš, CSc. (14. 9. 1935 Rimavská Sobota – 6. 9. 2003 Bratislava) v roku 1955

¹² SPIRITZA, Juraj. In memoriam Bohumíra Kostického (10. decembra 1932 – 15. novembra 1991). In *Slovenská archivistika*, 1992, roč. XXVII, č. 1, s. 196 –199.

¹³ Informácia pre Vás... In *Fórum archivárov*, 1999, roč. X, č. 1, s. 23; NOVÁKOVÁ, Veronika. Zomrel PhDr. Ján Milan Dubovský, čestný predseda Spoločnosti slovenských archivárov. In *Fórum archivárov*, 2005, roč. XIV, č. 3, s. 20 – 24.

¹⁴ KARTOUS, Peter. PhDr. Elemír Rákoš, PhD. laureátom štátneho vyznamenania. In *Slovenská archivistika*, 2003, roč. XXXVIII,

PhDr. Slavko Churý (30. 5. 1935 Bratislava – 1. 11. 2006 Bytča)

strávil v archíve v Bytči **PhDr. Slavko Churý** (30. 5. 1935 Bratislava – 1. 11. 2006 Bytča). Tu nastúpil po absolvovaní vysokej školy ako referent pre štátne archívy a archívy národných výborov v kraji Žilina. Výnimkou boli roky 1961 – 1963, keď bol riaditeľom novovzniknutého Literárnohistorického múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši. V archíve prešiel viacerými funkciami. Venoval sa sprístupňovaniu starších fondov, najmä z regiónu Liptova. Vypracoval viac ako 20 zväzkov archívnych pomôcok. Bol odborníkom na slovensko-bulharské vzťahy. Ako edície spracoval *Dokumenty k slovenskému národnému a sociálnemu hnutiu (1861 – 1919)* a *Dokumenty k česko-slovensko-bulharským stykom (1945 – 1960)*. Bol spoluautorom druhého zväzku sprievodcu po bytčianskom archíve, stál pri zrode mnohých monografií obcí, bol teda odborne a publikačne činný. Za jeho prácu mu bola v roku 1979 udelená Križkova medaila.¹⁵

Medzi archivárov patrilo aj významný a doma i v zahraničí uznávaný medievista a pedagóg **doc.**

doc. PhDr. Ján Beňko, CSc. (10. 10. 1942 Mestisko – 16. 6. 1998 Bratislava) vľavo s Ivanom Chalupčickým, Virgíniou Mislovičovou a Alžbetou Liščákovou v roku 1977

medzičasom premenovanej na Odbor archívnic-tva a spisovej služby Ministerstva vnútra SR. Do Encyklopédie Slovenska napísal 700 hesiel. Stre-

PhDr. Ján Beňko, CSc. (10. 10. 1942 Mestisko – 16. 6. 1998 Bratislava). Pracoval v Štátnom ústrednom archíve, neskôr vo vojenskom historickom ústave, potom na Slovenskej archívnej správe, osemnásť rokov v Encyklopedickom ústave SAV a napokon opäť na archívnej správe

dobodom jeho záujmu bola problematika osídlenia severného Slovenska v stredoveku a napísal aj druhú cennú knihu – *Starý Turiec*. Mnohých si podmanil nielen svojou erudovanosťou, no najmä žičlivosťou, s ktorou pomáhal pri práci hlavne začínajúcim kolegom.¹⁶

Celkom 36 rokov zo svojho života prežil v archíve, najskôr ako pracovník a neskôr ako riaditeľ, **Mgr. Peter Tesák** (23. 6. 1945 Bia, Maďarsko – 12. 11. 2007 Levice). Po absolvovaní štúdia dejepisu a ruského jazyka pôsobil v rokoch 1967 – 1971 ako učiteľ. V roku 1971 začal pracovať v Štátnom okresnom archíve v Levcích a od februára 1990 s dvadsaťmesačnou prestávkou do 21. septembra 2007 tu bol riaditeľom. Venoval sa hlavne regionálnej histórii a považovali ho za chodiacu encyklopédiu.¹⁷

Prvým slovenským profesionálnym rozhlasovým archivárom bol **PhDr. František Horvat** (24. 8. 1947 Piešťany – 9. 10. 2005 Bratislava). Vedúcim vtedajšieho Archívu Československého rozhlasu sa stal v roku 1971. Ujal sa rozhlasového tzv. „zlatého fondu“, postaral sa o pretvorenie tohto súboru na fond zvukových dokumentov. Presadzoval využívanie zvukových dokumentov v rozhlasovej tvorbe a propagoval nové odvetvia archívnej praxe vôbec. V 70. a 80. rokoch bolo pod jeho vedením vydaných niekoľko príručiek o textoch odvysielaných relácií a o zvukových dokumentoch, rovnako aj katalógov archívnych pomôcok. Na prelome tisícročí sa zvukovým dokumentom venoval aj na pôde Medzinárodného združenia zvukových a audiovizuálnych archívov. Bol aj uznávaným fotografom a výtvarným publicistom.¹⁸

Od pomocného pracovníka v roku 1968 až po riaditeľa Štátneho ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici v roku 1992 sa vypracoval **PhDr. Jozef Surovec** (14. 2. 1948 Banský Stude-

Mgr. Peter Tesák (23. 6. 1945 Bia, Maďarsko – 12. 11. 2007 Levice)

č. 1, s. 3 – 4; KARTOUS, Peter. Na rozlúčku s kolegom a priateľom PhDr. Elemírom Rákošom, PhD. In *Slovenská archivistika*, 2003, roč. XXXVIII, č. 2, s. 226 – 227.

¹⁵ KURUCÁROVÁ, Jana. Za PhDr. Slavkom Churým. In *Slovenská archivistika*, 2007, roč. XLII, č. 1, s. 199 – 200.

¹⁶ VRTEL, Laco. Za doc. PhDr. Jánom Beňkom, DrSc. In *Fórum archivárov*, 1998, roč. IX, č. 7, s. 17 – 19.

¹⁷ KVASNICOVÁ, Oľga. Za Petrom Tesákom. In *Fórum archivárov*, 2007, roč. XVI, č. 4, s. 27 – 28.

¹⁸ DRAXLER, Vladimír. Zomrel Fero Horvat. In *Slovenská archivistika*, 2006, roč. XLI, č. 1, s. 188 – 190.

*PhDr. Jozef Surovec (14. 2. 1948
Banský Studenec – 31. 12. 2008
Banská Štiavnica)*

mi medailami bol odmenený za prácu v prospech mesta Banská Štiavnica a pomoc a spoluprácu so Slovenským banským múzeom.¹⁹

PhDr. Júlia Hautová (8. 8. 1949 Bratislava – 23. 7. 2014 Bratislava), absolventka archívnickva, pracovala od roku 1972 v Archíve Ústavu marxizmu-leninizmu ÚV KSS, v rokoch 1983 – 1989 ako vedúca archívu. V rokoch 1990 – 1996 pracovala v Archíve Univerzity Komenského a od roku 1992 bola jeho vedúcou. Výsledkom jej práce bolo viacero edícií prameňov a štúdií. Od roku 1997 bola zamestnaná na Odbore archívov a registratúr Sekcie verejnej správy MV SR ako redaktorka Slovenskej archivistiky.

*PhDr. Júlia Hautová
(8. 8. 1949 Bratislava –
23. 7. 2014 Bratislava)*

V rokoch 2005 – 2009 zastávala funkciu referentky pre štátne archívy.²⁰

V roku 1974 ukončila štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, odbor archív-

nec – 31. 12. 2008 Banská Štiavnica). Ako zástupca riaditeľa a neskôr ako riaditeľ mal výrazný podiel na revitalizácii budov archívu, venoval sa náročnému spracovaniu fondov, pri ktorých boli potrebné technické vedomosti a rovnako aj publikoval v tejto oblasti. Jeho prínos bol ocenený udelením Križkovej medaily a v roku 2008 aj najvyšším archivárskym vyznamenaním Sasinkovou medailou. Pamätnými

nictvo **PhDr. Virgínia Rozložníková, rod. Mislovičová** (28. 12. 1950 Bratislava – 16. 8. 2012 Cyprus). V tom istom roku nastúpila do Štátneho okresného archívu v Poprade, kde sa 1. januára 1979 stala riaditeľkou. V Poprade pôsobila do 30. septembra 1983, v tom čase sa stala riaditeľkou Štátneho oblastného archívu v Levoči. V roku 1980 získala titul doktorky filozofie. Vo svojej práci sa venovala predovšetkým starším dejinám a najmä dejinám Kežmarku a spišských miest, čo jej umožňovali aj veľmi dobré jazykové znalosti. Bola členkou Spišského dejepisného spolku (1990) a Spoločnosti slovenských archivárov (1990).²¹

Obetavou pracovníčkou bola **Helena Lalková** (9. 3. 1951 Jasenica – 3. 2. 1998 Považská Bystrica). Bola dlhoročnou archivárkou a od roku 1979 riaditeľkou Štátneho okresného archívu v Považskej Bystrici. Zaslúžila sa o vybudovanie archívu v Považskej Bystrici, ale aj o realizáciu množstva prednášok a propagáciu archívu hlavne medzi školákmi.²²

*PhDr. Virgínia Rozložníková,
rod. Mislovičová
(28. 12. 1950 Bratislava –
16. 8. 2012 Cyprus) vpravo
s Boženou Malovcovou*

*Helena Lalková
(9. 3. 1951 Jasenica –
3. 2. 1998 Považská Bystrica)*

Zuzana Kollárová

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad

¹⁹ KAŠIAROVÁ, Elena. Za PhDr. Jozefom Surovcem. In *Fórum archivárov*, 2009, roč. XVIII, č. 1, s. 16 – 17.

²⁰ KVASNICOVÁ, Oľga. Jubilantka PhDr. Júlia Hautová, rod. Platthyová. In *Fórum archivárov*, 2009, roč. XVIII, č. 3, s. 33.

²¹ KOLLÁROVÁ, Zuzana. *Bibliografia archivárov a Štátneho okresného archívu v Poprade*. Poprad : UNIVERSUM, 1994, s. 36 – 38.

²² SLOBODA, Elo. Za Helenou Lalkovou (1951 – 1998). In *Slovenská archivistika*, 1988, roč. XXXIII, č. 1, s. 216 – 217.

DO VAŠEJ KNIŽNICE RECENZIE

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992.* Vyšehrad, 2015, 688 s. ISBN 978-80-7429-631-4.

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc. sa narodil v roku 1954 a v súčasnosti pôsobí v Ústave T. G. Masaryka v Prahe a zároveň v Archíve AV ČR. Predmetná publikácia *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992* predstavuje jej druhé doplnené vydanie. Samotný autor už v úvode upozorňuje čitateľov na to, že ide o čiastkové korektúry, ktoré v žiadnom prípade nemenia prezentované závery prvého vydania.

V českej aj slovenskej historiografii existuje pomerne široká základňa publikácií, ktoré prezentujú výsledky vedeckých výskumov z rôznych oblastí českých a slovenských dejín. Predložená publikácia sa zaoberá vývinom a vývojom česko-slovenských vzťahov od prvej svetovej vojny až po rok 1992. Je veľkým prínosom, že autor vzhľadom na záujem čitateľov pristúpil k druhému vydaniu tejto monografie, pričom v druhom vydaní neopomína ani nové poznatky z danej problematiky prezentované v priebehu troch rokov od jej prvého vydania.

V rámci štruktúry sa publikácia delí na dvanásť hlavných kapitol. V nich sa autor venuje nielen česko-slovenským vzťahom, ale zameriava sa taktiež konkrétne na územie Slovenska a Slovákov. Pre prehľadnosť textu sú kapitoly ďalej členené na podkapitoly, v ktorých autor detailnejšie analyzuje stanovenú problematiku.

Prvá kapitola *Vznik společného státu Čechů a Slováků* predstavuje okolnosti, ktoré ovplyvňovali zblížovanie Slovákov a Čechov a ich budovanie koncepcie spoločného štátu. Autor upozorňuje na rozpory medzi domácimi a zahraničnými politickými činiteľmi v otázke usporiadania budúceho štátu Čechov a Slovákov. Objektívne sa stavia k hodnoteniu udalostí, ktoré viedli k podpisu Pittsburskej dohody v máji 1918, ako aj k jej následnému začleneniu do ústavy. Ide napríklad o publikované závery, ktoré hovoria o tom, že T. G. Masaryk už ako zvolený prezident republiky nech-

cel autonómiu Slovenka. Na druhej strane by ani nemal možnosť ju presadiť, pretože mu ústava nedávala právo rozhodovať o štátoprávnom usporiadaní. V tejto súvislosti musíme s autorom súhlasiť aj v názore, že koncepcia Pittsburskej dohody a presadzovania autonómie zo strany Slovenskej ligy v Amerike bola ovplyvnená americkým ústavným systémom. Ten totiž priznáva prezidentovi aj výkonnú moc. V záverečnej časti kapitoly sa autor venuje samotnému vzniku Československého štátu v októbri 1918 a Martinskej deklarácii podpísanej 30. októbra. J. Rychlík sa taktiež zaoberá témou tajného dodatku Martinskej deklarácie. Vo svojich záveroch vyvracia skutočnosť, že by tento tajný dodatok existoval. Zmenu v texte deklarácie vysvetľuje ako následok nových informácií z Prahy, ktoré hovorili už o vyhlásení samostatného štátu. Dôsledkom toho bol fakt, že v texte deklarácie bol odstránený bod, ktorý hovoril o požiadavke samostatného zastúpenia Slovákov na mierovej konferencii. Namiesto neho bol do textu vložený pasus o tom, že si slovenský národ vyhradzuje právo na sebaurčenie. Autor preto odmieta akékoľvek špekulácie o sfaľovaní textu deklarácie, ako aj úvahy o tom, že po desiatich rokoch spoločného

štátu Čechov a Slovákov mal byť upravený česko-slovenský pomer.

Druhou kapitolou je stať s názvom *Slovensko v I. Československé republike*. V nej sa autor vyjadruje k otázkam práva na sebaurčenie, predovšetkým maďarskej menšiny, na vtedajšom území Slovenska. Ako uvádza, je pochopiteľné, že rovnako ako Slováci odmietali žiť v Rakúsko-Uhorsku a pod nadvládou Maďarov, odmietali či už Nemci, Poliáci alebo Maďari žiť v novovzniknutom Československu. Situácia, ktorá vládla na Slovensku a neskúsenosť SNR s vládnutím viedli k tomu, že Slovensko bolo do Československa začlenené vojensky, cestou postupného podriaďovania územia pražskej vláde. Zároveň sa autor vyjadril, že sa Slovensko s českými zemami nespojilo, ale bolo k nim pripojené. Súčasťou kapitoly sú taktiež témy ako špecifické problémy česko-slovenských vzťahov, do ktorých spadá otázka hospodárstva, jazyková otázka, cirkevná otázka a pod. Ťažiskom druhej kapitoly je autonómia a postoj Slovenskej ľudovej strany, neskôr Hlinkovej slovenskej ľudovej strany k nej. Autor na margo troch návrhov autonómie zo strany ľudákov vyvodzuje záver, že v tomto prípade nemôžeme hovoriť o tradičnom názve „autonómia“. Tento názov je podľa neho nevhodný a zavádzajúci, keďže ľudáci pre Slovensko nežiadali autonómiu v pravom zmysle slova, ale samostatný štát s neúplnou suverenitou.

V tretej kapitole *Uzákonění autonomie Slovenska a rozbití I. ČSR* autor chronologicky nadväzuje na predchádzajúcu kapitolu. Zaoberá sa záverečnou etapou boja za autonómiu Slovenska v rámci Československa, ktorá bola zavŕšená 6. októbra 1938. Cestu k presadeniu autonómie otvorila Mníchovská kríza na konci septembra 1938, nutnosť dohodnúť sa na územných ústupkoch v prospech Poľska a Maďarska zo strany Československa a následné oslabenie pozícií centrálnej vlády. S týmto súviseli aj zmeny v personálnych otázkach, ako boli napríklad úradnícke miesta na území Slovenska, ktoré postupne museli byť obsadzované slovenskými štátnymi príslušníkmi. V závere tretej kapitoly sa autor venuje udalostiam, ktoré predchádzali rozbitiu Československa, vzniku Slovenského štátu a následne Protektorátu Čechy a Morava.

Štvrtá kapitola *Češi a Slováci za II. svetové války* predstavuje rozdielne postavenie Slovákov a Čechov po rozdelení Československa. Ako vyplýva

aj z autorových záverov, rozdiely v ich postavení nepramenili z pohľadu Nemecka. Pre nemeckú stranu z hľadiska dlhodobých plánov nebol rozdiel medzi postavením slovenského a českého národa. Oba mali byť čiastočne asimilované, čiastočne vysídlené, resp. vyhubené. Odlišnosti sa prejavovali predovšetkým v postojoch slovenskej a českej politickej reprezentácie ohľadom obnovenia ČSR. Česká strana mala záujem o obnovenie štátneho zväzku so Slovenskom, pričom toto nie vždy uvažovalo týmto smerom. Prínosom rozoberanej kapitoly je časť, v ktorej sa autor venuje opäť špecifickým aspektom česko-slovenských vzťahov. V tomto prípade ide napríklad o postavenie Čechov na Slovensku, postavenie Slovákov v protektoráte a ich postoj k riešeniu židovskej otázky. Autor sa detailnejšie zaoberá uvedenými problémami, pričom podáva komplexný pohľad na túto tému. V závere kapitoly sa sústreďuje na otázku Slovenska z pohľadu českej a slovenskej emigrácie na Východe a Západe.

Téme Slovenského národného povstania sa v slovenskej a českej historiografii venovalo už mnoho historikov. J. Rychlík sa v piatej kapitole *Slovenské národní povstání, jeho státoprávní dopad a obnova ČSR* neuchýlil k jednoduchej rekonštrukcii udalostí, ktoré predchádzali a sprevádzali samotné SNP. Autor svoju pozornosť upriamil predovšetkým na objasnenie jeho dopadu na českú a slovenskú spoločnosť. Pozitívnym aspektom kapitoly je taktiež pasáž, v ktorej sa autor venuje účasti Čechov v SNP. Je samozrejmé, že sa SNP nezúčastnili len Slováci. Napriek tomu je k dispozícii pomerne málo informácií, ktoré by predkladali výsledky komplexnejšieho výskumu účasti iných národností v SNP. Aj napriek tomu, že ide o krátku pasáž, môžeme to považovať za prínos a podnet pre hlbší výskum aj v tejto oblasti.

Šiesta kapitola *Slovensko-české vzťahy v letech 1945 – 1948* predstavuje rozbor česko-slovenských vzťahov bezprostredne po druhej svetovej vojne. Obnovenie ČSR už v tomto období nadobudlo iný charakter, ako to bolo pri Československu z roku 1918. Autor poukazuje na politický vývoj v republike, ktorý viedol k postupnému oslabeniu postavenia SNR a Slovenska vôbec. Aj v tomto prípade sa zaoberá špecifickými otázkami, ktoré vyplývajú z uvedeného obdobia. Bola to napríklad reštitúcia majetku Čechov, ale aj reštitúcia židovského majet-

ku, menová reforma a zásobovanie. V kapitole sú opäť analyzované problémy, ktoré si vyžadujú ďalší výskum, napríklad rozbor majetkov Slovákov, ktorí v období druhej svetovej vojny opustili územie vtedajšieho protektorátu. S týmto súvisí autorove tvrdenie, že vrátenie majetku zanechaného Čechmi na území „*válečné Slovenské republiky*“ bolo len menším problémom. Pokiaľ hovoríme o Slovenskom štáte v období druhej svetovej vojny, je veľmi diskutabilné, či označenie „*válečná Slovenská republika*“ je na mieste, ak vezmeme do úvahy, že Slovenský štát vznikol ešte pred napadnutím Poľska. J. Rychlík sa v kapitole zaoberá taktiež otázkou retribučného súdnictva, podrobnejšie rozoberá samotný proces s Jozefom Tisom a nakoniec sa dotýka ešte aj tzv. „*ľudáckeho spiknutia*“. V tejto súvislosti popiera akúkoľvek existenciu protištátneho sprisahania Ľudákov, respektíve Demokratickej strany, ktoré by viedlo k rozbitiu druhej ČSR.

Siedma kapitola *Češi a Slováci v tzv. lidově demokratické ČSR* zahŕňa dejinný vývoj v Československu od roku 1948 do roku 1958. Autor sa v nej venuje februárovému prevratu, prijatiu ústavy 9. mája 1948 a postupnému upevňovaniu centralistického režimu na česko-slovenskom území. Aj v tejto časti publikácie sa zaoberá niektorými špecifickými otázkami česko-slovenských vzťahov ako industrializácia a pojmom „slovenský buržoázny nacionalizmus“.

Doplňok siedmej kapitoly predstavuje ôsma kapitola *Od centralizmu k autonomii, od autonomie k novému centralizmu*. Na rozdiel od predchádzajúcej časti autor aplikuje rozbor politického vývoja v Československu konkrétne na územie Slovenska. Zamieriava sa na nástup centralizmu, postupné získavanie autonómie Slovenska a opätovné upevnenie centralizmu na úkor Slovenska. Ide o pomerne krátku kapitolu, vzhľadom na predchádzajúce, avšak svojím významom nezaostáva za inými časťami publikácie.

Deviata kapitola *Od centralizmu k federaci* predstavuje ďalšiu etapu politického a dejinného vývoja Československa. V nej autor vyzdvihuje úlohu spisovateľov, respektíve literatúry a publicistiky. Tieto aspekty mali zohrať „*výrazne politickou úlohu*“. V tomto zmysle sa ako veľmi zaujímavá javí časť o úlohe českej a slovenskej historiografie v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch. Autor v tomto smere predkladá komplexný pohľad na problema-

tiku historiografie v skúmanom období, jej rozdiely a základné črty v jednotlivých desaťročiach.

Myšlienka federácie rezonovala v slovenských politických kruhoch najmenej od SNP v roku 1944. Zložitý proces, ktorým muselo prejsť Československo, aby opäť prehodnotilo svoje štátoprávne usporiadanie, predstavuje desiatka kapitola *Vznik česko-slovenské federace*. Podľa autora vyriešenie problému federalizácie Komunistickej strany Československa malo zásadný význam k otvoreniu cesty k vzniku ČSSR.

V nadväznosti na predchádzajúcu kapitolu sa J. Rychlík v jedenástej kapitole *Češi a Slováci v období normalizace* venuje rokom 1969 – 1989. Dekády normalizovanej federácie označuje ako obdobie „*nehybnosti*“, čím sa zároveň prikláňa k názoru slovenského historika Ľubomíra Liptáka o „*veku nehybnosti*“. Tento termín skutočne odzrkadľuje stav česko-slovenskej spoločnosti v sledovanom období. Spoločnosť prijala diktát režimu a nezasahovala do politických záležitostí. Na druhej strane režim zabezpečoval pravidelný chod spoločnosti.

Pád komunistického režimu a nestabilitu s následným rozpadom Československa popisuje autor v záverečnej kapitole *Rozpad Československa*. Udalosti zamatovej revolúcie viedli k pádu komunistického režimu na území ČSSR, pričom sa otvorila cesta k novým demokratickým voľbám. Avšak otázka Slovenska bola aj naďalej neuralgickým bodom v česko-slovenských vzťahoch. V tejto súvislosti autor správne poznamenal, že základný problém je potrebné hľadať v rozdielnom význame výrazu „*spoločný štát*“ u Čechov a Slovákov. Kým na jednej strane Česi tento termín spájali s významom „*jeden štát*“, pre Slovákov sa na druhej strane stotožňoval s významom „*spolok štátov*“.

Predložená publikácia predstavuje bohatý zdroj informácií nielen pre vedeckých pracovníkov, ale aj pre širokú verejnosť. Ponúka komplexný pohľad na české a slovenské dejiny 20. storočia, pričom sa autor nevyhýba ani páľčivým otázkam, ktoré sú v slovenskej a českej historiografii pomerne často diskutované. Drobné korektúry v texte predstavujú spolu s pôvodným textom publikácie objektívny pohľad na skúmanú problematiku.

Michaela Boďová
Katedra histórie
Filozofickej fakulty
Trnavskej univerzity v Trnave

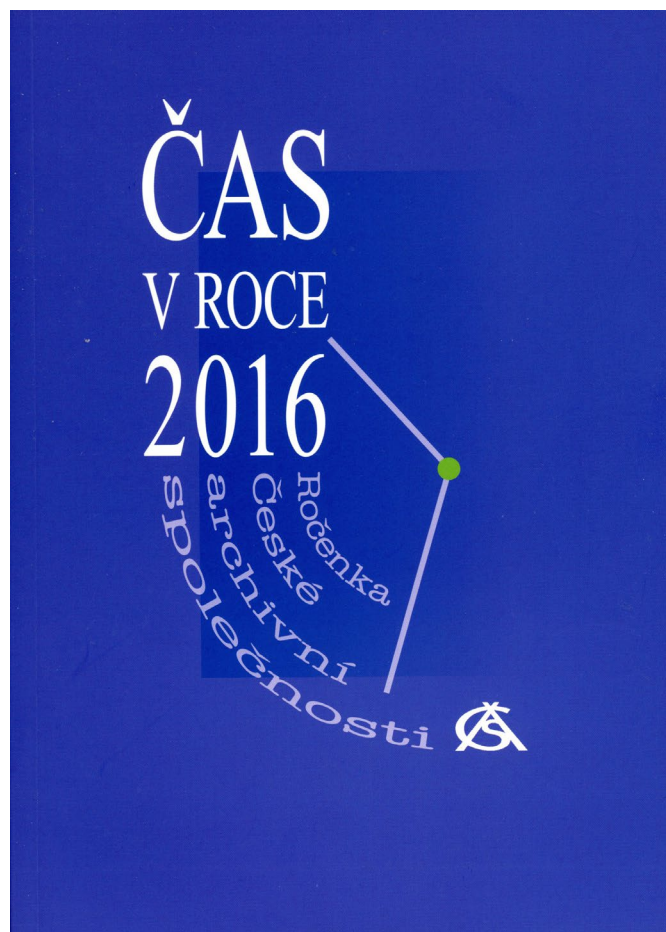
DO VAŠEJ KNIŽNICE ANOTÁCIE

ČAS V ROCE 2016. Ročenka České archivní společnosti. Praha : Česká archivní společnost, 2017, 282 s. ISBN 978-80-904688-9-4.

Čitateľom Fóra archivárov prinášame výber zaujímavostí z Ročenky Českej archívnej spoločnosti (ďalej ČAS), ktorá mapuje dianie u našich kolegov v Českej republike v roku 2016.

Úvodné slovo už tradične patrí predsedovi spoločnosti Davidovi Valůškovi. Rubriku *Z činnosti ČAS* otvára správa Michala Sejka z 26. valného zhromaždenia, ktoré sa konalo 17. marca 2016 v kinosále Národného archívu v Prahe. ČAS mala k 31. decembru 2015 spolu 409 členov, v roku 2015 pribudlo 64 nových členov, 5 členov zomrelo, 8 vystúpilo. Výbor ČAS sa zišiel deväťkrát. Aj v tomto roku pokračovala revízia členskej základne. V edičnej činnosti sa ČAS podarilo v roku 2015 vydať tradičnú *Ročenku ČAS*, ktorú distribuovali na valnom zhromaždení. Na jeseň 2015 usporiadala tradičnú exkurziu, koordinovala oslavy medzinárodného dňa archívov, spravovala svoju internetovú stránku. Pripravila aj niekoľko zaujímavých prednášok – napr. *Archivy a media* (Pavel Stojar), *Orální historie a archivy* (Pavel Mücke), *Etika archivní práce* (Jindřich Schwippel), *Švicarské archivnictví* (Jiří Hnazel – Martin Marek). V roku 2015 v rámci ČAS pracovalo 5 študentských sekcií, 1 regionálna pobočka a 1 odborná skupina. Popri pracovnej skupine zaoberajúcej sa ochranou osobných údajov v archívnictve sa vytvorila v rámci ČAS ďalšia pracovná skupina pre archívny zákon a implementáciu autorskoprávnej problematiky.

Na valnom zhromaždení ďalej odznela pokladničná správa (J. Janečková), správa revíznej komisie (D. Doležal), správy regionálnych pobočiek, odborných skupín a študentských sekcií. Následne predseda ČAS predstavil plán práce spoločnosti na rok 2016. ČAS sa napríklad pripojí k oslavám Medzinárodného dňa archívov, pripraví ďalšie číslo ročenky, zorganizuje tradičnú jesennú exkurziu, bude organizovať odborné prednášky, bude pokračovať v prípravách *Encyklopedie archivů* atď. Plán spolu s návrhom rozpočtu je zverejnený v ročenke *in extenso*. Po diskusii k predneseným správam vystúpil Jan Kahuda a informoval prítomných o žiadosti Národnej asociácie talianskych archivárov

o podporu ich Manifestu 2016. Následne vystúpila s aktuálnymi informáciami o dianí v Archívu bezpečnostných složek a Ústavu pro studium totalitních režimů Emilie Benešová. Záverečným bodom programu valného zhromaždenia bolo schválenie návrhu uznesenia.

O tradičnej jesennej exkurzii – tento raz do okolia Opavy – informuje Kateřina Fryaufová. V roku 2016 sa uskutočnil ďalší ročník študentskej vedeckej súťaže ČAS o Cenu univ. prof. Sási Duškové, DrSc. v odbore PVH. Prihlásil sa rekordný počet účastníkov – 17, takže komisia pod vedením doc. PhDr. Marie Ryantovej, CSc. to nemala vôbec jednoduché. V kategórii bakalárskych prác zvíťazila Jana Srnková s prácou *Epigrafické památky mesta Prievidza do roku 1800*, v kategórii magisterských prác prvé miesto obsadila práca Alžbety Vicianovej *Kódex z Universitätsbibliothek Graz: vybrané metody výskumu v digitálnom prostredí aplikované v PVH* (obe z Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne). Slávnostné vyhlásenie výsledkov sa konalo 8. decembra 2016 v Archive hlavného mesta Prahy.

Rubrika *Zahraniční styky* prináša správy z XX. archívnych dní v SR (M. Ďurčanský – D. Valůšek), z konferencie maďarských archivárov v Rábe (D. Valůšek), z XIII. zjazdu sekcie archivárov miestnej samosprávy pri SAP v poľskom Štetíne (J. Smitka).

Miroslav Svoboda s Davidom Valúškom informujú čitateľov o medzinárodnej archívnej výstave Od Vi-segrádu k Visegrádu, ktorej zámerom bolo predsta-viť širokej verejnosti archívne bohatstvo krajín V4. Výstava postupne putovala z Varšavy, kde sa usku-točnilo jej slávnostné otvorenie 18. februára 2016, napríklad do Noweho Targu, Starej Ľubovne, Tal-linu, Budapešti, Jágru a Liberca. Zo zahraničných správ by sme chceli upozorniť najmä na článok tý-kajúci sa Manifestu talianskych archívárov 2016 (J. Kahuda), ktorý dostal výbor ČAS prostredníctvom prof. Ivana Hlaváčka od Národnej asociácie talian-ských archívárov (*Associazione Nazionale degli Archi-vistica Italiana*). V manifeste upozorňujú talianski archívári na aktuálne problémy talianskych archí-vov (najmä štátnych archívov). Týkajú sa nielen ekonomickej a technickej oblasti, ale poukazujú aj na neustále klesajúcu spoločenskú prestíž archívov. Zároveň v dokumente zdôrazňujú dôležitosť ar-chívnej profesie. Spolu s manifestom zorganizovali v dňoch 14. – 19. marca 2016 celoštátnu kampaň, ktorej cieľom bola propagácia archívov prostredníc-tvom rôznych podujatí (diskusie, komentované pre-hliadky, divadelné predstavenia, projekcie filmov, koncerty a pod.). K tomuto kroku pristúpili talian-ski archívári už po druhý raz – v roku 2011 vydali podobný dokument „A neostal ani jeden“ (*E poi non rimase nessuno*), názov ktorého bol inšpirovaný asi najslávnejšou knihou Agathy Christie. ČAS na val-nom zhromaždení podporila snahu talianskych ko-legov zlepšiť stav i obraz talianskeho archívnictva, čo sa uvádza aj v uznesení z 26. riadneho valného zhromaždenia ČAS.

V ďalšej časti ročenky nájde čitateľ správy o čin-nosti Ještědské pobočky ČAS (P. Jakubec), Brněnské studentské sekce ČAS (M. Laurincová), Českobudě-jovické studentské sekce (B. Černotíková), Olomouc-ké studentské sekce (V. Orlová, J. Uhlíř), Hradecké studentské sekce (Výbor HSS ČAS), Odborné skupi-ny specializovaných archívů ČAS (J. Bílek, T. Lach-man), Pražské studentské sekce (E. Vávrová); Brněn-ské pobočky ČAS (R. Červená, S. Bárta, J. Dufka).

Tak ako v minulom roku samostatnú rubriku v ročenke tvorí Medzinárodný deň archívov, kto-rý sa v Českej republike nesie pod heslom „Archiv – křižovatka mezi minulostí a přítomností“. Pod záštitou ČAS si tento deň pripomínajú české, mo-ravské a sliezske archívy od roku 2009. Každým ro-kom ich počet narastá. V tejto časti ročenky nájdete informácie – správy o podujatiach pripravených pri príležitosti osláv tohto sviatku všetkých archívárov a archívov (napr. Archiv města Plzně, SOA v Zámrs-ku, Zemský archiv Opava).

Veľmi pestrá a na podujatia bohatá je rubrika *Z českých, moravských a slezských archivů*. Zaujima-vú výstavu pod názvom Koruna bez krále pripravil kolektív pracovníkov Archivu Kanceláře prezidenta republiky a Archivu Pražského hradu, ktorá bola in-štalovaná v priestoroch románskej pivnice Starého kráľovského paláca Pražského hradu pri príležitos-ti 700. výročia narodenia Karola IV. Návštevníkom prerozprávala príbeh českých korunovačných kleno-tov po roku 1918, dozvedeli sa napr. o ich tajnom prevoze na Slovensko v čase hroziaceho nebezpe-čenstva v septembri 1938 alebo o vystavení kópií klenotov na svetovej výstave v New Yorku v roku 1939, vďaka čomu sa stal pavilón už vtedy „nee-xistujúceho“ Československa symbolom rodiaceho sa druhého zahraničného odboja. Vo výstavných priestoroch Státního okresního archivu v Benešo-ve sa 21. novembra 2016 uskutočnila slávnostná vernisáž výstavy o cisárovi Františkovi Jozefovi I., jeho rodine a Veľkej vojne. Dátum otvorenia výstavy nebol náhodný – v tento deň uplynulo presne 100 rokov od úmrtia cisára, ktorému aspoň takouto for-mou archívári vzdali hold. Na výstave popri archív-nych dokumentoch boli vystavené aj trojrozmerné predmety – šablá, tabatierka, zakrvavená košeľa. V roku 2016 sa uskutočnili aj tzv. tradičné stretnu-tia zamestnancov jednotlivých štátnych oblastných archívov – napr. Beata Kempná informuje o stretnu-tí zamestnancov SOA Praha na zámku Konopište, Šárka Valinová zase píše o stretnutí – seminári zá-padočeských archívárov v kúpeľnom meste Plzen-ského kraja Konstatinovy Lázně. SOA v Třeboni (L. Plucarová a V. Rameš) v krátkosti informuje o dvoch vzácných návštevách – 28. novembra 2016 navštívil archív pán Karel Schwarzenberg a Marie Theodora von dem Bottlenberg-Landsberg a počas svojho lie-čebného pobytu do archívu zavítal kardinál Miloslav Vlk. Archiv města Ostravy pokračoval aj v roku 2016 v prednáškovom cykle Moje Ostrava – moje historie (J. Šerka), ktorý organizuje pravidelne v mesiacoch október – november od roku 2013. Prednášky sa te-šia veľkému záujmu verejnosti.

Rubrika *Nové knihy* prináša súpis publikácií, zborníkov a ročeníek vydaných českými, moravský-mi a sliezske archívmi v roku 2016. Popri každo-ročne vydávaných zborníkoch jednotlivých archívov vyšlo aj niekoľko zaujímavých samostatných titulov, z ktorých uvádzame aspoň niektoré: Matušíková, L.: K dějinám Židů v českých zemích; Vojáček, M. – Lutovská, P. – Koblasa, P.: Bachova kartotéka. Data-báze obyvatel pražské aglomerace z let 1850 – 1914 (obidve publikácie vydal Národní archiv); Kordiov-ský, E.: Válečné škody na teritoriu okresu Břeclav

v letech 1938 – 1945 (Moravský zemský archiv v Brně); Austová, I.: Býti šlechticem. Šlechtické nobilitace v letech 1627 – 1657 v českých a rakouských dědičných zemích (SOkA Česká Lípa); Kubásek, M. – Rennerová, E.: Dějiny Sboru dobrovolných hasičů v Žacléři do roku 1945 (SOkA Trutnov); Červená, R. – Dvořák T. – Vyskočil, A. a kol.: Jak psát dějiny velkých měst? (Archiv města Brna); Šula, M. – Halata, M. – Suchý, M. – Zubec, T.: Koruna Matky měst. Dostavba chrámu sv. Víta ve fotografii (Archiv Pražského hradu); Heisslerová, R. (ed.): Malířský cech Menšího Města pražského. Malostranští umělci v 17. a 18. století (Archiv Národní galerie).

Ročenku uzatvára spoločenská kronika zaznamenávajúca životné a pracovné jubileá, úmrtia i narodenia v archivárskej obci (tých narodených je tento rok pomerne málo oproti minulým rokom – len 6 detí, z toho 4 malí archivári pribudli v Národnom filmovom archíve). Tak ako v predchádzajúcich rokoch, aj v tomto prináša ročenka zoznam laureátov rezortného vyznamenania, ktorí si prevzali 18. októbra 2016 medailu „Za zásluhy o české archivnictví“. Ocenenie sa udeľuje od roku 2006, celkovo už poznáme mená 234 laureátov.

Ročenka ČAS V ROCE 2016 priniesla opäť veľmi veľa zaujímavých a podnetných informácií pre všetkých priaznivcov archivnictva a archivárov nielen v Českej republike, ale aj u nás na Slovensku.

Júlia Ragačová
Štátny archív v Trnave

DUDEKOVÁ, Gabriela – MANNOVÁ, Elena a kol. *Vojak medzi civilmi, civil medzi vojakmi. Vzťah armády a spoločnosti v období modernizácie. Pocta Vojtechovi Danglovi. Bratislava : Spoločnosť PRO HISTORIA, 2017, 512 s. ISBN 978-80-89910-01-4.*

V tomto roku si známy priekopník vojenskej histórie na Slovensku, dlhoročný riaditeľ Vojenského historického ústavu v Bratislave, pracovník Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, kolega, priateľ, manžel, otec i dedo v jednej osobe, Vojtech Dangl, pripomenul významné životné jubileum. Pri tejto príležitosti mu spolupracovníci pripravili prekvapenie – darček hodný historika – rozsahom úctyhodný zväzok zameraný na vojenstvo, armádu, teda to, čomu jubilant venoval vo svojich výskumoch celý život i srdce.

V osobnom úvode z pera Ivana Kamenca nazvanom *Vojto Dangl – grandseňor medzi historikmi* autor v krátkosti predstavil z profesionálneho hľadiska

osobnosť Vojtecha Dangla, ako ju vníma za uplynulého polstoročia. Ako historik sa nevenoval len klasickým vojenským dejinám, no zaujímali ho aj „priekopnícke“ témy súvisiace s vojenstvom – vzťah spoločnosti k armáde, lojalita a antimilitarizmus, kasárne a posádky, profesionálny a súkromný život dôstojníkov, vplyv armády na každodenný život a kultúra v mestách.

Kolektívna monografia sa skladá zo štyroch častí. Prvá nazvaná *V službách habsburskej monarchie: armáda v 18. a 19. storočí* sa zameriava na obdobie Márie Terézie, počas ktorého vzrástol význam armády, záruky štátnej suverenity a zvrchovanej moci panovníčky, vďaka čomu vojaci a najmä dôstojníci získali aj lepšie sociálne a materiálne podmienky. Vladimír Segeš sa venoval habsburskej armáde za Márie Terézie, Ingrid Kušnieráková priblížila inštitucionalizáciu sociálneho zabezpečenia vyslúžilých vojakov v habsburskej monarchii v 18. storočí, Peter Šoltés priblížil vzťah Slovákov k vojenstvu podľa štatistik v 18. a 19. storočí a v ideológii slovenských národovcov na základe otázky „Národ holubičí“ alebo „jadro a sila uhorskej armády“? Život vojaka, dobrodruha a pamfletistu Friedricha von Trenck v Uhorsku priblížila Ivana Kollárová a Eva Kowalská rozobrala úskalia armádnej služby šľachtica na

konci 18. storočia na prípade Imricha Zaia.

V druhej časti *Prvá svetová vojna: dôstojníci, vojaci a Veľká vojna* sa autori venujú postaveniu a mentálnemu svetu generality i radových vojakov počas prvej svetovej vojny. Hviezdne roky arcivojvodu Fridricha (1914 – 1916) fascinovali Romana Holeca. O slovenských vojakoch v počiatočnej fáze prvej svetovej vojny na základe hlásení, korešpondencie, spomienok a beletrie napísal Dušan Kováč. Otázkou S Bohom za kráľa a vlasť? si položila a problém lojality a bojovej morálky radového vojaka vo Veľkej vojne sa snažila vyriešiť Gabriela Dudeková. Daniela Kodajová priblížila „desatoro vojaka“ v mieri a vo vojne a venovala tak svoju pozornosť modlitebným knižkám pre vojakov (1868 – 1918). Napokon Štefan Gaučík osvetlil fungovanie vojnovnej ekonomiky Uhorska (1914 – 1918) v dobovej publicistike a v maďarskej historiografii.

Armáda a bezpečnosť v medzivojnovom Československu sa stala obsahom tretej kapitoly v knihe. Nájdeme tu témy ako „židovská hrôzovláda“ v dobe prevratu z pera Miloslava Szabóa, ktorý sa venoval kampaniam voči židovským dôstojníkom a antisemitizmu na medzivojnovom Slovensku, ďalej legionárom – „naším hrdinom Veľkej vojny“ (Miloslav Čaplovič), československej vojenskej symbolike v rokoch 1918 – 1939 (Imrich Purdek) či koncepciám organizácie bezpečnosti štátov strednej a juhovýchodnej Európy v rokoch 1918 – 1939 (Valerián Bystrický).

Ústrednou témou štvrtej časti práce sa stala *vojna, vojvodcovia a vojsko v historickej pamäti* ako časť poukazujúca na rozličné aspekty vojenstva. Marcela Bednárová sa pozrela na „najväčšieho vojvodu všetkých storočí“ a napoleonské vojny v reflexii štúrovcov, Elena Mannová nazvala svoju stať „Éljen“ kráľovi a „Trikrát sláva“ prezidentovi, v ktorej sa venovala spolkom vojenských veteránov v Bratislave za monarchie a za republiky. Dvojica autorov Michal Kšiňan – Juraj Babják si všímajú prvú svetovú vojnu v československej, českej a slovenskej pamäti (pred rokom 1989 a po ňom) a napokon Peter Macho nazval svoj príspevok Štefánikov pomník pre americký Cleveland (Prečo sochárske dielo banskobystrického rodáka nikdy nestálo v Banskej Bystrici?).

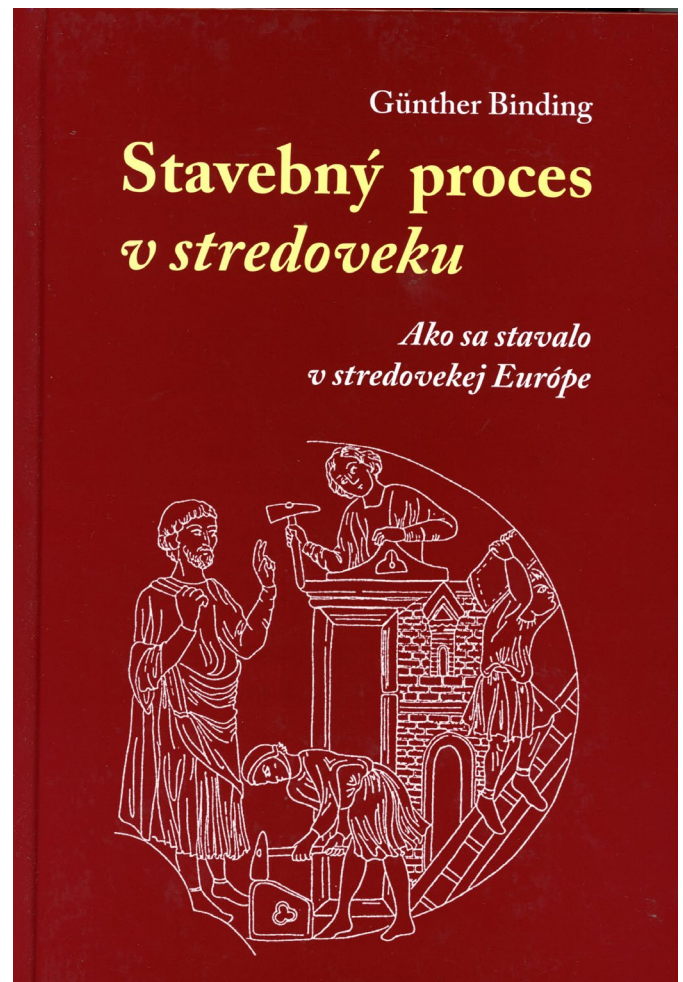
V závere anotovanej publikácie nájde čitateľ a záujemca o state z vojenských dejín okrem záverečného slova zostavovateľiek aj výberovú bibliografiu PhDr. Vojtecha Dangla, CSc., zostavenú Boženou Šeďovou, pramene a literatúru, zoznam ilustrácií, menný register, zoznam autorov a resumé v anglickom jazyku.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

BINDING, Günther. *Stavebný proces v stredoveku. Ako sa stavalo v stredovekej Európe.* Bratislava : AEPress, s. r. o., 2016, 496 s. ISBN 978-80-89678-08-2.

Slovenský čitateľ a záujemca o stredoveké stavebné majstrovstvo sa má možnosť oveľa hlbšie zoznámiť s touto problematikou aj vďaka prekladu práce Günthera Bindinga z nemeckého originálu *Baubetrieb im Mittelalter*.

V predslove ozrejmil autor myšlienku vzniku tejto práce – snahu poskytnúť súhrnný prehľad o stredovekom stavebnom procese v západnej a strednej Európe do 60. rokov 15. storočia s exkurzmi do Anglicka, Talianska a pokusom o kritické zhodnotenie aktuálneho stavu výskumu. Do stredovekého stavebného procesu zasiahla okolo roku 1220 veľká technická zmena a v 2. polovici 15. storočia ranonovoveké zvyklosti. Dobře organizované staviteľstvo umožňovalo vedúcemu stavby veľkú operatívnosť. Výkresy sa stali všeobecne zavedenou záležitosťou, používali sa šablóny, prebehla racionalizácia osadzovania kameňa, nastúpilo používanie mechanizmov, čo od 1. polovice 13. storočia viedlo k dokonalému plánovaniu

a realizácii stavieb. Stavebný proces tak dosiahol okolo roku 1300 (technicky i organizačne) najvyššiu medzinárodnú štandardnú úroveň, ktorá sa potom už len v máločom zlepšila.

Úvodom sú preklady dvoch popisov stavebného procesu (oprava katedrály v Canterbury/Anglicko 1174 – 1185 a stavba kláštora vo Wittewierume/Holandsko 1238) s príkladným znázornením stavebného procesu na šiestich stredovekých vyobrazeniach a stať venovaná stavebníkovi spočiatku chápanému ako osobe spojenej so stavbou v procese jej tvorby, v neskoršom období len ako financujúceho stavby.

Prvá časť knihy je venovaná organizácii stavby a touto problematikou sa zaoberá 13 kapitol, pričom posledná má štyri podkapitoly. Približujú stavebné bremeno cirkvi, správu a správcu majetku stavby kostola, stavbu katedrály Panny Márie v Štrasburgu, ďalej hovorí o organizácii kráľovských stavieb v Anglicku i v južnom Taliansku v 13. storočí, mestskom stavebnom poriadku, hute a cechu, bratstve kamenárov v Regensburgu (1459) venuje sa budove huty, účtovným knihám, ako aj pracovnému času a mzde, pričom práve tu si všima pracovný čas a sviatky, dennú mzdu, mzdu za kus (zmluva na dielo) a zadávanie práce.

V druhej časti sa autor zaoberá plánovaním stavby v 13. storočí a nájdeme tu state popisujúce architektonický výkres (tzv. dielenský či realizačný), ďalej výkresy pôdorysu a nárýsu (pohľadu), podoby predlohy, plánovania, modelov, rieši absenciu stavebných plánov pred 13. storočím, opisuje ryté nákresy, rysy, vzorkovníky či šablóny.

Tretia časť popisuje vlastnú realizáciu stavby, oboznamuje s najdôležitejšími pracovnými silami, akými boli stavitelia a palieri, ďalej murári, kamenári, sochári, lámači kameňa, výrobcovia malty, omietači a natierači (bieliči vápnom), tesári, piliari (rezači dosiek), pokrývači, ale aj pomocní robotníci, nádenníci a sluhovia huty. Nesmierne dôležitými bolo vymeriavanie a doprava stavebného materiálu na stavenisko, ale aj jeho doprava na samotnom stavenisku (pomocou rebríka a naklonenej roviny, nosidiel, korýtok, krošní či noší, fúrikov a vozov, ale aj výťahov a žeriavov, lešení).

Celá práca je vo veľmi veľkom množstve ilustrovaná kresbami, fotografiami a pod. stavebných procesov zachytených na najrôznejších umeleckohistorických pamiatkach s rozsiahlymi popismi.

V závere knihy sa nachádza zoznam autorov a pôvod obrázkov, zoznam literatúry i jej doplnkov,

skratiek a poznámok. Veľkou pomôckou je slovník historických výrazov.

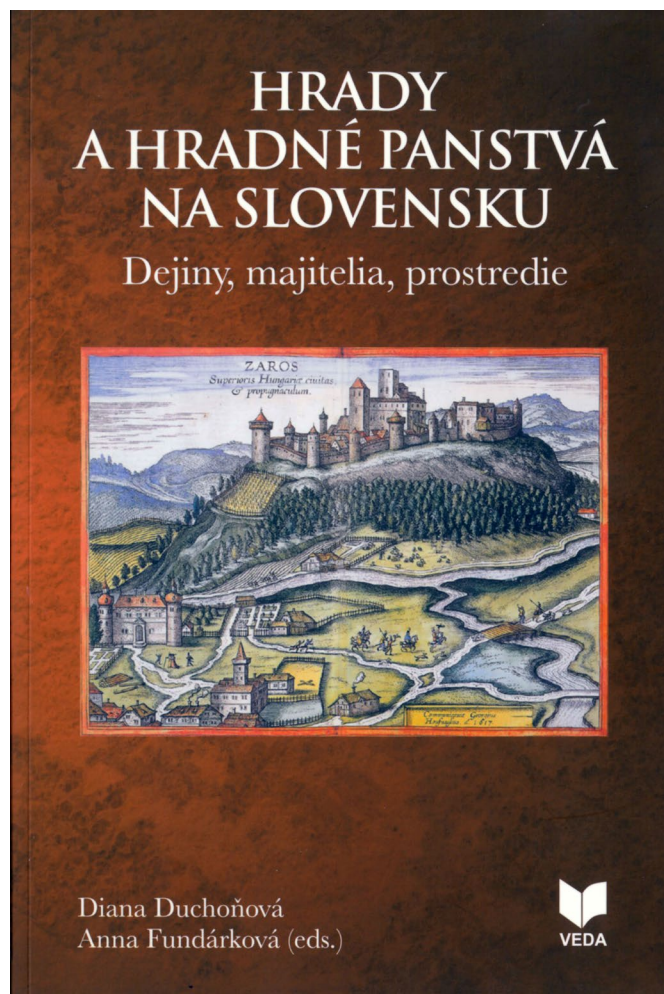
Práca veľmi dôverne približuje majstrovstvo stredovekých staviteľov a nám ponúka možnosť s odstupom storočí ich prácu obdivovať, hodnotiť a najmä vážiť si ju ako trvalú pamiatkovú hodnotu.

Mária Grófová

Archív Univerzity Komenského

DUCHOŇOVÁ, Diana – FUNDÁRKOVÁ, Anna (eds.). Hradý a hradné panstvá na Slovensku. Dejiny, majitelia, prostredie. Bratislava : VEDA, Historický ústav SAV, 2016, 239 s. ISBN 978-80-224-1539-2.¹

Slovensko je posiate hradmi a ich zrúcaninami. Nájdeme ich v nížinách, údoliach, na strmých bralách, ukryté v lesoch, či týčiace sa nad riekami a dedinami. Sú to svedkovia dávnych čias a na mnohých sa neblaho podpísal zub času. Napriek tomu je o slovenské hradý stále väčší záujem, navštevujú

¹ Priezviská šľachtických rodov nechávame v podobe, v akej ich uvádzajú autori jednotlivých štúdií.

ich hojne turisti a mnohí dobrovoľníci venujú hodiny voľného času, aby zachránili ich pozostatky. S cieľom doplniť poznatky o minulosti niekoľkých hradov vyšla v roku 2016 kolektívna monografia z dielne Historického ústavu SAV s názvom *Hrady a hradné panstvá na Slovensku*. Rozdelená je na dve časti, v prvej (*Hrad a jeho majitelia*) sú objasňované vlastnícke vzťahy hradných panstiev od stredoveku, v druhej (*Hrad a jeho prostredie*) sa pozornosť sústreďuje na organizáciu na hradoch, každodennosť a ich umiestnenie v geografickom priestore. Obe časti obsahujú po päť štúdií.

Vladimír Vlasko vo svojej štúdií Konfiškácia hradov pánov z Kőszegu počas boja proti Karolovi Róbertovi z Anjou v rokoch 1315 – 1342 charakterizuje vplyv Kőszegiovcov v západouhorskom pohraničí, majetkové pomery rodu a ich spoločenské postavenie. Uvádza príčiny vzniku rozporu medzi kráľom a členmi rodu a opisuje jednotlivé fázy bojov. Ján z Kőszegu bol prvým z uhorských oligarchov, ktorému panovník uštedril porážku, čo viedlo k rozšíreniu územia podliehajúceho kráľovej kontrole. Karol Róbert prvé dve desaťročia svojej vlády totiž vyplnil bojmi s uhorskými veľmožmi, až po ich postupnej porážke sa mohol venovať konsolidácii pomerov v krajine. Kőszegiovcom krok za krokom skonfiškoval všetky hrady, čo viedlo k rozpadu ich državy v Uhorsku.

Michal Duchoň sa zamerail na dejiny panstiev Pezinok a Svätý Jur po vymretí rodu svätajurských a pezinských grófov Krištofom II. v roku 1543. Majetky, ktoré pripadli ako odúmrté kráľovskej korune, boli následne dané do zálohu, keďže panovník potreboval finančné prostriedky. Autor predstavuje jednotlivých záložných pánov, medzi ktorých patrili Gašpar Serédi, Eck zo Salmu a Neuburgu, Ján Kružič a Štefan Illésházy. Ako autor konštatuje, všetci záložní páni zastávali dôležité posty v správe krajiny a takmer každý sa zúčastnil bojov s Osmanmi, čo im prinieslo zásluhy v podobe majetkov a hodností.

Majetkovo-právne pozadie zápasu o získanie hradu Devín v polovici 17. storočia skúmala Zsuzsanna Peres, pričom sa sústredila na otázku, kedy a za akých okolností získali hrad Pálffyovci. Devín vlastnila desaťročia rodina Keglevichovcov, avšak František Keglevich nemal mužských potomkov a o jeho majetok prejavili záujem tri rody – Pálffy, Lippay a Draskovich. V štúdií sa postupne dozvedáme o priebehu niekoľkoročných zápasov medzi príslušníkmi týchto šľachtických rodín o získanie donácie na hrad Devín.

Zo západného Slovenska presúva pozornosť čitateľa smerom na východ Peter Fedorčák. Venoval

sa dôvodom, pre ktoré sa Jelšavské panstvo, resp. Jelšava, dostalo do rúk košického jezuitského kolégia. Problematiku záložného vlastníctva Jelšavy jezuitmi sledoval z viacerých hľadísk: okolnosti vytvorenia finančných možností a investičných príležitostí u jezuitov, vzťahy jezuitov s katolíckymi magnátmi, podoby rekatolizácie v Jelšave a vývoj mestečka pod jezuitskou správou. Jelšava sa dostala do spomenutého zálohu v roku 1655 a opätovne bola začlenená do Muránskeho panstva v roku 1694. Autor uvádza, že neexistujú pramene o tom, že by jezuiti ovplyvňovali jej správu, či cirkevné záležitosti (násilnú rekatolizáciu v mestečku), čím popravuje starší názor, že rád dostal toto sídlo z dôvodu upevnenia pozícií katolíckej cirkvi.

Tomáš Janura si za objekt svojho záujmu vybral hrad Krásna Hôrka, pri ktorom sa zaoberal vlastníckymi vzťahmi a majetkovým vývojom týkajúcim sa tejto stavby od najstarších čias. Za staviteľa hradu považuje Bubekovcov (Bebekovcov), po vymretí ktorých prešiel do rúk Uhorskej komory a v jej správe slúžil ako menšia vojenská pevnosť v obrannej línii proti Osmanom. V roku 1578 sa kapitánom hradu stal Peter Andrassy a za verné služby ho panovník odmenil darovaním Krásnej Hôrky na obdobie desať rokov. Neskôr ho príbuzní získali do zálohu a v roku 1642 do dedičného vlastníctva. Okrem vlastníckych vzťahov sa autor zmieňuje aj o stavebných úpravách objektu s osobitným zreteľom na kaplnku a kryptu. Juraj Andrassy si totiž v testamente z roku 1867 želal, aby sa Krásna Hôrka stala pohrebiskom pre všetky vetvy rodu, hrad mal byť akýmsi pomníkom minulosti rodu a jeho mobiliár mal tvoriť súčasť nedeliteľného nehnuteľného majetku. Štúdiá sleduje osudy hradu do 30. rokov 20. storočia, je škoda, že ju autor nedoplnil o informácie pokrývajúce obdobie jeho prechodu do rúk štátu.

Štúdiá Viliama Čičaja s názvom Novoveký hrad a jeho dobová charakteristika mala za cieľ sledovať opis hradov v dobovej odbornej literatúre a publicistike 16. a 17. storočia so zameraním na územie severného Uhorska. Je založená na výskume apodemickéj literatúry, konkrétne na diele Juraja Krekwitzza *Opis celého Uhorského kráľovstva* z roku 1685 a diele Martina Zeillera *Hungaria* z roku 1690. Autor sa zamerail na otázku, ako boli hrady v tejto literatúre prezentované (poloha, vojenská a stavebná kvalita, majitelia a pod.). Zásobovanie hradných kuchýň v 17. storočí si vzala pod drobnohľad Diana Duchoňová, a to cez optiku inštrukcií panských úradníkov. Sústredila sa na úlohu úradníkov pri zabezpečovaní chodu hradnej kuchyne, konkrétne

kastelána, provizora, obilníka a kľučiaru. Analyzovala ich povinnosti vzťahujúce sa ku kuchyni, čím vlastne odhalila pozadie fungovania šľachtickej kuchyne. Zloženie jedálneho lístka hradných pánov preto musia záujemcovia hľadať inde.

Anna Fundárková sa venovala politickému pozadiu prestavby Bratislavského hradu v rokoch 1632 – 1653 a poslaniu Pavla Pálffyho, ktorý bol poverený touto úlohou, keďže stál na čele Uhorskej komory a okrem obratnosti v politike bol aj dobrým organizátorom stavebných prác. V štúdiu sa dozvedáme o spôsobe financovania prestavby. Okrem prostriedkov zo štátnej pokladnice boli zapojené do zásobovania stavby materiálom aj pálfyovské panstvá. Autorka upozorňuje na fakt, že pri rekonštrukcii hradu bola marginalizovaná otázka jeho opevnenia, a to aj napriek tomu, že vtedajšia politická situácia bola viac ako nepokojná. Záverom opisuje výsledky revíznej kontroly z roku 1655, ktorá zistila vážne nedostatky v účtovníctve i stavebnom prevedení niektorých prác (čo evokuje podobnosť s mnohými dnešnými prestavbami). Napriek tomu pálfyovská prestavba patrila k umelecko-historickým vrcholom v dejinách Bratislavského hradu.

Posledné dve štúdie sú svojim charakterom pomerne odlišné od predchádzajúcich, keďže ich autormi sú odborníci z oblasti ekológie, matematiky a geografie. Zita Izakovičová, František Petrovič a Ľubomír Ryban sledovali prírodné faktory, ktoré podmieňovali umiestnenie hradov v krajine a na základe polohy sa pokúsili vytvoriť typizáciu hradov. Celkovo hodnotili 115 hradov, zámkov, resp. ich pozostatkov a na základe zistených výsledkov výskumu vypracovali prehľadné tabuľky. Dospelí k záveru, že pri lokalizácii hradov zohrávali významnú úlohu krajinnoekologické podmienky, keďže nadmorská výška a typ reliéfu boli dôležité z hľadiska ich obrannej a vojenskej funkcie. Vyčlenili tri kategórie hradov: nížinné, horské (vysočinné) a kotlinové. Ján Lacika sa venoval vybraným geografickým aspektom rozšírenia hradov na Slovensku, pričom analyzoval 272 objektov. Stručne načrtnol genézu hradov, podal prehľad o ich príslušnosti k uhorským stoliciam, spomenul príčiny ich zániku, súčasný stav a ich využitie. Ťažisko jeho práce tvoril výskum geografickej a geomorfologickej polohy, geologického prostredia hradov, ako aj výskum morfometrických parametrov (nadmorská výška, relatívna výška hradu nad vybraným bodom v okolí, vzdialenosť od sídelno-komunikačnej siete). Aj on jednotlivé aspekty svojich výskumov preniesol do prehľadných tabuliek a máp.

Na záver nám neostáva iné, len konštatovať,

že predstavená monografia prináša doplňujúce poznatky o niektorých slovenských hradoch a jej formát je veľmi príjemný, ľahko sa zmestí do tašky a skrátí napríklad cestu vlakom. Čítanie však čiastočne znepríjemní pomerne veľké množstvo gramatických nedostatkov, aj napriek tomu, že v tiráži je uvedená jazyková korektúra.

Ivana Červenková
Slovenský národný archív

DUCHOŇOVÁ, Diana – LENGYELOVÁ, Tünde. Hradné kuchyne a šľachtické stravovanie v ranom novoveku. Radosti slávností, strasti každodennosti. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2016, 314 s. ISBN 978-80-224-1538-5.

Dejiny každodennosti sa tešia čoraz väčšej obľube ako zo strany vedeckých bádateľov, tak aj zo strany laických čitateľov. Pracovníčky Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, Diana Duchoňová a Tünde Lengyelová, publikovali v roku 2016 monografiu s názvom *Hradné kuchyne a šľachtické stravovanie v ranom novoveku*. Táto monografia vznikla

v rámci projektu „Centrum excelentnosti SAV: Hradý na Slovensku. Interdisciplinárny prierezový pohľad na fenomén hradov“. Autorky predstavili v našej historiografii doposiaľ ojedinele spracovanú tému šľachtického stravovania v celej svojej šírke. Nezostali teritoriálne len na území dnešného Slovenska, ale tému analyzovali širšie, v celouhorskom kontexte. Skúmali stravovacie návyky najvýznamnejších šľachtických rodov – Thurzovcov, Nádasdyovcov, Esterházyovcov, Batthyányovcov a Révayovcov. Publikácia je rozdelená na 5 kapitol, ktoré sa ďalej delia na podkapitoly. Na záver knihu obohatili aj o ukážky pôvodných receptov, ktoré čitateľovmu jazyku umožnia ochutnať kúsok histórie.

V prvej kapitole je opísaná kuchyňa, teda priestory na hrade určené na varenie. Ďalej spôsob zásobovania vodou pomocou studní a cisterien, či materiálno-technické vybavenie kuchýň. Okrem toho sú tu spomenuté aj ďalšie súvisiace priestory, ako pekáreň, pivovar, sklady, komory, pivnice, záhrady, majery a mäsiareň – ich vybavenie, účel a v niektorých prípadoch i presné súpisy konkrétnych potravín, ktoré sa v nich v skúmanom období dali nájsť. Dozvieme sa, aké druhy mäsa sa konzumovali najčastejšie, koľko vína a piva skladovali na jednotlivých hradoch, či aké chovali zvieratá na panských majeroch.

Nasledujúca kapitola je venovaná personálu kuchyne. Bol to rozsiahly aparát ľudí, kde každý mal presne určenú činnosť, za ktorú zodpovedal. Na čele kuchyne stál kuchynský majster, pod ktorého spadali kuchynskí sluhovia a kuchári. Kuchári sa ďalej hierarchicky členili na hlavného kuchára, kuchára špecialistu, pomocného kuchára a kuchynských učňov. Aby sa nik nepovoláný nedostal do priestorov s potravinami, tak pri dverách strážili dverníci, zbrojnoši alebo drábi. Keď sa už hotové jedlo nosilo na stôl, svojej funkcie sa ujali stolník, nalievač a plnič vína, pohárnik, nosič mís, krájač, prestierač stola a ďalší pomocný personál.

V tretej kapitole je vysvetlený proces skultúrnovania stravovacích návykov a vývoj etikety. Keď v 15. storočí prišiel taliansky humanista Galeotto Marzio na uhorský panovnícky dvor, bol zdesený nekultúrnym až barbarským správaním tunajších ľudí pri stole. To sa však časom zmenilo a aj do Uhorska prenikla kultúrnejšia etiketa stolovania. V tejto kapitole je teda opísané najmä to, aký riad a príbory sa používali, aké zvyky a rituály sa praktikovali pri stolovaní a ako sa spôsoby stravovania postupne vyvíjali a prenikali z vyšších vrstiev aristokracie aj medzi bohaté meštianstvo.

Štvrtú kapitolu je vhodné čítať len s plným žalúdkom, pretože tu už sa dostávame priamo na

taniere a do pohárov. Informácie o tom, čo všetko sa vlastne jedlo v rôznorodom Uhorsku, aké druhy mäsa sa preferovali a aké boli prílohy, čím sa korenilo a dochucovalo, nám autorky prinášajú veľmi podrobne a dokladajú to i konkrétnymi súpismi množstva skonsumovaného jedla. Samozrejme, že mäso nebolo jedinou zložkou stravy, v hojnej miere boli zastúpené aj mliečne výrobky, kaše, cestoviny, polievky či chlieb a sladké pečivo. Posledná podkapitola je venovaná nápojom, ku ktorým v tej dobe patrili víno, pivo, pálenka, káva, čaj a čokoláda.

Tu už by sa téma mohla zdať vyčerpaná, ale autorky sa v poslednej kapitole podujali zrekonštruovať obedové menu pre pána, jedálne lístky na thurzovskom a révayovskom dvore, slávnostné stolovanie u Nádasdyovcov a recepty z forgáčovského archívu. Priniesli niekoľko presných dobových receptov, a tým čitateľa dokonale vtiahnu do vóni a chuti vtedajšieho Uhorska.

Monografia podáva veľmi detailný obraz o šľachtickom stravovaní v období raného novoveku a ostáva len dúfať, že sa raz niekto podujme zmapovať aj stravovanie meštianskeho a poddanského obyvateľstva v tomto období. Publikácia je obohatená o množstvo ilustrácií, ktoré čitateľovi pomôžu lepšie si predstaviť, ako vyzeral dobový riad, kuchynské nástroje alebo prestieranie a stolovanie. Zručnejší čitatelia sa z receptov môžu inšpirovať a niečo podľa nich navariť či upiecť, a tým je táto publikácia unikátna, pretože neostala len v teoretickej rovine. Ja som sa podujala vyskúšať jeden z receptov z forgáčovského archívu, a to konkrétne sedliacke koblihy (šišky) zo strany 261. Dobové merné jednotky (ako štvrtina či lôt) som si prispôbila dnešným moderným jednotkám a verím, že sa mi verne podarilo šišky upiecť (na obrázku).

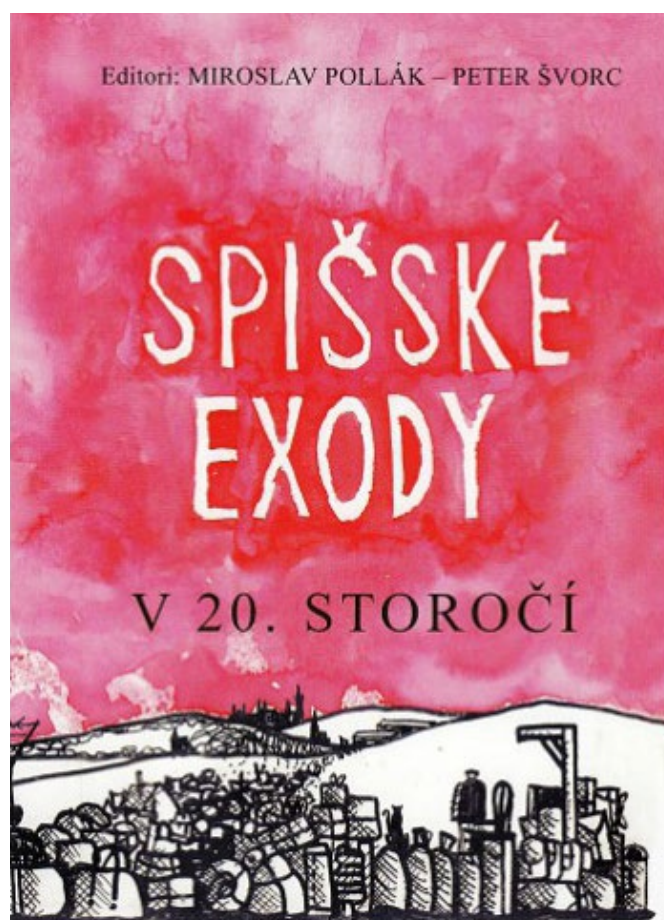
Michaela Weinštuková
Slovenský národný archív

POLLÁK, Miroslav – ŠVORC, Peter (eds.). *Spišské exody v 20. storočí*. Levoča : Krásny Spiš, 2017, s. 336. ISBN 978-80-972534-4-8.

Spiš, historické územie na severe Slovenska, bohatý na historické, kultúrne, cirkevné pamiatky, územie so svojou osobitou históriou inšpirovalo Miroslava Polláka (výskumný pracovník Prešovskej univerzity na Ústave rómskych štúdií) a Petra Švorca (vedúci Katedry novovekých a najnovších slovenských dejín Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity) k zostaveniu publikácie *Spišské exody v 20. storočí*.

Popudom k téme exodov na Spiši bol aj sociálny záujem a snaha porozumieť dnešnému správaniu sa obyvateľov Spiša. Pôvodne sociálne, národnostne, nábožensky a kultúrne heterogénny Spiš je dnes oveľa jednotvárnejší. Rôznorodosť kultúr ho však vždy obohacovala. Každá generácia na Spiši zažila v 20. storočí niekoľko exodov, ktorých výsledkom je sociálna nestabilita. Exody mali ďalekosiahle dopady na ľudí, ktorí tu ostali žiť. Úplne zmenili sociálnu klímu Spiša. Minimum rodín na začiatku 21. storočia v centrách starých spišských miest udržuje kontinuitu so začiatkom toho predchádzajúceho. Ak sa k tomu pripočítajú dve svetové vojny, niekoľko zmien štátov, hraníc, ústav a základných zákonov a zmeny štátnych zriadení, je zrejmé, že každá generácia prežíva život v strese a začína budovať svoju existenciu od začiatku. Dôsledkom je menší záujem ľudí o veci verejné a väčší záujem o vlastné, menší záujem o život spoluobčanov, okolitú prírodu, kultúrne pamiatky a históriu. Výsledkom je útlm, občianska pasivita a výrazne sťažené podmienky pre budovanie zrelej občianskej spoločnosti. Je zrejmé, že obyvatelia Spiša nie sú iba obeťami exodov, ale často boli ich spolupáchateľmi, organizátormi a iniciátormi. Niektorí z nich mali mocenský, materiálny, alebo kariérny zisk. Bez súhlasu a aktívnej spolupráce kamarátov, známych, susedov, kolegov a spoluobčanov by niektoré exody nemali žiadnu šancu a iné by boli oveľa menšie. Priamo alebo nepriamo im pomáhali ľudia, ktorým chýbala odvaha, mali strach, alebo boli pasívni, či neutrálni. Spišské exody sú o príbehoch ľudí, ktorí zlyhali alebo obstáli, udali alebo mlčali, obohatili sa alebo pomohli, odišli alebo ostali, prežili alebo umreli. Sú o hanbe, nenávisti, chamtivosti, zlobe, klamstve, zbabelosti, strachu, slabosti, karierizme a pomste, ale aj o odvahe, láske, pomoci, ľudskosti, hrdinstve, pravde, sile, skromnosti a odpúšťaní. Exody napáchali veľa zla. Ich dôsledky znáša Spiš dodnes.

Tím desiatich autorov pomohol objaviť fakty

o nedobrovoľných odchodoch, vyhnaníach, a v tých najkrutejších prípadoch o násilných deportáciách, väznení a vraždení na Spiši, ktorých príčiny boli sociálne, politické, náboženské, etnické, ekonomické i národnostné. V publikácii sa autori venujú nasledujúcim exodom: Zuzana Kollárová (pracovníčka Štátneho archívu v Prešove, pracovisko Archív Poprad) spracovala témy Vystáholectvo spod Vysokých Tatier na prelome dvoch storočí a Exody Rómov na Spiši od vzniku Československej republiky v roku 1918 do roku 1989, Milica Majeriková-Molitoris (historička, redaktorka časopisu Spolku Slovákov v Poľsku *Život* a zostavovateľka ročenky *Almanach Slováci v Poľsku*) opísala Slovenský exodus zo severného Spiša, Ružena Kormošová (stredoškolská pedagogička a regionálna historička) spracovala tému Židia na Spiši a ich exody, Milan Olejník (vedecký pracovník Centra spoločenských a psychologických vied SAV) sa venoval Nemeckej komunite na Spiši v rokoch 1918 – 1948, Michal Šmigel (historik na Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici) a Alexander Mušinka (kultúrny antropológ na Ústave rómskych štúdií Prešovskej univerzity) prispeli faktami o Rusínoch – Ukrajincoch na Spiši a procesoch ich presídlenia do Sovietskeho zväzu, Patrik Dubovský (historik a archivár Ústavu pamäti národa) priblížil Likvidáciu rehoľných diel a jej dopad na Spiši v 50. rokoch

20. storočia, Miroslav Pollák opísal Gulagovské exody na Spiši, Peter Švorc sa venoval Kolektivizácii poľnohospodárstva a jej dosahu na spišských roľníkov a Božena Malovcová (vedúca Štátneho archívu v Prešove, pracoviska Archív Poprad) priniesla fakty o priebehu Pražskej jari a spišských exodoch v roku 1968 v okrese Poprad a Kežmarok.

Publikácia vydaná v roku 2017 je druhým rozšíreným a doplneným vydaním pôvodného diela vydaného v roku 2015. Samotní zostavovatelia si uvedomujú, že spomenutý výpočet exodov na Spiši ani tentokrát nie je úplný. Chýba napr. kauza tzv. Vojenského pásma Javorina, ktorou bola zlikvidovaná obec Ruskinovce a zabratá vojenská i poľnohospodárska pôda niekoľkých spišských obcí medzi Levočou a Kežmarkom, či odvečenie mužov do pomocných technických práporov. Čas pravdepodobne vynesie napovrch aj niektoré ďalšie.

Exody nás vyzývajú k väčšej ohľaduplnosti, porozumeniu a veľkorysosti k tým druhým, ktorí sa od nás odlišujú etnicky, kultúrne, nábožensky, sociálne alebo iba svojím správaním a prežívaním vlastného osobného života. Exody na Spiši v 20. storočí dokazujú, že žiadna generácia nie je dokonalá, neomylná. Dnes, v období rastúcej národnostnej, rasovej a etnickej nenávisťi predkladaná publikácia poskytuje možnosť poučiť sa z chýb z minulosti a nepodľahnúť pokušeniam ku kolektívnym a definitívnym riešeniam svojich problémov na úkor slabších.

Martina Šlampová

Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad

OTTOMANSKÁ, Stanislava – STEINOVÁ, Šárka. *Stopy českých zahradních architektů na Slovensku. Praha : Národní zemědělské muzeum, s. p. o., 2017, 198 s. ISBN 978-80-86874-78-4.*

Anotovaná práca českých autoriek je knižnou podobou päťročného štúdia zachovaných archívnych dokumentov v bádateľniach archívov a múzeí, ako aj terénneho prieskumu počas zahraničných ciest vedúcich na územie Slovenskej republiky v rámci projektu nazvaného Záhradno-architektonická tvorba v kontexte realizácie cieľov národného obrodovania v priebehu prvej Československej republiky. Počas jeho riešenia sa autorky snažili zmapovať stopy pôsobenia najvýznamnejších českých záhradných architektov na území Slovenska.

V úvode sa dozvieme o motivácii zostaviť takúto prácu – v poslednom čase sa všeobecne zvýšil záujem o architektúru medzivojnového obdobia,

odborníci hodnotia jej vyspelosť, charakterizujú jej prednosti a čo je podstatné, na základe historických prameňov je možné vykonať rekonštrukciu jednotlivých stavieb. Je len prirodzené, že takéto budovy (najmä privátneho charakteru) nemohli jestvovať bez záhradne upraveného okolia. Je priam nevyhnutnosťou realizovať obnovu budov z uvedeného obdobia zároveň s obnovou okolitého záhradného prostredia, a tým poskytnúť kontinuálny pohľad na architektúru prvej ČSR v jej prirodzenom prostredí.

Prvú časť práce možno vnímať ako vodenie do problematiky, obsahuje niekoľko kapitol, tá nazvaná *Záhradníctvo a jeho stav v medzivojnovom období prvej ČSR* mapuje vymedzené obdobie v nových pomeroch po vzniku ČSR v roku 1918, keď v zmenejších sociálnych, ekonomických a politických pomeroch došlo k transformácii záhradníckych spolkov a organizácií, začal pôsobiť celý rad novovzniknutých organizácií a transformovaných spolkov rozdelených na organizácie stavovské, odborné, záujmové, vzdelávacie a podporné, záhradkárске, ako aj združenia absolventov záhradníckych škôl, ktorých menovitý prehľad nájdeme v jednotlivých skupinách. Zároveň si autorky všimajú aj legislatívne východiská problematiky. V rámci časti *Záhradníctvo a záhradnícke podniky na Slovensku za prvej ČSR* menovite uvádzajú na základe archívnych dokumentov všetkých 86 záhradníkov a záhradníckych podnikov na vymedzenom území. V časti *Škôlkarstvo okrasných rastlín na Slovensku (1918 – 1938)* si všimajú rozvoj odboru škôlkarstvo predovšetkým vďaka domácim odborníkom, manželskému páru Viktorovi a Helene Buchtovcov, ktorým v otázke škôlkarstva ovocných rastlín pomáhali špecialisti z Čiech a Moravy (napr. Josef Souček, Karel Kamenický, Martin Falešník). No situácia v okrasnom záhradníctve a škôlkarstve bola problematická – napriek nádherným záhradám a parkom v sídlach šľachty spravovaným slovenskými či českými záhradníkmi, ktorí dokázali rastliny sami rozmnožiť, neexistoval na Slovensku žiadny škôlkarcky závod porovnateľný so zahraničím. V záverečnej stati tejto časti nazvanej *Spolupráca s českou odbornou verejnosťou* hovoria o zachovaných archívnych dokumentoch dokladajúcich poznatky o spolupráci slovenských záhradníkov a záhradných architektov vo veľmi cennom archíve Dendrologickej spoločnosti nachádzajúcom sa vo Výskumnom ústave Silvu Tarouca pre krajinu a okrasné záhradníctvo v Průhoniciach.

Osobitná časť pomenovaná *Českí záhradní architekti pôsobiaci na slovenskom území* mapuje osobné fondy záhradných architektov, ich zloženie, ktorého z hľadiska témy sú najcennejšie plány/plánová

Stanislava Ottomanská
Šárka Steinová

STOPY ČESKÝCH ZAHRADNÍCH ARCHITEKTŮ NA SLOVENSKU

dokumentácia znázorňujúca pôdorysy umiestnenia a základných vzťahov jednotlivých objektov, napr. plány záhrad. Ďalej sa v týchto fondoch nachádzajú rezy, resp. pôdorysné rezy, perspektívy (vtáčia či tzv. žabia), vrstevnicové plány, ale aj niekoľko farebných hypsometrií (vyjadrenie výškopisu pomocou farebných odtieňov spravidla doplnených tieňovaním či šrafovaním kvôli lepšiemu vyjadreniu reliéfu). Zachované plány delia autorky podľa tzv. funkčných typov do niekoľkých skupín: súkromné rodinné a vilové záhrady, resp. rekreačné objekty; rozsiahle a významné vilové záhrady; súkromné záhrady statkov, dvorcov, usadlostí, fár, horárni a hájovní na vidieku; verejná zeleň; cintoríny, hroby a hrobky; objekty športovísk a rekreačných areálov; zeleň areálov škôl, odborných ústavov a inštitúcií v rámci výchovy, osvetu, vzdelávania a zázemia pre študentov; zeleň areálov nemocníc, liečební a odborných ústavov; zeleň zámockých areálov parkov a záhrad; zeleň cirkevných objektov a pútnických miest; zeleň areálov podnikov a kolónií; zeleň kúpeľných areálov; areály – pamätníky, mohyly či historické areály v krajine; areály úradov, železničných úradov a železníc a pod. Podávajú číselný prehľad funkčných typov zelene na Slovensku s vymenovaním lokalít.

Najväčšiu časť publikácie tvoria medailóny štyroch českých architektov Josefa Minibergera (1878 – 1955), Josefa Kumpána (1885 – 1961), Josefa

Vaněka (1886 – 1968) a Emilie Wichterlovej (1900 – ?). Majú viac-menej jednotnú štruktúru, ktorú sa autorky snažili naplniť: meno, biografický údaj a fotografia, pramene, stručná biografika, charakteristika projekčnej činnosti, ukážka záhradnej architektonickej tvorby a zoznam slovenských lokalít, pre ktoré ten-ktorý záhradný architekt vytvoril nejaké plány spolu s mapovým vyznačením daných lokalít. Často sa tu pre porovnanie nachádzajú nielen dobové fotografie, ale aj fotografie z terénnej obhliadky v súčasnosti. Jediné, čo možno autorkám vyčítať, sú isté nepresnosti v súčasných geografických názvoch slovenských lokalít – pripomeňme nielen premenované maďarské názvy po rozpade monarchie, resp. zastarané a v súčasnosti už nepoužívané názvy, napr. Hochštetno namiesto súčasného pomenovania Vysoká pri Morave, Horný Álmaš (dnes Jabloňovce) a pod., čo sú skutočnosti, ktoré môžu byť práve kvôli neznalosti týchto slovenských špecifik pre zahraničných autorov pochopiteľné.

Záver, resumé v angličtine, pramene a literatúra ukončujú obsah predstavovanej knihy.

Zároveň odporúčame návštevu rovnomennej putovnej výstavy, ktorá je v súčasnosti v Nitre.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

NAŠI JUBILANTI

DOKTORKA VRABCOVÁ SEDEMDESIAŤROČNÁ

Určite sa mnohým bude zdať tento titulok veľmi suchý, či nevhodný a neosobný a hodilo by sa skôr niečo ako: PhDr. Eva Vrabcová jubiluje. Ale povedzme si pravdu, v archíve (a nielen v tom národnom) už neostalo mnoho takých, čo by ju mohli oslovovať Eva, Evka, Evička. My ostatní sme si o nej nikdy nedovolili rozmýšľať inak ako o doktorke Vrabcovej.

Takže áno, v tomto čase sa doktorka Eva Vrabcová dožíva krásnych sedemdesiat rokov, veľkú časť z nich, presnejšie neuveriteľných 45 rokov, prežila v archíve. V tom jej, v Slovenskom národnom, predtým Štátnom ústrednom a predtým ešte... Ale je vlastne jedno, ako sa menil názov archívu aj oddelenia (nielen ich názvy, ale i zameranie a úlohy), i tak by sme to asi nedokázali opísať všetko a niekomu by mohlo prekážať, že sme zabudli práve na Gondovu alebo na „kapošov“. Však zasvätení určite vedia a ostatní nepochopia. Každopádne doktorka Vrabcová ešte ako Eva Vrabcová nastúpila do archívu v normalizačnom roku 1970 do oddelenia doktora Rákoša. (Prečo zase doktor Rákoš tu vysvetľovať nebudeme, to už určite pochopia aj nezainteresovaní.) Práve doktor Rákoš ovplyvnil jej profesionálnu životnú púť zo všetkých najviac. Pod jeho vedením sa mladý kolektív oddelenia dejín socializmu (fondy z rokov 1945 – 1968) pasoval s gigantickými archívnymi fondmi nedávno zaniknutých povereníctiev. (Aj na tomto mieste musíme vysvetliť, že išlo o archíve fondy v rozsahu niekoľkých stoviek bežných metrov a v niektorých prípadoch aj viac ako kilometra z činnosti zo dňa na deň zrušených úradov. Ich agenda bola samozrejme ešte stále „dost“ živá, na druhej strane tu bol veľký tlak na urýchlené sprístupnenie tohto kolosu. A toto všetko prebiehalo ešte v trochu komplikovanejších priestorových podmienkach, keďže vtedajší ústredný archív nemal svoju budovu a sídlil kde kade po Bratislave i okolí. To je však už určite iná téma a my by sme len neradi odbočovali viac, ako je nevyhnutné.)

A práve v tomto archívnom časopriestore sa z obyčajnej Evy Vrabcovej postupne stávala už spomínaná doktorka Vrabcová. Samozrejme nebolo to zo dňa na deň. Vyžadovalo si to veľa odbornej, ale i špinavej archivárskej práce. Z tej odbornej stránky to v roku 1983 potvrdila aj akademická obec, keď Eva

PhDr. Eva Vrabcová

Vrabcová úspešne obhájila titul doktorky filozofie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Z tej archívnej to dokazuje práca na takmer dvoch desiatkach archívnych pomôcok. Na tomto mieste by sa asi patrilo tie najvýznamnejšie vymenovať, ale určite sa nám nepodarí spomenúť všetky a vyberať medzi takými „kúskami“ ako *Povereníctvo vnútra, národné výbory (1945 – 1960)*, *Povereníctvo vnútra, administratívne odbory (1945 – 1960)*, *Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy (1945 – 1951)*, *Povereníctvo spojov (1945 – 1960)*, *Povereníctvo štátnych majetkov (1955 – 1956)*, *Ústredná volebná komisia (1954)* či *Úrad predsedníctva Zboru povereníkov (1960 – 1968)* je naozaj nemožné.

Po roku 1990 a odchode doktora Rákoša najskôr do kabinetu vedy a výskumu a neskôr i do dôchodku, bola vymenovaná za vedúcu „jeho“ oddelenia dejín socializmu. V roku 1993 po organizačnej zmene k tomu pribudlo i zanikajúce oddelenie dejín kapitalizmu a doktorka Vrabcová sa stala vedúcou Oddelenia nových fondov Slovenského národného archívu. Okrem tejto zastávala aj mnoho iných funkcií v rôznych odborných a odborových komisiách. Ako dobrá žiačka toho najlepšieho učiteľa (áno, máme na mysli doktora Rákoša) sa postupne stala odborníčkou na archívnu teóriu a metodiku spracovania a sprístupňovania archívnych fondov a svoje skúsenosti odovzdávala nielen študentom archívnictva na odbornej archívnej praxi, ale i kolegom archivárom prostredníctvom početných prednášok a seminárov. Z odbornej praxe a práce s archívnymi dokumentmi vychádzala aj vo svojej rozsiahlej publikačnej činnosti v oblasti kolonizácie a pozemkovej reformy na južnom Slovensku, v mnohých štúdiách podrobne spracovala tému Židov v období druhej

svetovej vojny a židovských pracovných táborov na Slovensku, ale i pracovné tábory a tábory nútených prác v období rokov 1945 – 1953. Nedá sa spočítať množstvo monografií miest a obcí, na ktorých sa autorsky podieľala, musíme však spomenúť aspoň jej rodnú Sereď, ktorej rozsiahla monografia nesie jej výraznú autorskú stopu. Samozrejme nemôžeme nevyzdvihnúť i to, že v pomerne vysokom veku (snáď nikoho neurazíme, ale aby sme boli konkrétni, tak po šesťdesiatke) si veľmi dobre poradila aj s takou príšerou, akou je pre archivársku dušu program fabasoft, ktorý zlomil krk i mladším.

Popri tom všetkom sa jej podarilo žiť aj rodinne. Porodila a s manželom Ivanom vychovala synov Petra a Martina (áno, materská dovolenka sa občas prihodila i v tom čase). Venovala sa svojej milovanej sereďskej záhrade, kde jej okrem úrody robili radosť pes Floky a potom vlčica Dona. Práve rodinné povinnosti ukončili v roku 2015 jej tvorivú aktívnu činnosť v Slovenskom národnom archíve a rozhodla sa naplno venovať manželovi.

Záverom tohto možno trochu netradičného narodeninového medailónika s až nemiernym počtom poznámok a zátvoriek (za ktoré sa čitateľovi ospravedlňujeme, ale bolo to viac ako nevyhnutné) nám nedá nespomenúť si, ako sme často prevracali očami, keď sme z jej úst niekoľkokrát denne počúvali, ako by to alebo ono spravil doktor Rákoš. Dnes sa však v Slovenskom národnom archíve čoraz častejšie ako akýsi vzor archívnej odbornosti spomína doktorka Vrabcová (a áno, aj dnešní mladí kolegovia začínajú pri tom gúľať očami, ale my, čo sme to už raz zažili, im už dopredu odpúšťame) a nezriedkavo ju musíme pracovne „otravovať“ aj na zaslúženom dôchodku. Preto by sme jej touto cestou mali a najmä chceli poďakovať za tie roky tvrdej archívnej práce, za mnoho odborných a ľudských rád, za veľa príjemných chvíľ, ktoré mnohých z nás „nakazili“ rovnakou nevyliciteľnou láskou k archívu a popriať jej všetko najlepšie k narodeninám a hlavne veľa zdravia a rodinnej pohody.

*Za kolegov
zo Slovenského národného archívu
Daniela Tvrdoňová*

JUBILEUM NAŠEJ KOLEGYNE MGR. TERÉZIE FÉDEROVEJ

Medzi šesťdesiatnikov sa v roku 2017 zaradila naša ctená kolegyňa, Mgr. Terézia Féderová, rod. Fojtíková, skúsená predarchivárka a vedúca odde-

Mgr. Terézia Féderová

lenia služieb verejnosti Štátneho archívu v Nitre. Jej životné osudy i pôsobenie v slovenskom archívniectve je spojené takmer kontinuálne s pôsobením v Štátnom archíve v Nitre, ktorému zasvätila celé svoje profesionálne pôsobenie.

Terézia Féderová sa narodila dňa 26. októbra 1957 v Trenčíne takpovediac v archivárskej rodine. Jej oteckom bol známy archivár Juraj Fojtík (1925 – 1982), pôsobiaci najskôr v Štátnom archíve v Bratislave, pobočka Trenčín (1956 – 1969) a po jeho zrušení v Štátnom archíve v Nitre (1969 – 1982). Archivárskej verejnosti je známy najmä svojou publikačnou činnosťou v oblasti regionálnych dejín a mimoriadne precíznymi a rozsiahlymi inventármi k archívnemu fondu Ilešháziovcov z Trenčína. Po ukončení štúdia na Gymnázium na Párovskej ulici v Nitre (1972 – 1976) vyštudovala v rokoch 1976 až 1980 archívniectvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po roku strávenom mimo odboru sa v roku 1982, krátko po úmrtí otecka, zamestnala v Štátnom archíve v Nitre, kde zostala pracovať až dodnes, od roku 2015 vo funkcii vedúcej oddelenia služieb verejnosti.

Svoje profesionálne pôsobenie v tomto archíve spojila predovšetkým s oblasťou predarchívnej starostlivosti, kde získala dlhoročné skúsenosti a teoretické vedomosti. Vďaka jej práci, a častokrát aj trpezlivosti a precíznosti, sa jej počas jej profesionálnej kariéry predarchivárky podarilo metodicky usmerňovať a najmä zabezpečiť prevzatie do trvalej archívnej úschovy veľké množstvo archívnych fondov orgánov verejnej moci, podnikov a organizácií

a osobných fondov do Štátneho archívu v Nitre, a prakticky ich zachrániť pre spoločnosť. Vďaka jej dlhoročným pravidelným školeniam, inštruktážam a tisíckam konzultácií v oblasti správy registratúry a najmä jej dôležitou prácou pri kontrole správy registratúry mnohých organizácií pomáhala takmer tri desaťročia metodicky usmerňovať správu registratúry stoviek podnikov a organizácií v Nitrianskom kraji. Počas svojej práce v oblasti predarchívnej starostlivosti istý čas pracovala aj ako vedúca bádateľne, vybavovala správnu agendu pre verejnosť, mala na starosti evidenciu archívnych fondov a pokiaľ jej to čas dovoľil, venovala sa aj sprístupňovaniu archívnych fondov z novoveku (služnovské úrady, pracovné skupiny pre pozemkovú reformu, živnostenský zväz). Je členom Slovenskej historickej spoločnosti, Spoločnosti slovenských archivárov a Slovesu.

Milá Terka! Dovoľ, aby som ti v mene svojom, kolegov Štátneho archívu v Nitre aj ostatných kolegov archivárov poďakoval za Tvoju dlhoročnú, náročnú a často aj obetavú prácu v prospech slovenského archívnictva a zaprial Ti v ďalších rokoch veľa zdravia, rodinnej a pracovnej pohody!

*Peter Keresteš
Štátny archív v Nitre*

JUBILANTKA ANNA REMEKOVÁ

Anna Remeková, rodená Krajčušková sa narodila 3. novembra 1957 v Liptovskom Mikuláši rodičom Milanovi Krajčuškovi a Márii, rodenej Almanovej. Základné vzdelanie získala v Liptovskom Mikuláši a v štúdiu pokračovala na Strednej priemyselnej škole textilnej a papiernickej v Ružomberku a na Strednej priemyselnej škole stavebnej v Liptovskom Mikuláši.

Pracovať začala v roku 1974 ako robotníčka v Závodoch 1. mája v Liptovskom Mikuláši a od roku 1983 pracovala ako poštová doručovateľka Okresnej správy spojov v Liptovskom Mikuláši. V roku 1979 uzavrela manželstvo s Antonom Remekom a postupne sa im narodili tri deti: Simona, Lukáš a Slávka. Život jej však pripravil ťažkú skúšku. V roku 1989 ovdovela a musela sa o svoje tri maloleté deti postarať sama.

Po materskej dovolenke nastúpila na miesto svojej mamy Márie Krajčuškovej ako upratovačka Štátneho okresného archívu v Liptovskom Mikuláši. Najprv na čiastočný pracovný úväzok a od roku 1995 na plný úväzok. Počas materskej do-

volenky zastupovala mladšiu kolegyňu a mala na starosti aj správu registratúry štátneho okresného archívu. Neskôr jej do pracovnej náplne pribúdali aj ďalšie činnosti ako: objednávanie a vydávanie kancelárskeho materiálu, príručná knižnica archívu, inventarizácia, ochrana archívnych dokumentov a mnohé ďalšie. Jej pracovné aj mimopracovné nasadenie bolo vždy obdivuhodné. Koncom 90. rokov si popri zamestnaní dokončila učňovské a v roku 2007 aj stredoškolské vzdelanie. Celý „študijný maratón“ zavŕšila získaním vodičského oprávnenia.

Milá Hanka, tak ako sme si zvykli familiárne Ťa volať, želáme Ti pri príležitosti Tvojho okrúhleho životného jubilea v mene všetkých kolegyň a kolegov veľa zdravia, radosti v rodine a pohodu v práci.

Peter Vítek

*Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči
pracovisko Archív Liptovský Mikuláš*

ŽIVOTNÉ JUBILEUM ARCHIVÁRKY BEATY BREZNICKEJ

*„Ludský život – krátka trasa – míľnikmi je obosiaty.
Človek ani nenazdá sa a už je tu šesťdesiaty.“*

V decembri tohto roku sa k archivárom – šesťdesiatnikom zaraď aj Ing. Beata Breznická, pracovníčka Slovenského národného archívu, špecializovaného pracoviska Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici.

Ing. Beata Breznická

Narodila sa 1. decembra 1957 v Martine. V starobylej Banskej Štiavnici navštevovala základnú školu a v roku 1977 ukončila maturitou Strednú priemyselnú školu chemickú. Vo vzdelávaní pokračovala na Vysokej škole banskej v Ostrave, odbor ekonomika a riadenie hutníctva, ktoré ukončila v roku 1982. Po ukončení štúdia sa zamestnala v Závode SNP, pracovisko v Banskej Štiavnici ako samostatný ekonóm, neskôr si vyskúšala neľahkú funkciu prevádzkarky v hoteli Grand v Banskej Štiavnici i pozíciu uchádzača o zamestnanie.

Rady archivárov vtedajšieho Štátneho ústredného banského archívu rozšírila od 1. januára 1995. Aj keď práce v archíve boli úplne odlišné od tých predchádzajúcich, predsa sa svojou usilovnosťou a pedantnosťou postupne dokázala zaradiť do veľkej archivárskej obce. V roku 1997 absolvovala dvojročný kvalifikačný kurz archívnictva.

Vo vtedajšom Štátnom ústrednom banskom archíve bola zaradená do oddelenia nových fondov. Popri sprístupňovaní novodobých archívnych fondov vykonáva aj činnosti na úseku predarchívnej starostlivosti – usmerňuje pôvodcov, prevažne z odvetvia hospodárstva, pri zabezpečovaní správy registratúry.

Sprístupnila čiastkovým inventárom archívny fond Obvodný banský úrad v Banskej Bystrici 1960 – 1979, archívny fond podnikového riaditeľstva Slovenský priemysel kameňa, š. p. Levice (1941) 1950 – 1992, archívny fond Rudné bane, závod v Banskej Štiavnici (1893) 1946 – 1994 a v súčasnosti sprístupňuje archívny fond podnikové riaditeľstvo Slovenských magnezitových závodov Košice 1953 – 1992. Kým orgány štátnej banskej správy majú pevne stanovené desatinné radenie spisov, archívne dokumenty vzniknuté z činnosti hospodárskych organizácií je nutné zaradiť do vecných skupín, ktoré mnohokrát nekorešpondujú s internými smernicami pôvodcov. Práve pri sprístupňovaní týchto fondov využíva nielen svoje znalosti získané v predchádzajúcich zamestnaniach, ale naplno sa odrazí aj jej pedantnosť a zmysel pre poriadok.

Okrem sprístupňovania archívnych fondov sa zapája do kultúrno-propagačnej činnosti, hlavne do organizovania Dňa otvorených dverí, ktorý sa každoročne koná začiatkom septembra počas „Salamandrových dní“. Bez jej nápaditej výzdoby si v archíve túto akciu nevieme ani predstaviť.

Milá Beatka, aj keď Ti život okrem radosti priniesol aj starosti, prajeme Ti do ďalšieho života hlavne veľa zdravia, spokojnosti, šťastia, pohodu do ďalších rokov pri napĺňaní osobných cieľov a zá-

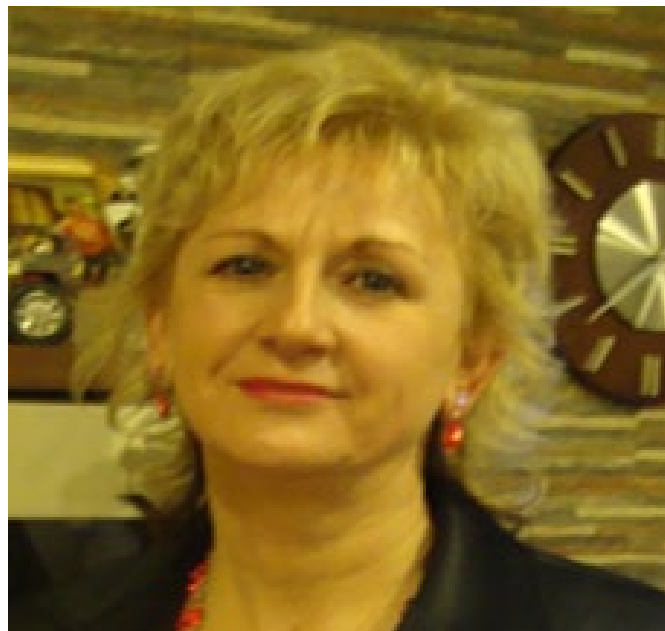
ujmov v kruhu priateľov a najbližšej rodiny. Veríme, že Tvoja každodenná mravčia práca bude tým motorom, ktorý Ťa ešte dlho bude nútiť prísť do práce aj zajtra.

Janka Schillerová
Slovenský národný archív
špecializované pracovisko
Slovenský banský archív v Banskej Štiavnici

JUBILANTKA GABRIELA GOREJOVÁ, ROD. ŠIROCHMANOVÁ

Narodila sa 8. decembra. 1967 v Sobranciach otcovi Michalovi a matke Anne, rod. Remeckej. V rokoch 1982 až 1986 navštevovala Strednú ekonomickú školu vo Vranove nad Topľou. S manželom Reném majú syna Tadeáša, ktorý do rodiny zavítal v roku 2010.

Čerstvá absolventka 1. októbra 1986 nastúpila do Štátneho okresného archívu v Michalovciach, dnes Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Michalovce, kde pôsobí doteraz. Dvojročný kurz archívnictva organizovaný IVESom Bratislava navštevovala v rokoch 1993 – 1994.

Gabriela Gorejová

Zabezpečuje plnenie úloh z oblasti predarchívnej starostlivosti: štátny odborný dozor, schvaľovanie registratúrnych poriadkov a plánov, preberanie archívnych dokumentov. Vybavuje správnu i bádateľskú agendu, spolupracuje pri organizovaní výstav, dní otvorených dverí archívu. Triedi, usporadúva, inventarizuje archívny materiál. Počas uplynulých

rokov sprístupnila nemálo bežných metrov archívneho materiálu. Jej dielom je Inventár MNV Bajany 1945 – 1950 (Michalovce 1987), Inventár MNV Lesné 1945 – 1950 (Michalovce 1987), Inventár MNV Priekopa 1945 – 1950 (Michalovce 1988), Inventár MNV Remetské Hámre 1945 – 1950 (Michalovce 1988), Inventár MNV Senné 1945 – 1950 (Michalovce 1989), Inventár MNV Svätušie 1945 – 1950 (Michalovce 1989), Inventár MNV Tušice 1945 – 1950 (Michalovce 1994), Inventár MNV Zemplínska Široká 1945 – 1950 (Michalovce 1999), Inventár MNV Veľké Revištia 1945 – 1950 (Michalovce 2004), Inventár MNV Michalovce 1945 – 1950 (Michalovce 2008) a iné. Je členkou Spoločnosti slovenských archivárov.

Gabika, ako ju všetci kolegovia, priatelia a známi volajú, je charizmatickou osobou sršiacou energiou, ktorá je vo svojom kolektíve vždy nápomocnou.

Milá oslávenkyňa, dovoľ nám – tvojím kolegyniam, aby sme Ti z úprimného srdca zagratulovali k životnému jubileu a popriali Ti veľa šťastných chvíľ v kruhu rodinnom, ešte veľa chuti do práce a aby Ti vydržal Tvoj optimizmus.

*Valéria Molnárová
Štátny archív v Košiciach
pracovisko Archív Michalovce*

ING. EVA JERGOVÁ – ARCHIVÁRKA Z ROŽŇAVY

Do rodiny Kačerjakovcov z Bratislavy 15. decembra 1967 pribudla dcéra Eva k dvom sestrám a bratovi.

Základnú deväťročnú školu absolvovala v Bratislave, Podunajských Biskupiciach. Gymnázium v Šamoríne navštevovala v rokoch 1982 až 1986. Vysokoškolské vzdelanie a titul inžinierky získala na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, kde študovala v rokoch 1986 – 1990.

Počas štúdia na VŠ stretla svojho životného partnera, manžela Stanislava, a po skončení školy v roku 1991 uzavreli manželstvo. Mladomanželia sa rozhodli, že budú žiť v Rožňave a tu sa začína písať história archivárky z Rožňavy. Na svoje 24. narodeniny 15. decembra 1991 nastúpila do Štátneho okresného archívu v Rožňave, dnes Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava. Rodine sa v roku 1993 narodila prvá dcéra Martina a v roku 1999 k nej pribudla druhá Diana.

V rokoch 1998 – 1999 absolvovala dvojročný kurz archivníctva.

Ing. Eva Jergová

V prvých rokoch svojho pôsobenia v archíve sa oboznamovala s jednotlivými odbornými archívny-
mi činnosťami a od roku 2001 sa prevažne venuje predarchívnej starostlivosti, a to výkonu štátneho odborného dozoru, schvaľovaniu registratúrnych poriadkov a plánov, hodnoteniu návrhov na vyradenie a vydávanie rozhodnutí, tiež preberaniu archívnych dokumentov, konzultačnej a školiacej činnosti. Aktualizuje lokačný prehľad uloženia archívnych fondov. Vede evidenciu archívnych dokumentov v programe AFondy a pôvodcov registratúry a fondov prostredníctvom ISEA. Okrem uvedených činností triedi, usporadúva a sprístupňuje archívne fondy, a to z oblasti štátnej správy a samosprávy, politických strán, vyhotovuje katalógy a pod. Aktívne sa zapája do organizovania porád, či akcií, ktoré sa konajú v rožňavskom archíve.

Ako správna archivárka je členkou Spoločnosti slovenských archivárov.

Milá Eva, zdá sa nám neuveriteľné, že i Ty sa zaradiš do galérie jubilantov. Večne usmievavá, ochotná vždy pomôcť radou – odbornou i priateľskou. Pre nás si zdrojom inšpirácie, ako zdravo žiť a užívať život. Okrem Tvojej rodiny a archívu je aj šport i príroda Tvojou láskou.

Dovoľ nám popriať Ti veľa chuti a síl do ďalšej práce, rodinnú pohodu a radosť zo svojich blízkych, pevné zdravie a ostaň taká, aká si – Eva Jergová, pre ktorú 50 je len číslo.

*Marta Bednárová
Štátny archív Prešov
pracovisko Archív Poprad*

ŽIVOTNÉ JUBILEUM EGY BEŠINOVEJ

K radu päťdesiatnikov sa na konci roku 2017 pripojí aj vedúca pracoviska Archív Levice Mgr. Eva Bešinová.

Narodila sa 29. decembra 1967 v Leviciach, detstvo prežila v Žemberovciach, kde navštevovala aj základnú školu. Po absolvovaní Gymnázia Janka Kráľa v Zlatých Moravciach v roku 1986 si vybrala štúdium archívniectva a histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré úspešne završila v roku 1991 štátnou záverečnou skúškou a obhajobou diplomovej práce na tému Vznik a vývoj rodu Palásthy do roku 1890. Od 15. novembra 1991 je jej život spojený s levickým archívom – začala pracovať v Štátnom okresnom archíve v Leviciach. Od 1. mája 2008 je vedúcou pracoviska Archív Levice Štátneho archívu v Nitre.

Za roky praxe prešla všetkými archívnymi činnosťami – venovala sa vybavovaniu správnej agendy a spracúvaniu archívnych fondov. V súčasnosti sa venuje predarchívnej starostlivosti, spracovávaniu starších a novodobých archívnych fondov štátnej správy a justície a regionálnej histórii. Je členkou Spoločnosti slovenských archivárov.

Bola členkou autorského kolektívu pri zostavovaní regionálnych monografií obcí a miest: Žemberovce (2001), Mozaika Santovky (2009), Tlmače v plynutí času (2010), Bohunice, monografia obce (2013), Bánov, monografia obce (2013), Devičany, monografia obce (2014), Žemberovce, monografia obce (2016), Mikula (2017) a členkou autorského kolektívu Pamätnica Gymnázia v Leviciach 1815 – 2015 (2015). Publikuje tiež v Zborníku Tekovského múzea v Leviciach, príspevok Vinohradníctvo na južných svahoch Štiavnických vrchov v spoluautor-

Mgr. Eva Bešinová

stve s J. Bátovskou uverejnila v zborníku Vinicola Carpathensis, ktorý k 65. narodeninám univ. prof. PhDr. Jozefa Baďuríka, CSc. vydala Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2011.

Toľko asi bude hovoriť o Evke biografický slovník slovenských archivárov... Naša šéfk, naša Evka, nepatrí k ľuďom, ktorí po vstupe do miestnosti strhávajú na seba pozornosť, no kto ju spozná, vie, že za zdanlivo prísny vystupovaním je človek, ktorý je ochotný vždy vypočuť, poradiť a pomôcť kolegovi. Prajeme jej veľa zdravia, spokojnosti, vyplnenie cestovateľských prianí a veľa ďalších pracovných úspechov.

Kolektív pracoviska Archív Levice

Všetkým oslávencom, ku ktorým patrí i Andrea Leková z Archívu Národnej banky Slovenska, praje Spoločnosť slovenských archivárov veľa zdravia a šťastia, pracovných úspechov a radosť zo svojich blízkych. Pri oslave okrúhlych narodenín sa obzeráme späť, bilancujeme, hodnotíme. Želáme Vám, do ďalších rokov, aby ste ich prežili plodne a aby boli plné zážitkov a mali ste na čo spomínať a čo hodnotiť.

Vaša Spoločnosť slovenských archivárov

SPOMÍNAME

ZA MÁRIOU STIEBEROVOU (1940 – 2017)

Meno PhDr. Márie Stieberovej, CSc., sa nám, členom komunity archivárov, automaticky spája so štátnymi ústrednými archívami a štátnymi oblastnými archívami, dlhoročným pedagogickým pôsobením, vedeckou a publikačnou činnosťou, verejnoprospešnou činnosťou, ako aj výrazne orientovanými osobnými záľubami. V rebríčku jej osobných hodnôt sa určite na jednom z popredných miest nachádzal jeden stabilný bod, s ktorým bol neoddeliteľne spätý celý jej život – jej rodné mesto Bratislava.

Mária Stieberová sa narodila 27. augusta 1940 v Bratislave, kde nadobudla základné, stredoškolské i vysokoškolské vzdelanie. Pred meno si od roku 1972 písala titul doktora filozofie. Získala ho vo vednom odbore archívniectvo – pomocné vedy historické. Jej precíznosť a zdravé sebavedomie ju priviedli v roku 1983 aj k úspešnému ukončeniu riadnej externej vedeckej aspirantúry prácou o územnom raste Bratislavy.

Celý svoj pracovný život spojila s rezortom vnútra. Po skončení vysokoškolského štúdia nastúpila do Štátneho slovenského ústredného archívu v Bratislave. Jej archivárskou prvotinu bol dočasný inventár Povereníctva vnútra. Čas strávený v študovni archívu bol pre ňu najlepšou školou archivárskeho života. Práve tam vznikli základy jej encyklopedických vedomostí o fondoch štátnych archívov, ich prístupňovaní, uložení a možnostiach využívania. Zo Štátneho slovenského ústredného archívu odchádzala 1. februára 1969, ako vedúci archivár, na Archivnú správu Ministerstva vnútra SSR. Riadiaci orgán archívniectva sa stal pre ňu pracoviskom, na ktorom pracovala až do odchodu do dôchodku v roku 2005. Začínala ako referent pre medzinárodnú spoluprácu. Aj vďaka nej získalo v tých rokoch slovenské archívniectvo kvalitný základ pre systematický výskum v zahraničných archívoch, osobitne v archívoch v Maďarsku.

Mať a uplatňovať komplexné teoretické a praktické vedomosti, podrobnú znalosť jednotlivých druhov archívnych činností a tajomstiev riadiacej práce, pochopenie pre obyčajné ľudské problémy archivárov – tak možno stručne charakterizovať od roku 1977 až do roku 2005 prístup Márie Stieberovej k plneniu úloh ako odborníka riadiaceho štátne

PhDr. Mária Stieberová, CSc. (27. 8. 1940 Bratislava – 5. 10. 2017 Bratislava-Vajnory)

ústredné archívy a štátne oblastné archívy. Činnosť archívov nielen riadila, ale aj prísne a spravodlivo kontrolovala, radila im počas povestných „kanonických vizitácií“.

Popri náročnej riadiacej a odbornej činnosti M. Stieberová nezabúdala ani na budúcnosť. Vždy si vedela nájsť čas a spôsob ako odovzdať svoje odborné alebo jazykové vedomosti budúcim archivárom, alebo prispieť k zvýšeniu odbornosti archivárov v praxi. Tridsať rokov vyučovala základy archívniectva a maďarský jazyk na Strednej knihovníckej škole v Bratislave, Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave a v Inštitúte pre verejnú správu.

Bratislava, jej dejiny a dejiny jej prímestských obcí sa stali trvalou láskou a predmetom vedeckého záujmu a publikačnej činnosti pani doktorky Stieberovej. Ich výpočet sa začína diplomovou prácou a rigoróznou prácou Dejiny Bratislavského Podhradia. Po nich nasledovali samostatné práce, rad štúdií a veľký počet článkov v odborných časopisoch, zborníkoch z vedeckých konferencií s hlavnou témou dejiny bratislavských predmestí a pripojených obcí. Predmetom jej pozornosti boli aj cechy Bratislavského Podhradia, bratislavské školstvo a bratislavské patrocíniá. Mária Stieberová je aj autorkou dejín Bratislavského Podhradia, Čunova, Jaroviec a Rusoviec. Okrem tejto večnej základnej témy sa venovala aj rýdzo odborným archívnyim otázkam. Je spoluautorkou časti Základné pojmy v publikácii Ochrana, prístupňovanie a využívanie archív-

ných dokumentov. Dôverná znalosť problematiky archívnych fondov ju predurčila, aby sa stala autorkou klasifikačnej schémy archívnych fondov a zbierok štátnych archívov v Slovenskej republike. Podieľala sa aj na príprave a vydaní Informatívneho sprievodcu štátnych archívov Slovenskej republiky.

V bibliografii publikačnej činnosti PhDr. Márie Stieberovej, CSc. zaujíma dôstojné miesto jej „domovský časopis“ Slovenská archivistika. Veď len v jej kronike uverejnila približne 60 rôznych anotácií, správ a referátov. Niet snáď témy, ku ktorej by nepovedala svoje hodnotiace slová alebo nedala výraz povinnosti o veci informovať, bola aj dlhoročnou aktívnou členkou redakčnej rady českého archívneho periodika Sborník archivních prací.

Mária Stieberová mala jeden sen, ktorý sa jej nesplnil – vyštudovať medicínu. Cieľavedomosť jej nedovolila vzdať sa ho a aspoň čiastočne ho naplnila celoživotnou činnosťou v Červenom kríži. Jej altruizmus sa prejavil aj v nespočetných darcoctvách krvi, obetavej starostlivosti o starších občanov. Jej zmysel pre verejnoprospešnú prácu ocenila aj verejnosť. V roku 1997 ju pri príležitosti Zápisu do Knihy cti Slovenského Červeného kríža prijal prezident Slovenskej republiky.

Okrem kolegiálnej úcty a rešpektu sa doktorke Stieberovej dostalo aj spoločenského ocenenia. Od roku 1979 získala viacero rezortných vyznamenaní. Je jednou z prvých nositeľiek pamätnej medaily Pavla Križka a pamätnej medaily Františka Sasinka.

Neodmysliteľnou súčasťou životného štýlu Márie Stieberovej bola snaha spoznať. Spoznať nielen archívy a archívniectvo, ale aj svet. Neúnavne a rada cestovala. Precestovala takmer celú Európu, „nútila“ cestovať aj archivárov. Nemala problémy zorientovať sa v rakúskych Alpách alebo roklinách Slovenského Raja. Dôverne poznala nielen zákutia Bratislavského Podhradia, ale aj všetky turistické cestičky Malých Karpát. Po návrate zo všetkých prekrásnych ciest a turistických výletov trávila čas pri dobrej knihe. Bola pravidelnou návštevníčkou každého dobrého koncertu kvalitnej klasickej hudby, a to nielen v Bratislave. S pani Stieberovou sme sa ešte dlho stretávali aj po jej odchode do dôchodku na podujatiach – „sabatoch“ archivárov. Nechcela stratiť kontakt s komunitou, s ktorou strávila celý svoj pracovný život.

Marika, určite si toho chcela urobiť ešte viac, viac naučiť, viac pomôcť, viac vidieť..., ale raz to musí vzdať aj ten najvytrvalejší...

Češť Tvojej pamiatke.

Odbor archívov a registratúr SVS MV SR

SPOMIENKA NA LÝDIU KAMENCOVÚ (1943 – 2017)

Dňa 28. októbra 2017 nás navždy opustila naša dlhoročná kolegyňa Mgr. Lýdia Kamencová. Narodila sa v Bratislave 23. decembra 1943, vyrastala na Šancovej ulici. Navštevovala Jedenástočnú strednú školu na Vazovovej ulici a v roku 1960 nastúpila na vysokoškolské štúdiá na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, odbor dejepis – ruský jazyk. Po absolvovaní štúdiá v roku 1960 nastúpila do Štátneho archívu v Bratislave. Tu spracovala fond bratislavského podžupana z obdobia prelomu

Mgr. Lýdia Kamencová (23. 12. 1943 Bratislava – 28. 10. 2017 Bratislava)

19. a 20. storočia a skatalogizovala cirkevné matricy zo 17. až 20. storočia. V roku 1965 prestúpila do Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied. V tomto archíve strávila celý svoj ďalší profesionálny život až do augusta 2016, keď odišla do dôchodku. Bez zveličovania preto môžeme tvrdiť, že spolu s Alexandrou Marčekovou a Jozefom Klačkom patrí Lýdia Kamencová k trojici najvýznamnejších spolupracovníkov v 54-ročných dejinách Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied.

Počas 41 rokov odborného pôsobenia v archíve prešla rukami našej kolegyne nezanedbateľná časť archívnych dokumentov. Dlhé roky sa L. Kamencová venovala fondom úradnej proveniencie. Spracovala a sprístupnila fond Umeleckej a vedeckej rady SAV, fond Archeologického ústavu SAV, Historického ústavu SAV a Slovenskej historickej spoločnosti,

fond Štátneho meteorologického a geofyzikálneho observatória SAV v Hurbanove, fond Ústrednej hospodárskej správy pracovísk či Zahraničného odboru Úradu Predsedníctva SAV. Jedným z najrozsiahlejších archívnych fondov, ktorý spracovala, je komplikovaný fond Vedecké kolégiá SAV 1959 – 1999, ku ktorému zostavila viacvzťahový združený inventár. Postupom času prešlo pod jej patronát spracovanie a sprístupňovanie osobných fondov významných slovenských vedcov. V období rokov 1989 až 2016 práve jej vytrvalému úsiliu vďačíme v archíve za to, že máme spracovanú prevažnú väčšinu z 90 osobných fondov, ktoré archív prevzal. No nielen to, Lýdia Kamencová dokázala svojou citlivosťou a taktom nakloniť mnohé významné osobnosti SAV, resp. ich rodinných príslušníkov myšlienke, aby odovzdali nášmu archívu svoju písomnú pozostalosť a prispeli tak k obohateniu dokumentácie k dejinám vedy na Slovensku. L. Kamencová však mala svoj podiel aj na systematickom budovaní niektorých archívnych zbierok. Spočiatku mala na starosti zbierku fotodokumentácie SAV (ktorej správu však neskôr prenechala svojej kolegyni A. Marčekovej), a od roku 1985 vytvárala a sústavne ďalej rozširovala našu bohatú zbierku medailí a plaket. Okrem takmer stovky inventárov k archívnyim fondom je tiež zostavovateľkou kartotéky udeľených vedecko-kvalifikačných stupňov v SAV a kartotéky udeľených vedeckých hodností doktora vied a kandidáta vied. Dlhé roky bola zástupkyňou riaditeľa ÚA SAV.

Lýdia Kamencová bola po celé roky činná aj na poli vedeckom a publikačnom. K rozvoju slovenskej archívnej teórie prispela svojim podielom na zostavení metodiky vytvárania a spracovania osobných fondov v ÚA SAV. V domácich i zahraničných periodikách publikovala články z dejín vedy, z dejín akadémie vied a jej osobností. Vypracovala opisy fondov do Sprievodcu po Ústrednom archíve SAV, ktorý však zostal iba v rukopise, a podklady pre novšieho Sprievodcu po osobitných archívoch na Slovensku. Bola riešiteľkou niekoľkých projektov medzinárodnej spolupráce. Vypracovala slovenskú verziu šesťjazyčného slovníka archívnej terminológie (Malý terminologický slovník), ktorý bol výsledkom dlhodobej spolupráce archívov akadémii vied socialistických krajín v 70. a 80. rokoch. V nedávnom období v rámci projektov dvojstrannej spolupráce s Archívom Akadémie vied ČR študovala vývoj spoločenskovedných pracovísk SAV v 2. polovici 20. storočia, a tiež kontakty a spoluprácu medzi slovenskými a českými vedeckými osobnosťami a inštitúciami. V kolektívnej monografii Dejiny Slovenskej

akadémie vied, ktorá vyšla pri príležitosti 60. výročia akadémie vied, bola autorkou kapitoly o zahraničnej spolupráci a medzinárodných stykoch SAV. Od roku 1997 pripravovala pre Slovenskú archivistiku anotácie ruského archívneho periodika *Otečestvennyje archivy*.

L. Kamencová bola členkou Slovenskej historickej spoločnosti a Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky. Pre jej hlboko vyvinutý zmysel pre spravodlivosť bola na Fóre archivárov 21. decembra 1989 zvolená za predsedníčku Rehabilitačnej komisie slovenských archivárov.

Do 41 rokov Lýdie Kamencovej v ÚA SAV sa okrem všetkých spomínaných činností zmestilo aj veľké množstvo preberacích konaní, prieskumov, inštruktáží a praktickej pomoci s organizáciou spisovej služby na pracoviskách SAV. Podieľala sa na usporiadaní zanedbaných registratúr ústavov, na organizovaní výstav pri príležitosti výročí SAV a zažila viaceré sťahovania archívu a jeho depotov do nových priestorov. Pre nás, jej kolegyni, sú to aj jej spomienky na to, že pri sťahovaní ako posledný opatrne prenášala hrnček bývalého externého riaditeľa archívu. S kolegynami, ktoré sme mali česť s ňou dlhšiu dobu pracovať, sa budeme snažiť zachovávať jej odkaz v našom archíve. Budeme spomínať na jej výborné koláče, na jej zmysel pre humor, dôslednosť, trpezlivosť, miernosť a ochotu pomôcť.

Česť jej pamiatke!

Kristína Majerová
Ústredný archív
Slovenskej akadémie vied

Personálna bibliografia Mgr. Lýdie Kamencovej (bez inventárov k archívnyim fondom):

KAMENCOVÁ, Lýdia. A Magyar Tudományos Akadémia levéltára az akadémiai könyvtárban (Archív MAV pri knižnici akadémie) (Szelei László, Budapešť: 1970). In *Archivní správy ČSAV*, 1971, č. 2, s. 44-45.

KAMENCOVÁ, Lýdia. Szelei László, A Magyar Tudományos Akadémia levéltára az akadémiai könyvtárban (Archív MAV pri knižnici akadémie). In *Slovenská archivistika*, 1972, roč. 7, č. 2, s. 340-342.

KAMENCOVÁ, Lýdia. E. S. Kuljabko a E. B. Bešenkovský, História knižnice a archívu Lomonosovova [Anotácia]. Rukopis, 1976.

KAMENCOVÁ, Lýdia. Biuletyn archiwum Polskiej akademii nauk 16/1973 a 17/1974. In *Slovenská archivistika*, 1974, roč. 9, č. 2, s. 161-162.

- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vývoj vedných odvetví v SAV a jeho dokumentácia v materiáloch Ústredného archívu SAV. In *Slovenská archivistika*, 1979, roč. 14, č. 1, s. 200-205.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. 110 rokov pracoviska Geofyzikálneho ústavu SAV. In *Archivní zprávy ČSAV*, 1981, roč. 13.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Medzinárodne o prvotnej vedeckej dokumentácii. In *Slovenská archivistika*, 1983, roč. 18, č. 1, s. 188-190.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. 30 rokov Slovenskej akadémie vied. In *Archivní správy ČSAV*, 1983, roč. 15.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. *Ocenenie vedeckej dokumentácie ako základ pre doplňovanie fondov archívov akadémií vied socialistických krajín*. [Referát na 7. konferenciu archívov akadémií vied socialistických krajín, Berlín 1984]. Rukopis.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Konferencia archívov akadémií vied socialistických krajín. In *Slovenská archivistika*, 1984, roč. 19, č. 1, s. 205-206.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vedecké kolégiá Slovenskej akadémie vied. In *Slovenská archivistika*, 1985, roč. 20, č. 1, s. 184-189.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Porada pracovnej skupiny mnohostrannej spolupráce archívov akadémií vied socialistických krajín. In *Slovenská archivistika*, 1985, roč. 20, č. 1, s. 185-186.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Druhá medzinárodná letná archívna škola. In *Slovenská archivistika*, 1987, roč. 22, č. 1, s. 166-167.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Štvrtstoročie Ústredného archívu SAV. In *Slovenská archivistika*, 1988, roč. 23, č. 2, s. 179-183.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik Slovenskej historickej spoločnosti a prvá etapa jej činnosti (1946 – 1950). In *Historický časopis*, 1990, roč. 39, č. 2, s. 183-193.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik a činnosť SAVU. In *Slovenská akadémia vied a umení. Z dejín vied a techniky na Slovensku* 16, 1994, s. 29-34.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik a činnosť Slovenskej akadémie vied a umení 1942 – 1948. In *Slovenská archivistika*, 1992, roč. 27, č. 2, s. 174-179.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Ústredný archív Slovenskej akadémie vied. In *Fórum archivárov*, 1995, roč. 6, č. 1.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Univerzita Komenského a Učená spoločnosť Šafárikova. In *Univerzita Komenského a vysokoškolská edukácia: minulosť, prítomnosť, budúcnosť: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 21. a 22. novembra 1994 v Bratislave pri príležitosti 75. výročia založenia Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1995.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Sedemdesiat rokov Učenej spoločnosti Šafárikovej. In *Slovenská archivistika*, 1996, roč. 31, č. 2, s. 165-169.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Otečestvennyje archivy 1995 – 2011. [Anotácie]. In *Slovenská archivistika*, 1997 – 2013, roč. 32 – 47.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Slovenská akadémia vied a jej vedecké programy. In *Věda v Československu v letech 1945 – 1953. Sborník z konference. (Praha, 18. – 19. listopadu 1998)*. Praha: Karolinum, 1999, s. 199-204.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. *Osobný fond Jána Tibenského v Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied*. [Referát na Seminári Slov. spoločnosti pre dejiny vied a techniky k 75. narodeninám Jána Tibenského]. Rukopis, 1998.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. PhDr. Jozef Klačka 60-ročný. In *Slovenská archivistika*, 1999, roč. 34, č. 1, s. 201-202.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Rozvoj spoločenských vied na Slovensku v rokoch 1953 – 1963 v materiáloch Ústredného archívu SAV. In *Věda v Československu v letech 1953 – 1963. Sborník z konference (Praha, 23. – 24. listopadu 1999)*. Praha: Archiv Akademie věd České republiky v nakl. Arenga 2000, s. 323-327. ISBN 80-86404-00-5 ISSN 1213-1199.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vzostup a pád spoločenských vied na Slovensku v rokoch 1963-1970. In *Česká věda a Pražské jaro (1963 – 1970). Sborník z konference (Praha 22. – 23. listopadu 2000)*. Praha: Karolinum pro Výzkumné centrum pro dějiny vědy, společné pracoviště Archivu AVČR a UK, 2001, s. 195.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Regres v spoločenských vedách na Slovensku v prvej polovici sedemdesiatych rokov 20. storočia. In *Věda v Československu v období normalizace (1970 – 1975). Sborník z konference. Praha, 21. – 22. listopadu 2001*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2003, s. 369-376.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Štyridsať rokov archívu akadémie. In *Slovenská archivistika*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 193-195.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. *Stav SAV na konci 80. rokov, počet pracovníkov, legislatívne zakotvenie, financovanie, ústavy, vedné odbory. Podklady pre vedeckého sekretára Dušana Kováča*. Rukopis, 2005.
- KAMENCOVÁ, Lýdia – KLAČKA, Jozef. Problémy s osobnými fondmi v Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied. In *Slovenská archivistika*,

2006, roč. 42, č. 1, s. 92-99.

KAMENCOVÁ, Lýdia. *Ivan Málek a Dionýz Blaškovič*. [Príspevok na konferencii k 100. výročiu narodenia Ivana Mála (1909 – 1994), Praha, 15. 10. 2009]. Rukopis.

KAMENCOVÁ, Lýdia. *Akademik Dionýz Blaškovič, život a spomienky*. Spomienka na D. Blaškoviča 28. 11. 2008 na Virologickom ústave SAV. Rukopis.

KAMENCOVÁ, Lýdia. *Prínos osobných fondov pre výskum rozvoje vedy*. [Príspevok na XII. archívnych dňoch v SR v Skalici, 2008]. Rukopis.

KAMENCOVÁ, Lýdia. Proces začleňovania Virologického ústavu do štruktúry Československej akadémie vied a Slovenskej akadémie vied. In *Slovenská archivistika*, 2010, roč. 45, č. 1, s. 39-45.

KAMENCOVÁ, Lýdia. Zahraničná spolupráca SAV. In KOVÁČ, Dušan a kol. *Dejiny SAV*. Bratislava : Veda Vydavateľstvo SAV, 2014, s. 317-337. ISBN 978-80-224-1316-9.

PhDr. Hedviga Hudáková (16. 10. 1929 Kľačany – 10. 11. 2017 Nitra)

ZA HEDVIGOU HUDÁKOVOU (1929 – 2017)

Staršia, ale aj stredná, generácia slovenských archivárov či historikov si pri pohľade na túto fotografiu spomenie na menšiu čipernú kolegyňu s typickým účesom. Hedviga Hudáková sa narodila v Kľačanoch, okr. Hlohovec, dňa 16. októbra 1929. Základnú školu navštevovala v Rumanovej a gymnázium v Hlohovci, kde maturovala v roku 1951. Štúdium archívnickva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave skončila v roku 1956 ako prvá žena v tomto odbore. Ešte v apríli toho istého roku nastúpila pracovať do Archívu mesta Bratislavy. Na pracovisku prešla všetkými pracovnými pozíciami, od referentky cez odbornú archivárku, až po zástupkyňu riaditeľa archívu. Popri zamestnaní získala v roku 1982 aj doktorský titul. Venovala sa registrovaniu listín, spracúvaniu fondu Mesto Bratislava či systematickej katalogizácii zápisníc rady mesta Bratislavy. Podieľala sa na tvorbe viacerých archívnych pomôcok a vyhotovila k nim registre. Veľa času venovala aj bádateľskej agende a práci so začínajúcimi archivármi. Dlhé roky viedla prax poslucháčov archívnickva a pod jej odborným vedením vznikali kvalitné diplomové práce. Úspešná bola aj v akvizičnej činnosti, kde sa jej podarilo získať pre archív viacero významných osobných fondov a zbierok. Angažovala sa v propagácii histórie mesta organizovaním seminárov,

prednášok a exkurzií pre školy i dospelých. Bola i publikačne činná, spolupodielala sa na vydaní *Dejín Bratislavy*, spracovala na vydanie mapy Bratislavy, prispievala do periodickej a dennej tlače. Bola členkou viacerých odborných i spoločenských organizácií. Za svoju odbornú, vedeckú i spoločenskú činnosť bola viackrát ocenená. Bola nositeľkou Križkovej medaily a ďalších ocenení za zásluhy o rozvoj slovenského archívnickva. Hedviga Hudáková odišla z archívu koncom druhého milénia, po viac ako 40 rokoch úspešnej činnosti, a odobrala sa venovať rodine a svojim záľubám, na ktoré jej predtým nezostával čas – zbierala čipky, trávila čas v záhradke, obklopovala sa kvetmi, navštevovala kultúrne podujatia a koncerty, rada sa zúčastňovala poznávacích zájazdov. Akýkoľvek dlhý by bol výpočet aktivít či úspechov Hedvigy Hudákovovej, nikdy nepostihne jej osobnosť komplexne. Pre nás, ktorí sme ju poznali, bola ochotnou kolegyňou, morálne čistou osobnosťou a ľudsky príjemnou bytosťou. Naposledy sme sa s ňou rozlúčili 14. novembra 2017 v Nitre, kde aj zomrela dňa 10. novembra 2017 vo veku 88 rokov.

*Peter Viglaš
Archív mesta Bratislavy*

PÊLE-MÊLE

VÝCHODOSLOVENSKÉ MÚZEUM V KOŠICIACH MÁ 145 ROKOV

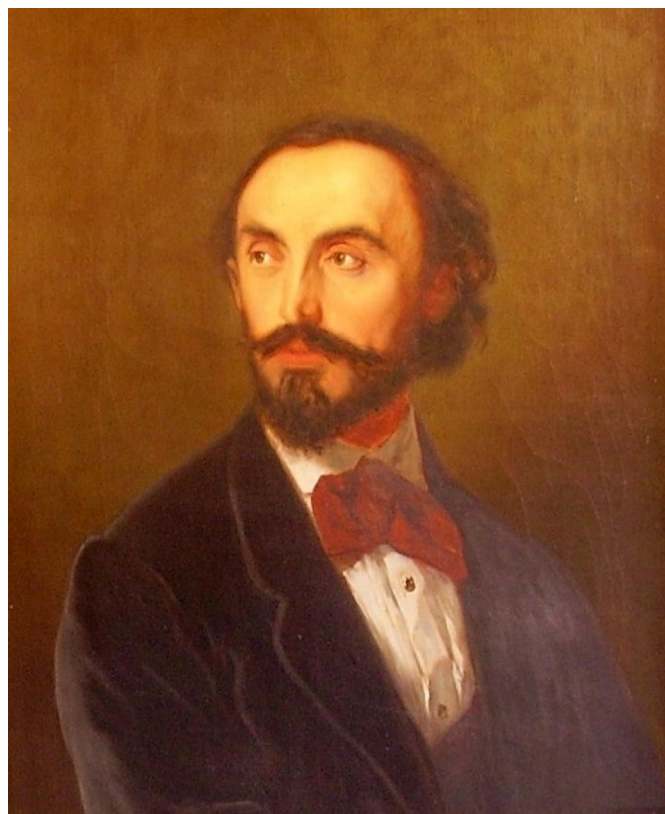
„Múzeum je miestom úcty k histórii a záchrane kultúrneho dedičstva, má jedinečného ducha. Patrí ľuďom, ktorí si vážia minulosť a sú na ňu hrdí.“ (autorka)

Na začiatku bola vznešená myšlienka...

Azda prvým krokom k založeniu budúceho múzea bol počin košického rodáka európskeho významu. Totiž iniciátorom požiadavky založiť v Košiciach inštitúciu, ktorá by sa starala o záchranu pamiatok z Košíc a okolia, bol Dr. Imrich Henszlmann, vyštudovaný lekár, univerzitný pedagóg, člen Uhorskej akadémie vied, neskôr predseda pamiatkovej komisie a predseda prvého pamiatkového úradu v Uhorsku.¹ Došlo k tomu na celokrajinskej putovnej konferencii Spolku uhorských lekárov a bádateľov prírody v Uhorsku, ktorá sa konala 10. augusta 1846 v Košiciach.² Po zasadnutí síce bola založená oficiálna inštitúcia na ochranu pamiatok v Uhorsku, ale vznešená myšlienka o vzniku múzejného spolku sa stala realitou až o niekoľko rokov neskôr. A to 27. októbra 1872 na uvedomelý a prezieravý podnet bratov Klimkovičovcov (*Klimkovics*)³ z maliarskej dynastie a výtvarníka Viktora Miškovského (*Myszkovsky*; 1838 – 1909), ktorým sa napokon spoločným úsilím podarilo v Košiciach založiť kultúrnu inštitúciu s názvom Hornouhorský muzeálny spolok (*Felsőmagyarországi múzeum egylet*), ktorý sa významne zaslúžil o kultúrny a vzdelanostný rozvoj Košíc na konci 19. storočia.

Ustanovujúca schôdza a stanovы spolku

Stanovы spolku boli spísané na ustanovujúcej schôdzi spolku ešte 27. októbra 1872 v Košiciach. Obsahovali 14 bodov, ktoré pojednávajú napríklad o názve, sídle spolku, cieľi, záštite, respektíve podpore, vedení spolku, členoch spolku, kompetenciách jej členov, ale aj o riadnych a mimoriadnych

Prvý riaditeľ múzea Vojtech Klimkovič.
Zdroj: *Východoslovenské múzeum v Košiciach (VM), zbierka výtvarného umenia, ev. č. S 1735.*

valných zhromaždeniach, či úradnom jazyku spolku a pečatidle spolku. Podľa stanov spolku sa mali „zbierať prírodovedné, archeologické, historické a umelecké svedectvá minulosti, ďalej priemyselné a etnografické predmety. Po takýchto predmetoch treba pátrať, získavať a uchovávať. Získané zbierky sa mali evidovať, spracovávať a vystavovať.“ Stanovы podpísal Jozef Loósz, Hugo Gy. Károly, Viktor Miskovszky, František Benedek, Alexander Desseffy a Konštantín Stóhr. Potvrdené boli ministerským radcom Gustávom Groiszom v Budapešti 28. augusta 1873.⁴ Okrem stanov si na zhromaždení dočasný výbor zvolil dočasného predsedu. Stal sa ním Július Szentléleky. Za notára bol zvolený Viktor Miskovszky. Predčítané stanovы boli s niekoľkými pripomienkami prijaté. Na základe prijatých stanov bol do funkcie zvolený predseda gróf Rudolf Zichy, podpredseda Eugén Bárczay, Jozef Loósz, tajomník Hugo Gy.

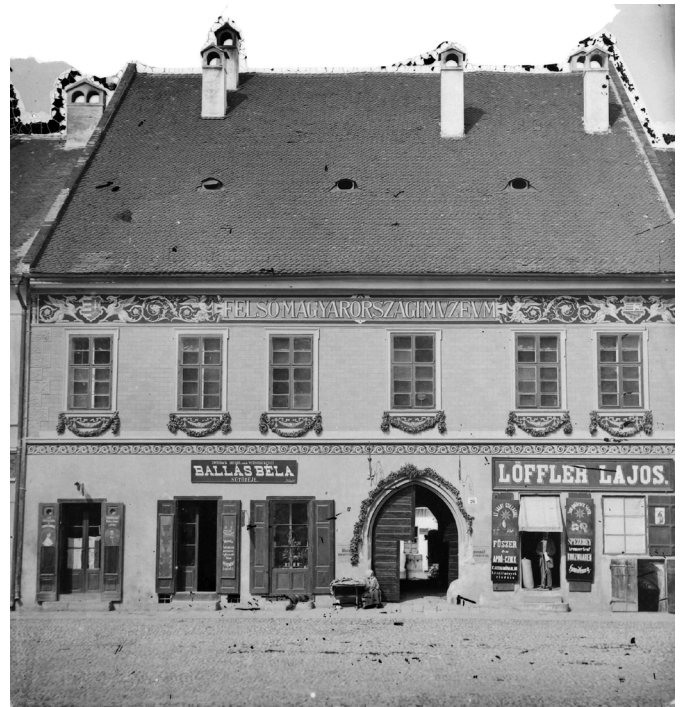
¹ AMBRUŠOVÁ, Uršula. Dr. Imrich Henszlmann – život a dielo. In *Monument revue*, 2013, roč. 2, č. 2, s. 42 – 43.

² AMBRUŠOVÁ, Uršula. Sen o múzeu – Imrich Henszlmann a jeho príbeh. Výstava k 200. výročiu narodenia. In *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2013, roč. 1, č. 2, s. 161 – 164.

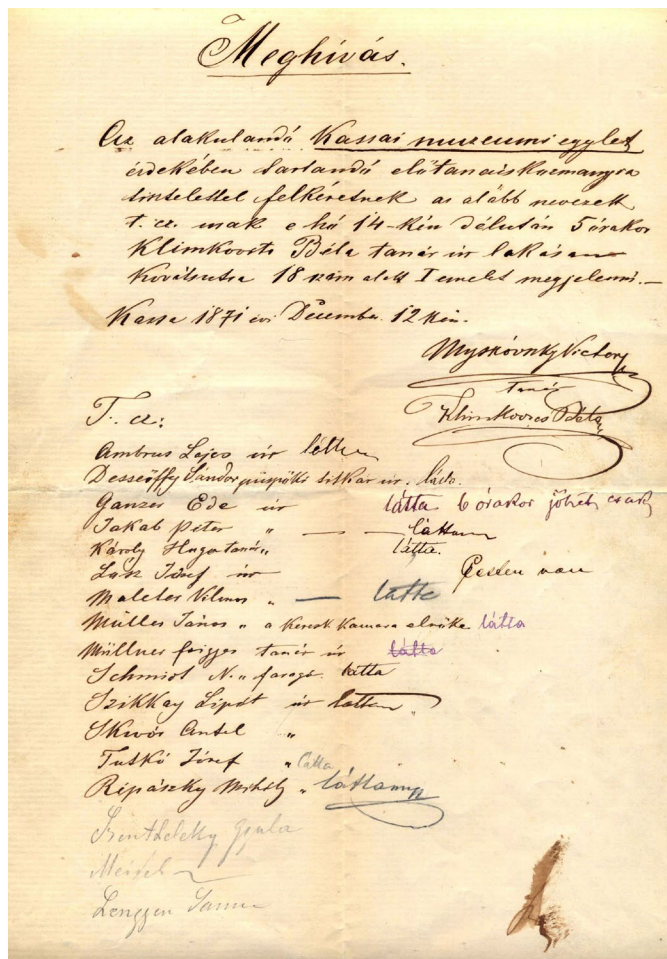
³ Bratia Klimkovičovci pochádzali z umeleckej rodiny. František Klimkovič (1826 – 1890) bol maliar, Florián (1831 – 1907) bol sochárom a rezbárom, Vojtech (1833 – 1885) bol akademický maliar a pedagóg a napokon Gabriel (1833 – 1891) pôsobil najprv ako vojak, potom maliar a múzejník.

⁴ Východoslovenské múzeum v Košiciach, podnikový archív, šk. č. 1, Stanovы spolku z 27. októbra 1872.

Károly, kustódi (kurátori) Miskovszky, Klimkovics, Kaplarcsik, pokladník Karol Fröhlich, kontrolór Eduard Ganser, právny zástupca Karol Korányi, členovia výboru František Benedek, Július Benczur st., gróf Rudolf Csáky, Eugen Deil, Alexander Dessewfy, Juraj Gerhard, Mikuláš Gerster, Emil Haske, Peter Jakab, Michal Juhász, Alojz Klekner, Ján Korponay, Viliam Maléter, dr. Artur Maurer, Rudolf Maurer, Július Mikes, Daniel Molitorisz, Jakub Moys, Ján Müller, Frederik Müllner, Jozef Novelli, dr. Leopold Óvári, Jozef Répászky, Michal Spiller, Konštantín Stóhr, Július Szentlélek, Leopold Szikay, Jozef Tutkó, Ignác Ungár a zakladajúci členovia. Výbor sa ďalej dohodol, že členom sa môže stať každý, kto zaplatí spolku ročný členský poplatok 3 forinty. S potešením vzali na vedomie, že spolok má už takmer 100 podporujúcich členov. Zápisnicu zo schôdze overil H. Gy. Károly, V. Klimkovics, J. Loósz a K. Stóhr.

Hostinec U zlatej hviezdy – prvé sídlo Hornouhorského muzeálneho spolku, 70. – 80. roky 19. storočia. Zdroj: VM, zbierka historickej fotografie, ev. č. VII. 2353.

Pozvánka na stretnutie ohľadne pripravovaného založenia Košického muzeálneho spolku, ktoré sa uskutoční 14. decembra 1871 o 17.00 h. v byte učiteľa Vojtecha Klimkoviča na Kováčskej ulici č. 18. Pozvánka podpísaná Viktorom Miškovským je datovaná 12. decembra 1871. Zdroj: VM.

Prvé dary, kniha darov a ročenka spolku

Najväčšia expanzia spolku nastala práve po jeho založení. Za prvé dva roky vlastnil Hornouhorský muzeálny spolok neuveriteľných 14 016 kusov zbierkových predmetov. Medzi prvých darcov patrili najmä osobnosti spoločenského života, kultúrne uvedomelí Košičania, cirkevní hodnostári, ako aj inštitúcie a spolky. Zoznam všetkých darov spolku sa evidoval v knihe darov (*Adományok könyve*), z ktorej sa dozvedáme kedy, kto, aký predmet a v akom množstve daroval do múzea. Knihu vyhotovil budapeštiansky kníhkupec Alexander Reinfeld ako dar Hornouhorskému muzeálnemu spolku v Košiciach. Viedla sa v rokoch 1873 – 1900. Písaná je v maďarčine. Prvým darcom z 12. decembra 1872 bol František Pulszky, riaditeľ Národného múzea v Budapešti, druhým František Kubinyi, prírodovedec, ktorý daroval presklené skrine a jednu ľudskú kostru, tretím bola Karolína Dobay-Mégay, ktorá darovala hodnotné starožitnosti ako porcelánové nádoby a obrusy. Ďalšími donátormi boli Eugen Alexy, Jakub Moskovics, Móric Zinner, Štefan Kobilitz, Ladislav Krajník, Frederik Hax, Gabriel Pózner, Adolf Maurer, Anton Novelli, Gizela Valyko-Gyurkovics, Amália Luzsénszky, Sebastián Pongrácz, Juraj Kunszt, Rudolf Hruska, Ján Krizner, Štefan Leskó, Rudolf

Pohľad na prvú expozíciu v historickej účelovej budove z roku 1926. Zdroj: VM, zbierka historickej fotografie, ev. č. V. 584f.

Maurer, Vojtech Klimkovics a i. Medzi prvotinami figurujú zlaté, strieborné a medené mince, pamätné mince, papierové platidlá, hodinky, listiny, mapy, knihy, rytiny, nábytok, cechové truhlice, fajky, kľúče, zámky, porcelán, rozličné bronzové, cínové, medené, kameninové a drevené nádoby, pečatidlá, sošky, šperky, nože, meče, pištole, zbrane, hudobné nástroje, minerály, ulity mäkkýšov, preparáty zvierat, ale aj mamutia kosť, meteorit, osie hniezdo, delová guľa a pod. Prvými kustódmami zbierok sa stali V. Miškovský, ktorý sa staral o zbierky umeleckého charakteru a archeologické zbierky. V. Klimkovič mal na starosti numizmatiku a históriu a J. Forgács spravoval zbierky prírodovedného charakteru. I. Henszlmann bol hneď v počiatkoch poverený dôležitou a zároveň neľahkou úlohou prípravy a adjustácie zbierok na svetovú výstavu vo Viedni v roku 1873. Okrem toho bol takisto aktívnym členom spolku. Pre jeho podporu získal mnohých svojich priateľov, spolupracovníkov a významných predstaviteľov vtedajšej vedy. Relatívne krátko po založení spolku vyšla ročenka Hornouhorskej muzeálnej spoločnosti (*Felsőmagyarországi múzeum – egylet évkönyve*).⁵ Vychádzala v rokoch 1874 – 1902 a v jednotlivých číslach prinášala okrem menných zoznamov členov spolku aj pozoruhodné správy o činnosti spolku a rozsahu získaných zbierok do spolku.

Rozdelenie zbierok, vznik fondov a samostatnej knižnice

Spočiatku boli získané zbierky v jednom spoločnom celku. V roku 1874 vyhotovil Viktor Miškovský výkaz s rozdelením zbierok do nasledovných kategórií: A. archeológia, B. mince a medaile, C. knižnica, D. umelecké predmety, E. prírodné vedy. Vznik verejnej knižnice v muzeálnom spolku bol ďalším aktom zakladateľov Hornouhorského muzeálneho spolku. Totiž zo získaných darov rôznorodého charakteru sa do múzea postupne dostávalo aj veľké množstvo kníh.⁶ K deleniu na skupiny ako feudalizmus, kapitalizmus a prírodovedné zbierky došlo v 50-tych rokoch 20. storočia. V priebehu ďalších rokov sa tieto skupiny rozdelili do jednotlivých zbierkových fondov, ako napríklad výtvarné umenie, sklo, keramika, textil, numizmatika, cechový archív, drobná tlač, historická fotografia, geológia, zoológia atď. V súčasnosti sú zbierkové predmety

Múzejná knižnica v 30. rokoch 20. storočia. Zdroj: VM, zbierka historickej fotografie, ev. č. VIII. 6359.

⁵ *Felsőmagyarországi múzeum - egylet első évkönyve 1872/3-ről*. Kassa : Nyomtatott Werfer Károly kir. akad. könyvnyomdájában, 1874, 70 s.

⁶ AMBRUŠOVÁ, Uršula. K dejinám knižnice Východoslovenského múzea v Košiciach. In *Múzeum*, 2016, roč. 62, č. 4, s. 3 – 6.

Pamätný dom F. Rákociho bol postavený na staršom dome z prelomu 18. a 19. storočia. Fotografia z roku 1913. Zdroj: VM, zbierka historickej fotografie, ev. č. VII. 2214.

prerozdelené a spravované v troch odboroch: historickom, umeleckohistorickom a prírodovednom, v rámci ktorých jestvuje tridsať zbierkových fondov. Múzejná knižnica funguje samostatne.⁷

Riaditelia múzea

V rokoch 1876 – 1885 sa stal prvým riaditeľom Hornouhorského múzea Vojtech Klimkovič. Po jeho smrti prevzal funkciu riaditeľa jeho brat – dvojča Gabriel Klimkovič. Túto funkciu zastával v rokoch 1885 – 1891. Ďalšími riaditeľmi boli Michal Kaplársik (1891 – 1895), Fridrich Edmund Szekeres (1895 – 1899), Dr. Blažej František Horváth (1899 – 1903), Jozef Mihalik (1903 – 1907), Elemír Varjú (1908 – 1913), Elemír Kőszeghy Winkler (1914 – 1919), Dr. Jozef Polák (1919 – 1938), Elemír Kőszeghy Winkler (1938 – 1939), Alexander Mihalik (1939 – 1945) a ďalší.⁸

Sídla, názvy a budovy múzea

Múzeum počas svojej 145-ročnej existencie niekoľkokrát zmenilo svoje sídlo i názov. Prvým sídlom Hornouhorského múzea bol hostinec U zlatej hviezdy (dnes už neexistujúca budova stála na dnešnej Hlavnej ulici č. 76). Múzeum v hostinci zaberalo priestory prvého poschodia. Na tomto mieste bola 25. júna 1876 slávnostne otvorená prvá expozícia múzea. Spomínaná budova slúžila múzeu do roku 1900. Nárast počtu exponátov a zbierok prirodzene vyvolal potrebu

samostatnej budovy múzea. Uvažovať sa o tom začalo už v roku 1889. Magistrát mesta na tento účel ponúkol zadarmo priestor na Námestí Františka Jozefa (dnes Námestie Maratónu Mieru č. 2). Na základe komisiou vybraného plánu bratov Arpáda a Gejzu Jakabovcov a v spolupráci so staviteľom Michalom Répászkyom sa výstavba novej účelovej budovy múzea začala v máji 1898. V roku 1900 bola budova postavená a kolaudovaná o dva roky neskôr. Prvá expozícia v novej impozantnej budove bola sprístupnená 21. júna 1903. K tzv. historickej alebo účelovej budove pribudli ďalšie objekty, ktoré sa využívali na expozičné účely alebo ako depozitárne priestory. V roku 1975 bolo riaditeľstvo múzea presídlené do tzv. župného domu (dnes na Hlavnej ulici č. 27). V roku 1991 sa riaditeľstvo opäť sťahovalo do tzv. Divízie (dnes na Hviezdoslavovej ulici č. 3) a vznikla tu aj expozícia Storočia v umení. V súčasnosti riaditeľstvo Východoslovenského múzea sídli v zrekonštruovaných priestoroch historickej budovy na Námestí Maratónu Mieru č. 2.⁹ Zmeny nastali aj v názvoch

Výstavba repliky domu v Rodošte v rokoch 1940 – 1943. Zdroj: VM, zbierka historickej fotografie, ev. č. H 414/30.

múzea. Pri založení ešte spolku v roku 1872 to bol Hornouhorský muzeálny spolok. Od 25. júna 1876 sa spolok zmenil na Hornouhorské múzeum (*Felsőmagyarországi múzeum*). V roku 1899 prešlo múzeum pod správu mesta a premenovalo sa na Košické múzeum (*Kassai múzeum*), v roku 1909 na Hornouhorské Rákociho múzeum (*Felsőmagyaror-*

⁷ Historický odbor spravuje 12 zbierkových fondov, umeleckohistorický odbor 11, prírodovedný 5, v rámci knižnice existuje 1 knižný fond a samostatne je vedený tzv. ústavný podnikový archív múzea.

⁸ Prehľad všetkých riaditeľov pozri: DUCHOŇ, Jozef. *Východoslovenské múzeum v Košiciach. Sprievodca jubilejnou výstavou a dejinami múzea*. Košice : Východoslovenské múzeum, 2002, s. 48 – 50.

⁹ Odborní pracovníci jednotlivých odborov majú kancelárske priestory na Hrnčiarskej ulici č. 7. Reštaurátorské a konzervátorské dielne sa nachádzajú na Hrnčiarskej ulici č. 6.

Replika domu v Rodošte pred dokončením v roku 1944. Zdroj: VM, zbierka historickej fotografie, ev. č. VII. 3134.

szági Rákóczi múzeum), v roku 1919 na Štátne Východoslovenské múzeum a napokon roku 1945 na Východoslovenské múzeum v Košiciach.

Múzeum v priebehu rokov nadobudlo...

V roku 1908 darovalo mesto Košice múzeu budovu bývalej mestskej väznice. Istú dobu slúžila ako sklad a depozit, v roku 1940 v nej realizovali archeologický výskum a v roku 1942 zriadili expozíciu. V roku 1971 bola expozícia reinštalovaná, pribudli k nej priestory tzv. Katovho bytu. Súčasná expozícia zameraná na dejiny mesta bola sprístupnená 24. júna 1993. V roku 1927 múzeum získalo drevený kostolík z obce Kožuchovce (okres Svidník). Trojpriestorový kostolík z 18. storočia bol zachránený pred zbúraním kvôli značne poškodenému stavu. Kostolík haličsko-karpatského typu bol prevezený, znovupostavený a zreštaurovaný. Nachádza sa na nádvorí múzea. Zámer postaviť Pamätný dom Františka II. Rákociho v Košiciach vznikol v roku 1904. O postavení repliky jeho domu v Rodošto sa úradne rozhodlo už v roku 1908, ale stavba bola realizovaná až v rokoch 1940 – 1943.¹⁰ Replika bola postavená na staršom dome z prelomu 18. a 19. storočia.¹¹ Po jej dokončení v roku 1943 slúžila ešte pomerne dlho pre depozitárne účely múzea. Zriadenie Pamätného domu Františka II.

Rákociho sa napokon realizovalo až v rokoch 1990 – 1991. Expozícia bola otvorená 21. júna 1991.¹²

Východoslovenské múzeum v Košiciach v súčasnosti

Východoslovenské múzeum v Košiciach dnes patrí k najstarším a najvýznamnejším múzeám na Slovensku. Za túto skutočnosť vďačí uvedeným predkom, zakladateľom, množstvu donátorov a ich hodnotným darom, stovkám zamestnancom, ktorým záležalo a stále záleží na zachovaní vzácného hmotného i nehmotného kultúrneho dedičstva, ale tiež priaznivcom kultúry a návštevníkom múzea. K dnešnému dňu spravuje vyše pol milióna zbierkových predmetov. Snaží sa zamestnávať vzdelaných a kultúre lojálnych ľudí, pre ktorých je ich práca zároveň aj koníčkom. Za 145 rokov nepretržitého fungovania má múzeum na konte stovky kvalitných a zaujímavých výstav či iných podujatí, množstvo zreštaurovaných zbierok a veríme, že aj množstvo spokojných návštevníkov. Vyrástlo do krásy a novej doby. Postupne sa mení na modernú inštitúciu, do ktorej sa návštevník už neprichádza len mlčky pokochať, ale cielene za vedomosťami, príjemne a kultivovane stráviť voľný čas alebo za zábavou. Ani po vedecko-výskumnej stránke múzeum nezaostáva. Odborní pracovníci múzea sa aktívne zúčastňujú na konferenciách, seminároch, sympóziách, kolokviách, na ktorých prezentujú výsledky svojej odbornej činnosti. Participujú na domácich i zahraničných projektoch. Okrem toho spolupracujú s inými kultúrnymi inštitúciami, univerzitami, školami, poskytujú odbornú a metodickú činnosť, vybavujú požiadavky desiatok bádateľov. V rokoch 2002 – 2005 bolo Východoslovenské múzeum prvýkrát akreditovaným vedecko-výskumným pracoviskom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a v roku 2002 mu bola udelená Cena Mesta Košice. V roku 2016 múzeum opäť získalo osvedčenie o spôsobilosti vykonávať vedeckú a výskumnú činnosť. A čo bude nasledovať ďalej, ukáže budúcnosť...

Uršula Ambrušová

Východoslovenské múzeum v Košiciach

¹⁰ AMBRUŠOVÁ, Uršula. Replika Pamätného domu Rodošto v Košiciach a kópia kresla Františka II. Rákociho. In *Múzeum*, 2015, roč. 61, č. 4, s. 16 – 18.

¹¹ Ide o repliku tureckého domu v mestečku Rodošto (Tekirdag), kde vodca posledného uhorského stavovského povstania František II. Rákoci prežil svoj život ako exulant v rokoch 1720 – 1735.

¹² Prehľad všetkých budov v dejinách Východoslovenského múzea pozri DUCHOŇ, Východoslovenské múzeum v Košiciach. *Spríevodca jubilejnou výstavou a dejinami múzea*, s. 51 – 57.

ARCHIVÁRKY VO VYSOKÝCH TATRÁCH ALEBO „LEN ABY SME V HANBE NEZOSTALI“? VESELO I VÁŽNE O NETRADIČNOM PODUJATÍ

O tom, že u našich západných kolegov archivárov má isté športové podujatie na jar i jeseň – Archívny beh – organizované Voľným bežeckým združením *Prudká křeč* dlhoročnú tradíciu, som prvý raz (a isto som nebola sama), počula z úst predsedu ČAS-u Davida Valúška počas príhovoru s teatrálnym behom na pomyselné pódium na XIX. archívnych dňoch v Liptovskom Mikuláši, druhý raz na 17. konferencii archivárov Českej republiky v Liberci (apríl 2017). Keďže dobré býva len do tretice, tretí raz ma o podujatí veľmi zasvätené informovala jedna z jeho organizátorských duší – PhDr. Jiří Křestán, CSc. sediac plece pri pleci v „uháňajúcom“ autobuse počas odbornej exkurzie po Turci, ktorej sa zúčastnil ako jeden z prednášajúcich na XXI. archívnych dňoch v Martine. Aby ich podujatie malo opäť „medzinárodný ráz“ (raz sa behu zúčastnila nejaká Francúzka), prisľúbil zaslať pozvánky na už 38. archívny beh aj na Slovensko. Čitateľa nebudem napínať, veruže aj prišli a hneď tri – Martine Orosovej, Henriete Žažovej a mne, agitácia bola úspešná, len aktívna účasť kvôli v tom čase prebiehajúcim konferenciám a iným ohláseným účasťam, ktoré sa presunúť nedali, mizerná.

Vráťme sa však v čase späť do júna – júla, keď mi hlavou prebehla myšlienka, že aj my by sme si mohli pre seba zorganizovať nejaké športové podujatie. Nie také, ktoré aktívne trvá 16 – 30 minút (to sú reálne časy českých bežcov v najrôznejších vekových a výkonnostných kategóriách na trati dlhej necelé 4 km v záverečnej fáze s behom do kopca – žeby na krtinec?, potom skončí vyhlásením výsledkov a krátkym či dlhším posedením „pár skalných“ v príjemnej krčmičke), ale ktoré by bolo dlhšie, príjemné, vo viacerých variantoch zvládnuteľné pre rôzne vekové i výkonnostné kategórie slovenských archivárov, poskytlo by dostatok priestoru na rozhovory na najrôznejšie témy, dostatok času spoznať sa aj inak, osobnostne, než len pracovne a po telefóne, ktoré by obohatilo jeho účastníkov o „krásno“. Ale kde vziať také podujatie? Veď neskôr iste niečo vymyslím...

Každý z nás je emotívne naviazaný na rodisko, na pôsobisko, na miesta, ku ktorým sa mu viažu isté spomienky a zároveň máme „právo vybrať si“

podľa najrôznejšieho kľúča miesto, ktoré bude v našom živote výnimočné a kam nás to bude vždy ťahať. Pre mňa sú to Vysoké Tatry a Spiš s úžasnou históriou, nezameniteľnými výnimočnými pamiatkami, nádhernými prírodnými scenériami, čarovný za každého počasia, ktorý ma vždy obohatí, prekvapí i zaujme – aha, toto som nevedela...

Vysoké Tatry sa na prelome augusta a septembra po priam tropických dňoch, keď vo výške 2 000 m n. m. mohlo byť 20 °C, zahalili do ťažkých olovených mrakov, doslova zmizli z povrchu a človek by nepovedal, že tam kdesi v tej čiernote nejaké horstvo je. Keď sa z mračien vynorili, boli pocukrované prvým snehom. Netrpezlivo som čakala na

Pohľad do Ždiaru, v pozadí vpravo Bachledova dolina

víkend, keď sa podľa meteorológov malo počasie „umúdriť“ a dala by sa spraviť ešte jedna túra.

„Kam by si šla?“ – zaznelo z kolektívu popradského archívu.

„Monkovou dolinou do Kopského sedla a okolo chaty Plesnivec dolu.“ – znel vcelku nenápadný popis túry.

„A my by sme sa mohli tiež pridať?“

„A koľké?“

„Asi všetky...“

Toto je ona – športová aktivita slovenských archivárov! (Popradčanky sú pre tých, ktorí nevedia, čisto ženský kolektív.) Rýchlo som si začala spomínať na spoločné rozhovory o horách, čo ktorá absolvovala, kam sa dostala, za ako dlho... – za roky rokúce, čo sa poznáme, prišla reč na všeličo, odhadovala som ich kondíciu, výdrž, veď nešlo o to niekam sa „vyteperiť“ a milá Horská služba znášaj nás dolu, ale vychutnať si túru, „otestovať“ samého seba, obohatiť si deň a bezpečne sa vrátiť. Vcelku prirodzene sa tým rozdelil na dve časti – na

„vysokohorské“ a „nízkohorské“ družstvo, začala sa plánovať trasa, časy ich odchodov z rôznych východiskových bodov a čas i miesto stretnutia oboch družstiev. Vo vysokohorskom družstve sa ocitli Marta Bednárová, Darina Javorská, Martina Šlampová a ja, v nízkohorskom Božena Malovcová a Zuzana Kollárová. Vzhľadom na istú „zraniteľnosť“ tohto družstva sme ho posilnili o Jána Lukačku, v tom čase na Spiši bádajúceho stredoveké listiny. Každé družstvo pohľadom do mapy opticky spoznalo svoju trasu. Obrovskou motiváciou stretnúť sa, sa stal prísľub čerstvých „Božka-rožkov“, maškrty z rúry Božky Malovcovej, o ktorej som síce veľa počula, ale nikdy nemala príležitosť ochutnať ju.

„Vysokohorské družstvo“ vo Vyšnom Kopskom sedle (1 933 m n. m.)

„Tebe spravím vegetariánske, bez šunky.“ – znel Božkin prísľub.

Sobota ráno, hnusné včasné zvonenie budíka v spálňach členiek vysokohorského družstva... o 6:00 h. sa vyráža z Popradu, o 7:00 h. musíme byť v Ždiari! Pomyslenie na Božka-rožky, ktoré sa možno v tejto chvíli zakrúcajú a vkladajú do vyhriatej rúry iste nejednej pomohlo prekonať odpor zliezť tak skoro z postele a odpratať sa do kúpeľne.

Z Popradu sme vyrazili podľa plánu, bolo trochu chladno, ale ohlásenie slnečného dňa bez dažďa nás zahrialo a naplňovalo očakávaním jeho obsahu. Pokiaľ sa Vysoké Tatry halili do šatu z mrakov, tie Belianske, do ktorých sme mierili, naopak – vystavovali svoje obliny i skalné „zúbky“ v slnečnom svetle v celej svojej nádhere.

Ždiar, hotel Magura, 7:00 h. – vyrážame! Je postarané o dokumentáciu túry? Áno – fotoapa-

ráty a iné meracie zariadenia v pohotovosti! Nálada „ženstva“ skvelá, obuv bezpečná, odev – veľmi dobrý, postupne budú vrstvy i tak ubúdať, zásoby v batôžkoch primerané.

„Pôjdeš prvá?“

„Nie. Prvé pôjdete vy, budete udávať tempo výstupu, pôjdem posledná.“

„Fajn. Inak by sme ti asi nestačili.“

„To je pravda, ale nejde o to uštváť vás.“

Ani sme nezbadali a príjemná Monkova dolina ležala za nami a začali sme oveľa strmšie vystupovať Rigľanskou dolinou. Bolo mokro, počasie posledných dní tu zanechalo svoje stopy, no terén v hlbokkej rokline vysychá pomalšie. Obdivovali sme okolité skalné útvary, obzerali sa za seba, či už vidno Ždiar – akási pomyselná kontrola výšky spojenej s viditeľnosťou okolitej krajiny. Začalo ísť do tuhého – úsek, na ktorom na krátkej vzdialenosti bolo treba prekonať značnú výšku – prevenie dýchania, ohybnosti kolenných i bedrových kĺbov, stability – na šmykľavom skalnato-hlinevom teréne nespádnúť. Prvá lepšia vyhlídka sa nám naskytila na odpočívadle nad úrovňou lesa, v blízkosti Rigľského potoka. Zvuk zurčiacej vody sa miešal so zvukom škŕkajúcich žalúdkov. Pauza, ktorá posilnila telo, obohatila aj zraky zalietajúce do diaľky – výhľad na Ždiar, Bachledovu dolinu s viditeľnou drevenou stavbou „chodníka“ vo vzduchu, vzdialené Tri koruny s tušeným kartuziánskym kláštrom... Pokračovali sme svojím tempom, okolo pol desiatej sme skonštatovali, že z Popradu už vyráža aj nízkohorské družstvo do Tatranskej Kotliny, odkiaľ sa malo vydať na cestu na chatu Plesnivec o 10:00 h. Hádam nesú aj Božka-rožky! Nechali sme prejsť skupinu polobehom sa pohybujúcich „namakaných borcov“, a pokračovali sme do Širokej doliny, odkiaľ bolo už len na skok do Širokého sedla (1 825,5 m n. m.). Pásmo lesa zostalo pod nami, charakter krajiny nadobudol hôľny ráz a trčiace kamenné „zúbky“ mi silno pripomínali krajinu okolo Rozsutcov v Malej Fatre. Bodaj by nie, keď pod našimi nohami ležali vápence fatranského súvrstvia, v ktorých je zaznamenaná história života spred 200 miliónov rokov s množstvom schránok ramenonožcov, lastúrnikov, zubov rýb a zvyškov mnohých iných morských tvorov z doby, keď sa končilo triasové obdobie – prvá etapa éry dinosaurov.

Dolnou sa rozľahlo niekoľkonásobné pískanie. Svište. Kdeže sú? Zastali sme a všetky sme sa snažili zbadáť ho (ich) čo najrýchlejšie. Na prvý raz sa nám to nepodarilo, no kúsok vyššie, tesne pod

Širokým sedlom vpravo sme objavili priam svištie sídlisko – niekoľko nor s hlinenými terasami a vyhrievajúcimi sa svištami. Mala som šťastie vidieť ich počas potuliek v tatranských dolinách niekoľko ráz, na začiatku Mlynickej doliny doslova ako pískajúceho stojaceho strážcu hlásiaceho každého „votrelca“, no nikdy nie takto – priam doma pred dverami... Cítili sa bezpečne, pravdepodobne nás ani nevnímali a my sme ich mohli aspoň chvíľu pozorovať. Kamzíky – dve stáda, možno 40 kusov... – pohybovali sa pomaly, pásli sa, niektoré ležali a pozorovali turistický chodník. Mala som pocit, že ak poriadne natiahnem ruku, toho najbližšieho s obojkom na krku sa vari aj dotknem... Stretli sa nám oči a nevdojak som si spomenula na Hedvigu Tešínsku a jej žiadosti zaslané kežmarským mešťanom, ktorí jej mali dodať na slávnostnú tabulu „z tých divých kôz“ – kamzíky. Hm, ktovie, ako chutí taký kamzík... ale vegetariánom je to vlastne úplne jedno...

Konečne v Širokom sedle! Rozhliadame sa na vôkol – Ždiar zostal dávno pod nami, fascinujúci je pohľad na Ždiarsku vidlu (2 142 m n. m.) zaliatu slnkom, hlbokú dolinu Zadné Međodoly i do hmly sa haliace skaly nad chodníkom smerom do Vyšného Kopského sedla, kam sme sa o pár minút mali vybrať. Spojili sme sa s nízko horským družstvom, bolo v poriadku, postupovalo vpred a nieslo tak očakávané Božka-rožky.

V Belianskych Tatrách sa dajú ísť len dve túry, zvyšná časť je pre návštevníkov úplne uzavretá kvôli ochrane prírody – preto taká „bezstarostnosť“ zo strany obyvateľov najmenších veľhôr na svete prináležiacich do zvieracej ríše. Pokračujúc v ceste sme zachytili pískanie. Dravec. Kde je? Letieť sme ho nevideli, no sedel si pekne na najvyššom bode skaly kúsok nad chodníkom a kontroloval nás svojím sokolím pohľadom. Krásne držanie tela, upravené pierka, prenikavé oči, ohnutý zobák...

„Toľko živých zvierat v Tatrách som naraz veru nevidela...“

Veru, dostali sme dar v podobe možnosti vnímať krásu i život zároveň.

Vyšné Kopské sedlo (1 933 m n. m.) nás už očakávalo. Naskytali sa iné pohľady, iné scenérie, očami sme objavovali už objavené, no zakaždým iné, inak „nasvietené“, obdivované z iného uhla, vnímané inak a po svojom... Kontrola dokumentácie túry – konštatovanie: plynulo prebieha. Odtiaľ, až na malé výnimky, nás v podstate čakala už len cesta dole. Po ľavej ruke vábila naše pohľady dolina Predné Međodoly, pred nami v oblasti

Jahňacieho štítu sa mračilo, pohybujúce sa mračná striedavo odkrývali tatranskú žulu javiacu sa ako čiernu s bielymi fľakmi snehu a miesta, kam sa ako-tak predrali slnečné lúče. Akési neviditeľné súperenie živlov.

Sme v Kopskom sedle (1 750 m n. m.), prirodzenej hranici medzi Vysokými a Belianskymi Tatrami, v ktorom ústi aj chodník vedúci zo Zadných Međodolov – druhej prístupnej túry v Belianskych Tatrách. Tabuľa s textom v slovenčine i angličtine pripomínala „medenú“ minulosť oboch dolín – Zadných i Predných Međodolov, ktoré dostali názov podľa medenej rudy (chalkopyrit $CuFeS_2$) v nich sa ťažiacej. Chotárne názvy listín zo 16.

Kamzíky vo svojom prirodzenom prostredí v oblasti Hlúpeho (2 061 m n. m.)

storočia potvrdzujú existenciu šácht jestvujúcich údajne v Kopskom sedle a na severnej strane hrebeňa medzi Kopským sedlom a Jahňacím štítom, po ktorých sa do dnešných čias zachovali len nepatrné náznaky. Podľa všetkého tu medenú rudu dolovali ťažiarci zo Spišskej Belej a Kežmarku, razili sa z nej mince a vyrábali úžitkové predmety do domácnosti. Len ťažko sa nám predstavovalo, že cez Kopské sedlo viedla v stredoveku obchodná cesta z Uhorska do Poľska, ktorá napomáhala nielen obchodu, ale i pašovaniu tovaru. Neviedla po súčasnom turistickom chodníku, ale šla dnom oboch dolín.

Obohatené informáciami aj z „historického súdka“ sme sa pohli ďalej – do Doliny Bielych plies. Schádzali sme v pásme kosodreviny, občas postáli, zadívali sa, poobdivovali a ani sme nezbadali, ocitli sme sa na turistami preplnenom rázcestí pri Veľkom Bielom plese (1 610 m n. m.), kde v rokoch 1922 – 1942 stála Votrubova a v rokoch 1942 –

1974 Kežmarská chata. Nízkohorské družstvo medzitým dorazilo na chatu Plesnivec, nás čakal ešte o čosi viac ako hodinový zostup. Posilnené kolujúcimi keksíkmi a občerstvené vodou, čajom – čo ktorá mala vo fľašiach, sme vykročili. Horské lúky nahradilo pásmo lesa, kde ešte stále boli viditeľné stopy po víchrici z 19. novembra 2004. Občas sme šli ako na húsenkovej dráhe – prudko dolu a prudko hore, po vrstevnici, prudko dolu...

Už vidieť strechu učupenej chaty Plesnivec (1 290 m n. m.) v Doline siedmich prameňov. Na terase posedávali ľudkovia vo veľkosti farebných špendlíkových hlavičiek.

„Vysokohorské“ a „nízkohorské“ družstvo pri chate Plesnivec (1 290 m n. m.) v Doline siedmich prameňov

„Isto budú dnu, nevidím Božkinu bundu.“ – skonštatovala Marta.

„A vari ju spoznáš na takú vzdialenosť?“

„Takú farbu má len Božka.“

Chata sa približovala, išla nám v ústrety a so sebou pomyselné prinášala pocit pohody, ktorý budeme pociťovať po prekročení prahu do jedálne, bezpečného útočiska na dlhší oddych, vône, ktoré na nás čakali pri stole, kde sa isto už hodnú chvíľu zabávali na nás čakajúci členovia nízkohorského družstva, radosti, že túto etapu sme bezpečne zvládli, možno osobného víťazstva v boji sám proti sebe (resp. proti svojej možno pohodlnosti, lenivosti...). Dvere sa otvorili, sme dnu. Rozľahol sa smiech, nastalo zvitanie sa, posadenie sa k stolu sprevádzané úsmevmi, náhlým rozprávaním, čo kto zažil, videl, ako túru prežíval... chceli sme vedieť všetko, veruže sme sa prekrikovali a mohlo

to vyzeráť, akoby sme boli na trhu. Občas sme sa hlasno zasmiali, zažartovali, utrúsila sa vtipná poznámka. Kalíšok becherovky a toľko očakávané, ospevované, mámiace i motivujúce Božka-rožky sa stali skutočnosťou, akousi spoločnou bodkou za túrou, hoci nás ešte čakal zostup do Tatranskej Kotliny.

Autobusová zastávka v Tatranskej Kotline, oficiálny koniec túry. Čas pre výsledok exaktného merania: vysokohorské družstvo prešlo 21 900 m (preto sme ešte tých chýbajúcich sto prešli po parkovisku, aby sme si mohli povedať, že máme za sebou 22 km) s prevýšením 1 192 m, výkon nízkohorského družstva sme starostlivo odhadli – prešlo okolo 10 km s prevýšením do 600 m. Slušné, však?

Bolo zaujímavé pozorovať tváre všetkých zúčastnených – únava sa striedala s radosťou, možno s istou dávkou bolesti svalov, keďže nie všetci sme rovnako zvyknutí chodiť, resp. hýbať sa tak dlho vo vysokohorskom teréne. Tešila som sa, že sme spoločne zažili úžasný deň, na ktorý budeme iste s úsmevmi na perách ešte dlho spomínať. Ako skupina sme „prežili“, starosti a trápenia, ktoré občas na každého doľahnú, zostali „v doline“, „hore“ sme si niesli radosť, vieru vo svoje fyzické sily, odhodlanie „dať to“, silu podať ruku, keď sa šmýka, odvalu prijať ju a pocit neisť len sám za seba...

„To by sme si mohli zopakovať aj na budúci rok.“

„O. K., túra je už vymyslená.“

„To myslíš vážne?“

„Veru hej, vlastne nie len jedna.“

Myslela som na českých archivárov a ich 38 jarných a jesenných behov, ako by hodnotili ich usporiadatelia tento výkon slovenských archivárov a historika? Zapojili by sa? Stali by sa zahraničnými účastníkmi?

Či sa zrodí z tohto malého podujatia pre kolegyne tradícia, nemožno v tejto chvíli povedať. Bolo by však fajn, ak by nám na budúci rok niekedy na prelome augusta a septembra počasie dovolilo realizovať ďalšiu zaujímavú túru. Možno sa nás zide viac, možno sa po Spiši bude potulovať viac archivárov a archivárov (ani historikmi nepohrdneme) ochotných otestovať si nielen svoje sily, ale istým spôsobom sa podeliť o seba a svoj čas.

Mária Grófová

Archív Univerzity Komenského

Vtipným (archívnym) písacím strojom

Efektivita práce bola vždy veľkou témou v spoločnosti, nech už vládla akákoľvek ideológia alebo politická garnitúra. Aj tlačový odbor Krajského národného výboru v Košiciach sa snažil prispieť svojou troškou, i keď asi len málokto to bral skutočne seriózne. Veď posúďte sami...

MV SR, Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad, fond Jednotný národný výbor vo Vysokých Tatrách, obežník Tlačového oddelenia Krajského národného výboru v Košiciach

Heslá k Týždňu vzornej práce v administratíve.

A./ Presná dochádzka a využitie pracovnej doby.

- 1./ Kto do práce presne chodí, nepriateľom najviac škodí!
- 2./ Čo sa v práci Tvojej stráca, v odmenách sa nevypláca!
- 3./ Kto sa túla po úrade, žiadnú prácu neuvládze!
- 4./ Osem hodín sa ti platí - koľko sa ti z toho stratí?
- 5./ Presnosť to je pekná cnosť - každému je na radosť.
- 6./ Každá márna práca na význame stráca.
- 7./ Nehovor zbytočne - žiť je i tak možné.
- 8./ Žarty patria do kaviarne - neotravuj druhých márne.

B./ Pre poriadok v spisovej manipulácii.

- 1./ Kontroluj si spisy denne a vybavuj ich úmerne!
- 2./ Čo môžeš vykonať dnes - neodkladaj na zajtra!
- 3./ Keď v spisoch nenáš poriadku, neurobiš ani riadku.
- 4./ Systém v práci, v stole klud - pracovníkom dobrým buď!
- 5./ Koľko asi času strácaš, keď denne len spisy hľadáš?
- 6./ Vzorný v práci je len ten, kto využije každý deň.
- 7./ Poznač si vždy, čo si spravil, aby si sa nezastavil.

C./ Na meritorne vybačovanie spisov.

- 1./ Keď spis správne vyšetríš - ihneď ho aj vybavíš.
- 2./ Nedrž v stole, čo netreba, nenaješ sa z toho chleba.
- 3./ Žiadosti sa píšú preto, že pre ľudí súrne je to.
- 4./ Niet ťažkého spisu veru, keď máš v sám sebe dôveru.

- 2 -

D./ Na ostražitosť a bdelosť.

- 1./ Kto svoj úrad zanedbáva , nekľudne sa mu vždy spáva.
- 2./ Hovor málo, hovor tomu, hovoriť máš vždy len komu.
- 3./ Tomu , komu by si nechcel, úradnú vec nikdy nesdel!
- 4./ Od stola máš preto kľúč, aby si ho mohol zamknúť.
- 5./ Zo ^{stola} sa spisy tratia - kto vie odkiaľ ti ich vrátiť.
- 6./ Na stole si nedrž resty, na to platia zvláštne tresty!

E./ Na spresnenie služobných ciest.

- 1./ Neodchádzaj na cestu, keď si ešte sám v restu!
- 2./ Autá nie sú na výlety, z toho môže byť len zle ti.
- 3./ Kto si cestu naplánuje; z výsledku sa vždy raduje.
- 4./ Služobná cesta, nie iná - to je naša disciplína.
- 5./ Buduj vlastť a šetri časom, kde môžeš cestuj vždy vlakom.
- 6./ I toto je dobrá rada: trať sa znestia do auta.

F./ Pre školenie.

- 1./ Uč sa, aby si mohol učiť iných.
- 2./ Nikdy si nemysli, že vieš už všetko, nečítaj preto len málo a riedko.
- 3./ Školenie ťa učí, milovať ešte viac všetkých ľudí.
- 4./ Kto sa nenaučí chodiť, nedôjde.
- 5./ Školiť sa každému treba, to je náš zárobok- to je náš chleba.
- 6./ Kto sa neučí , nevie. - kto nezarobí neje.

Sostavil: Alexander Lukáč, v.r.
vedúci tlač.odd.KNV.

Upozornenie!

Vydáva sa so schválením Závodnej rady KNV v Košiciach. Heslá
rozmnožte na nástenné pásy a vyložte ich na viditeľných miestach.

Za ZR-ROH pri KNV

Martin Frák, v.r. predseda.

SPOLOČNOSŤ SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV

Drotárska cesta 42, P. O. BOX 115, 840 05 Bratislava 45, Slovenská republika

PRIHLÁŠKA

ZA ČLENA SPOLOČNOSTI SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV

Meno a priezvisko, titul:

Dátum a miesto narodenia:

Bydlisko (ulica, číslo, PSČ, obec):

Povolanie/pracovná pozícia:

Názov a adresa zamestnávateľa:

Telefón pracovný: Telefón súkromný:

E-mail pracovný: E-mail súkromný:

Informácie žiadam zasielať na e-mailovú adresu:

Prihlasujem sa za člena Spoločnosti slovenských archivárov.

Zaväzujem sa dodržiavať stanov Spoločnosti slovenských archivárov.

Miesto a dátum:

.....

vlastnoručný podpis

Vyplnenú prihlášku prosíme zaslať na adresu:

Mgr. Mária Grófová, Archív Univerzity Komenského, Šafárikovo nám. 6, 818 06 Bratislava 1

Tel: 02 20 66 72 04

E-mail: grofova@rec.uniba.sk

Zápisné a členské za jeden rok prosíme uhradiť na účet:

Slovenská sporiteľňa č. IBAN SK590900000000011482674

Do správy pre prijímateľa uveďte svoje meno a priezvisko.

Zápisné: 5,00 € (päť eur)

Ročný členský poplatok: 7,00 €

Nepracujúci dôchodca: 3,50 € (tri eurá päťdesiat centov)

Ročný členský poplatok sa uhrádza do 30. júna príslušného kalendárneho roka.

Stanovy Spoločnosti sú prístupné na stránke:

<http://www.archivari.sk/index.php/menu-stanovi-spolocnosti>

VYHLÁSENIE

o poukázaní sumy do výšky 2% (3 %) zaplatenej dane z príjmov fyzickej osoby podľa § 50 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, ktorej bolo za zdaňovacie obdobie vykonané ročné zúčtovanie preddavkov na daň z príjmov zo závislej činnosti

Rok : 2017

Uvádza sa zdaňovacie obdobie, za ktoré sa platí daň

I. ÚDAJE O DAŇOVNÍKovi

Priezvisko a titul

01

Meno

02

Rodné číslo (U cudzích št. príslušníkov dátum narodenia.)

03

Adresa

trvalého pobytu alebo

pobytu na území SR, kde sa daňovník obvykle zdržiaval

Ulica a číslo

04

PSC

05

Názov obce

06

Štát

07

Číslo telefónu

08

Suma do výšky 2 % alebo 3 %¹⁾ zaplatenej dane

09 Zaplatená daň, z ktorej sa vypočíta suma do výšky 2 %, alebo 3 %¹⁾ zaplatenej dane

10 Suma do výšky 2 %, alebo 3 %¹⁾ zo zaplatenej dane z r. 09 (min. 3,32 eura)

¹⁾podiel do výšky 3 % zaplatenej dane môže prijímateľovi poukázať fyzická osoba, ktorá v zdaňovacom období vykonávala dobrovoľnícku činnosť podľa zákona č. 406/2011 Z.z. počas najmenej 40 hodín a predloží o tom písomné potvrdenie, ktoré je prílohou tohto vyhlásenia.

Na r. 09 sa uvádza daňová povinnosť daňovníka, znížená o daňový bonus, vypočítaná v roku (nie daň na úhradu), v ktorom sa podáva toto vyhlásenie; uvádza sa riadok 03 z potvrdenia o zaplatení dane, ktoré je súčasťou tohto vyhlásenia.

Na r. 10 sa uvádza suma zaokrúhlená s presnosťou na dve desatinné miesta, pričom táto suma nesmie byť nižšia ako 3,32 eura.

Dátum zaplatenia dane

11

Z riadku 05 potvrdenia o zaplatení dane, ktoré je súčasťou vyhlásenia. V prípade daňového preplatku z ročného zúčtovania preddavkov na daň sa uvedie dátum 31. marec zdaňovacieho obdobia, v ktorom sa toto vyhlásenie podáva.

II. ÚDAJE O PRIJÍMATEĽovi

Obchodné meno alebo názov

12 Spoločnosť slovenských archivárov

Sídlo – obec, PSC, ulica, číslo

13 Drotárska cesta 42, 840 05 Bratislava 45

Právna forma

14 Občianske združenie

Identifikačné číslo prijímateľa (IČO/SID)

15 3 6 0 6 9 2 2 1 /

Vyhlasujem, že uvedené údaje v tomto vyhlásení sú pravdivé.

V..... dňa.....

.....

Podpis daňovníka

